

เรียนรู้เพื่อรับใช้สังคม

ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าแม่ทับทิม
ของคนไทยเชื้อสายจีนในย่านเยาวราช
BELIEFS AND RITES OF TUPTIM GODDESS OF THAI-CHINESE
PEOPLE IN YAOWARACH AREA

ZHONG YULU

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การสื่อสารภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง)
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
พ.ศ. 2562

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าแม่ทับทิมของคนไทยเชื้อสายจีนในย่านเยาวราช

BELIEFS AND RITES OF TUPTIM GODDESS OF THAI-CHINESE PEOPLE
IN YAOWARACH AREA

ZHONG YULU

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ ตรวจสอบและอนุมัติให้
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การสื่อสารภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง)
เมื่อวันที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2562

รองศาสตราจารย์ ดร.มณีปาน พรหมสุทธิรักษ์
ประธานกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ

รองศาสตราจารย์แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย
อาจารย์ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย
กรรมการ

อาจารย์ ดร.พัชรินทร์ บุรณะกร
กรรมการ

อาจารย์ ดร.พัชรินทร์ บุรณะกร
ประธานหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
(การสื่อสารภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง)

รองศาสตราจารย์อิสยา จันทรวินยานุชิต
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์นิก สุนทรชัย
คณบดีคณะศิลปศาสตร์

ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าแม่ทับทิมของคนไทยเชื้อสายจีนในย่านเยาวราช

ZHONG YULU 606006

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การสื่อสารภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง)

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์: แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย, ศศ.ม.

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าแม่ทับทิมของคนไทยเชื้อสายจีนในย่านเยาวราช และเพื่อวิเคราะห์บทบาทของความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าแม่ทับทิมที่มีต่อสังคมไทยในย่านเยาวราช งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลเบื้องต้น

ผลการวิจัยพบว่า ศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ ศาลเจ้าแม่ประตู และศาลเจ้าอาม่าเก็ง ทั้ง 3 แห่งนี้เป็นศาลเจ้าแม่ทับทิมและตั้งอยู่ในย่านเยาวราช มีรูปเคารพเงินทั้งหมด 17 รูป รูปเคารพหลักคือ เจ้าแม่ทับทิม (มาจู่) และมีรูปเคารพรององค์อื่น ๆ ด้วย เจ้าแม่ทับทิมเป็นเทพเจ้าที่มีความเมตตาและมีพลังอำนาจมาก สามารถช่วยผู้คนในด้านต่าง ๆ เช่น ในด้านความปลอดภัย เดินทางไม่ประสบอุบัติเหตุ ด้านการค้าขาย ค้าขายเจริญรุ่งเรือง ด้านการขอบุตร ผู้หญิงได้มีลูก ด้านขอให้พบคู่รัก ผู้ที่มาราบไหว้ได้พบคู่รัก ช่วยให้สุขภาพแข็งแรง ช่วยทำให้สบายใจ อุ่นใจ และทำให้เกิดความเข้มแข็งทางจิตใจ ชาวจีนและชาวไทยเชื้อสายจีนจึงจัดตั้งศาลเจ้าแม่ทับทิมเพื่อแสดงเคารพและจัดพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ศาลเจ้า ในวันปกติจะมีคนมาราบไหว้และจุดธูป จะมีผลไม้ ดอกไม้ ขนม และเผากระดาษเงินกระดาษทองเพื่อทำการบูชา ส่วนวันเทศกาลของแต่ละศาลเจ้าจะไม่ค่อยเหมือนกัน จากการลงทำงานภาคสนามและสัมภาษณ์ ทำให้ผู้วิจัยได้เข้าใจชัดเจนว่า ศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะมี วันเทศกาล 4 ครั้งเป็นงานประจำปี ศาลเจ้าแม่ประตูและศาลเจ้าอาม่าเก็งมีวันเทศกาล 3 ครั้ง พิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับศาลเจ้าแม่ทับทิมตามความเชื่อของชาวจีน มีบทบาทต่อสังคมอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นบทบาทต่อมนุษย์ในด้านจิตใจและวิถีชีวิต บทบาทต่อเศรษฐกิจในด้านการค้าขายและการท่องเที่ยว บทบาทต่อสังคมด้านคุณธรรมจริยธรรมและการเป็นศูนย์รวมใจ สร้างความสามัคคี และบทบาทต่อวัฒนธรรมในด้านการสืบทอดวัฒนธรรมจีนและการผสมผสานกับวัฒนธรรมไทย

คำสำคัญ: ความเชื่อ พิธีกรรม บทบาท ศาลเจ้าแม่ทับทิม คนไทยเชื้อสายจีน

**BELIEFS AND RITES OF TUPTIM GODDESS OF THAI-CHINESE PEOPLE
IN YAOWARACH AREA**

ZHONG YULU 606006

MASTER OF ARTS (COMMUNICATIVE THAI AS A SECOND LANGUAGE)

THESIS ADVISORY COMMITTEE: SANGAROON KANOKPONGCHAI, M.A.

ABSTRACT

This research aimed to study beliefs and rites relating to the shrines of Tubtim Goddess located in Yaowarach Chinatown. Also, their roles affected to members in the area studied were analyzed. The study is a qualitative research; a questionnaire was used as an information gathering device.

Three shrines of Tubtim Goddess were studied, including the Tubtim Goddess shrine at Watkoh; the Prado Goddess shrine; and the Ah-ma-keng shrine. All three were identified as the shrine of Tubtim Goddess located in Yaowarach area. Total seventeen sacred images were counted which Tubtim Goddess (Maju) was the principal and others were minor. People believed that the Tubtim Goddess possessed compassion and power and could support the worshippers in many ways, including safety transportation; prosperous trading; children or spouses providing; and good health, physical and mental, bestowing. Because of the stated prestige, both Chinese and Thai people in Yaowarach area then established the shrines of Tubtim Goddess and started the worship rites. The annual rites of each shrine were different, except the everyday normal rites which fruits, flowers, desserts, silver and gold paper, and incense sticks and candles were used as worshipping materials. Four annual worships were held at Watkoh shrine of Tubtim Goddess, while three annual worships at the other two shrines. Roles of the beliefs and rites relating to the shrines of Tubtim Goddess have a lot affected to Thai-Chinese people in many aspects, including the mental side; ways of living; trading; and tourism. The shrines were as a center of spirit and unity of their communities. They also blended the two cultures of Thai and Chinese people together.

Keywords: beliefs, rites, roles, the shrines of Tubtim Goddess, Thai-Chinese people

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จได้ด้วยความช่วยเหลือของอาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย ที่ได้เสียสละเวลาให้คำปรึกษา แนะนำ และตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ จนกระทั่งวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ ผู้วิจัยจึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์ ดร.พัชรินทร์ บุรณะกร ประธานหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสื่อสารภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง ที่ได้กรุณาให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อผู้วิจัย ตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ และให้กำลังใจต่อการทำงานที่ยากลำบากขึ้นนี้

ขอกราบขอบพระคุณคณะกรรมการสอบเค้าโครงวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.มณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์ อาจารย์ ดร.พัชรินทร์ บุรณะกร และ รองศาสตราจารย์แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย

ขอกราบขอบพระคุณคณะกรรมการสอบป้องกันวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.มณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์อาจารย์ ดร.พัชรินทร์ บุรณะกร และ รองศาสตราจารย์แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.พรพรรณ จันทโรนานนท์ และอาจารย์สมชัย กวางทองพาณิชย์ ที่ได้ให้ความรู้และความคิดเกี่ยวกับเจ้าแม่ทับทิม เจ้าแม่มาจู่ ที่เป็นประโยชน์อย่างมากต่อการทำงานวิจัย

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ในหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสื่อสารภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง และพี่ ๆ เจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติทุกท่านที่ได้ให้ความช่วยเหลือเอื้อเฟื้อต่าง ๆ แก่ผู้วิจัย

สุดท้ายนี้ ขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อคุณแม่ที่ให้ความหวังใย และเป็นกำลังใจแก่ผู้วิจัยตลอดมา ขอขอบคุณเพื่อน ๆ ทุกคนที่ได้ให้ความช่วยเหลือและให้กำลังใจอยู่เสมอ

ZHONG YULU

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ช
สารบัญภาพ	ซ
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	6
1.3 กรอบแนวคิดการวิจัย	6
1.4 ขอบเขตการวิจัย	7
1.5 คำนิยามศัพท์เฉพาะ	8
1.6 วิธีดำเนินการวิจัย	8
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	9
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
2.1 ประวัติศาสตร์และลักษณะทางกายภาพของศาลเจ้าในย่านเยาวราช	10
2.1.1 ประวัติศาสตร์และลักษณะทางกายภาพของย่านเยาวราช	11
2.1.2 ประวัติศาสตร์และลักษณะทางกายภาพของศาลเจ้าในย่านเยาวราช	13
2.2 เอกสารที่เกี่ยวกับความเชื่อ	16
2.2.1 ความหมายของความเชื่อ	16
2.2.2 ประเภทและองค์ประกอบของความเชื่อ	17
2.2.3 ความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีน	19
2.3 เอกสารที่เกี่ยวกับบทบาทของพิธีกรรม	21
2.3.1 ความหมายของพิธีกรรม	21
2.3.2 ความหมายของบทบาทหน้าที่	23
2.3.3 บทบาทของพิธีกรรม	23
2.4 เอกสารไทย-จีนที่เกี่ยวกับเจ้าแม่ทับทิม	25
2.4.1 ความหมายของเจ้าแม่ทับทิม	25

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.4.2 ความเป็นมาของเจ้าแม่ทับทิม	26
2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	30
2.5.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีนในสังคมไทย	30
2.5.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมของคนไทยเชื้อสายจีนในสังคมไทย	33
2.5.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมไทย-จีนในย่านเยาวราช	36
2.5.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเจ้าแม่ทับทิม	39
บทที่ 3 ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าแม่ทับทิมของคนไทยเชื้อสายจีน ในย่านเยาวราช	
3.1 ลักษณะทางกายภาพและประวัติของศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ ศาลเจ้าแม่ประตู และศาลเจ้าอาม้าเก็ง	43
3.1.1 ที่ตั้งของศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ ศาลเจ้าแม่ประตู และศาลเจ้าอาม้าเก็ง	43
3.1.2 ประวัติของศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ ศาลเจ้าแม่ประตู และศาลเจ้าอาม้าเก็ง	46
3.2 รูปเคารพในศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ ศาลเจ้าแม่ประตู และศาลเจ้าอาม้าเก็ง	49
3.2.1 ความหมายของรูปเคารพเงินที่อยู่ในศาลเจ้า	50
3.2.2 ความเป็นมาและชื่อเรียกของเจ้าแม่ทับทิม	69
3.2.3 ความเป็นมาของรูปเคารพเงินที่อยู่ในศาลเจ้า	73
3.3 ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าแม่ทับทิมทั้ง 3 ศาล	78
3.3.1 ความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าแม่ทับทิม	78
3.3.2 ความเชื่อที่เกี่ยวกับรูปเคารพอื่น ๆ ในศาลเจ้าแม่ทับทิม	84
3.4 พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าแม่ทับทิม	86
3.4.1 พิธีกรรมในวันปกติ	86
3.4.2 พิธีกรรมในวันเทศกาล	91
บทที่ 4 บทบาทของความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าแม่ทับทิมที่มีต่อสังคมไทย	
4.1 บทบาทที่เกี่ยวกับมนุษย์	98
4.1.1 บทบาทด้านจิตใจ	98
4.1.2 บทบาทด้านวิถีชีวิต-พฤติกรรม	100
4.2 บทบาทด้านเศรษฐกิจ	103

4.2.1 การค้าขายในย่านเยาวราช	104

สารบัญญ (ต่อ)

	หน้า
4.2.2 การท่องเที่ยว	106
4.3 บทบาทด้านสังคม	107
4.3.1 ด้านคุณธรรมจริยธรรม	107
4.3.2 การเป็นศูนย์รวมใจ สร้างความสามัคคี	110
4.4 บทบาทด้านวัฒนธรรม	112
4.4.1 การสืบทอดวัฒนธรรมจีน	112
4.4.2 การผสมผสานกับวัฒนธรรมไทย	116
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
5.1 สรุปผลการวิจัย	120
5.2 อภิปรายผล	123
5.3 ข้อเสนอแนะ	125
บรรณานุกรม	126
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก เอกสารรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย	133
ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรม	134
ภาคผนวก ค แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับบทบาทของความเชื่อและพิธีกรรม	135
ภาคผนวก ง รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์	136
ประวัติผู้เขียน	138

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 แสดงที่ตั้งสถานที่ของศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ ศาลเจ้าแม่ประตู่ และศาลเจ้าอาม้าเก็ง	43
2 ศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ	44
3 ศาลเจ้าแม่ประตู่	45
4 ศาลเจ้าอาม้าเก็ง	45
5 ประวัติของศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ	47
6 เจ้าแม่ทับทิม (มาจู)	52
7 เจ้าแม่กวนอิม	54
8 เจ้าแม่กวนอิมกับเจ้าแม่ดอกท้อ ประดิษฐานใกล้เคียงกัน	55
9 เจ้าพ่อแห่งเจียวกับเทพฮัวฮะ	56
10 เทพนาจา	58
11 ทีเต่เป่ไ้	59
12 เทพกวนอู	60
13 ไฉชิงเอี้ย	61
14 พระสังกัจจายน์	63
15 กิมบ้อเนี้ยเนี้ย	64
16 ถู่ตี๊กง	65
17 สิ่งโตหิน	66
18 เทพเจ้าประตู่	67
19 เจ้าพ่อเสื่อ	68
20 กลองและระฆัง	87
21 สิ่งของที่ใช้ทำการบูชา	88
22 เติมน้ำมัน ไม้เซียมซีและใบเซียมซี ศาลเจ้าแม่ประตู่	89
23 เซียมซี ศาลเจ้าอาม้าเก็ง	91
24 หนังสือหลี่ฝอย์ก्यू	92
25 หนังสือสี่สั้มและบทสวดพระแม่ทับทิม (ซ้ายเกี่ยวกับศาสนาพุทธมหายาน ขวาทสวดสรรเสริญมาจู)	93
26 รูปเคารพของเจ้าแม่ทับทิมที่ตั้งอยู่ในวัชรโพธิสถานมงคลชัย	94
27 สถานที่ที่แสดงจิว	95

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า	
28	ผู้มาบูชานิยมใส่เสื้อสีแดง	101
29	หนังสือเขียนสั่งเส้นหมูจิ้ง	103
30	พิธีกรรมที่ศาลเจ้ามาจู่ที่เกาะเหมยโจว	114
31	ชุดพิเศษของผู้หญิงในเกาะเหมยโจว และทำทรงผมเป็นเรือสำเภา	118

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	กลุ่มตัวอย่าง	7
2	ชื่อเรียกเจ้าแม่มาจู่	53
3	ไฉชิงเอี้ย	62
4	ชื่อที่แต่งตั้ง	72

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยกับคนจีนมีมานานแล้ว การอพยพของชาวจีนมายังดินแดนประเทศไทยเกิดขึ้นหลายต่อหลายครั้ง เมื่อแรกที่มีการเดินทางอพยพจะมีลักษณะแบบค่อยเป็นค่อยไป หรือค่อย ๆ ททยอยมา ต่อมาจึงเป็นแบบคลื่นอพยพขนาดใหญ่ ด้วยสาเหตุสำคัญจากการหนีความยากลำบาก สงคราม ความแห้งแล้ง ฯลฯ จนถึงปัจจุบัน จำนวนคนจีนในประเทศไทยได้พุ่งขึ้นถึงประมาณ 9.4 ล้านคน ดังที่ กุลศิริ อรุณภาคย์ (2553 : 6-7) กล่าวว่า “คนจีนเข้ามาเมืองไทยตั้งแต่ก่อนสมัยสุโขทัย ได้เดินทางเข้ามาตั้งถิ่นฐานเพื่อทำการค้าในสยาม อย่างน้อยการเดินทางเข้ามาของชาวจีน คงมีมาอย่างต่อเนื่องจนถึงสมัยอยุธยา ซึ่งเป็นรัฐการค้าทางทะเลแห่งสำคัญของภูมิภาคนี้ ในสมัยนี้การค้าขายระหว่างอยุธยากับจีนได้เจริญเฟื่องฟูมากขึ้นกว่าที่ผ่าน ๆ มา ทำให้มีชาวจีนอพยพเข้ามาแสวงโชค ทำการค้าและประกอบอาชีพต่าง ๆ ที่อยุธยาเป็นจำนวนมาก” อย่างไรก็ตามเอกสารบางชิ้นระบุว่าชาวจีนได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานถาวร สืบลูกหลานไทย-จีน ในสมัยหลังลงมา คือ สมัยอยุธยา แม้สมัยก่อนสุโขทัยหรือสมัยสุโขทัยอาจพบร่องรอยของวัฒนธรรมจีนในดินแดนประเทศไทย แต่ก็ยังไม่สามารถยืนยันได้ว่า ชาวจีนได้ตั้งครอบครัวและมีถิ่นฐานถาวรแล้ว จนในสมัยอยุธยาที่พบหลักฐานหลายอย่าง เช่น งานศิลปกรรมจีนหลายประเภททั้งจิตรกรรม ประติมากรรม นาฏกรรม โดยเฉพาะการมีงิ้วเป็นมหรสพสำคัญที่แสดงว่ามีศาลเจ้าจีนแล้วจึงมีงิ้วเพื่อแสดงแก่นตามพิธีกรรม การมีศาลเจ้าจีนเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ย่อมสะท้อนให้เห็นว่ามีย่านชุมชนจีนเป็นการถาวรแล้ว นั่นคือการเกิดย่านตลาดแบบจีน ดังปรากฏจากเอกสารของคณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทยสมัยอยุธยา ระบุว่า “ถนนย่านวัดน้อยประตูจีนขายเครื่องทองเหลือง มีตึกกว้านร้านจีนตั้งตึกทั้งสองฟากถนนหลวง จีนไทยนั่งร้านขายของสรรพสิ่งของ” (คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย. 2534 : 13 อ้างถึงใน แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย. 2550 : 37-38)

นับแต่นั้นสืบมาวิถีและวัฒนธรรมไทย-จีน ก็เริ่มมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เพราะเกิดทายาทรุ่นใหม่ที่เป็นลูกครึ่งไทย-จีน การถ่ายทอดวัฒนธรรมสู่กันและกันย่อมดำเนินไปโดยปกติวิสัยของมนุษย์โดยเฉพาะภาษาที่ใช้พูดกันในครอบครัว อาหารการกิน จารีตประเพณีต่าง ๆ ฯลฯ ตัวอย่างที่เราเห็นความเป็นลูกครึ่งไทย-จีน ได้อย่างชัดเจน คือ สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ซึ่งเกิดในปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา ครั้งเมื่อมาถึงสมัยกรุงธนบุรี สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีหรือสมเด็จพระเจ้าตากสินซึ่งทรงมีเชื้อสายจีนแต่จิวเสด็จขึ้นครองราชย์ ยิ่งทำให้คนจีนเดินทางอพยพเข้ามาเมืองไทยมากขึ้น และเป็นเวลาเดียวกับที่ประเทศจีนเริ่มประสบภัยพิบัติด้านต่าง ๆ นอกจากนี้ยังอาจเกิดจากการที่สมเด็จพระเจ้าตากสินทรงมีเชื้อสายจีน ทำให้คนจีนรู้สึกมั่นคง ปลอดภัย ญาติพี่น้องที่อพยพมาก่อนจึงมีการ

ชักชวนกันมาอยู่ในประเทศไทยมากยิ่งขึ้น จนกระทั่งสมัยรัตนโกสินทร์ เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 โปรดเกล้าฯ ให้อพยพระาชานิเวศน์มาอยู่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา และโปรดให้สร้างพระบรมมหาราชวังขึ้นใหม่ในบริเวณที่เป็นชุมชนชาวจีน โดยโปรดเกล้าฯ ให้อพยพชาวจีนย้ายไปตั้งถิ่นฐานในที่ใหม่ทางทิศใต้ หรือที่รู้จักกันในเวลาต่อมาในชื่อย่าน “สำเพ็ง” และ “เยาวราช” ซึ่งต่อมากลายเป็นย่านคนจีนที่ใหญ่ที่สุดของกรุงเทพฯ นั่นเอง (กุลศิริ อรุณภาคย์. 2553 : 7-9) จำนวนชาวไทยเชื้อสายจีนที่เพิ่มมากขึ้นและกระจายไปทั่วประเทศไทยในเวลาต่อมา ได้ส่งผลให้เกิดรูปแบบวัฒนธรรมไทย-จีนที่มีลักษณะเฉพาะตัวที่น่าสนใจ โดยเฉพาะเรื่องของศาสนา ความเชื่อ จารีตประเพณี คนจีนที่อพยพเข้ามาเมืองไทยได้สร้างชุมชนหลายกลุ่ม หลายที่ กลุ่มที่มีจำนวนประชากรหนาแน่นขึ้นก็มักจะสร้างศาลเจ้าเพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ศาลเจ้า จึงเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความเป็นชุมชนชาวจีนที่เห็นได้ชัดเจน โดยเฉพาะที่กรุงเทพฯ จากจุดเริ่มต้นที่สำเพ็ง ดังกล่าวไปแล้วนั้น ชุมชนชาวจีนได้ขยายบริเวณออกไปอย่างกว้างขวางตามถนนและตรอกซอกซอยหนึ่งในนั้น คือ ย่านเยาวราช ซึ่งเป็นชุมชนของคนไทย เชื้อสายจีนที่มีชื่อเสียงมากที่สุด เยาวราชเป็นชื่อถนนและเป็นย่านที่อยู่อาศัยของชาวจีนในกรุงเทพมหานครฯ มาช้านาน จนมีลักษณะเป็นไข่น้ำทาวนด์ที่สำคัญแห่งหนึ่งของโลก เพราะมีคนจีนอาศัยอยู่หนาแน่นและเป็นแหล่งพาณิชย์กรรมที่มีความเจริญมาตั้งแต่เมื่อร้อยกว่าปีจนถึงปัจจุบัน ความเป็นมาของถนนเยาวราชหรือถนนยุพราชนี้ สืบเนื่องมาจากการขยายตัวของชุมชนชาวจีนแห่งแรกของกรุงเทพฯ คือ สำเพ็งหรือสามเพ็ง ชาวจีนที่อาศัยอยู่ที่นี้มีทั้งชาวแต้จิ๋ว ฮกเกี้ยน และ ไทหล่าและกวางตุ้ง (สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง เล่ม 11. 2542 : 5376) และดังที่กล่าวมาแล้วว่า จีนแต่ละกลุ่มภาษาเหล่านี้เมื่อเกาะกลุ่มอยู่กันเป็นชุมชนหนาแน่นก็มักสร้างศาลเจ้าขึ้น เพราะนอกจากจะเป็นที่พึ่งทางใจแล้ว ยังใช้ประกอบพิธีกรรมตามคติความเชื่อและประเพณีของตนที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ หรือสร้างเพื่อเป็นศาลเจ้าประจำตระกูล สร้างตามความนิยม สร้างเพื่อการแก้บน และสร้างด้วยความศรัทธาในความศักดิ์สิทธิ์ (สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง เล่ม 13. 2542 : 6248-6250) อย่างไรก็ตามศาลเจ้าของชาวจีนยังมีความสำคัญมากสำหรับการศึกษาต่อเยาวชน โดยทำหน้าที่เป็นโรงเรียนเล็ก ๆ เพื่อสอนภาษาและจารีตประเพณีจีนด้วย ดังนั้น ชาวจีนจึงมีความผูกพันกับศาลเจ้ามาก (แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย. 2550 : 223) ไม่ต่างจากชาวไทยที่มีวิถีชีวิตผูกพันกับวัดอย่างใกล้ชิด

ในศาลเจ้าแต่ละแห่งนี้ มีรูปเคารพซึ่งอาจเป็นความเชื่อหลากหลาย ทั้งพระโพธิสัตว์ (กวนอิม) เทพเจ้าในด้านานต่าง ๆ (กวนอู) จึงเห็นได้ว่าชาวไทยเชื้อสายจีนมีความเชื่อเรื่องเทพเจ้า เช่นเดียวกับชนชาติอื่น ๆ ซึ่งมีมาแต่โบราณกาลนับพันปีมาแล้ว เทพเจ้าของชาวจีนจึงมีมากมาย ที่มาหรือต้นกำเนิดของเทพเจ้าของชาวจีน นอกจากเกิดจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติแล้ว อาจมาจากศาสนาเต๋า ศาสนาพุทธมหายาน นิทานโบราณหรือคำสอนของขงจื้อ ความคิดต่าง ๆ เหล่านี้เป็นปัจจัยหลักที่ก่อให้เกิดความเชื่อในเรื่องเทพเจ้า จึงมีการสร้างศาลเจ้าเพื่อประดิษฐานและทำพิธีบูชา

เทพเจ้า คนจีนก็สร้างศาลเจ้าเป็นสถานที่ประดิษฐานเทพเจ้า และปฏิบัติพิธีกรรมตามคติความเชื่อของตน ดังที่ ต้วน ลี เซิง และ บุญยิ่ง ไร่สุขสิริ (2543 : 2-9) กล่าวว่า “ความเชื่อทางศาสนาของ ชาวจีนแผ่นดินใหญ่ มีศาสนาดั้งเดิม เกิดขึ้นในสมัยบุพกาลที่ความรู้ของคนในยุคนั้นมีขอบเขตจำกัดและไม่สามารถอธิบายสภาพธรรมชาติ อย่างเช่น ฝนตก ลม พายุ และการหมุนรอบตัวของโลก และไม่สามารถเอาชนะอิทธิพลของธรรมชาติได้ จึงทำให้มีการนับถืออิทธิพลของธรรมชาติ ผ่านรูปเคารพเทพเจ้าที่มีชีวิตเหมือนอย่างคนจริง ๆ จึงได้เกิดมีการนับถือเทพเจ้าธรรมชาติ มีพุทธศาสนาเป็นความเชื่อส่วนหนึ่งที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศอินเดีย ต่อมาราวคริสต์ศตวรรษที่ 1 จึงเผยแพร่เข้าสู่ประเทศจีน ตามเอกสารจีนโบราณมีการจดบันทึกไว้ว่า ในสมัยราชวงศ์ฮั่นตะวันออก ปีหย่งผิงที่ 7 (ค.ศ. 64) กษัตริย์หมิงตี้ทรงพระสุบินนิมิตรว่ามีคนที่มีร่างกายเป็นทองคำ เหาะลอยเข้ามาในพระราชวังวันรุ่งขึ้นจึงทรงถามขุนนางและพดุงาจารย์ ซึ่งได้ทูลตอบว่า ทางด้านตะวันตกมีพระพุทธรูปที่เรียกว่า ผอ (พุทธะ) ในขณะที่ต่อมาคนจีนก็นับถือศาสนาเต๋า ซึ่งเป็นศาสนาที่เกิดในประเทศจีน ซึ่งนับถือเหล่าจื่อเป็นปรมาจารย์

เนื่องจากดินแดนมาตุภูมิ คือ ประเทศจีนมีอาณาบริเวณกว้างใหญ่มาก ผู้คนในประเทศประกอบด้วยชนเผ่าจำนวนมาก จึงทำให้ประชากรจีนนับถือลัทธิศาสนา และคติความเชื่อแตกต่างกันมาก แม้ชาวจีนจะนับถือลัทธิความเชื่อแตกต่างกัน ตามข้อบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อันกว้างใหญ่ไพศาลของประเทศและประวัติศาสตร์อันยาวนานที่ทำให้มีกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ มากมาย แต่คติความเชื่อ หลัก ๆ ของชาวจีนอันอันเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ ก็คือ ขงจื่อ เต๋า และพุทธศาสนา ชาวจีนอพยพจึงได้นำคติความเชื่อเหล่านี้ติดตัวมายังประเทศที่ตนมาอาศัยอยู่ด้วย (ต่างจากในยุคเหมาเจ๋อตงที่มีการปฏิวัติวัฒนธรรม คือ ปฏิเสธทุกลัทธิศาสนาเนื่องจากเห็นว่าศาสนาเป็นยาพิษมอมเมาประชาชน) ดังนั้นคติความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายจีน จึงยังผสมผสานระหว่างพุทธ เต๋า ขงจื่อ นับแต่แรกอพยพจนมาถึงปัจจุบันและสะท้อนตัวตนผ่านวัดจีน ศาลเจ้า โรงเจ ที่มีอยู่มากมาย โดยเฉพาะในย่านเยาวราช ชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีนขนาดใหญ่ที่สุดในกรุงเทพฯ โดยเฉพาะศาลเจ้าที่มีมากมาย ดังที่ เจริญ ตันมหาพราน (2547 : 11) กล่าวว่า “ความเชื่อในเรื่องเทพและเซียนของคนเข้ามาเผยแพร่ในประเทศไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะศาสนาเต๋า ซึ่งพบว่าเข้ามาเป็นอันดับแรก คือ มีศาลเจ้าจี่หนันเหมี้ยว สร้างโดยชาวจีนฮกเกี้ยน (ประมาณปี ค.ศ. 1786) แต่คนไทยเรียก ศาลเจ้านี้ว่า ศาลเจ้าตึกดิน (ปัจจุบันอยู่หลังสถานีรถไฟบางกอกน้อย ธนบุรี) ส่วนศาสนาพุทธมหายาน (พระจีน) เข้ามาในปี พ.ศ. 2411 โดยพระภิกษุสกลแห่ง และได้ตั้งวัดที่ได้ชื่อในเวลาต่อมาว่าวัดเล่งเน่ยยี่ (ปรับชื่อเป็นภาษาสันสกฤตให้คุ้นกับชาวไทยเป็นวัดมังกรกมลาวาส ที่ยังรักษาความหมายของ เล่งเน่ยยี่ ได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์) อย่างไรก็ตามมีวัดในพุทธมหายาน ทั่วกรุงเทพฯ เพียง 10 กว่าแห่ง แต่ศาลเจ้าในลัทธิเต๋ามีมากถึง 200 แห่ง มีเทพอันเกิดจากความเชื่อของสามศาสนามากมาย ชาวจีนในประเทศไทยยังนับถือเทพประจำท้องถิ่นอีกมากตามกลุ่มต่าง ๆ เช่น จีนแต้จิ๋วนับถือเทพมังกรเขียว

จีนฮกเกี้ยนนับถือโจวซือกง ชาวจีนไทหล่านับถือเจ้าแม่จู๋โยยเนี้ยว โดยเทพเหล่านี้ประดิษฐานอยู่ตามศาลเจ้าผสมผสานกับเทพทางศาสนาเต๋า”

เนื่องจากเทพเจ้าที่ชาวจีนนับถือมีหลายองค์ เช่น ปุนเถ้ากง ปุนเถ้าม่า ชิเซี่ยม่าหรือม่าโจ้ว จู๋บ้วยเสี่ยเนี้ยว อู๋ตี้ หัวโถ กวนอิม กวนอู หลี่ตี้ โป๊ยเซียน ฯลฯ ความเชื่อในเทพเจ้าเหล่านี้เมื่อมาถึงเมืองไทยนานวันเข้า จึงเกิดความสับสนอย่างมากทั้งในชื่อที่เรียก เครื่องทรง ความสำคัญหรือบทบาทหน้าที่ต่อผู้ให้ความเคารพศรัทธา จากดั้งเดิมที่ช่วยดลบันดาลให้ปลอดภัยจากการเดินทางทางทะเลมาเป็นบทบาทที่หลากหลายขึ้น เช่น การอำนวยการให้มีบุตร ให้ค้าขายร่ำรวย ให้มีโชคลาภ เป็นต้น และเนื่องจากชาวจีนทางตอนใต้และตะวันออกเฉียงใต้มีหลายกลุ่มภาษาที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมความเชื่อ เช่น ฮกเกี้ยน แต่จิ๋ว กวางตุ้งและไทหล่า ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความคุ้นเคยกับทะเลมาช้านาน เพราะสถานที่ตั้งของบ้านเมืองมีอาณาเขตติดกับท้องทะเล เทพเจ้าม่าโจ้ว (มาจู) และจู๋บ้วยเสี่ยเนี้ยว มีหน้าที่คล้าย ๆ กัน ชาวจีนในไทย จึงเรียกเทพเจ้าสององค์นี้เป็นชื่อเดียวกันว่า เจ้าแม่ทับทิม ทั้งที่โดยแท้จริงแล้ว เทพเจ้าสององค์นี้เป็นคนละองค์กัน สรุปรว่าชาวจีนในประเทศจีนมีเทพเกี่ยวกับท้องทะเลองค์เดียวคือเทพมาจูหรือม่าโจ้ว แต่ความสับสนเกิดขึ้นในประเทศไทยจากการที่ชาวไทยเชื้อสายจีนบางคน เหมารวมเรียกเจ้าแม่มาจู เจ้าแม่ไข่มุก เจ้าแม่จู๋บ้วยเนี้ยว เจ้าแม่เทียนโฮ่ว ว่าเป็นเจ้าแม่ทับทิม

ปรากฏการณ์นี้เป็นที่สับสนอย่างมากในการเรียกชื่อเจ้าแม่ทับทิม ซึ่งเป็นเทพสตรีประจำหัวน้ำที่คนไทยเชื้อสายจีนหลายกลุ่มล้วนให้ความเคารพนับถืออย่างแพร่หลาย ปัจจุบัน “เจ้าแม่ทับทิม” ที่คนทั่วไปรู้จักและเรียกกันคุ้นหูในประเทศไทย หมายถึง เทพสตรีจีน 2 องค์ องค์หนึ่งคือ “เจ้าแม่จู๋บ้วยเนี้ยว” ซึ่งเป็นเทพอุปถัมภ์ของคนเดินเรือชาวไทหล่า ส่วนอีกองค์หนึ่งเป็นเทพอุปถัมภ์ของคนเดินเรือชาวแต้จิ๋วและฮกเกี้ยน ชาวแต้จิ๋วเรียกว่า “เจ้าแม่เทียนโหวเซี่ยบ้อ” ส่วนชาวฮกเกี้ยนเรียกกันว่า “เจ้าแม่ม่าโจ้ว” หรือ “หม่าจู” ทั้งสององค์แม้จะถูกขนานนามว่า เจ้าแม่ทับทิมเหมือนกัน และเป็นเทพผู้คุ้มครองการเดินเรือเช่นเดียวกัน แต่ทว่ากลับเป็นที่นับถือของชาวจีนคนละกลุ่ม และที่สำคัญคือ ตำนานหรือประวัติเรื่องราวของเจ้าแม่ทับทิมทั้งสององค์นี้ก็กลับแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง (สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง ฉบับเพิ่มเติม เล่ม 1. 2554 : 240) ดังที่ นริศ วศิรานนท์ (2552 : 19) กล่าวว่า “ประเทศหลายประเทศที่ติดกับทะเลต่างก็มีการนับถือกราบไหว้เทพเจ้าแห่งทะเล ที่ประเทศจีนก็เช่นกันมีการนับถือกราบไหว้เทพเจ้าแห่งทะเลซึ่งเรียกว่า ‘เทียนโฮ่ว’ (เจ้าแม่สวรรค์) หรือที่เรียกกันว่า ‘เจ้าแม่มาจู’ ดังนั้น จึงมีการสร้างศาลเจ้าแม่มาจูเกือบทั่วทุกหนแห่งที่ติดกับทะเลในประเทศจีน รวมถึงประเทศในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแค่เพียงในไต้หวันก็มีศาลเจ้าแม่มาจูจำนวนมาก คนที่นับถือเจ้าแม่มาจูมีมากถึงร้อยล้านคน จึงเห็นได้ว่าเจ้าแม่มาจูมีอิทธิพลต่อผู้คนจำนวนมาก” แก้วชาย ธรรมมาชัย และ เจริญ ตันมหาพราน (2542 : 165-166) กล่าวว่า “เกี่ยวกับศาลเจ้าแม่ทับทิม (จู๋บ้วยเต่งเนี้ยว) ในประเทศไทยมีประวัติเล่าว่า

ในราว พ.ศ. 2385 คนจีนไหหลำ (ไหหลำ) ได้พากันอพยพจากประเทศจีนตอนใต้ มาพึ่งพระบรมโพธิสมภารในประเทศไทย โดยอาศัยเรือสำเภามาเป็นพาหนะเดินทาง ได้ผจญคลื่นลมฝ่าภัยอันตรายนานา ผ่านแหลมอินโดจีนมุ่งสู่อ่าวไทย...”

เจ้าแม่ทับทิมเป็นฉายาของ เจ้าแม่เทียนโหวเซี้ยบ้อ หรือเจ้าแม่มาโจ้ว เทพอุปถัมภ์ของคนเรือชาวจีนแต่จิว ชื่อเจ้าแม่ทับทิมอาจเรียกตามเทพไหหลำ ดังที่ คุณหญิงจำนงศรี รัตนิน (หาญเจนลักษณ์) (2542 : 77) กล่าวว่า “ในสมัยแรก ๆ ที่คนจีนเดินสำเภามาค้ากับไทยนั้น ชาวไหหลำจะเป็นกลุ่มที่มาถึงก่อนในแต่ละปี เพราะที่ตั้งของเกาะไหหลำอยู่ใกล้ไทยกว่ากวางตุ้งและฮกเกี้ยนมาก เวลาที่ลมตะวันออกเฉียงเหนือพัดสำเภามาถึงเมืองไทยราวเดือนมกราคม ในขณะที่เรือของชาวแต่จิวและชาวฮกเกี้ยนอาจจะมาถึงเอาต้นเดือนเมษายน เมื่อมาเมืองไทยก็อัญเชิญและตั้งศาลเทพ จู๋บ้วยเนี้ยว โดยตั้งฉายเป็นภาษาไทยว่า เจ้าแม่ทับทิม เพราะเครื่องประดับประจำพระองค์เป็นพลอยสีแดง ฝ่ายชาวแต่จิว ก็อัญเชิญเทพเทียนโหวเซี้ยบ้อ ของตนมาตั้งศาลประดิษฐานในเมืองไทย นักวิชาการจึงสันนิษฐานว่าเมื่อเวลาล่วงเลยไปนานเข้าก็อาจมีการเรียกชื่อภาษาไทยตามเทพไหหลำว่า “เจ้าแม่ทับทิม” แม้กระทั่งเครื่องทรงก็คล้ายคลึงกันขึ้นจนแยกกันแทบจะไม่ออก เพราะทำโดยช่างที่เกิดในเมืองไทย” เจ้าแม่เทียนโหวเซี้ยบ้อ กับ เจ้าแม่จู๋บ้วยเนี้ยว ทั้งสององค์นี้ชาวไทยเรียกเหมือนกันว่า เจ้าแม่ทับทิม น่าจะมีสาเหตุ คือ เทพเจ้าสององค์นี้มีหน้าที่เหมือนกัน คือ เป็นผู้ดูแลเรือสำเภาและท้องทะเล

Li Lulu (李露露) (2537) ได้เขียนเอกสารจีนที่น่าเชื่อถือแปลว่า ความเชื่อของมาจู๋ ซึ่งผู้วิจัยแปลเก็บความได้ว่า มาจู๋เกิดที่เกาะเหมยโจว เดิมชื่อ หิงม่อเหนียง บิดาเป็นชาวประมงธรรมดา คนหนึ่งในสมัยราชวงศ์ซ่ง เมื่อยังเยาว์วัยมีอำนาจพิเศษต่างจากเด็กอื่น ๆ สามารถใช้อำนาจพิเศษที่แม่ตอนนั้นยังมีไม่มากนัก ช่วยเหลือเรือประมงที่ประสบภัยทางทะเลได้ ต่อมามีความสามารถในการรักษาคนเจ็บป่วยด้วย ทั้งสามารถพยากรณ์อนาคตได้อย่างแม่นยำ หลังจากหิงม่อเหนียงสิ้นชีวิตแล้วได้ขึ้นสวรรค์ไปเป็นเทพธิดา ชาวบ้านมีความศรัทธาในเทพธิดามาจู๋ว่านอกจากดูแลท้องทะเลแล้วก็สามารถบันดาลฝน ประทานบุตร และบางครั้งก็ช่วยพระจักรพรรดิทำศึกสงครามด้วย

Lin Guoliang (林国良) (2557) ได้เขียนเอกสารจีนที่น่าเชื่อถือ แปลความเป็นภาษาไทยว่า ความเชื่อเรื่องเจ้าแม่มาจู๋ใน ผู้เถียน มณฑลฮกเกี้ยน (ผู้เจี้ยน) มีสาระเพิ่มเติมว่า เทพเจ้ามาจู๋เสียชีวิตเมื่ออายุเพียง 28 ปี ได้รับการแต่งตั้งจากพระจักรพรรดิมาตุกราชวงศ์ตั้งแต่สมัยราชวงศ์ซ่ง หยวนหมิง ซิง ต่อเนื่องมาโดยตลอด พระจักรพรรดิราชวงศ์ซ่ง แต่งตั้งเป็น หิง หุ้ย ฟู่ เหริน (สตรีที่น่ายกย่อง) ได้รับการแต่งตั้งเลื่อนขั้นสูงต่อมาเรื่อย ๆ ในทุกราชวงศ์ และสะท้อนภาวะหน้าที่ที่มากขึ้นด้วย เช่น หิง หุ้ย เจ้า ยิง ฟู่ เหริน (สตรีผู้ปกป้องประชาชน) ท้ายสุด คือ สมัยราชวงศ์ซิง ได้รับการแต่งตั้งขั้นสูงสุดเป็น เทียน โฮ่ว เฉิง หมู่ (เทพสตรีที่เอื้ออาทรต่อประชาชน)

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าเจ้าแม่ทับทิมของคนฮกเกี้ยนมีชื่อที่แท้จริงว่า เจ้าแม่เทียนโหวเซี้ยบ้อ

หรือเจ้าแม่มาโจ้ว แต่เนื่องจากจีนไหหลำ (ที่นับถือเจ้าแม่ทับทิม) เป็นกลุ่มที่เข้ามาเมืองไทยก่อนจีนกลุ่มอื่น ๆ ชาวไทยเชื้อสายจีนบางส่วนจึงเรียกเจ้าแม่หรือเทพสตรีหลาย ๆ องค์ เป็นเจ้าแม่ทับทิม ซึ่งทำให้เกิดความสับสนมานานแล้ว และเนื่องจากในย่านเยาวราช มีศาลเจ้าที่เรียกกันว่า “ศาลเจ้า แม่ทับทิม” หลายแห่ง แต่ในที่นี้ผู้วิจัยกำหนดขอบเขต 3 ศาลเจ้าเป็นหลัก ได้แก่ ศาลเจ้าอาม้าเก็ง ศาลเจ้าแม่ประดู่ และศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยซึ่งเป็นชาวต่างชาติที่กำลังศึกษาสาขาวิชาการสื่อสารภาษาไทยเป็นภาษาที่สองในมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ จึงสนใจศึกษาวิจัยเรื่องความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าแม่ทับทิมของคนไทยเชื้อสายจีนในย่านเยาวราช โดยเฉพาะการคัดเลือกและแปลเอกสารจีนที่เกี่ยวข้องกับเจ้าแม่ทับทิมและเจ้าแม่มาโจ้วหรือเทียนโฮ้ว เพื่อแสดงความชัดเจนให้มากขึ้นโดยเฉพาะชื่อเรียก

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าแม่ทับทิมของคนไทยเชื้อสายจีนในย่านเยาวราช
2. เพื่อวิเคราะห์บทบาทของความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าแม่ทับทิมที่มีต่อสังคมไทย

1.3 กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ มีแนวคิดที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. แนวคิดที่เกี่ยวกับ คติความเชื่อมี 3 องค์ประกอบ แต่ละองค์ประกอบมีความสัมพันธ์กันอย่างไรลึซิด การใช้แนวคิดนี้เพื่อขยายความให้บทบาทหน้าของคติความเชื่อนั้น ๆ มีสาระครอบคลุมและเกิดความชัดเจนยิ่งขึ้น

1) ตำนานหรือเรื่องเล่า ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นด้วยการบอกเล่าในลักษณะมุขปาฐะ กล่าวถึงที่มา หรือประวัติศาสตร์หรือตำนานที่บอกถึงกำเนิดของสิ่งนั้น ๆ

2) สัญลักษณ์ คือ สิ่งของ หรือสถานที่ที่แสดงตัวตนของตำนานนั้น ๆ โดยมากมักหมายถึงประติมากรรมรูปเคารพ หรือที่เป็นศาสนสถานนั้น ๆ สัญลักษณ์อาจสื่อด้วย รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส

3) ประเพณี พิธีกรรม หรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่ย้ำให้เห็นถึงการแสดงความเคลื่อนไหวเพื่อต่อยุ้าให้เห็นถึงความศักดิ์สิทธิ์ ความน่าเชื่อถือของสัญลักษณ์เพื่อเสริมตำนานนั้น ๆ ให้สมจริงยิ่งขึ้น

2. แนวคิดที่เกี่ยวกับศาลเจ้า ศาลเจ้า เป็นสถานที่ประดิษฐานเทพเจ้า รูปเคารพ ตามความ

เชื่อของชาวจีน เป็นสถานที่ที่สะท้อนความมีตัวตนทั้งด้านความคิดความเชื่อ ศิลปะประเพณีของ คนจีนหรือคนไทยเชื้อสายจีน เป็นสถานที่ที่ชาวไทยเชื้อสายจีนสามารถปฏิบัติพิธีกรรมหรือแสดงความปรารถนาจากคำร้องขอ เป็นที่พึ่งทางจิตใจ และเป็นสถานที่เพื่อสืบทอดวัฒนธรรมความเชื่อของตน

3. แนวคิดที่เกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ คำว่าบทบาทหน้าที่ มีความหมายถึงการทำหน้าที่เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ทั้งในยามปกติและเมื่อเกิดเหตุผิดปกติเช่นเกิดภัยพิบัติ เกิดปัญหาต่าง ๆ สรุปความตามที่ นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ (2560 : 176) กล่าวว่า “สิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีบทบาทหน้าที่ทำให้มนุษย์ได้ในสิ่งที่ต้องการ เช่น ตอบสนองการยิงชีพของมนุษย์ ใช้ควบคุมสิ่งที่คาดเดาไม่ได้ในธรรมชาติ เช่น พายุ เพื่อให้มนุษย์รู้สึกสบายใจและปลอดภัย นอกจากนี้ยังมีบทบาทในการจัดระเบียบสังคม หลอมรวมสังคมให้เป็นเอกภาพ นั่นคือ บทบาทหน้าที่ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์มี 3 ด้าน คือ ตอบสนองความต้องการของมนุษย์และควบคุมกฎระเบียบสังคม ทั้งยังสะท้อนตัวตนความเป็นคนจีนอีกประการหนึ่งด้วย”

1.4 ขอบเขตการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาค้นคว้าดังนี้

1. ประชากร การวิจัยครั้งนี้ จะวิจัยเรื่องคติความเชื่อพิธีกรรมและบทบาทของศาลเจ้าแม่ทับทิมในย่านเยาวราช ประชากรก็เป็นคนไทยเชื้อสายจีนที่อาศัยอยู่ในย่านเยาวราช โดยไม่จำกัดเพศและความรู้ แต่เป็นผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป เป็นคนไทยเชื้อสายจีนที่มีประสบการณ์ร่วมเกี่ยวกับคติความเชื่อและพิธีกรรมของศาลเจ้าแม่ทับทิม

2. กลุ่มตัวอย่าง เป็นคนไทยเชื้อสายจีนที่อาศัยอยู่ในย่านเยาวราชทั้งที่มีที่อยู่ถาวรและอยู่แบบไม่ถาวร จะมาย่านเยาวราชเพื่อมาทำพิธีกรรมหรือมาไหว้ จำนวน 30 คน โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง คือ การเลือกตัวอย่างแบบตัวต่อตัว ดังนี้

ตารางที่ 1 กลุ่มตัวอย่าง

ศาลเจ้า	ผู้ดูแลศาลเจ้า	คนที่เข้าร่วมพิธีกรรม ในเทศกาล	คนที่มาไหว้เทพเจ้าใน เวลาปกติ
ศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ	2 คน	6 คน	7 คน
ศาลเจ้าแม่ประตู	2 คน	3 คน	6 คน
ศาลเจ้าอาม้าเก็ง	2 คน	-	2 คน

3. ระยะเวลาที่วิจัยและพื้นที่ทำการวิจัย เวลาที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

จำนวน 12 ครั้ง ระหว่างเดือนเมษายน 2561 ถึงเดือนกรกฎาคม 2561 ในพื้นที่ย่านเยาวราชของ กรุงเทพมหานคร มี 3 ศาลเจ้า ได้แก่ ศาลเจ้าอาม้าเก็ง ที่อยู่ถนนเจริญกรุง ศาลเจ้าแม่พระคู่ ที่อยู่ถนนเยาวพานิชและศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ ที่อยู่ถนนทรงวาด

1.5 คำนิยามศัพท์เฉพาะ

1. ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ ไม่ว่าพลังอำนาจนั้นสามารถพิสูจน์ได้เป็นจริงหรือไม่ มนุษย์ก็ยอมรับว่าสิ่งนั้นเป็นความจริงหรือเป็นสิ่งที่เราไว้วางใจ

2. พิธีกรรม เป็นพฤติกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ หมายถึง การเซ่นไหว้บูชา เพื่อขอพรทั้งในยามปกติและเมื่อมีเหตุร้ายแรง

3. บทบาท หมายถึง การทำตามหน้าที่ที่มนุษย์มีความคาดหวังจากการสักการะเซ่นไหว้หรือการร้อง หรือการขอพร บทบาทยังหมายถึงอิทธิพลของความเชื่อหรือพิธีกรรมนั้นๆ ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมในระดับปัจเจกจนเกิดรูปแบบทางวัฒนธรรมที่ปรากฏผลในวงกว้าง

4. ศาลเจ้าแม่ทับทิม หมายถึง สถานที่ประดิษฐานรูปเคารพที่เป็นเจ้าแม่ทับทิมตามความเชื่อของชาวจีน

5. คนไทยเชื้อสายจีน หมายถึง คนไทยที่มีสายเลือดชาวจีน ที่เกิดและเคยอาศัยหรือปัจจุบันยังอาศัยอยู่ในย่านเยาวราชของกรุงเทพมหานครฯ

6. ย่านเยาวราช หมายถึง ชื่อถนนและเป็นย่านที่อยู่อาศัยขนาดใหญ่ของชาวไทยเชื้อสายจีนในกรุงเทพมหานคร

1.6 วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ทั้งภาษาไทยและภาษาจีน เน้นการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Research) เป็นการศึกษาวเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการสังเกตและการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอนต่อไปนี้

1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ในด้านต่าง ๆ ต่อไปนี้
 - 1) แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรม
 - 2) แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของความเชื่อและพิธีกรรมที่มีต่อสังคม
 - 3) แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมของคนไทยเชื้อสายจีน
2. การสร้างเครื่องมือวิจัย

- 1) สร้างเครื่องมือวิจัยด้วยการตั้งคำถามที่จะไปสัมภาษณ์จำนวน 20 ข้อ โดยครอบคลุม

วัตถุประสงค์ในการทำวิจัยทั้ง 2 ข้อ ในการทำงานภาคสนาม แนวคำถามมีดังต่อไปนี้

- (1) คำถามที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และลักษณะทางกายภาพของย่านเยาวราช
 - (2) คำถามที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และลักษณะทางกายภาพของศาลเจ้าที่ศึกษา
 - (3) คำถามที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและพิธีกรรมของศาลเจ้าแม่ทับทิม
 - (4) คำถามที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและหน้าที่ของศาลเจ้าแม่ทับทิม
- 2) นำเครื่องมือเสนออาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข
 - 3) หลังจากปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาแล้ว จึงทำงาน

ภาคสนามเก็บรวบรวมข้อมูล

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เชื่อถือได้ทั้งภาษาไทยและภาษาจีนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับหัวข้อวิจัย

2) เก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้มาจากการสัมภาษณ์บุคคลที่ได้คัดเลือกมาโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก พร้อมกับใช้เครื่องมือในการสัมภาษณ์ลักษณะต่าง ๆ โดยผู้วิจัยยังได้ลงสนามในฐานะที่เป็นทั้งผู้ศึกษาและในฐานะนักท่องเที่ยว เพื่อให้ได้มุมมองที่แตกต่างมาช่วยในการเก็บข้อมูลภาคสนามนั้น

3) การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในด้านความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าแม่ทับทิมในย่านเยาวราช

4) การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในด้านบทบาทของความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าแม่ทับทิมที่มีต่อสังคมไทย

4. นำเสนอผลการศึกษาวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การวิจัยครั้งนี้ คาดว่าจะได้รับประโยชน์ดังนี้

1. เพื่อให้ทราบถึงความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าแม่ทับทิมของคนไทยเชื้อสายจีนในย่านเยาวราช

2. เพื่อให้ทราบถึงบทบาทของความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าแม่ทับทิมที่มีต่อสังคมไทย

3. เพื่อเป็นการเพิ่มองค์ความรู้ด้านจีนศึกษาเกี่ยวกับเจ้าแม่ทับทิมของชาวไทยเชื้อสายจีนจากเอกสารภาษาจีนที่อาจจะยังไม่เคยเผยแพร่มาก่อน โดยเฉพาะความชัดเจนเกี่ยวกับชื่อเรียกของเจ้าแม่ทับทิม มารู๋ เทียนโฮ่วและจู้บ้วยเนี้ย

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าแม่ทับทิมของคนไทยเชื้อสายจีนในย่านเยาวราช ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

- 2.1 ประวัติศาสตร์และลักษณะทางกายภาพของศาลเจ้าในย่านเยาวราช
 - 2.1.1 ประวัติศาสตร์และลักษณะทางกายภาพของย่านเยาวราช
 - 2.1.2 ประวัติศาสตร์และลักษณะทางกายภาพของศาลเจ้าในย่านเยาวราช
- 2.2 เอกสารที่เกี่ยวกับความเชื่อ
 - 2.2.1 ความหมายของความเชื่อ
 - 2.2.2 ประเภทและองค์ประกอบของความเชื่อ
 - 2.2.3 ความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีน
- 2.3 เอกสารที่เกี่ยวกับบทบาทของพิธีกรรม
 - 2.3.1 ความหมายของพิธีกรรม
 - 2.3.2 ความหมายของบทบาทหน้าที่
 - 2.3.3 บทบาทของพิธีกรรม
- 2.4 เอกสารไทย-จีนที่เกี่ยวกับเจ้าแม่ทับทิม
 - 2.4.1 ความหมายของเจ้าแม่ทับทิม
 - 2.4.2 ความเป็นมาของเจ้าแม่ทับทิม
- 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 2.5.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีนในสังคมไทย
 - 2.5.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมของคนไทยเชื้อสายจีนในสังคมไทย
 - 2.5.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมไทย-จีนในย่านเยาวราช
 - 2.5.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเจ้าแม่ทับทิม

มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 ประวัติศาสตร์และลักษณะทางกายภาพของศาลเจ้าในย่านเยาวราช

ย่านเยาวราชเป็นแหล่งชุมชนชาวจีนและชาวไทยเชื้อสายจีนเป็นจำนวนมาก จัดเป็นย่านธุรกิจการค้า การเงิน การธนาคาร ร้านทอง ภัตตาคาร ร้านอาหาร ร้านค้า ฯลฯ ในย่านเยาวราชมีศาลเจ้าหรือวัดจีนเป็นจำนวนมาก ได้แสดงความเชื่อของชาวจีนและชาวไทยเชื้อสายจีน

2.1.1 ประวัติศาสตร์และลักษณะทางกายภาพของย่านเยาวราช

เยาวราช เป็นชื่อถนนและเป็นชื่อย่านที่อยู่อาศัยของชาวจีนในกรุงเทพมหานคร มาช้านาน จนมีลักษณะเป็น China town แห่งหนึ่งของโลกเพราะมีคนจีนอาศัยอยู่หนาแน่นและเป็นแหล่งพาณิชย์กรรมที่มีความเจริญมาตั้งแต่ยุคต้นรัตนโกสินทร์จนปัจจุบัน (สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง เล่ม 11. 2542 : 5376)

ความเป็นมาของถนนเยาวราชหรือถนนยุพราชนี้ สืบเนื่องมาจากการขยายตัวของชุมชนชาวจีนแห่งแรกของกรุงเทพฯคือสำเพ็งหรือสามเพ็ง ซึ่งถือกำเนิดเกิดขึ้นเมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานีใน พ.ศ. 2325 และทรงโปรดให้ชาวจีน ซึ่งเคยตั้งถิ่นฐานอยู่นอกเขตกำแพงพระนครทางด้านตะวันตกเฉียงใต้ อาณาบริเวณของสำเพ็งเริ่มตั้งแต่คลองวัดสามปลื้มไปจนถึงวัดสามเพ็ง ชาวจีนที่อาศัยอยู่ที่นี้มีทั้งชาวแต้จิ๋ว ไหหลำ และกวางตุ้ง(สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง เล่ม 11. 2542 : 5376)

ถนนเยาวราชหรือถนนสายมังกรนี้มีอายุมาถึงปัจจุบันนับจาก พ.ศ. 2434 ได้ผ่านร้อนผ่านหนาวมาเป็นเวลาถึง 124 ปีแล้ว ณ พ.ศ. 2558 กล่าวได้ว่าเป็นถนนสายที่มีป้ายโฆษณาภาษาจีนมากที่สุดในประเทศไทย ป้ายเหล่านี้บ่งบอกถึงความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจที่ไม่เคยซบเซาเลยตลอดร้อยกว่าปีมานี้ เพราะความหนาแน่นของร้านค้าต่าง ๆ ทั้งห้างร้านใหญ่น้อย หาบเร่แผงลอย ที่ล้วนทำการค้าอยู่เกือบตลอด 24 ชั่วโมง ช่วงกลางวันความสำคัญของเยาวราชอยู่ที่ร้านค้าทองคำที่ตั้งร้านค้าต่อเนื่องกันไป จนมีผู้กล่าวว่าเยาวราชเป็นถนนสายทองคำและเป็นศูนย์กลางการค้าทองคำที่ใหญ่ที่สุดของไทย ราคาขึ้น-ลง ของทองคำในแต่ละวันถูกกำหนด ณ ถนนสายนี้ (แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย. 2559 : 22)

สารสนเทศที่น่าสนใจเกี่ยวกับย่านเยาวราชมีหลากหลายแง่มุม ล้วนยืนยันว่าเยาวราชมีความสำคัญในด้านสังคมวัฒนธรรม และเศรษฐกิจโดยเฉพาะหากใช้แนวคิดปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตของมนุษย์ คือ ปัจจัยสี่กับความเป็นเยาวราช เราก็จะพบว่าเยาวราชมีทั้งร้านอาหาร มีร้านยา (โดยเฉพาะร้านเครื่องยาจีน) ต่อมายังมีกิจการขายเสื้อผ้า ชุดกีฬา ที่แม้เป็นร้านแผงลอยข้างทางแต่ก็มีอยู่มากมายหลายร้าน โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลต่าง ๆ ตามคติความเชื่อของชาวจีน ที่แขวนเสื้อผ้าเหล่านี้จะสร้างสีสันน่าตื่นใจต่อผู้พบเห็น สิ่งสำคัญคือความเป็นย่านไชน่าทาวน์ของเยาวราชที่สะท้อนผ่านตัวตนของเยาวราชเอง จากสถาปัตยกรรมห้องแถวรุ่นเก่าที่มีอายุอย่างน้อยกว่าร้อยปี รวมทั้งวัดจีนหรือศาลเจ้าใหญ่น้อยที่แทรกซอนไปตามถนนและตรอกซอย เป็นปัจจัยด้านที่พักอาศัย สรุปว่าเยาวราช เป็นสถานที่ที่สะท้อนความเป็นเงินครอบคลุมปัจจัยพื้นฐานของมนุษย์ทั้งสี่ประการ (อู๋ จี้ เยียะ. 2553 : 176 อ้างถึงใน แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย. 2559 : 25)

ปัจจุบันถนนเยาวราชยังคงคราคร่ำไปด้วยผู้คนและการจราจร เพราะเยาวราชยังคงเป็นย่านการค้าพาณิชย์กรรมที่สำคัญ แม้จะไม่เท่าอดีต เพราะพื้นที่มีจำกัดไม่สมดุลกับความเจริญของ

การค้าที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว อีกทั้งยังขาดสิ่งอำนวยความสะดวกที่เป็นความจำเป็นขั้นพื้นฐานของการดำเนินธุรกิจ เช่น เรื่องของที่จอดรถและการจราจร นอกจากนี้ยังมีการขยายตัวของกรุงเทพฯ ออกไปรอบนอก ทำให้ย่านการค้าของเมืองย้ายตามความเจริญออกไปด้วย แม้กระนั้นเยาวราชก็ยังคงเป็นชุมชนของชาวจีนและเป็นแหล่งค้าขายสินค้าจากต่างประเทศ โดยเฉพาะจากประเทศจีนทั้งขายปลีกและขายส่ง และยังเป็นแหล่งรับซื้อ-ขายทองรูปพรรณนานาชนิด ซึ่งเป็นจุดดึงดูดคนให้เข้ามาในย่านนี้ได้โดยไม่ขาดสายตลอดทั้งปี (สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง เล่ม 11. 2542 : 5379)

“เยาวราช” หรือไชน่าทาวน์กรุงเทพมหานคร เป็น “ไชน่าทาวน์ที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งในโลก” เป็นชุมชนชาวจีนที่อยู่คู่บางกอกมาเนิ่นนาน มีประวัติศาสตร์ความเป็นมานับตั้งแต่ยุคเริ่มต้นของกรุงรัตนโกสินทร์ แหล่งรวมความหลากหลายและความสมบูรณ์ทางวัฒนธรรม ภาษา อาหาร วิถีชีวิต มีสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ศาลเจ้า วัด และแหล่งท่องเที่ยวที่คนทั่วโลกอยากจะมาเยี่ยมเยือน และกลายเป็นสัญลักษณ์หนึ่งของความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจของประเทศไทย (ภรรคภิมวัจน์. 2555 : 5)

เยาวราชเป็นย่านเก่าที่ไม่ตาย สำหรับเยาวราชซึ่งมีที่มาจากความเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของชาวจีนเป็นย่านธุรกิจการค้าหลักของกรุงเทพฯ ที่แม้ว่าไม่สามารถหลีกเลี่ยงความเปลี่ยนแปลงของเมืองใหญ่ที่ย่านธุรกิจการค้าหลักจะเลื่อนขยับออกไปที่ราชประสงค์ แต่ด้วยลักษณะพิเศษของเยาวราชที่มีทั้งสินค้าบริการเฉพาะอย่างและความครบถ้วนของประเภทสินค้า ซึ่งมีความหลากหลายให้เลือกมากมาย อีกทั้งจะซื้อขายกันเยอะ ๆ เอาไปขายต่อก็ยังได้ ขณะเดียวกันเยาวราชก็ยังสามารถเข้าถึงได้ไม่ยากนักเมื่อเทียบกับพื้นที่ตอนในอื่น ๆ ของกรุงเทพฯ ดังนั้น เยาวราชจึงถือว่าเป็นย่านธุรกิจการค้าเก่าที่ยังคึกคักอยู่ สามารถสนองประโยชน์ได้ จัดได้ว่าเป็นย่านเก่าที่ “ไม่ตาย” ยิ่งในอนาคตที่สามารถเข้าถึงได้สะดวกขึ้นด้วยระบบการขนส่งสาธารณะที่มีประสิทธิภาพด้วยแล้ว ย่านเยาวราชก็จะมีศักยภาพมากขึ้นกว่าเดิม ปัญหาของเยาวราชที่มาพร้อมรถไฟฟ้าใต้ดินและการวางผังเมืองรวมฉบับใหม่ โดยผังเมืองรวมฉบับนี้กำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินในระดับเข้มข้นทำให้สามารถสร้างอาคารในพื้นที่ได้ถึง 7 เท่าขนาดแปลงที่ดิน ขณะที่พื้นที่การปลูกสร้างในปัจจุบันก็หนาแน่นพออยู่แล้ว โดยมีระดับอยู่ประมาณ 3.5 เท่าของขนาดแปลงที่ดิน ผังเมืองรวมนั้นมีลักษณะเป็นผังนโยบายของการพัฒนาเมืองว่าจะให้ส่วนใดของเมืองมีความเป็นไปอย่างไร จะให้หนาแน่นขึ้นหรือน้อยลงเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับฉบับนี้จึงประสบกับการไม่เห็นด้วยมาโดยตลอด ไม่ว่าจะเป็นขั้นตอนแรก ๆ ของการยกร่าง จนไปถึงในขั้นตอนสุดท้ายของการที่จะเป็นกฎกระทรวงใช้บังคับ ประชาคมในเยาวราช และส่วนอื่น ๆ ของกรุงเทพฯ ที่เป็นผู้มีส่วนได้-เสียพิจารณาเห็นว่า กระบวนการฟื้นฟูย่านเก่า เอาแต่สนับสนุนแค่ให้สามารถขยับผลตอบแทนได้มาก ๆ เพียงอย่างเดียว ปรากฏการณ์ที่เริ่มขึ้นแล้วคือการเปลี่ยนมือกรรมสิทธิ์ที่ดินเพื่อการรื้อสร้างใหม่ ที่จะตามมาด้วยการโยกย้ายไล่รื้อผู้คน การส่งเสริมกระตุ้นให้มีการสร้างอาคารสูงใหญ่ได้ยิ่งกลับเป็นการซ้ำเติมให้มีการทุบทำลายย่านวัฒนธรรมสำคัญแห่งนี้เข้าไปอีก (ชวิทย์ สุจฉายา. 2556 : 20-21)

กนกวลี ชูชัยยะ (2547 : 285) กล่าวว่า ถนนเยาวราชเริ่มจากถนนจักรเพชรถึงถนนเจริญกรุง หรือตั้งแต่คลองรอบกรุงตรงข้ามป้อมมหาไชยตัดลงไปทางทิศใต้ บรรจบกับถนนราชวงศ์ ซึ่งสร้างแยกจากถนนเจริญกรุงตรงไปฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา (ท่าราชวงศ์) สร้างตามโครงการถนนอำเภอสำเพ็ง ตามนโยบายสร้างถนนในท้องที่ที่เจริญแล้ว เพื่อส่งเสริมการค้าขาย สมัยรัชกาลที่ 5 ย่านการค้าสำคัญ คือ สำเพ็งและเจริญกรุง เยาวราชเป็นหนึ่งในถนน 18 สายที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ เสนาบดีกระทรวงโยธาธิการเสนอให้สร้าง นอกเหนือจากถนนจักรวรรดิ ราชวงศ์ อนุวงศ์ กรมริศาฯ กราบบังคมทูลว่าจะสร้างถนนใน พ.ศ. 2434 โดยให้ชื่อถนนว่า ถนนยุพราช ต่อมาโปรดเกล้าฯ พระราชทานชื่อ ถนนเยาวราช ซึ่งคงความหมายเดิมคือรัชทายาท

ถนนสายทองคำ หรือถนนเยาวราช คือ สัญลักษณ์แห่งความเป็นไชน่าทาวน์ที่โดดเด่นที่สุดในประเทศไทย ถนนสายนี้มีร้านทองคำมากถึง 132 ร้าน ชุมชนก้นบนถนนสายสั้น ๆ ซึ่งนับว่าหนาแน่นที่สุดแห่งหนึ่งของโลก ในอดีตจะมีร้านที่เรียกว่า 4 ผู้ยิ่งใหญ่แห่งวงการ ได้แก่ แขงเฮงหลี ฮั่วเซ่งเฮง ตั้งเงินเฮงและตั้งโต๊ะกั้ง เสน่ห์ของทองรูปพรรณในย่านเยาวราชนี้ก็คือ การผลิตทองรูปพรรณด้วยมือ ซึ่งเป็นศาสตร์และศิลป์ที่สืบทอดกันมานับร้อยปี ด้วยเหตุนี้ผู้คนจึงแวะเวียนมาซื้อทองกันอย่างไม่ขาดสาย เพราะความเชื่อถือในคุณภาพ ส่วนร้านค้าเพชรพลอยจะอยู่บริเวณถนนจักรวรรดิ จุดเด่นของย่านค้าทองคำเยาวราช คือ จะมีอาคารที่สูงเฉลี่ย 5-7 ชั้น มากกว่าย่านอื่น ๆ ที่อยู่ไชน่าทาวน์ และมีป้ายโฆษณาเป็นจำนวนมาก ในเวลาว่างคน บริเวณทางเท้าจะเปลี่ยนเป็นที่ตั้งร้านอาหาร ซึ่งมีมากมายหลายชนิด และเป็นที่ยืนซื้อ มาก โดยเริ่มจากสี่แยกถนนทรงสวัสดิ์จนถึงสี่แยกราชวงศ์ นอกจากร้านค้าทอง ร้านค้าเพชรพลอยแล้ว ถนนเยาวราชยังมีร้านหมูแผ่น หมูหยองหลายร้าน ส่วนใหญ่จะเป็นร้านเก่าแก่ที่ทำสืบทอดกิจการมา 2-3 รุ่น เป็นของฝากที่ชาวจีนต่างแดนที่มาเยือนเมืองไทยมักจะนิยมซื้อกัน เพราะรสชาติถูกปาก และราคาไม่แพง นอกจากนี้ยังได้มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เป็นไก่หยองหมูหยองแห้ง ซึ่งเป็นที่นิยมไม่แพ้กัน (ประวิทย์ พันธุ์โรจน์. 2545 : 122-123)

จากเอกสารต่าง ๆ ผู้วิจัยได้สรุปว่า ย่านเยาวราชเป็นไชน่าทาวน์ที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งในโลก ตั้งแต่เริ่มต้น เป็นชุมชนชาวจีนแห่งหนึ่งของกรุงเทพมหานครคือสำเพ็งหรือสามเพ็ง แล้วได้พัฒนาและขยายไปจนถึงปัจจุบัน กลายเป็นย่านเยาวราช รวมถนนทั้ง 3 สายเป็นหลัก คือ ถนนสำเพ็ง ถนนเยาวราชหรือถนนยุพราช และถนนเจริญกรุง สำเพ็งเป็นย่านเก่า ตั้งแต่เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานีใน พ.ศ.2325 ก็มีคนจีนตั้งถิ่นฐานในบริเวณนี้ แล้วพัฒนาเรื่อย ๆ กลายเป็นไชน่าทาวน์ในที่สุด

2.1.2 ประวัติศาสตร์และลักษณะทางกายภาพของศาลเจ้าในย่านเยาวราช

ย่านเยาวราชเป็นไชน่าทาวน์ที่มีศาลเจ้าและวัดจีนจำนวนมาก ศาลเจ้าและวัดจีนต่าง ๆ ตามความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายจีนที่ตั้งอยู่ในบริเวณนี้ เนื่องจากเทพเจ้าในแต่ละแห่งและการบูชาที่แตกต่างกัน ทำให้ศาสนสถานเหล่านี้ไม่เหมือนกัน

กุมาริจีน ศุภครันย์ (2552 : 5-12) กล่าวว่า การไหว้เจ้าเป็นพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ของพี่น้องชาวจีน ถ้าจะไหว้เจ้าให้ได้บรรยากาศแบบจีน ๆ ที่อบอวลไปด้วยแรงศรัทธา กลิ่นธูป ควันเทียน ก็ต้องไป “เขาวราช” ไชน่าทาวน์เมืองไทย อาจพูดได้ว่าไม่มีสักวันที่เขาวราชจะเงียบเหงา และไม่มีสักครั้งที่สถานศักดิ์สิทธิ์ในย่านนี้จะร้างไร้ผู้คน เพราะที่นี้เป็นศูนย์รวม "ศาลเจ้าเก่าแก่" ถึง 22 แห่ง เช่น มูลนิธิเทียนฟ้าและศาลเจ้าแม่กวนอิม ศาลเจ้าสมาคมกวางตุ้ง วัดมังกรกมลาวาส ศาลเจ้าเล่งบ๊วยเอี้ยะ โรงเจบุญสมาคม ศาลเจ้าเล่าปุนเก้ากง ศาลเจ้ากวนอู ศาลเจ้าแม่กวนอิมฉือปุยเนี้ยเนี้ย ฯลฯ ทั้งหมดตั้งอยู่ไม่ไกลจากกันนัก สามารถเดินเท้าถึงกันได้สบาย ๆ แถมนตลอดทางยังเต็มไปด้วยร้านค้ารูปเทียนและเครื่องบูชาทั้งแนวถนน ศาลเจ้าทุกแห่งสะท้อนถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนจีนในเมืองไทย เกิดจากการที่ชาวจีนแต่ละก๊ก แต่ละเหล่า ที่เข้ามาหากินอยู่ในแถบนั้น สร้างมงคลสถานตามความเชื่อและแรงศรัทธาของชุมชนตนเองไว้ เราจึงได้เห็นศาสนสถานของชาวจีนแต่จี๊มากที่สุด เพราะตอนนั้นชาวจีนโพ้นทะเลที่เดินทางเข้ามายังประเทศไทยมากที่สุดก็คือ จีนแต่จี๊ นั่นเอง โดยกุมาริจีน ได้กล่าวถึงศาสนสถานของชาวไทยเชื้อสายจีน จากหนังสือ ทำเนียบทะเบียนศาลเจ้า. 2539 : 39-40 ดังนี้

ศาลเจ้าที่ตั้งอยู่ในเขตสัมพันธวงศ์ มีทั้งสิ้น 22 ศาลเจ้า ดังนี้

1. ศาลเจ้าเชียงกง ตั้งอยู่ที่ ถนนทรงวาด แขวงตลาดน้อย เขตสัมพันธวงศ์
2. ศาลเจ้าโรงเกือก ตั้งอยู่ที่ เลขที่ 1192 ซอยวานิช 2 แขวงตลาดน้อย เขตสัมพันธวงศ์
3. ศาลเจ้าโจซือกง ตั้งอยู่ที่ เลขที่ 758 ซอยวานิช 2 แขวงตลาดน้อย เขตสัมพันธวงศ์
4. ศาลเจ้าฮกเลี่ยนเก็ง ตั้งอยู่ที่ ถนนอภัยราชบำรุง แขวงตลาดน้อย เขตสัมพันธวงศ์
5. ศาลเจ้าไทฮั่ว (ไหหลำ) ตั้งอยู่ที่ ถนนข้าวหลาม แขวงตลาดน้อย เขตสัมพันธวงศ์
6. ศาลเจ้าตันไทร ตั้งอยู่ที่ เลขที่ 5 ถนนผดุงด้าว แขวงสัมพันธวงศ์ เขตสัมพันธวงศ์
7. ศาลเจ้าแม่ทับทิม ตั้งอยู่ที่ เลขที่ 1528 ถนนทรงวาด แขวงสัมพันธวงศ์ เขตสัมพันธวงศ์
8. ศาลเจ้าเลียงเป็ด ตั้งอยู่ที่ เลขที่ 570/1 ถนนเจริญกรุง แขวงสัมพันธวงศ์ เขตสัมพันธวงศ์
9. ศาลเจ้าเล่งบ๊วยเอี้ยะ ตั้งอยู่ที่ ถนนนิศรานุกภาพ แขวงจักรวรรดิ เขตสัมพันธวงศ์
10. ศาลเจ้าอาม่าเก็ง ตั้งอยู่ที่ ถนนบำรุงรัฐ แขวงสัมพันธวงศ์ เขตสัมพันธวงศ์
11. ศาลเจ้าอานี๋ยเก็ง ตั้งอยู่ที่ เลขที่ 29 ถนนพาดสาย แขวงสัมพันธวงศ์ เขตสัมพันธวงศ์
12. ศาลเจ้ากวนอู ตั้งอยู่ที่ เลขที่ 26 ถนนพาดสาย แขวงสัมพันธวงศ์ เขตสัมพันธวงศ์

13. ศาลเจ้าเจี๊ยะอั้ง ตั้งอยู่ที่ เลขที่ 130 ถนนทรงวาด แขวงจักรวรรดิ เขตสัมพันธวงศ์
14. ศาลเจ้าแม่ประตู ตั้งอยู่ที่ ถนนเยาวพานิช แขวงสัมพันธวงศ์ เขตสัมพันธวงศ์
15. ศาลเจ้าโรงเจบุญสมาคม ตั้งอยู่ที่ เลขที่ 60 ถนนราชวงศ์ แขวงจักรวรรดิ เขตสัมพันธวงศ์
16. ศาลเจ้ากวงเอี๊ยะ ตั้งอยู่ที่ เลขที่ 369 ถนนตลาดเก่า แขวงจักรวรรดิ เขตสัมพันธวงศ์
17. ศาลเจ้าอาเนี้ย ตั้งอยู่ที่ เลขที่ 386 แขวงจักรวรรดิ เขตสัมพันธวงศ์
18. ศาลเจ้าเล่าปุ่นเถ่าก้ง (ศาลเจ้าเก่า) ตั้งอยู่ที่ เลขที่ 833 ถนนทรงวาด เขตสัมพันธวงศ์
19. ศาลเจ้าจุนเสียงโจซือ ตั้งอยู่ที่ เลขที่ 91 ซอยวานิช 1 แขวงจักรวรรดิ เขตสัมพันธวงศ์
20. ศาลเจ้าขงจูเอี๊ยะ ตั้งอยู่ที่ ถนนมังกร แขวงจักรวรรดิ เขตสัมพันธวงศ์
21. ศาลเจ้าชินปุ่นเถ่าก้ง ตั้งอยู่ที่ เลขที่ 942/7 แขวงจักรวรรดิ เขตสัมพันธวงศ์
22. ศาลเจ้าปุ่นเถ่าก้ง ตั้งอยู่ที่ ซอยวานิช 1 แขวงจักรวรรดิ เขตสัมพันธวงศ์

นอกจากในเขตสัมพันธวงศ์แล้ว ในเขตใกล้เคียงซึ่งอยู่ในปริมณฑลเยาวราชยังมีศาสนสถานตามคติจีนอีกหลายแห่งเช่น วัดโลกานุเคราะห์ วัดมังกร วัดบำเพ็ญจินพรต วัดไตรมิตรวราราม วรวิหาร วัดกุศลสมาคม ศาลเจ้าพ่อปู่ยกอง ศาลเจ้าใต้เขี้ยฮุกโจ้ว ศาลเจ้าหลี่ตีเมี้ยว ศาลเจ้าเล่าปุ่นเถ่าก้ง ฯลฯ (“สถานที่ท่องเที่ยววัดและศาลเจ้าจีน ย่านเยาวราช” 2556 : ออนไลน์)

จากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าในย่านเยาวราชมีศาสนสถานตามคติจีนจำนวนมาก ทั้งที่เป็นวัดจีน ศาลเจ้า และโรงเจ สิ่งนี้สะท้อนว่าชาวจีนและชาวไทยเชื้อสายจีนยังรักษาจารีตประเพณีตามรอยบรรพบุรุษอย่างน่าสนใจ อาจเป็นด้วยเหตุของการรักษาอัตลักษณ์ความมีตัวตนของคนจีน นอกเหนือจากการเช่นไหว้บูชาประกอบพิธีกรรมเพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลหรือขอพร โชคลาภจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้

นอกเหนือจากเรื่องของความเชื่อและความศักดิ์สิทธิ์แล้ว สถาปัตยกรรมทั้งภายในและภายนอกยังมีเอกลักษณ์โดดเด่น ใครที่แวะผ่านไปเที่ยวเยาวราช ลองตระเวนไหว้ศาลเจ้าเพื่อเป็นสิริมงคลชีวิตก็น่าจะดีไม่น้อย วัดมังกรกมลาวาส หรือ วัดเล่งเน่ยยี่ เป็นวัดจีนที่มีชื่อเสียงที่สุดในเยาวราช ตั้งอยู่บนถนนเจริญกรุง ระหว่างซอยเจริญกรุง 19 และ 21 สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2414 ศาลเจ้าไต้ฮงกง ตรงบริเวณถนนพลับพลาไชย ตรงข้ามกับมูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง สร้างขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2452-2461 ศาลเจ้าเล่งบ๊วยเอี๊ยะเดิมเป็นศาลแต่จีวเก่าแก่ ศาลเจ้าเล่าปุ่นเถ่าก้ง เป็นศาลเจ้าเก่าแก่ที่มีอายุกว่า 200 ปี มีลักษณะเป็นอาคารสถาปัตยกรรมสกุลช่างจีนแต่จีวแบบซี้เตี้ยมกิม (สี่ตำแหน่ง) แต่ศาลเจ้าเล่าปุ่นเถ่าก้งในปัจจุบันเป็นศาลสร้างใหม่ ศาลเจ้ากวนอู ตั้งอยู่ภายในตลาดเก่าสำเพ็ง-เยาวราช ทางด้านฝั่งถนนเยาวราช เป็นศาลเก่าแก่ที่อยู่คู่กับชุมชนย่านอิสราณูภาพ ย่านเยาวราชมาอย่างยาวนาน ศาลเจ้าแม่กวนอิม มูลนิธิเทียนฟ้า ตั้งอยู่แถวบริเวณถนนเยาวราช เดินเลี้ยวเวียน

โอเดียนมาเล็กน้อย (“ไหว้พระยาวราช เยือนศาลเจ้าและวัดจีนรับมงคลสู่ชีวิต” 2559 : ออนไลน์)

จากข้อมูลต่าง ๆ สรุปได้ว่า ศาลเจ้าที่ตั้งอยู่ในย่านยาวราชมีจำนวนมาก และศาลเจ้าที่แตกต่างกันอยู่ในสถานที่ที่ไม่เหมือนกัน ศาลเจ้าและวัดจีนทั้งหมดได้แสดงวัฒนธรรมที่โดดเด่นของจีนในสังคมไทยไว้อย่างชัดเจน

2.2 เอกสารที่เกี่ยวกับความเชื่อ

ความเชื่อเป็นวัฒนธรรมของมนุษย์อย่างหนึ่ง ความเชื่อ คือ ความมั่นใจที่ไร้เหตุผลในสิ่งที่ไม่น่าจะเป็นจริงได้

2.2.1 ความหมายของความเชื่อ

นักวิชาการหลายคนได้ให้ความหมายของความเชื่อไว้หลายลักษณะดังต่อไปนี้
 ชรรค์ชัย อภิสุภาพ (2547 : 13) กล่าวว่า ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับนับถือหรือยึดมั่นในสิ่งหนึ่งโดยไม่จำเป็นต้องมีเหตุผลมาอธิบาย ไม่ว่าสิ่งนั้นจะสามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริงหรือไม่ การยอมรับนับถืออาจจะยอมรับด้วยความศรัทธา ด้วยความจงรักภักดีแฝงด้วยความกลัว ผู้คนที่ยอมรับนับถือ และปฏิบัติสืบต่อกันมาตามความเชื่อจนกลายเป็นประเพณีของกลุ่มชนนั้น ๆ

พรณี ชูจิรวงศ์ (2552 : 1) กล่าวว่า ความเชื่อ คือ พลัง พลังที่จะสร้างสิ่งต่าง ๆ มนุษย์สร้างโลก ความเป็นจริงของมนุษย์จากสิ่งที่คุณตกลงใจแล้วว่าจะเชื่อ ความเชื่อทุกเรื่องที่อยู่ลึกสุดใจคุณคอยตรึงความสนใจของคุณ และผลักดันให้เกิดเป็นการกระทำ หรือขัดขวางไม่ให้กระทำก็ได้ สิ่งที่เราเชื่อส่งผลต่อความสามารถในการทำงาน ทศนคติต่อเรื่องเงินทอง รวมถึงวิถีดำเนินชีวิตและผูกมิตรสัมพันธ์กับทุกคน

กานต์สิริ โรจนสุวรรณ (2550 : 299-301) กล่าวว่า ความเชื่อ คือ ปัจจัยพื้นฐานของความสามารถในการสร้างปรากฏการณ์ทางไซโคคิเนซิส (การใช้จิตควบคุมสิ่งของ) ในขณะที่โหราจิตได้รับการยืนยันมาหามาด ๆ กว่านั้นจากการทดลองของมหาวิทยาลัยดุ๊ก เชื่อว่าความคิดอย่างจดจ่อ การคาดหวังและความเชื่ออย่างเหนียวแน่น จะทำให้เราผลักดันพลังสิ้นสะเทือนให้เต็มเครื่องจนทำให้เกิดความสำเร็จ

ฐาปณี (นามแฝง) (2549 : 15) กล่าวว่า ความเชื่อ คือ ความเห็นจริงด้วย เช่น ในแง่พระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาที่เน้นหลักในเรื่องการใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ให้รู้จักกำจัดความทุกข์เดือดร้อนด้วยการพิจารณาให้เห็นต้นเหตุของความทุกข์แล้วแก้ไขให้ถูกทาง ไม่ใช่ให้เชื่อถืออย่างมงายไร้เหตุผล ความเห็นจริงด้วยนั้นต้องเป็นสิ่งที่ใช้หลักการในการลงความเชื่อ นั้นลงไป

อภิวัฒน์ สุธรรมดี (2558 : 142) กล่าวว่า ความเชื่อ หมายถึง สิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มนุษย์ยอมรับนับถือและปฏิบัติสืบทอดกันมา สิ่งที่ยึดถือนั้นอาจเกิดจากความรู้สึกหรือเกิดจากการไตร่ตรอง

ด้วยเหตุผลก็ได้

ความเชื่อ คือ สิ่งที่มีมนุษย์ได้รับรู้และยอมรับในสิ่งนั้น ความเชื่อเป็นสิ่งที่คู่กับมนุษย์มาตั้งแต่เกิด การเชื่อฟังเป็นความเชื่อฟังเป็นความเชื่ออันดับแรกของมนุษย์ซึ่งเริ่มมีตั้งแต่วัยเยาว์ คือเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งสอนของผู้ใหญ่ หรือปฏิบัติตามพฤติกรรมของบิดามารดา พี่น้อง หรือบุคคลที่อยู่ใกล้ชิดที่สุด (อาหารที่เกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง. 2558 : 13)

จากทฤษฎีของนักวิชาการหลายคน ผู้วิจัยได้สรุปว่าความเชื่อ หมายถึง การยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ ไม่ว่าจะพลังอำนาจนั้นสามารถพิสูจน์ได้เป็นจริงหรือไม่ มนุษย์ก็ยอมรับว่าสิ่งนั้นเป็นความจริงหรือเป็นสิ่งที่เราไว้วางใจ

2.2.2 ประเภทและองค์ประกอบของความเชื่อ

นักวิชาการหลายคนได้จำแนกประเภทความเชื่อหลายลักษณะโดยตามวัตถุประสงค์การนำไปใช้ ดังต่อไปนี้

ฐาปนี (นามแฝง) (2549 : 18) ได้แบ่งประเภทของความเชื่อออกเป็น 4 ประเภทใหญ่ ได้แก่

1. ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม เป็นความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลมาจากปรัชญาของพุทธศาสนา ถ้าอยากได้ผลดี มีความสุข ก็เป็นคนดี ทำแต่สิ่งดีเป็นต้น

2. ความเชื่อเรื่องนรก – สวรรค์ มีความเชื่อไว้ว่า นรกและสวรรค์คือดินแดนที่มนุษย์จะต้องไปเกิดตามผลแห่งบาปบุญคุณโทษที่ทำไว้

3. ความเชื่อเรื่องพระศรีอาริย์ เป็นความเชื่อที่หวังจะพบกับความสุขในชาติต่อไป

4. ความเชื่อที่เกี่ยวกับผี ได้แก่ ผีชั้นปกครอง ผีบรรพบุรุษ ผีร้าย เป็นต้น

ประเภทของความเชื่อได้จำแนกออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่

1. ความเชื่อที่เกี่ยวกับลัทธิและศาสนา

2. ความเชื่อทางไสยศาสตร์

3. ความเชื่อที่เกี่ยวกับจริยวัตร

4. ความเชื่อเกี่ยวกับยากกลางบ้านและการปิดเป่ารักษาไข้

ความเชื่อทั้ง 4 ประเภทนี้ อาจผสมประสานกันอยู่ในเรื่องเดียวกันมากกว่า 1 ประเภท เช่น ความเชื่ออันสืบเนื่องมาจากศาสนา อาจมีความเชื่อที่เกี่ยวกับไสยศาสตร์ปนอยู่ด้วยหรือความเชื่อที่เกี่ยวกับลัทธินิยมดั้งเดิมและไสยศาสตร์ปนอยู่ด้วย เป็นต้น (สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 2. 2542 : 984-985)

ความเชื่อของมนุษย์มีอยู่มากมาย แต่ละภูมิภาคอาจจะมีส่วนที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกันไปบ้าง อย่างไรก็ตาม เราสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. ความเชื่อทั่ว ๆ ไป หรือความเชื่อธรรมดา (beliefs) ซึ่งคนส่วนใหญ่จะมีอยู่

สามารถแบ่งย่อยออกไปได้ดังนี้

- 1.1 ความเชื่อปรากฏการณ์ธรรมชาติ
- 1.2 ความเชื่อเกี่ยวกับยากลางบ้าน
- 1.3 ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยาม นิमित ผืน การประกอบพิธีต่าง ๆ
- 1.4 ความเชื่อเกี่ยวกับลักษณะของคนและสัตว์
- 1.5 ความเชื่ออันเนื่องมาแต่ศาสนา
- 1.6 ความเชื่อเกี่ยวกับการทำมาหากินและอาชีพ
- 1.7 ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณี
- 1.8 ความเชื่อเรื่องเคล็ดและแก้เคล็ด
- 1.9 ความเชื่อเกี่ยวกับ นรก สวรรค์ ชาติ ภพ
- 1.10 ความเชื่อเกี่ยวกับเลขดี เลขร้าย วันดี วันร้าย

2. ความเชื่อที่แฝงไว้ด้วยความกลัว หรือความเชื่อทางไสยศาสตร์ (superstition)

ไสยศาสตร์ คือ การเชื่อถือโดยรู้สึกเกรงขามหรือกลัวในสิ่งที่เข้าใจว่าอยู่เหนือธรรมชาติหรือในสิ่งลึกลับ อันไม่สามารถจะทราบด้วยเหตุผลตามหลักวิทยาศาสตร์ และสิ่งนั้นอาจจะให้ดีหรือร้ายแก่ผู้ที่เชื่อถือก็ได้ (“ประเภทของความเชื่อ” 2556 : ออนไลน์)

ประเภทของความเชื่อได้จำแนกออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1. ความเชื่อที่ก่อให้เกิดคติความเชื่อต่าง ๆ ที่สอดแทรกอยู่ในวิถีชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณี เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับการปลูกสร้างบ้านเรือน ความเชื่อเกี่ยวกับการนอน ความฝัน การกิน การแต่งกาย การประกอบอาชีพต่าง ๆ ฯลฯ

2. ความเชื่อในเรื่องภูตผีวิญญาณ สิ่งเหนือธรรมชาติและไสยศาสตร์ เป็นความเชื่ออีกรูปแบบหนึ่งที่ผูกพันกับมนุษย์นับแต่จำความได้ เพราะจะถูกปลูกฝังสั่งสอนมาจากบรรพบุรุษ เช่นเดียวกับความเชื่อประเภทแรก และความเชื่อประเภทนี้จะมีการกำหนดพิธีกรรมต่าง ๆ ขึ้น เพื่อสร้างความพึงพอใจให้แก่สิ่งที่ตนเกรงกลัวหรือเคารพนับถือ เช่น ภูตผี วิญญาณบรรพบุรุษ เทพดา อารักษ์ต่าง ๆ เป็นต้น ตลอดจนเสริมสร้างความเป็นสิริมงคลให้แก่ผู้ประกอบพิธี

3. ความเชื่อเกี่ยวกับลัทธิศาสนา หมายถึงเชื่อตามหลักธรรมคำสอนของศาสนา หรือผู้นำของลัทธิหรือศาสนานั้น ๆ ซึ่งตามความเชื่อแบบนี้ก็จะมีการกำหนดพิธีกรรมต่าง ๆ ขึ้น เพื่อเสริมสร้างสิริมงคล และกำลังใจให้แก่สมาชิกผู้นับถือนั้นด้วย (อาหารที่เกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง. 2558 : 13)

แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย (2550 : 132-133) ได้ศึกษาเรื่องของวัฒนธรรมทางมานุษยวิทยา (Cultural Anthropology) เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับคติความเชื่อ นั้น มีแนวทางการพิจารณา 3 ส่วน ซึ่งแต่ละส่วนนี้จะมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างน่าสนใจ องค์ประกอบ 3 ส่วนนี้

คือ

1. ตำนานปรัมปราหรือเรื่องเล่า มักถ่ายทอดจากคำบอกเล่าจากรุ่นสู่รุ่นหรือที่เรียกว่าวรรณกรรมมุขปาฐะ
2. ประเพณีพิธีกรรม กิจกรรมหรือการเล่นที่เสริมเรื่องเล่า
3. สัญลักษณ์อันเป็นเครื่องหมายที่อาจเป็นวัตถุหรือสื่อผัสสะทั้งรูป รส กลิ่น เสียง เพื่อตอกย้ำความศักดิ์สิทธิ์น่าเลื่อมใส

จากการแบ่งของนักวิชาการหลายท่าน ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การจัดแบ่งความเชื่อที่เกิดจากความคิดของมนุษย์ เนื่องจากมนุษย์เชื่อมั่นในจิตใจของตนเองและต่างคนต่างคิด จึงเกิดความเชื่อต่าง ๆ ดังนั้น สามารถจัดแบ่งประเภทของความเชื่อเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ความเชื่อที่มนุษย์มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น ความเชื่อในผีบรรพบุรุษ ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อในศาลเจ้าแม่ทับทิม เป็นต้น ความเชื่อที่มนุษย์มีต่อธรรมชาติ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับภัยโรค การคาดการณ์ อาชีพ เป็นต้น และความเชื่อที่มนุษย์มีต่อมนุษย์ เช่น ความฝัน การเกิด การตาย เป็นต้น องค์ประกอบของความเชื่อจะมี 3 ส่วนคือ ตำนาน พิธีกรรมและสัญลักษณ์

2.2.3 ความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีน

คนไทยเชื้อสายจีน คือ ชาวจีนที่เกิดในประเทศไทยและเป็นเชื้อสายของผู้อพยพชาวจีน หรือชาวจีนโพ้นทะเล วัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนได้สืบทอดจากประเทศจีน นักวิชาการหลายคนได้จำแนกประเภทความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีนดังต่อไปนี้

กุลศิริ อรุณภาคย์ (2553 : 13-14) กล่าวว่า ชาวจีนมีความเชื่อและนับถือศาสนาแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มสำคัญ ดังนี้

1. ลัทธิขงจื้อ ขงจื้อคือนักคิด นักปราชญ์จีนที่มีชื่อเสียงมาก มีชีวิตอยู่ในราวก่อน พ.ศ.8 ถึง พ.ศ. 64 มีผลงานทางปรัชญาจำนวนมาก จนกลายเป็นแนวคิดที่แพร่หลายและได้รับการเคารพนับถือจากชาวจีน โดยนำคำสอนไปปฏิบัติอย่างกว้างขวาง และกลายเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมจีน

2. ศาสนาเต๋า กำเนิดขึ้นมากกว่า 2,000 ปีมาแล้ว เป็นความเชื่อดั้งเดิมของชาวจีนผสมเข้ากับความเชื่อเรื่องพ่อมดหมอผี ซึ่งเชื่อว่าสามารถติดต่อกับดวงวิญญาณได้ และดำเนินชีวิตสัมพันธ์สอดคล้องกับธรรมชาติ โดยมี “เหลาจื้อ” เป็นศาสดา และมีเทพเจ้าสูงสุด 3 ท่าน คือ เทพหยวนสื่อ เทียนจุน หลังเป่าเทียนจุน (อิ้วหวังสั่งตี้ หรือที่รู้จักว่า เจ้าเทียนฮ่องเต้) ไ้สั่งเหล่าจวิน นอกจากนี้ยังมีเทพเจ้าองค์ต่าง ๆ อีกเป็นจำนวนมาก

3. ศาสนาพุทธ นิกายมหายาน ศาสนาพุทธได้เผยแพร่เข้าไปในจีนกว่า 2,000 ปีมาแล้ว โดยเข้ามาผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมทั้งขงจื้อและเต๋า นิกายมหายานให้ความสำคัญกับพระโพธิสัตว์ ซึ่งทรงสั่งสมบำเพ็ญคุณงามความดี ทรงเปี่ยมด้วยความเมตตา โปรดสัตว์โลกให้พ้นทุกข์ ประดุจทรงรับมวลมนุษยย์ลงในยานพาหนะอันใหญ่ เพื่อนำพาข้ามสังสารวัฏ ซึ่งมีความหมายตรงกับ

ชื่อนิกาย “มหายาน” นั่นเอง นิกายมหายานจึงเน้นไปในเรื่องคุณธรรม การไม่เห็นแก่ตัว ทำประโยชน์ให้แก่สาธารณชน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ตามแนวทางของพระโพธิสัตว์

ตัวน ลี เซิง และ บุญยั้ง ไธสุขสิริ (2543 : 2-9) กล่าวว่า ความเชื่อทางศาสนาของชาวจีนแผ่นดินใหญ่มุ่งดังต่อไปนี้

1. ศาสนาดั้งเดิม เกิดขึ้นในสมัยบุพกาลที่ความรู้ของคนในยุคนั้นมีขอบเขตจำกัดและสามารถอธิบายสภาพธรรมชาติ อย่างเช่น ฝนตก ลม พายุ และการหมุนรอบตัวของโลก และไม่สามารถเอาชนะอิทธิพลของธรรมชาติได้ จึงทำให้มีการนับถืออิทธิพลของธรรมชาติ เป็นเทพเจ้าที่มีชีวิตเหมือนอย่างคน จึงได้เกิดมีการนับถือต่อเทพเจ้าธรรมชาติ ซึ่งประกอบด้วยการนับถือดวงดาวต่าง ๆ และการนับถือต่ออิทธิพลของธรรมชาติและวัฏจักรธรรมชาติ

2. พุทธศาสนา ถือกำเนิดในประเทศอินเดีย ต่อมาราวคริสต์ศตวรรษที่ 1 จึงเผยแพร่เข้าสู่ประเทศจีน ตามเอกสารโบราณมีการจดบันทึกไว้ว่า ในสมัยราชวงศ์ฮั่นตะวันออก ปีหย่งผิงที่ 7 (ค.ศ. 64) กษัตริย์หมิงตี้ทรงพระสุบินว่ามีคนที่มีร่างกายเป็นทองบินลอยเข้ามาในพระราชวังวันรุ่งขึ้นจึงทรงถามขุนนาง และพญาจารย์ได้ทูลตอบว่า ทางด้านตะวันตกมีพระพุทธรูปที่เรียกว่า ฝู (พุทธะ)

3. ศาสนาเต๋า เป็นศาสนาที่เกิดในประเทศจีน นับถือเหล่าจื่อ ซึ่งเป็นนักปรัชญา ก่อนสมัยราชวงศ์ฉิน ว่าเป็นปรมาจารย์ผู้ก่อตั้งศาสนาแท้ที่จริง เหล่าจื่อไม่เคยเผยแพร่ศาสนาเลย เพียงแต่ศาสนาเต๋านำเอาทฤษฎีของเหล่าจื่อที่เกี่ยวกับเต๋ออันมีความหมายลึกซึ้งมาเป็นคำสอนและการปฏิบัติจนบรรลุ เต๋อสำเร็จเป็นเซียนก็เป็นสุดยอดปรารถนาของคนที่นับถือศาสนาเต๋านี้

4. ลัทธิขงจื่อ ลัทธิขงจื่อเอาทฤษฎีของขงจื่อและม่งจื่อมาเป็นพื้นฐานโดยปรับปรุงขึ้นในสมัยราชวงศ์ฉิน โดยผ่านการนับถือจากชนชั้นปกครองและนักปราชญ์ในรุ่นหลังซึ่งทำให้ลัทธิขงจื่อกลายเป็นทฤษฎีทางวิชาการของจีน

ฐิตาพร ตรียินดี (2557 : 16) กล่าวว่า สำหรับชาวจีนในประเทศไทยนั้นมีหลายกลุ่ม แต่ส่วนมากเป็นจีนแต้จิ๋ว กวางตุ้ง แคะ ไทหล่า และฮกเกี้ยน ดังนั้นเมื่อมีการอพยพเข้าสู่ประเทศไทย จึงมีการนำความเชื่อดั้งเดิมของตนมาด้วย โดยการสร้างศาลเจ้าที่ประดิษฐานเทพตามที่ดินตนเองนับถือ มาองค์ประธานของศาลเจ้าแต่ละแห่งซึ่งมีความแตกต่างกัน เช่น เจ้าแม่ทับทิมในประเทศไทยนั้น นับถืออย่างแพร่หลาย เพราะชาวจีนตามชายฝั่งทะเลให้ความสำคัญกับทะเลมากกว่าจีนแผ่นดินใหญ่ (Main Land)

เจริญ ต้นมหาพราน (2547 : 7) กล่าวว่า ชาวไทยเชื้อสายจีนหรือชาวจีนที่ไหน ๆ ของโลก มีความเชื่อเรื่องเทพเจ้าเช่นเดียวกับชนชาติอื่น ๆ ซึ่งมีมาแต่โบราณกาลและเทพเจ้าของชาวจีนก็มีมากมายจนเหลือคณานับ แหล่งกำเนิดของเทพเจ้าของชาวจีนนั้น มาจากศาสนาเต๋า ศาสนาพุทธมหายาน และคำสอนของขงจื่อ เป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดความเชื่อในเรื่องเทพเจ้า แหล่งกำเนิดของเทพเจ้าของชาวจีนนั้น มาจากศาสนาเต๋า ศาสนาพุทธมหายาน และคำสอนของขงจื่อ

เป็นปัจจัยหลักสำคัญที่ก่อให้เกิดความเชื่อในเรื่องเทพเจ้า จากการสืบสานด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมได้ระบุว่าศาสนาเต๋า เป็นศาสนาที่เก่าแก่ของจีนซึ่งเกิดจากความเชื่อดั้งเดิม รวมเข้ากับ ความเชื่อเรื่องพอมดมอผี ความเชื่อนี้เริ่มมีเค้าเป็นศาสนามาตั้งแต่ปลายราชวงศ์ฉิน คือ ก่อน ค.ศ. 207 ถึงก่อน ค.ศ. 221 ปี ทั้งนี้ เพราะปรากฏว่ามีผู้ประกอบพิธีกรรมที่เรียกว่า “ฟิงซือ” จนได้ วิวัฒนาการมาเป็นความเชื่อจากนักพรตทางศาสนาเต๋า หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า “เต๋าซือ”

แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย (2552 : 127-161) กล่าวว่า แม่ชาวจีนจะนับถือลัทธิต่าง ๆ เช่น ขงจื้อ เต๋า ฯลฯ แต่คงปฏิเสธไม่ได้ว่า ฐานรากสังคมของจีนยอมรับศาสนาพุทธมาช้านานแล้วแม้ จะหลังขงจื้ออาจเป็นด้วยทั้งลัทธิขงจื้อ เต๋าหรืออื่น ๆ มีความสอดคล้องกับหลักการทางพุทธศาสนา ลัทธิมหายานก็เป็นได้ เช่น ชาวจีนเชื่อในพุทธศาสนาและเทพเจ้าต่าง ๆ ด้วย โดยเฉพาะการปฏิบัติ ธรรมตามแนวพุทธมหายานนั้นมีใช้เพื่อตนเท่านั้น แต่หมายถึงการช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ด้วย ในขณะที่ สังคมไทยแม้นับถือพุทธศาสนาเช่นกัน แต่ก็ยังเป็นแบบหินยาน ซึ่งเน้นการพ้นทุกข์ด้วยตนเอง เรื่องของ ความเชื่อเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง ดังนั้นความเชื่อจึง เปลี่ยนแปลงผันแปรอยู่เสมอตามกระแสสังคม ทั้งนี้ เพื่อให้บทบาทหน้าที่ของศาสนาได้อำนวย ประโยชน์แก่มนุษย์มากที่สุด กรณีของชั้นที่เจิ้งเหอที่กลายเป็นหลวงพ่อบำรุงก่งกี้ดี หรือการ ผสมผสานของความเชื่อผ่านรูปลักษณ์พิธีกรรมหรือตำนานในหมู่ชาวจีนในสังคมไทยก็ดี ล้วนเป็น เครื่องยืนยันว่าคตินิยมความเชื่อย่อมมีคุณค่าความหมายต่อมนุษย์

จากการแบ่งของนักวิชาการหลายท่าน ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ไม่ว่าชาวไทยเชื้อสายจีนหรือชาวจีน ก็มีความเชื่อเรื่องเทพเจ้าเช่นเดียวกับชนชาติอื่น ๆ แล้วความเชื่อของชาวจีนหรือชาวไทยเชื้อสายจีน ได้แบ่งเป็น 4 ประเภทเป็นหลัก ได้แก่ ศาสนาดั้งเดิม ศาสนาพุทธมหายาน ศาสนาเต๋าและลัทธิขงจื้อ

2.3 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม

พิธีกรรมเกิดจากความเชื่อ ความเชื่อที่แตกต่างกันจะทำให้พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องไม่เหมือนกัน การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมเป็นการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับความหมายของพิธีกรรม ความหมายของบทบาทและบทบาทของพิธีกรรม มีสาระโดยสรุปดังนี้

2.3.1 ความหมายของพิธีกรรม

นักวิชาการหลายคนได้ให้ความหมายกับพิธีกรรมไว้ ดังต่อไปนี้

เฉลิมรัฐ ขนอม (2544 : 11) กล่าวว่า พิธีกรรม หมายถึง การประพฤติปฏิบัติตาม ความเชื่ออย่างมีระเบียบพิธีและเป็นขั้นตอน โดยมีความมุ่งหมายให้บรรลุวัตถุประสงค์นำมาซึ่งความ ประารถในสิ่งที่ต้องการ

สุริยา รัตนกุล (2549 : 1) กล่าวว่า พิธี เป็นงานที่จัดขึ้นตามลัทธิหรือความเชื่อถือ ตามขนบธรรมเนียมประเพณีเพื่อความขลังหรือความเป็นสิริมงคล เป็นต้น เช่น พระราชพิธีจรดพระ

นางคันแครงนาขวัญ พิธีมงคลสมรส พิธีประสาทปริญญา แบบอย่าง ธรรมเนียม เช่น ทำให้ถูกพิธี พิธีกรรม หมายความว่า การบูชา แบบอย่างหรือแบบแผนต่าง ๆ ที่ปฏิบัติในทางศาสนา

พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา (2550 : 7-8) กล่าวว่า พิธีกรรม แปลว่าการกระทำที่เป็นแบบอย่าง หรือการกระทำที่เป็นพิธีรีตอง หมายถึง การบูชาตามลัทธิความเชื่อทางศาสนามีการกำหนดขั้นตอน

ฐาปนี นามแฝง (2549 : 9-10) กล่าวว่า พิธีกรรม หมายถึง พฤติกรรมที่มนุษย์พึงปฏิบัติต่อความเชื่อทางศาสนาของตน ไม่ว่าจะเป็นศาสนาใด ๆ ก็ตาม ต่างก็มีการปฏิบัติต่อศาสนาของตนตามความเชื่อและความศรัทธา ถือเป็นกิจกรรมบูชา หรือการปฏิบัติในการทำพิธีอันล้วนแต่เกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ประจำวันทั่วไป และอ้างถึงความเชื่อเก่าแก่ของชาวหมู่บ้านในชนบททั้งสิ้น ทั้งยังบ่งบอกถึงวัฒนธรรมของบุคคลผู้อยู่ในสังคมนั้น ๆ พิธีกรรมนั้นมักมีการพัฒนารูปแบบอยู่เรื่อย ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับผู้คนในแต่ละถิ่นฐาน โดยมักจะผสมผสานระหว่างพิธีที่มีอยู่เดิมกับของใหม่ซึ่งเข้ามา มีบทบาท

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) (2539 : 4-9) กล่าวว่า พิธีกรรมหมายความว่า การกระทำที่เป็นพิธี คือ เป็นวิถีที่จะให้สำเร็จผลที่ต้องการ หรือการกระทำที่เป็นวิธีการเพื่อให้สำเร็จผลที่ต้องการ หรือนำไปสู่ความต้องการ พิธีกรรม ก็คือ วิธีการกระทำที่เป็นวิธีการเพื่อจะให้สำเร็จผลเพื่อจะให้เกิดผลเป็นจริงเป็นจัง เพื่อจะให้ได้ผลขึ้นมาเราจึงทำพิธีกรรม พิธีกรรมยังเป็นจุดนัดพบให้ทุกคนที่ตอนแรกยังกระจัดกระจายอยู่ มารวมกันเป็นจุดเดียว เป็นจุดนัดหมายว่าจะเริ่มเรื่องนั้นแล้ว เป็นต้น

อภิวัฒน์ สุธรรมดี (2558 : 118) กล่าวว่า พิธีกรรม คือ กิจกรรมในการดำเนินงาน เพื่อนำไปสู่เป้าหมายตามแนวคิดหลักของพิธีกรรม พิธีกรรมสื่อสารด้วยอวัจนภาษาเป็นส่วนใหญ่ และมีลักษณะเป็นรูปธรรมที่มองเห็นและจับต้องได้ ในประเพณีพิธีกรรมหนึ่ง ๆ อาจมีกิจกรรมในพิธีกรรมเพียงอย่างเดียวหรือประกอบด้วยหลาย ๆ กิจกรรมก็ได้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2554 : 835) กล่าวว่า พิธี คือ งานที่จัดขึ้นตามลัทธิหรือความเชื่อถือตามขนบธรรมเนียมประเพณีเพื่อความเป็นสิริมงคลเป็นต้น เช่น พิธีมงคลสมรส พิธีประสาทปริญญา ส่วนพิธีกรรม คือ การบูชา เพื่อเป็นแบบอย่างหรือแบบแผนต่างๆที่ปฏิบัติ

พิธีกรรมเป็นสื่อสัญลักษณ์แสดงถึงความเป็นจริง เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความรู้สึกของผู้กระทำว่า มีความเคารพนับถือ ยำเกรงต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์บุคคลนั้นๆ และเพื่อเน้นเรื่องจิตใจ เช่น การไหว้ การคำนับ ซึ่งทำเพื่อให้เกิดความสบายใจ และมีกำลังใจ สาเหตุที่ทำให้เพราะเกิดความเชื่อในสิ่งอำนาจเหนือธรรมชาติ การประกอบพิธีกรรมนั้นมีความหวังว่า สิ่งเหล่านั้นจะทำให้สมหวังได้และขอความช่วยเหลือ (งานพิธี คุณค่าและประโยชน์. 2548 : ออนไลน์)

บุญมี แทนแก้ว (2547:2) กล่าวว่า คำว่า “พิธี” หมายถึง งานที่จัดขึ้นตามลัทธิของ

ความเชื่อ ซึ่งจัดว่าเป็นความหลัง คำว่า “พิธีกรรม” หมายถึง การบูชา การสักการะ การจัดงานอันเป็นแบบอย่างหรือตามธรรมเนียมของคนในกลุ่มนั้น หรือสังคมนั้นได้กำหนดจัดขึ้น เพื่อเป็นวิธีการนำไปสู่ผลสำเร็จที่ตนต้องการ อันเป็นพิธีกรรมที่ได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาแต่อดีต แต่มีบางส่วนที่ได้รับมาจากอารยธรรมของชาติอื่น และได้หล่อหลอมจนกลายเป็นของไทย ส่วนใหญ่ได้มาจากอิทธิพลหรือคติทางศาสนาพราหมณ์-ฮินดูและพระพุทธศาสนา ผู้กระทำพิธีกรรมมักจะมีเชื่อมั่นว่าสามารถนำไปสู่ความสำเร็จตามที่ตนปรารถนามากบ้าง น้อยบ้าง

จากความคิดของนักวิชาการหลายคน ผู้วิจัยสรุปได้ว่า พิธีกรรม คือ การปฏิบัติของมนุษย์ตามความเชื่ออย่างมีระบบเป็นขั้นตอน โดยมีวัตถุประสงค์และมีความปรารถนาในสิ่งที่ต้องการ

2.3.2 ความหมายของบทบาท

นักวิชาการหลายคนได้ให้ความหมายกับบทบาทไว้ ดังต่อไปนี้

สนใจ ลักษณะ (2542 : 232) กล่าวถึง บทบาท คือ พฤติกรรมของตำแหน่งหน้าที่หรือสถานะใด ๆ ในกลุ่ม ซึ่งจะมีลักษณะแตกต่างกันไปตามหน้าที่ บทบาทนี้อาจมีลักษณะเป็นทางการตามกฎระเบียบของกลุ่มที่จะกำหนด และอาจมีลักษณะไม่เป็นทางการก็ได้ เป็นความคาดหวังของสมาชิกในกลุ่ม

ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร (2545 : 111) ได้ให้ความหมายว่า บทบาท หมายถึงการกระทำหรือพฤติกรรมของสมาชิกในกลุ่มที่อยู่ในสถานภาพนั้น ๆ ดังนั้น บทบาทจึงเป็นการกระทำหรือพฤติกรรมตามสถานภาพซึ่งเป็นไปตามคาดหวังของสังคม บทบาทจึงเป็นผลรวมของการแสดงออกตามสิทธิและหน้าที่

พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน (2554 : 648) ได้ให้ความหมายว่า การทำตามตามบทการกระทำหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครู

จากความคิดของนักวิชาการหลายคน ผู้วิจัยสรุปได้ว่า บทบาท หมายถึงการกระทำตามหน้าที่และสิทธิของตน แล้วมีอิทธิพลต่อสังคม วัฒนธรรม ฯลฯ หรือว่าการปฏิบัติหรือพฤติกรรมที่ได้แสดงออกตามตำแหน่งหน้าที่ของแต่ละบุคคล ซึ่งจะมีลักษณะแตกต่างกันไป

2.3.3 บทบาทของพิธีกรรม

บทบาทของพิธีกรรมมีต่อวัฒนธรรมและสังคม พิธีกรรมจะทำให้มนุษย์มีความมั่นใจ ช่วยเหลือสังคมสามัคคี และวัฒนธรรมมีความเจริญรุ่งเรือง

ศิริพร ณ ถกลาง (2548 : 322) กล่าวว่า บทบาทประการสำคัญของพิธีกรรม คือ ช่วยให้ผู้มีความมั่นใจทางใจ มีความสบายใจขึ้น เพราะพิธีกรรมมักเกี่ยวข้องกับการขอรับรองให้อำนาจเหนือธรรมชาติช่วยเหลือในสิ่งที่มนุษย์ไม่มั่นใจ เช่น ขอฝน ขอให้ผลผลิตดี ขอให้หายเจ็บไข้ ดังนั้นเมื่อพิธีกรรมโง่โง่มีวัด เป็นพิธีกรรมของคนในชุมชนเขมรที่จัดขึ้นเพื่อขอฝนประการหนึ่ง (จัดเป็นพิธีกรรมร่วมของชาวบ้านก่อนฤดูการดำนา) และจัดขึ้นเพื่อรักษาความเจ็บป่วยหรือขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยให้หายจากความเจ็บป่วย จึงนับว่าได้ทำหน้าที่เป็นเครื่องช่วยยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชนได้

เป็นอย่างดี

อุทัย กัณหาเรียง (2549 : 16-17) กล่าวว่า บทบาทของพิธีกรรม ก็คือ พฤติกรรมที่สะท้อนให้เห็นว่า ก่อให้เกิดผลหรือประโยชน์อย่างไร สามารถแยกออกเป็นบทบาททางตรงและบทบาททางอ้อม ส่วนคติความเชื่อนั้น ความเชื่อของมนุษย์เกิดจากความกลัวและความไม่รู้ มนุษย์มีความเชื่อต่อสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติโดยรอบว่ามีอำนาจว่าตนเองสามารถบันดาลให้คุณหรือโทษได้ แม้อยู่ในร่างกายของมนุษย์เองก็ยังเชื่อว่ามีวิญญาณอยู่ซึ่งกลายเป็นมูลเหตุของความเชื่อในเรื่องผีสางเทวดา

จิรวรรณ บัวเผียบ (2538 : 96-98) พิธีกรรมมีบทบาท 4 ข้อ ได้แก่ 1. ด้านจิตใจ พิธีกรรมจะทำให้บุคคลเกิดความมั่นใจ มีกำลังใจและมีความสุขกับการดำเนินชีวิตประจำวัน จึงจะทำให้เกิดความสำเร็จในการทำงาน 2. ด้านนิสัย ทำให้เป็นคนที่มีความรอบคอบไม่ประมาทในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง รู้จักที่ต่ำที่สูง รู้จักปกป้องตัวเอง 3. ด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว ตอนที่ต้องประกอบพิธีกรรมเช่นไหว้ ทุกคนในครอบครัวต้องร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการเตรียมสิ่งของในบ้าน จึงแสดงออกความสัมพันธ์ที่ดีของครอบครัว 4. ด้านความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้าน ตอนที่ต้องประกอบพิธีกรรม ต้องเชิญเพื่อนบ้านมาร่วมกิจกรรม ช่วยเตรียมข้าวเตรียมเครื่องใช้ซึ่งกันและกัน จึงทำให้เกิดความสามัคคีระหว่างเพื่อนบ้าน

พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา (2550 : 10-110) กล่าวว่า พิธีกรรมมีบทบาท 3 ข้อ ได้แก่ 1. พิธีกรรมเป็นจุดนัดหมาย ในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ คนมักจะมาร่วมกันประกอบพิธีกรรม คือ เป็นจุดรวมให้คนมาทำกิจกรรมร่วมกัน จะด้วยการเชิญ ถือได้ว่า พิธีกรรมเป็นจุดรวมหรือนัดให้คนมาร่วมกัน 2. พิธีกรรมเป็นเครื่องนำศรัทธาที่จะพาให้เข้าถึงธรรมที่สูงขึ้นไป เมื่อบุคคลเข้าร่วมกิจกรรมหรือประกอบพิธีกรรม จะทำให้เกิดความซาบซึ้งใจ ใจสบาย ปัญหาย่อมเกิดขึ้นสามารถจะเข้าถึงปัญญาที่สูงขึ้นไปได้ 3. พิธีกรรมเป็นรูปแบบที่จะสื่อธรรมะสำหรับคนหมู่ใหญ่ การรวมคนเป็นหมู่ใหญ่ นอกจากจะนัดหมายแล้ว ก็มีพิธีกรรมที่จะดึงคนให้มารวมกันเป็นหมู่ใหญ่ และเป็นโอกาสที่จะสื่อธรรมแก่คนเหล่านั้นได้

งานพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นพื้นฐานและนำข้อดีให้เข้าในชีวิตของบุคคล ไม่ใช่ข้อบังคับ แต่เป็นแบบอย่างที่ทำสืบต่อกันมายาวนาน และเป็นที่ยอมรับของบุคคล เพราะเวลาประกอบพิธีทุกคนต้องทำเหมือน ๆ กัน เช่น นั่ง ยืน เดิน ในลักษณะที่เรียบร้อย และอยู่ในอาการที่สงบไม่ทำเสียงดังเฮฮา เป็นต้น และยังเป็นเครื่องนำศรัทธาที่จะพาให้เข้าถึงธรรมที่สูงขึ้นไป เมื่อบุคคลเข้าร่วมกิจกรรมหรือเข้าร่วมพิธีแล้ว ย่อมจะทำให้เกิดความสงบ สบายใจ งานพิธียังเป็นรูปแบบที่จะสื่อธรรมสำหรับคนหมู่ใหญ่ การรวมคนเป็นหมู่ใหญ่ นอกจากการนัดหมายแล้ว ก็ยังมีพิธีกรรมที่จะดึงคนให้มาร่วมกัน และเป็นโอกาสที่จะสื่อธรรมแก่คนเหล่านั้นได้ เพราะคนที่มาร่วมทำกิจกรรมที่คล้ายกันก็ย่อม

มีแนวความคิดที่ไม่ขัดแย้งกันและเข้ากันได้ การสื่อสารที่สะดวกยิ่งสำหรับคนหมู่ใหญ่ (งานพิธีคุณค่าและประโยชน์. 2548 : ออนไลน์)

จากความคิดของนักวิชาการหลายคน ผู้วิจัยสรุปได้ว่า พิธีกรรมที่จัดขึ้นมีบทบาทต่อจิตใจของผู้ปฏิบัติเป็นอย่างยิ่ง พิธีกรรมเป็นสัญลักษณ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงความคิดเห็นของกลุ่มคน และจะช่วยให้เกิดกำลังใจในการดำเนินชีวิตประจำวัน ทำให้มนุษย์มีความสุข และสร้างความสามัคคีในสังคม พิธีกรรมยังสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นปึกแผ่นของกลุ่มชน

2.4 เอกสารไทย-จีนที่เกี่ยวกับเจ้าแม่ทับทิม

เจ้าแม่ทับทิมเป็นเทพเจ้าจีนที่ดูแลความปลอดภัยของคนที่นั่งเรือในทะเล ชาวจีนฮกเกี้ยน ชาวจีนแต้จิ๋ว ชาวจีนไหหลำและชาวจีนใต้หวันนับถือมาก

2.4.1 ความหมายของเจ้าแม่ทับทิม

นักวิชาการหลายคนได้ให้ความหมายกับเจ้าแม่ทับทิมไว้ ดังต่อไปนี้

เจ้าแม่ทับทิม เป็นเทพสตรีประจำห้วงน้ำที่คนไทยเชื้อสายจีนหลายกลุ่มล้วนให้ความเคารพนับถืออย่างแพร่หลาย ปัจจุบัน “เจ้าแม่ทับทิม” ที่รู้จักและเรียกกันคุ้นหูในประเทศไทย หมายถึง เทพสตรีจีน 2 องค์ องค์หนึ่งคือ “เจ้าแม่จู๋บ้วยเนี้ย” ซึ่งเป็นเทพอุปถัมภ์ของคนเดินเรือชาวไหหลำ ส่วนอีกองค์หนึ่งเป็นเทพอุปถัมภ์ของคนเดินเรือชาวแต้จิ๋วและฮกเกี้ยน ชาวแต้จิ๋วเรียกว่า “เจ้าแม่เทียนโหวเซี้ยบ้อ” ส่วนชาวฮกเกี้ยนเรียกกันว่า “เจ้าแม่มาโจ้ว” หรือ “หม่าจู่” ทั้งสององค์แม้จะถูกขนานนามว่า เจ้าแม่ทับทิมเหมือนกันและเป็นเทพผู้คุ้มครองการเดินเรือเช่นเดียวกัน แต่ทว่ากลับเป็นที่นับถือของกลุ่มชาวจีนคนละกลุ่ม และที่สำคัญ คือ ตำนานหรือประวัติเรื่องราวของเจ้าแม่ทับทิมทั้งสององค์นี้กลับแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง (สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง ฉบับเพิ่มเติม เล่ม 1. 2554 : 240)

นริศ วศินานนท์ (2552 : 19) กล่าวว่า ประเทศหลายประเทศที่ติดกับทะเลต่างก็มีการนับถือกราบไหว้เทพเจ้าแห่งทะเล ที่ประเทศจีนก็เช่นกันมีการนับถือกราบไหว้เทพเจ้าแห่งทะเล ซึ่งเรียกว่า ‘เทียนโฮ่ว’ (เจ้าแม่สวรรค์) หรือที่เรียกกันว่า ‘เจ้าแม่มาจู่’ ดังนั้น จึงมีการสร้างศาลเจ้าแม่มาจู่เกือบทั่วทุกหนแห่งที่ติดกับทะเลในประเทศจีน รวมถึงประเทศในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แค่เพียงในไต้หวันก็มีศาลเจ้าแม่มาจู่มากถึงร้อยล้านศาล จึงเห็นได้ว่าเจ้าแม่มาจู่มีอิทธิพลต่อผู้คนจำนวนมาก

กุลศิริ อรุณภาคย์ (2553 : 81) กล่าวว่า ผู้รู้ได้อธิบายว่า ชื่อ “เจ้าแม่ทับทิม” เป็นชื่อภาษาไทยที่คนไทยนิยมใช้รวมเรียกเทพสตรีองค์ต่าง ๆ ของจีน เช่น เทพจู๋บ้วยเนี้ย เทพเทียนโฮวเซี้ยบ้อ ทุกวันนี้ยังไม่ทราบแน่ชัดว่าคนไทยเริ่มใช้คำว่า “เจ้าแม่ทับทิม” มาตั้งแต่เมื่อใด และมีที่มาอย่างไร แต่มีผู้คาดว่าอาจมาจากลักษณะของรูปเคารพที่มีพลอยหรือทับทิมประดับอยู่ สำหรับเจ้าแม่ทับทิมที่ศาลเจ้าที่อยู่ในถนนจักรเพชรแห่งนี้ คือ เทพเทียนโฮวเซี้ยบ้อ แปลว่า เจ้าแม่แห่งสวรรค์ หรือ

บางท่านเรียกว่า “หม่าโจว” (เจ้าแม่) ทำเป็นรูปสตรี ประทับนั่ง ใบหน้างดงาม มีเมตตา สวมมงกุฎแบบจีน มีลูกปัดอัญมณีห้อยลงมาด้านหน้า

มิ่งขวัญ ลีจุฬประภากร (2555 : 92) กล่าวว่า ในดวงของผู้ที่ประกอบสัมมาอาชีพด้านการประมงออกทะเลแล้วล้วนแต่ต้องมาสักการะบูชาเจ้าแม่ทับทิม เชื่อกันว่าท่านเป็นเทพผู้คอยปกป้องรักษาท้องทะเลและผู้เดินเรือให้ปลอดภัย ชาวจีนเรียกขานเจ้าแม่ทับทิมว่า 1. เทียนโหวเซี้ยบ้อ หรือเจ้าแม่แห่งสวรรค์ 2. จู้บ้วยเซี้ยเนี้ย

ปิยะแสง จันทรวงศ์ไพศาล (2553 : 54) กล่าวว่า มาจู หรือในสำเนียงแต้จิ๋วออกเสียงเรียกว่า หม่าโจ้ว คำว่า “มา” หมายถึง แม่ และ “จู” หมายถึง บรรพบุรุษ บรรพชน คำเรียกดังกล่าวจึงแฝงไว้ด้วยความเคารพและศรัทธาในองค์ “มาจู” เปรียบประหนึ่งมารดาแห่งบรรพชน แต่ส่วนใหญ่แล้ว คนไทยจะคุ้นเคยกับชื่อเรียกว่า “เจ้าแม่ทับทิม” มากกว่า

จากความคิดของนักวิชาการหลายคนผู้วิจัยสรุปได้ว่า คนไทยเรียกเจ้าแม่จู้บ้วยเนี้ย กับเจ้าแม่เทียนโหวเซี้ยบ้อหรือเจ้าแม่มาโจ้ว ทั้งสองเทพเจ้าเป็นชื่อเดียวกันว่าเจ้าแม่ทับทิม แต่ในความเป็นจริง เจ้าแม่จู้บ้วยเนี้ย กับ เจ้าแม่เทียนโหวเซี้ยบ้อหรือเจ้าแม่มาโจ้วเป็นเทพเจ้าที่แตกต่างกัน

2.4.2 ความเป็นมาของเจ้าแม่ทับทิม

นักวิชาการหลายคนได้อธิบายความเป็นมาของเจ้าแม่ทับทิมตามต่อไปนี้

กุลศิริ อรุณภาคย์ (2553 : 82-83) กล่าวว่า สำหรับประวัติที่มาของเทพองค์นี้พบว่ามีหลายสำนวน แต่ละสำนวนมีรายละเอียดแตกต่างกันเล็กน้อย แต่มีเค้าโครงเรื่องคล้ายคลึงกัน โดยเรื่องเล่ามีว่า ท่านเกิดเมื่อวันที่ 23 เดือน 3 ตามปฏิทินจีน พ.ศ. 1503 เดิมชื่อ “เม็ก” หรือ “มิก” หรือ “Lin Moniang” แซ่ลิ้ม เกิดบนเกาะเล็กๆ แห่งหนึ่งในมณฑลฮกเกี้ยน เป็นลูกของนายกังยู่ซึกและนางเฮ่งสี ประวัติเล่าว่า ก่อนเจ้าแม่เกิด นายกังยู่ซึกและนางเฮ่งสีมีบุตรชาย 1 หญิง 5 จึงอยากได้ลูกชายเพิ่มอีก 1 คน เขาได้สวดอ้อนวอนขอจากพระโพธิสัตว์ วันหนึ่งนายกังยู่ซึกได้ฝันเห็นพระโพธิสัตว์ พระองค์ทรงนำเมล็ดเล็ก ๆ เมล็ดหนึ่งมามอบให้พร้อมกับตรัสว่าหากภรรยาของเขากินสิ่งนี้ ก็จะมีบุตรได้ และในฝันนั้นเขาก็ได้นำไปให้นางเฮ่งสีกิน ซึ่งปรากฏว่าในเวลาต่อมานางเฮ่งสีก็ตั้งครรภ์ จนเมื่อใกล้คลอดก็เกิดปาฏิหาริย์ มีแสงส่องเข้ามาในบ้าน พร้อมกับมีกลิ่นหอมเย็น ชาวบ้านต่างอัศจรรย์กันทั่ว และในที่สุดนางเฮ่งสีก็ได้ให้กำเนิดลูกสาวมิใช่ลูกชายตามที่ต้องการ ในช่วงเวลานั้นก็เกิดปาฏิหาริย์ขึ้นอีกครั้งคือ เทือกเขาในหมู่บ้านได้กลายเป็นสีส้ม ทำให้ชาวบ้านรำลือกันว่าต้องมีผู้มีบุญมาเกิดอย่างแน่นอน

ส่วนสาเหตุที่เจ้าแม่มีชื่อว่า เม็ก ซึ่งแปลว่า เจียบสงัด ก็เนื่องมาจากว่าท่านเป็นเด็กที่พูดน้อย นอกจากนี้ยังมีผิวพรรณสวยงาม ไม่อ้วนแอ เรือนแก่งฉลาดเฉลียว เป็นที่รักของทุกคน ยิ่งเมื่อถึงวัย 10 ปี ก็มีนิสัยชอบอยู่คนเดียว ไม่เล่นกับใคร เอาแต่สวดมนต์ภาวนา จนอายุ 13 ปีก็ได้พบกับเทพเจ้าองค์หนึ่งพระนามว่า “หงวนทง” ท่านได้รับการถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ ของเทวดาจนแจ่มแจ้ง ต่อมาเมื่อมีอายุได้ 16 ปี วันหนึ่งขณะที่ท่านได้เดินทางท่องเที่ยว และได้พบบ่อน้ำแห่งหนึ่ง จึงได้ส่อง

หน้าคูที่บ่อน้ำนั้น ทันใดก็มีเทวดาปรากฏกายขึ้น และมอบตราคู่หนึ่งเพื่อให้เป็นเครื่องคุ้มครองป้องกันภัย และยังเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยให้ท่านสามารถเหาะได้อย่างเทวดา

ต่อมาบิดาและพี่ชายของท่านได้ออกเรือไปค้าขาย และได้เผชิญกับพายุฝนโหมกระหน่ำ ในวันนั้นท่านกำลังทอดผ้าอยู่ที่บ้านและเกิดสังหรณ์ใจ จึงนั่งหลับตาเข้าฌาน เมื่อรู้เห็นเหตุการณ์ทั้งหมดก็ได้ช่วยพ่อและพี่ชาย โดยเข้าช่วยประคองเรือไว้ แต่ขณะนั้นมารดาของท่านเข้ามาเห็น และตกใจว่าเพราะเหตุใดท่านจึงนั่งนิ่งผิดปกติ จึงร้องเรียก ทำให้ท่านตกใจและหลุดออกมาจากฌานทันที ส่งผลให้ท่านสามารถช่วย แต่พ่อของท่านไว้ได้เพียงคนเดียวเท่านั้น (แต่บางตำนานกล่าวต่างไปเล็กน้อย เล่าว่าท่านฝันว่าพ่อและพี่ชายออกทะเล แล้วพบพายุ จึงได้เข้าไปช่วย แต่บังเอิญแม่มาปลุกเสียก่อนทำให้ไม่สามารถช่วยพี่ชายได้ อีก 2 วันต่อมา ปรากฏว่าเหตุการณ์ในฝันได้เกิดขึ้นจริง ทำให้เจ้าแม่ตรอมใจจนเสียชีวิต)

นอกจากตำนานในด้านวีรกรรมที่สามารถช่วยพ่อให้พ้นจากภัยทางทะเลแล้ว ยังมีตำนานที่เล่าอีกว่า ครั้งหนึ่งได้เกิดความแห้งแล้ง ข้าวยากหมากแพง ประสบทุกข์ภัยกันทั่ว นายอำเภอได้มาขอให้ท่านช่วยสวดมนต์ขอให้ฝนตกลงมา และปรากฏว่าในวันต่อมาฝนก็ตกตามที่ท่านได้ร้องขอ นอกจากนี้ เมื่อครั้งที่ท่านอายุ 26 ปีได้เกิดฝนตกติดต่อกันนานถึง 6 เดือน โดยไม่ยอมหยุด ทำให้น้ำท่วมไปทั่ว ข้าหลวงได้ขอให้ท่านช่วยเช่นเดิม ท่านจึงจุดธูปเทียน สวดมนต์ ทันใดนั้นฝนก็หยุดตก ท้องฟ้าแจ่มใสทันที นอกเหนือจากนี้แล้วยังมีเรื่องเล่าอีกว่าท่านมีความรู้ด้านการแพทย์ และสามารถรักษาโรคของคนในชุมชนได้ด้วย

ตำนานยังเล่าอีกว่าในช่วงที่ท่านมีอายุราว 28 ปี ก็ได้ละสังขาร โดยได้เดินทางข้ามทะเล แล้วเหาะลอยขึ้นสู่ท้องฟ้า กลายเป็นเทพีบนสวรรค์หลังจากนั้นชาวบ้านจึงได้สร้างศาลเจ้าขึ้นเพื่อใช้เป็นสถานที่สักการะท่าน แต่บางตำนานก็เล่าแตกต่างออกไป กล่าวว่าท่านได้ละสังขารด้วยการปีนขึ้นสู่ยอดเขา แล้วเหาะสู่สวรรค์ กลายเป็นเทพในที่สุด หรือบ้างก็ว่าท่านได้เสียชีวิตในขณะที่ว่ายน้ำจนหมดแรง หลังจากออกว่ายน้ำตามหาพ่อที่ประสบภัยทางทะเล โดยศพของท่านได้ลอยไปที่เกาะเล็ก ๆ แห่งหนึ่งในช่องแคบไต้หวันใกล้มณฑลฮกเกี้ยน ปัจจุบันเกาะแห่งนี้ได้ชื่อว่า เกาะ matsuo หรือ “หมาชู” (หมาโจ้ว) และยังเชื่อกันว่าที่เกาะแห่งนี้ยังมีสุสานของท่านอยู่จนทุกวันนี้

มิ่งขวัญ ลีจุฬประภากร (2555 : 92-94) กล่าวว่า จากตำนานกำเนิดเจ้าแม่ทับทิมเกิดขึ้นเมื่อราวปี พ.ศ. 1503 ณ เกาะหม่าจิว มณฑลฮกเกี้ยน มีครอบครัวหนึ่งอยู่กันสองสามีภรรยา ครอบครัวนี้มี มีอาชีวะเป็นชาวประมง อยู่ด้วยกันมานานแต่ไม่มีบุตร ดังนั้น จึงพากันไปบนบานขอบุตรกับเจ้าแม่กวนอิม ต่อมาภรรยาได้ตั้งครรภ์และกำเนิดบุตรสาวชื่อ ลิมมิก ลิมมิกเติบโตมาในครอบครัวที่มีอาชีวะประมง อยู่กับทะเลมาตั้งแต่เกิดก็ว่าได้ แม้ลิมมิกจะเป็นผู้หญิงแต่มีจิตใจที่กล้าหาญ มักจะว่ายน้ำออกไปช่วยชาวประมงที่เรือแตกจนได้รับคำชมเชยจากเพื่อนบ้าน นอกจากนั้นลิมมิกยังมีความสามารถพิเศษหยั่งรู้ดินฟ้าอากาศจะคอยแจ้งข่าวสภาพดินฟ้าอากาศกับชาวประมงแถบนั้นเสมอ

และที่สำคัญยังมีความสามารถในการรักษาผู้ที่ป่วยไข้ได้อีกด้วย แต่น่าเสียดายลัมมิกเสียชีวิตตั้งแต่อายุยังน้อย สาเหตุของการเสียชีวิตว่ากันว่า ออกไปช่วยพ่อแม่ที่ผจญพายุใหญ่กลางทะเล แต่ช่วยไม่ได้ทำให้พ่อแม่จมน้ำตาย ตนเองจึงตรอมใจตายตาม บางตำนานก็กล่าวว่ามันนอนหลับไปแล้วไม่ฟื้นก็มี เนื่องจากลัมมิกเป็นผู้มีคุณงามความดีมาก เพื่อบ้านต่างอาลัยรักในการจากไปจึงตั้งศาลเพื่อนเคารพบูชาและยกย่องให้เป็นเจ้าแม่ผู้ศักดิ์สิทธิ์หรือเรียกว่า หม่าโจ้ว และทุกปี วันที่ 13 เดือน 3 ของจีน จะถือเป็นวันเกิดของท่าน จะมีการมาบวงสรวง เช่นไหว้บูชา

นอกจากนี้ยังมีอีกตำนานหนึ่งเกี่ยวกับเจ้าแม่ทับทิม คือ เรื่องราวเกิดที่หมู่บ้านแห่งหนึ่ง ในเกาะไหหลำ คืบหนึ่งได้มีชาวประมงเฒ่าออกเรือไปหาปลาตามปกติ เวลาผ่านไปเนิ่นนาน ผู้เฒ่าชาวประมงคนนี้ก็ยังไม่ได้ปลาสักตัวแต่ก็ไม่ละความพยายามยังคงลอยเรือไปอีกพักใหญ่จนรู้สึกว่ามีตัวปลาว่ายอยู่รอบ ๆ เรือหนักขึ้นเหมือนมีปลาติดติด กลับกลายเป็นไม้ท่อนใหญ่ทำให้ผู้เฒ่ารู้สึกหัวเสียจึงโยนท่อนไม้และอุปกรณ์หาปลาลงทะเลด้วยความโมโห แล้วมานั่งนึกดูว่า ปลาจับไม่ได้แถมมีท่อนไม้ท่อนใหญ่ลอยมาติดลำเรืออีก ด้วยเหตุนี้จึงเอ่ยปากขอว่า ถ้าจับปลาได้ในวันนี้จะนำท่อนไม้ไปแกะสลักเป็นรูปเจ้าแม่ คราวนี้ชาวประมงจึงออกเรืออีกครั้งก็ได้ปลามาเต็มลำเรือแล้วนำปลาไปขายที่ตลาด และนำท่อนไม้ท่อนนั้นไปเก็บไว้บูชาที่บ้านแต่ลืมที่จะแกะสลัก จนวันหนึ่งฝันไปว่าได้พบกับสตรีสูงศักดิ์เหมือนกันเป็นนางฟ้า เทพธิดาบอกให้นำไม้ไปแกะสลักและสร้างศาลเพื่อประดิษฐานผู้เฒ่ารับทำตามสัญญาและต่อจากนั้นมาผู้เฒ่าก็มีชีวิตที่ดีขึ้นเรื่อย ๆ และเชื่อว่าทุกวันที่ 23 เดือน 3 ของจีนถือเป็นวันเกิดของเจ้าแม่ทับทิมจะมีผู้คนไปบวงสรวง เช่นไหว้บูชากันเป็นจำนวนมาก

ปิยะแสง จันทรวงศ์ไพศาล (2553 : 55-57) กล่าวว่า ประวัติความเป็นมาของ “มาจู” นั้น เกิดขึ้นในสมัยราชวงศ์ซ่ง บ้างว่าเป็นช่วงราชวงศ์เป่ย์ซ่งหรือซ่งเหนือ (ตรงกับปี ค.ศ. 960) และ บ้างว่าเป็นช่วงราชวงศ์หนานซ่งหรือซ่งใต้ (ตรงกับปี ค.ศ. 1150) ที่เกาะเหมยโจว มณฑลฮกเกี้ยน กล่าวกันว่า วันเกิดของมาจูนั้นคือ วันที่ 23 เดือน 3 ตามปฏิทินจันทรคติจีนในครอบครัวของตระกูล “หลิน” หรือ แซ่ลิม เป็นบุตรสาวของหลินเอวี่ยน เมื่อตอนแรกเกิดลัมมิกาดูโลกนั้น นางไม่มีเสียงร้องใด ๆ เหมือนทารกแรกคลอดทั่วไป ครั้นเจริญวัยก็เป็นเด็กสาวที่เงียบ ๆ เรียบร้อย ดังนั้น บิดามารดา จึงตั้งชื่อนางว่า หลินม่อ หรือ หลินม่อเหนียง เพราะคำว่า “ม่อ” นั้นหมายถึง เงียบ

เมื่อเติบโตเป็นสาว หลินม่อ (หลินม่อเหนียง) เป็นคนที่ฉลาดเฉลียว ชอบอ่านหนังสือ และหมั่นศึกษาเล่าเรียน มีอุปนิสัยโอบอ้อมอารีและเมตตาต่อผู้อื่นอยู่เสมอ รวมทั้งยังมีความกตัญญูต่อบุพการีเป็นอย่างยิ่ง ตั้งแต่เล็กจนโต นางได้ช่วยเหลือบิดาและพี่ชายไปหาปลาในทะเลอยู่เนื่อง ๆ ทำให้หลินม่อสามารถว่ายน้ำได้อย่างคล่องแคล่ว แต่กระนั้น นางก็เป็นคนที่แปลกประหลาดกว่าคนทั่วไป เพราะชอบมองไปยังท้องทะเลและท้องฟ้าอยู่บ่อย ๆ

มีเรื่องเล่าต่อ ๆ มากันว่า นางเป็นคนที่มีความซื่อสัตย์สุจริต สามารถรับรู้ความแปรปรวนของภูมิอากาศจากกระแสลมและคลื่นลม จนล่วงรู้ได้ว่าเมื่อใดจะมีลมพายุเข้าฝั่ง อีกทั้งยัง

เป็นผู้ที่มีความรู้พิเศษทางการแพทย์ สามารถรักษาคนป่วยให้หายจากโรคร้ายไข้เจ็บทั้งปวงได้อย่างน่าอัศจรรย์ และด้วยอุปนิสัยอันดีงามของนาง จึงทำให้ชาวบ้านต่างพากันรักใคร่เป็นอย่างมาก

น่าเสียดายที่หลินม่อเสียชีวิตลงเมื่อมีอายุได้เพียง 18 ปี (บ้างว่าอายุ 28 ปี) ก่อนนางเสียชีวิตนั้น เล่ากันว่า ขณะที่นางกำลังหลับอยู่ ได้ฝันเห็นเรือหาปลาของบิดากับพี่ชายกำลังอับปางลง หลินม่อได้กระโจนลงน้ำและแหวกว่ายฝ่ากระแสคลื่นไปช่วยคนทั้งสอง มือข้างหนึ่งได้จับตัวพี่ชายเอาไว้ และใช้มือเพียงข้างเดียวว่ายน้ำ แต่นางก็ไม่อาจถึงบิดาได้ จึงใช้ปากคาบเสื้อของบิดาเอาไว้และพยายามว่ายน้ำกลับเข้าสู่ฝั่ง แต่ทว่า ทันใดนั้น มารดาซึ่งเห็นนางหลับอยู่ได้เข้ามาปลุก ทำให้หลินม่อสะดุ้งตื่น ภาพในความฝันเมื่อนางอำปาก ร่างของบิดาก็หลุดลอยไปกับทะเล

ผ่านมาอีกไม่นาน ครอบครัวตระกูลหลินก็ได้รับข่าวร้ายเมื่อเหตุการณ์ในความฝันกลายเป็นเรื่องจริง ชาวบ้านมาบอกว่า เรือของบิดาและพี่ชายล่มกลางทะเล ชาวประมงสามารถช่วยชีวิตได้เพียงพี่ชายเท่านั้น ส่วนบิดาไม่ทราบชะตากรรมว่าเป็นอย่างไร เมื่อได้ฟังดังนั้น หลินม่อก็ออกเดินทางไปกลางทะเล ฝ่าเสาะหาร่างของบิดาด้วยความรักและกตัญญู จนกระทั่งผ่านไปสามวัน จึงพบศพของบิดา

เหตุการณ์ดังกล่าวนี้ สร้างความเสียใจให้แก่นางเป็นอย่างยิ่ง ไม่นานนางก็ตรอมใจตายที่ไม่อาจช่วยบิดาเอาไว้ได้ บางตำนานกล่าวว่า ภายหลังจากพบศพของบิดา หลินม่อก็ฝากฝังเรื่องพิธีกรรมให้กับมารดาของนางและเหาะเหินขึ้นสู่ท้องฟ้า กลายเป็นเทพธิดาที่เฝ้าคอยช่วยเหลือคนที่ประสบภัยทางทะเลตลอดไป

สายป่าน ปุริวรรณชนะ (2552 : 68-69) กล่าวว่า เจ้าแม่จู้โยเนี้ยว (สำเนียงจีนกลาง เรียกว่า ลู่เว่ยเหนียง สำเนียงแต้จิ๋ว เรียกว่า จู้บ้วยเหนียว) แปลว่า เจ้าแม่ลอยน้ำมา หรืออีกชื่อหนึ่งว่า เจ้าแม่ตุ้ยบายเต่งเหนียว (สำเนียงจีนกลางว่า เจ้าแม่สูยอู่เซ่งเหนียง) แปลว่า เจ้าแม่ทำย่น้ำ ในสมัยราชวงศ์ซ่ง ชาวไหหลำต้องหนีภัยชาวมังโกลลงมาอยู่ตามชายฝั่งทะเล ในตอนแรกชาวไหหลำยังไม่มีทักษะทางการประมง เนื่องจากอพยพมาจากที่ตอน อยู่มาวันหนึ่งชาวไหหลำคนหนึ่งออกไปหาปลา ปรากฏว่าพบแต่ท่อนไม้ขนาดใหญ่มากติดแหมา เจ้าของเรือโมโหจึงสลดตาขอนไม้ นั้นว่าน่าจะเป็นปลาขนาดใหญ่ แล้วโยนขอนไม้ นั้นทิ้งน้ำไป เมื่อเหวี่ยงแหไปอีกครั้งหนึ่งชาวไหหลำผู้นั้นก็ได้ปลาขนาดใหญ่เท่าขอนไม้ และเมื่อนำเรือกลับเข้าฝั่งปรากฏว่า ขอนไม้ นั้นก็ลอยตามเรือเข้ามาเกยที่หาด ในคืนนั้นหัวหน้าครอบครัวชาวประมงคนดังกล่าวฝันว่ามีเทพผู้หญิงมาบอกว่า หากสร้างศาลให้และบูชาตน ชาวไหหลำก็จะกลายเป็นนักเดินเรือและชาวประมงที่เก่งกาจ พอรุ่งเช้าชาวประมงที่พบขอนไม้ ก็ได้นำขอนไม้ไปแกะสลักเป็นรูปเทพเจ้า และแต่งองค์เทพเจ้าด้วยเครื่องทรงสีแดงตามที่เทพองค์นั้น ปรากฏให้เห็นในฝัน จากนั้นชาวไหหลำก็กลายเป็นชาวประมงที่เก่งกาจ เมื่อเดินทางไปอยู่ที่ไหนก็จะอัญเชิญรูปเคารพของเจ้าแม่ไปด้วย

รูปเคารพของเจ้าแม่จู้โยเนี้ยว หรือเจ้าแม่ทับทิมไหหลำจะมีลักษณะเป็นเทพสตรีมี

เครื่องทรงเป็นกระโปรงผ้ายาวครึ่งแข้งสีแดงและสีเขียว สวมศรารมณ์แบบเรียบ ๆ อาจประดับด้วยพลอยแดง แต่ไม่มีกระบังห้อยสร้อย

ศาลเจ้าแม่จู๋โยเนี่ยวมีหลายแห่ง เช่น ศาลเจ้าแม่ทับทิม(จู๋โยเนี่ยว) เชียงสะพานกรุงธน แขวงวรขิระ เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ศาลเจ้าแม่ทับทิม (จู๋บ้วยเนี่ย) ตำบลท่าฉลอม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร เป็นต้น

Zhou jinyan 周金琰 (2556) ได้เขียนในหนังสือเป็นภาษาจีนแปลเป็นภาษาไทยว่า พิธีกรรมของมาจู่ ซึ่งผู้วิจัยแปลเก็บความได้ว่า “มาจู่” เป็นคำเรียกที่ยกย่องของท้องถิ่น สถานที่ไม่เหมือนกันจะมีคำเรียกของมาจู่ที่แตกต่างกัน มาจู่มาจากในเมืองผู้เทียน มณฑลฮกเกี้ยน ประเทศจีน ตั้งแต่เกิดขึ้นก็ไม่มีเสียงร้องใด ๆ จึงบิดาตั้งชื่อไว้ “ม่อ” หมายถึง เจียบ เพราะว่ามีมาจู่เป็นผู้หญิง จึงเรียกด้วย “เหนียง” ก็คือ “ม่อเหนียง” ในภาคเหนือของประเทศจีน ประชาชนเรียกมาจู่ว่า “เหนียงเหนียง” แล้วในภาคใต้ของประเทศจีน ประชาชนเรียกมาจู่ว่า “เหนียงมา” มาจู่ได้รับการแต่งตั้งจากพระจักรพรรดิมาทุกราชวงศ์ตั้งแต่สมัยราชวงศ์ซ่ง หยวน หมิง ชิง ต่อเนื่องมาโดยตลอด ตั้งแต่ “ฟูเหริน” “เทียนเพย” “เทียนโฮ่ว” จนถึง “เทียนสั่งเส้นหมู่” การแต่งตั้งได้สูงขึ้นเรื่อย ๆ ไป

Jiang weitan 蒋维铤 (2556) ได้เขียนในหนังสือเป็นภาษาจีน แปลชื่อได้ว่า คอลเลกชันการวิจัยของมาจู่ ซึ่งผู้วิจัยแปลเก็บความได้ว่า ความเชื่อของมาจู่ได้พัฒนาเผยแพร่จนถึงปัจจุบันมีประมาณเวลา 1 พันปี โดยเวลาที่ผ่านไป คำเรียกของมาจู่ก็เปลี่ยนแปลงไป ตั้งแต่ “ฟูเหริน” “เทียนเพย” “เทียนโฮ่ว” จนถึง “เทียนสั่งเส้นหมู่” เป็นการแต่งตั้งจากพระจักรพรรดิมาทุกราชวงศ์ ในท้องถิ่น คำเรียกของมาจู่ก็เปลี่ยนเรื่อย ๆ ไป จาก “เสินนยู” (เทพธิดา) เปลี่ยนเป็น “หลิงนยู” (เทพธิดาที่มีอำนาจ) แล้วกลายเป็น “เหนียงมา” (เหนียงมา หมายถึง แม่ มีความหมายเป็นเทพธิดาที่เมตตา) สุดท้าย กลายเป็น “มาจู่”

จากการบอกเล่าของนักวิชาการหลาย คนผู้วิจัยสรุปได้ว่าตำนานของเจ้าแม่ทับทิมได้หลายเรื่อง แต่การจัดแบ่งประเภทได้ออกเป็น 2 ประเภท คือ ตำนานของเจ้าแม่เทียนโหวเขียนบ้อหรือว่าหมาจิ้งจอก ที่เป็นเทพเจ้าเกิดจากมณฑลฮกเกี้ยนและตำนานของเจ้าแม่จู๋บ้วยเนี่ย ที่เป็นเทพเจ้ามาจากมณฑลไหหลำ

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อของคนไทย เชื้อสายจีนในสังคมไทย งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมของคนไทยเชื้อสายจีนในสังคมไทยงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมไทย-จีนในย่านเยาวราช และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเจ้าแม่ทับทิม มีงานวิจัยโดยสรุปดังนี้

2.5.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีนในสังคมไทย

จากการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีนในสังคมไทยมีอยู่ดังนี้

Shengpu Xiong (2554) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง คติความเชื่อที่เกี่ยวกับการค้าขายของคนไทยเชื้อสายจีนในตลาดบ้านใหม่จังหวัดฉะเชิงเทรา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคติความเชื่อแบบดั้งเดิมที่เกี่ยวกับการค้าขายของคนไทยเชื้อสายจีนในตลาดบ้านใหม่ จังหวัดฉะเชิงเทรา และเพื่อวิเคราะห์ความเชื่อแบบผสมผสานที่มีอิทธิพลต่อการค้าขายตามกระแสการเปลี่ยนแปลง ขอบเขตของการวิจัยคือ ศึกษาคติความเชื่อที่เกี่ยวกับการค้าขายของคนไทยเชื้อสายจีนในตลาดบ้านใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา ประชากรในที่นี้ประกอบด้วยคนไทยเชื้อสายจีนที่อาศัยอยู่ในตลาดบ้านใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยไม่จำกัดเพศ และความรู้ แต่เป็นผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป เป็นผู้สามารถถ่ายทอดประสบการณ์ทางคติความเชื่อที่เกี่ยวกับการค้าขาย ผลการวิจัย พบว่า คติความเชื่อแบบดั้งเดิมที่เกี่ยวกับการค้าขายของคนไทยเชื้อสายจีนในตลาดบ้านใหม่ จังหวัดฉะเชิงเทราแบ่งออกมาเป็น 6 ส่วน คือ 1) สิ่งเคารพบูชาประจำชุมชน 2) สิ่งเคารพบูชาในเคหะสถานบ้านเรือน 3) สัตว์หรือสัญลักษณ์มงคลในบ้าน 4) วัตถุมงคลหน้าประตูร้านค้า 5) เครื่องรางของขลังติดตัว และ 6) ปราบฏุกาณ์ต่าง ๆ ในการดำเนินการค้าขาย ความเชื่อเหล่านี้ นับเป็นจุดเด่นของตลาดบ้านใหม่ และทำให้ตลาดบ้านใหม่มีความหมายมีสีสันมากขึ้น เนื่องจากการดำเนินการค้าขายของตลาดบ้านใหม่ในทุกวันนี้ต้องดำเนินการภายใต้การจัดการการท่องเที่ยว จึงทำให้วิถีการดำเนินการค้าขายและแนวความคิดมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง แต่คติความเชื่อแบบผสมผสานยังคงมีอิทธิพลต่อการค้าขายในหลายด้าน คือ มีอิทธิพลด้านความปลอดภัย มีอิทธิพลด้านทำให้จิตใจสงบและส่งเสริมกำลังใจ มีอิทธิพลด้านลูกหลานเต็มบ้านเต็มเมืองทำให้เกิดการขยายการค้าขาย มีอิทธิพลด้านครอบครัวอยู่อย่างมั่นคง และมีอิทธิพลด้านสืบทอดวัฒนธรรม ซึ่งทำให้การค้าขายได้เจริญก้าวหน้า บ้านเรือนมีเงินทอง แต่เนื่องจากมีปัจจัยเสี่ยงหลากหลายเกิดขึ้นมาตามสภาพการเปลี่ยนแปลง ฉะนั้นชาวตลาดบ้านใหม่นอกจากอาศัยคติความเชื่อแล้ว ยังต้องหากลวิธีที่จะลดปัจจัยเสี่ยงควบคู่ไปกับคติความเชื่อด้วย

รพีพรรณ ลิ้มปิติ (2544) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การถ่ายทอดความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีนในชุมชนภาคใต้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเชื่อและการถ่ายทอดความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีนในชุมชนภาคใต้ ขอบเขตของการวิจัย คือ ประชากรที่ศึกษาเป็นชาวบ้านในชุมชนกะทู้ อำเภอกะทู้ จังหวัดภูเก็ต ซึ่งอยู่ในภาคใต้ของประเทศไทย เป็นชาวบ้านที่มีบรรพบุรุษสืบเชื้อสายมาจากชาวจีนที่ได้อพยพมาจากประเทศจีน เข้ามาอาศัยในชุมชนเพื่อประกอบอาชีพต่าง ๆ มีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง มีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น และมีภาษาที่ใช้เป็นของตนเอง ผลการวิจัยพบว่า ความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีนในชุมชนกะทู้ จากอดีตจนถึงปัจจุบันมีความเชื่อ

ที่ยังคงปรากฏอยู่ในวิถีปฏิบัติ และพิธีกรรมในชีวิตประจำวัน ในรอบปีหนึ่ง ๆ ในรอบชีวิต ที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง พุทธศาสนานิกายมหายาน ลัทธิขงจื้อ ลัทธิเต๋า การบูชาเทพเจ้า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ วิทยุญาณบรรพบุรุษ ภูติ ผี ต่าง ๆ เครื่องราง ของขลัง คาถาอาคม โศคลาภ ฤกษ์ยาม โหราศาสตร์ เคล็ด นรก สวรรค์ ยาสมุนไพร และการทำมาหากิน อาชีพ ซึ่งความเชื่อเหล่านี้ได้มีผลสนองตอบให้กับคนในชุมชนทั้งในด้านจิตใจ สังคม และเศรษฐกิจ

สถาพร เจริญกมลเกียรติ (2544) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความเชื่อทางศาสนาของคนไทยเชื้อสายจีน กรณีศึกษาวัดมิ่งกรมลาวาส มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะความเชื่อทางศาสนา รูปแบบของการนับถือศาสนา บทบาทของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อทางศาสนา และการกราบไหว้บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อทางศาสนา ขอบเขตของการวิจัยคือ กลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนที่วัดมิ่งกรมลาวาสจำนวน 100 คน ผลการวิจัยพบว่า หนึ่ง ความเชื่อทางศาสนาของคนไทยเชื้อสายจีนเป็นความเชื่อทางพระพุทธศาสนา สอง คนไทยเชื้อสายจีนมีการนับถือศาสนาทั้งในรูปของปรีชาปฏิบัติ และปฏิบัติ สาม ตามความเชื่อทางศาสนาของคนไทยเชื้อสายจีน สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มิ่งกรมลาวาสสามารถให้คุณหรือโทษได้ และสี่ การกราบไหว้บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของคนไทยเชื้อสายจีนส่วนใหญ่ก็เพื่อให้เกิดสิริมงคลแก่ชีวิตทั้งของตนเองและครอบครัวเป็นหลัก

พระมณฑล ชูโตศรี (2549) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีน อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอิทธิพลความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพที่มีต่อวิถีชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีน ชาวตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ขอบเขตของการวิจัย คือ มีประชากรคือ ชาวไทยเชื้อสายจีนชาวตำบลปากน้ำโพและคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยการเลือกแบบเจาะจงทั้งหมด 18 คน โดยการคัดเลือกจากคณะกรรมการของศาลเจ้า คณะกรรมการจัดงานเจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ และชาวปากน้ำโพที่มีความเคารพศรัทธาในเจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ ซึ่งเป็นผู้รู้และให้ข้อมูลได้ ผลการวิจัยพบว่า ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ ซึ่งแบ่งออกเป็นความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้า ความเชื่อเกี่ยวกับการรักษาโรค ความเชื่อเกี่ยวกับการปกปักรักษา เกี่ยวกับเครื่องเซ่นไหว้ ความเชื่อเกี่ยวกับความเป็นสิริมงคล ความเชื่อเกี่ยวกับการค้าขาย ความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมในประเพณีแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ แบ่งออกเป็นพิธีกรรมของศาลเจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ และพิธีกรรมของประชาชนชาวปากน้ำโพ อิทธิพลความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ ซึ่งแบ่งออกเป็น อิทธิพลความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพที่มีต่อวิถีชีวิตคนไทยเชื้อสายจีน และอิทธิพลความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพที่มีต่อคนไทยเชื้อสายจีนในระดับสังคม

กนกพร เจริญแสนสวย (2557) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษามิติสัมพันธ์ความเชื่อส่วนบุคคลในเทพเจ้ากวนอู สำหรับการสร้างแรงผลักดันทางธุรกิจของชาวไทยเชื้อสายจีนย่านเยาวราช มีวัตถุประสงค์เพื่อวิจัยเอกสารที่เกี่ยวข้องสำหรับการสร้างความเชื่อมโยงในมิติความเชื่อส่วนบุคคล

ของนักธุรกิจจีนย่านเยาวราชที่มีต่อเทพเจ้ากวนอู และเพื่อศึกษามิติสัมพันธ์ของชาวไทยเชื้อสายจีนที่เป็นความเชื่อส่วนบุคคลในการสร้างแรงผลักดันทางธุรกิจ ขอบเขตของการวิจัย คือ กลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีนโดยเฉพาะนักธุรกิจจีนย่านเยาวราชที่มีความเชื่อส่วนบุคคลต่อเทพเจ้ากวนอูอันเป็นแรงผลักดันในการทำธุรกิจ ด้วยสถานประกอบการ ห้าง ร้านค้า ของนักธุรกิจชาวไทยเชื้อสายจีนที่ปรากฏอยู่บนถนนเยาวราช โดยไม่จำกัดขนาดของธุรกิจ ทั้งกิจการขนาดเล็ก กิจการขนาดกลาง และกิจการขนาดใหญ่ ในระยะเวลารวมทั้งสิ้น 6 เดือน ตั้งแต่เดือนมกราคม-เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2558 ผลการวิจัยพบว่า ความเชื่อของบุคคลมองเทพเจ้ากวนอูเป็นบุคคลที่ควรเคารพในด้านชื่อเสียง ความกล้าหาญอดทน ขยันขันแข็ง ซึ่งเป็นการแทนสัญลักษณ์ในการใช้สอนคนทั่วไปเป็นคติจำใจในการทำงานและการใช้ในการดำเนินธุรกิจ มิติสัมพันธ์ของความเชื่อส่วนบุคคลในเทพเจ้ากวนอูสำหรับการสร้างแรงผลักดันทางธุรกิจของชาวไทยเชื้อสายจีนย่านเยาวราช มีความคล้ายคลึงกันโดยมองว่าเทพเจ้ากวนอูเหมือนเทพแทนหรือแสดงสัญลักษณ์ถึงความเชื่อ อดทน รักพวกพ้อง ขยันขันแข็ง มีความกตัญญู รู้คุณ ซึ่งอาจเป็นเพราะปัจจุบันการสื่อสารและการสร้างภาพลักษณ์ลักษณะบุคคลในตัว เทพเจ้ากวนอูตามความเชื่อ มักจะมีการสร้างสรรค์ผ่านสื่อในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ปากต่อปากของคนสมัยก่อน หรือจากรายการโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ หรือจากสื่ออื่น ๆ ทำให้การรับรู้ความเชื่อของธุรกิจของชาวไทยเชื้อสายจีนย่านเยาวราชมีลักษณะความเชื่อที่คล้ายคลึงกัน เพียงแต่อาจปรับเปลี่ยนบริบทให้เหมาะสมกับธุรกิจของชาวไทยเชื้อสายจีนนำความเชื่ออันนี้เป็นหลักคิดและไปประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวันได้

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีนในสังคมไทย สรุปได้ว่าความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีนสืบทอดจากคนจีนที่อพยพเข้ามาเมืองไทย เทพเจ้าจีนที่แตกต่างกันจะมีพิธีกรรมที่ไม่เหมือนกัน ความเชื่อและพิธีกรรมจะมีความผูกพัน ซึ่งได้สะท้อนวัฒนธรรมของกลุ่มชนที่ไม่เหมือนกัน

2.5.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมของคนไทยเชื้อสายจีนในสังคมไทย

จากการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมของคนไทยเชื้อสายจีนในสังคมไทยมีอยู่ดังนี้

พัชรา กิจปฐมมงคล (2547) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง พิธีกรรมของคนไทยเชื้อสายจีนในเขตเทศบาลนครปฐม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพิธีกรรมต่าง ๆ ของคนไทยเชื้อสายจีนในเขตเทศบาลนครปฐม อาทิตรุษจีน สารทจีน และเพื่อศึกษาการปรับปรนพิธีกรรมต่าง ๆ ของวัฒนธรรมจีนและวัฒนธรรมไทย ในเขตเทศบาลนครปฐม ขอบเขตของการวิจัย คือ เฉพาะพื้นที่ที่มีคนไทยเชื้อสายจีนอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น และจัดเป็นชุมชนที่ใหญ่ในเขตเทศบาลนครปฐม จำนวน 5 ชุมชน โดยไม่จำกัดเพศและความรู้ แต่เป็นผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 20 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป เป็นผู้ถ่ายทอดประสบการณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอง ผลการวิจัยพบว่า พิธีกรรมของคนจีนในจังหวัดนครปฐมจำแนกออกเป็น

พิธีกรรมในรอบปีและพิธีกรรมในรอบชีวิต ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมในรอบปีและรอบชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีนมีปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ ปัจจัยทางชีวภาพ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยทางการศึกษา

นภัสวรรณ สุภาทิพย์ (2557) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง พิธีกรรมศพของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคติความเชื่อของคนจีนแต่จีก่อนอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในจังหวัดชลบุรี เพื่อศึกษารูปแบบพิธีกรรมศพของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี และเพื่อศึกษาปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงและการผสมผสานทางวัฒนธรรมในการจัดพิธีกรรมศพของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี ขอบเขตของการวิจัย คือ เฉพาะครอบครัวคนไทยเชื้อสายจีนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดชลบุรีเท่านั้น โดยเฉพาะคนไทยที่มีเชื้อสายจีนแต่จิว ซึ่งจังหวัดชลบุรีถือว่าเป็นแหล่งประวัติศาสตร์ที่อยู่ท่ามกลางความเจริญของสังคม อีกทั้งยังเป็นจังหวัดในภาคตะวันออกที่มีคนไทยเชื้อสายจีนแต่จิวอยู่หนาแน่น ถือเป็นย่านชุมชนจีนที่ใหญ่ที่สุดในภาคตะวันออก และยังคงมีบริบทของความเป็นสังคมจีนที่มีความใกล้เคียงกัน ด้วยศึกษารูปแบบของการประกอบพิธีกรรม ความหมายคติความเชื่อ และลักษณะของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชีวิตของลูกหลานของคนจีนในจังหวัดชลบุรี รวมทั้งปัจจัยหรือสาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยศึกษาภายในครอบครัวของคนไทยเชื้อสายจีนแต่จิวที่อยู่ในจังหวัดชลบุรี ผลการวิจัยพบว่า 1) ในระยะแรกของพิธีกรรมศพนั้นชาวจีนนำความเชื่อของลัทธิขงจื้อและลัทธิเต๋าผสมผสานกัน กล่าวคือ ลัทธิขงจื้อสอนให้บุตรหลานมีความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ ชาวจีนจึงต้องฝังศพเท่านั้น เนื่องจากการฝังศพสามารถจารึกชื่อแซ่และคุณความดีของบรรพบุรุษไว้ที่หน้าฮวงจุ้ยและมีการเขียนป้ายชื่อไว้กราบไหว้บูชาที่บ้านอีกด้วย ส่วนลัทธิเต๋าสอนในเรื่องธรรมชาติ การหาฮวงจุ้ยจึงต้องหาทำเลทางธรรมชาติที่เหมาะสมและสามารถเกื้อกูลให้บุตรหลานมีโชคลาภในอนาคต 2) รูปแบบของพิธีกรรมศพของชาวจีนที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดชลบุรี ได้นำเอาพิธีกรรมและความเชื่อต่าง ๆ ของตนมาผสมผสานกับวัฒนธรรมไทย เมื่อมีวัฒนธรรมจีนเข้ามาได้หมายความว่าวัฒนธรรมไทยจะเกิดการสูญสลายไป เพราะวัฒนธรรมไทยก็มีความเข้มแข็งอยู่พอสมควรในฐานะที่เป็นเจ้าของพื้นที่ ผ่านการพัฒนาและการสั่งสมทางวัฒนธรรมมาเป็นเวลานาน ส่งผลให้วัฒนธรรมจีนในฐานะของผู้ที่เพิ่งเข้ามาใหม่ จำเป็นที่จะต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับบริบทของสังคมไทยให้ได้ 3) ปัจจัยที่ทำให้พิธีกรรมศพของคนจีนอพยพที่เข้ามาอาศัยอยู่ในจังหวัดชลบุรีเกิดการเปลี่ยนแปลงและการผสมผสานกับวัฒนธรรมไทย คือ การแต่งงานและลักษณะของครอบครัว ศาสนาและความเชื่อ การศึกษา อย่างไรก็ตามคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรีแม้จะมีการปฏิบัติตามพิธีกรรมคล้ายคลึงกับที่เคยปฏิบัติกันมาตั้งแต่อดีต แต่ความไม่เข้าใจในประเพณีอย่างถ่องแท้ อีกทั้งผลกระทบจากความเจริญทางด้านเทคโนโลยี ความเป็นสมัยใหม่ รวมทั้งความไม่เข้าใจในความเป็นจีนเหมือนคนจีนรุ่นเก่า เพราะมีความเป็นไทยเข้ามาผสมผสานมาก ย่อมทำให้รูปแบบการจัดงานรวมทั้งพิธีกรรมในการปฏิบัติแปรเปลี่ยนไปบ้าง แต่สิ่งที่เหลืออยู่คู่กับความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีนก็คือ ผู้ที่เป็นบุตรหลานหวังว่าดวงวิญญาณของบรรพบุรุษจะได้รับความลำบากและได้ไปอยู่ใน

ภาพภูมิที่ดี

เฉลิมรัฐ ขนอม (2544) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเจ้าแม่กวนอิมของชาวไทยเชื้อสายจีนในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเจ้าแม่กวนอิมของชาวไทยเชื้อสายจีนในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ สังเกตพร้อมทั้งถ่ายภาพประกอบ ขอบเขตของการวิจัย คือ ในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเจ้าแม่กวนอิมและผลกระทบของความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเจ้าแม่กวนอิม ผลการวิจัยพบว่า ชาวไทยเชื้อสายจีนในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา มีความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเจ้าแม่กวนอิมจำแนกได้ 3 ประเด็น คือ ความเชื่อเกี่ยวกับประวัติเจ้าแม่กวนอิม ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าแม่กวนอิม ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการปฏิบัติตนของผู้ศรัทธาต่อเจ้าแม่กวนอิม ชาวไทยเชื้อสายจีนมีความเชื่อว่าเจ้าแม่กวนอิม คือ พระมหาโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรแห่งความเมตตากรุณา สามารถช่วยเหลือผู้เดือดร้อนให้พ้นทุกข์ บันดาลความเป็นสิริมงคลให้แก่ผู้ศรัทธาได้ จึงมีการทำพิธีปลุกเสกรูปเคารพเจ้าแม่กวนอิม ความเชื่อในฤกษ์ยามในการปลุกเสกรูปเคารพ การเตรียมเครื่องเซ่นไหว้บูชาการทำพิธีปลุกเสกรูปเคารพเจ้าแม่กวนอิม เพื่อนำรูปเคารพเจ้าแม่กวนอิมไว้เป็นที่บูชาด้วยความศักดิ์สิทธิ์ของรูปเคารพเจ้าแม่กวนอิม ชาวไทยเชื้อสายจีน มีความเชื่อว่า รูปเคารพเจ้าแม่กวนอิมสามารถดลบันดาลให้เกิดโชคลาภ เมตตามหานิยม รักษาโรคภัยไข้เจ็บ และแคล้วคลาดได้ ด้วยความศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าแม่กวนอิมทำให้ผู้ศรัทธาทำพิธีเซ่นไหว้บูชาเจ้าแม่กวนอิมในวาระต่าง ๆ เช่น ในวาระปกติ ในวาระพิเศษ เพื่อเป็นการแสดงความกตัญญู เคารพนับถือต่อเจ้าแม่กวนอิม นอกจากความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเจ้าแม่กวนอิมดังกล่าวแล้ว ผลกระทบของความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเจ้าแม่กวนอิมที่สำคัญ คือ ผลกระทบต่อเศรษฐกิจ และผลกระทบต่อสังคมและวัฒนธรรม

Ren Zhiyuan (2551) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือวิญญาณ บรรพบุรุษของชาวจีนกับชาวไทยเชื้อสายจีน ในเขตเทศบาลนครสงขลา จังหวัดสงขลา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือวิญญาณบรรพบุรุษของชาวจีนกับชาวไทยเชื้อสายจีน ในเขตเทศบาลนครสงขลา อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ขอบเขตของการวิจัย คือ ศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือวิญญาณบรรพบุรุษ พิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือวิญญาณบรรพบุรุษ และผลกระทบจากความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือวิญญาณบรรพบุรุษ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีการสัมภาษณ์ การสังเกต และการถ่ายภาพประกอบ ผลการวิจัยพบว่า ความเชื่อในการนับถือวิญญาณบรรพบุรุษของชาวจีนในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนมีการสืบทอดมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ยุคหินใหม่ โดยตลอดช่วงระยะเวลาแห่งพัฒนาการที่กล่าวนี้ ได้มีการ

ปรับเปลี่ยนทั้งความเชื่อและพิธีกรรมมาจนถึงปัจจุบัน โดยปรากฏลักษณะที่สำคัญของความเชื่อ 3 ลักษณะ คือ ลักษณะมหัศจรรย์ ลักษณะความมั่นคงและการปรับเปลี่ยน และลักษณะการสืบทอดและการแพร่กระจาย ส่วนการปฏิบัติพิธีกรรมสามารถที่จะจำแนกตามช่วงเวลาเป็น 2 โอกาส ได้แก่ โอกาสปกติกับโอกาสพิเศษ การจัดพิธีกรรมในโอกาสปกติเป็นเพียงการปฏิบัติการไหว้ธรรมดาเท่านั้น โดยมีขั้นตอนการเตรียมสิ่งของต่าง ๆ และขั้นตอนการไหว้ที่ไม่ซับซ้อนมากนัก การจัดพิธีกรรมในโอกาสปกติมักจะมีการกำหนดเป็นทุกวันขึ้น 1 ต่ำกับวันขึ้น 15 ค่ำ ตามระบบจันทรคติของจีน ส่วนการจัดพิธีกรรมในโอกาสพิเศษ เป็นการจัดพิธีกรรมตามเทศกาลต่าง ๆ ของชาวจีน โดยมีการเตรียมสิ่งของประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ มากกว่าในโอกาสปกติ และให้ความสำคัญมากขึ้น ถึงส่งผลกระทบต่อจิตใจ เศรษฐกิจ และสังคมของชาวจีนมาก ส่วนความเชื่อในการนับถือวิญญาณบรรพบุรุษของชาวไทยเชื้อสายจีน ในเขตเทศบาลนครสงขลา จังหวัดสงขลา เป็นระบบความเชื่อที่มีการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษที่อพยพมาจากประเทศจีน ระบบความเชื่อที่กล่าวนี้มีลักษณะที่สำคัญ คือ ลักษณะจุลภาค ลักษณะความมั่นคง และลักษณะการสืบทอดและการปรับเปลี่ยนการปฏิบัติพิธีกรรมสามารถจำแนกตามช่วงเวลาเป็น 2 โอกาส ได้แก่ โอกาสปกติและโอกาสพิเศษ การปฏิบัติพิธีกรรมในโอกาสปกติ เป็นการปฏิบัติการไหว้ในชีวิตประจำวัน โดยมีขั้นตอนการเตรียมสิ่งของต่าง ๆ และขั้นตอนการไหว้พิธีกรรมนี้ไม่มีการกำหนดว่าจำเป็นต้องปฏิบัติทุกวันหรือในวันที่แน่นอน จึงไม่แตกต่างจากประเพณีปฏิบัติของชาวจีนในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนมากนัก

เสาวรัตน์ โปธิพันธ์ (2550) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาอาหารจีนที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและพิธีกรรมของชาวไทยเชื้อสายจีน ย่านเยาวราช มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอาหารจีนที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและพิธีกรรมซึ่งใช้ในงานเทศกาลของชาวไทยเชื้อสายจีนที่อาศัยอยู่ในย่านเยาวราช และเพื่อศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับอาหารจีนของชาวไทยเชื้อสายจีนย่านเยาวราช ขอบเขตของการวิจัย คือ ศึกษาเฉพาะแหล่งชุมชนย่านเยาวราช เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพมหานคร เลือกรุ่นตัวอย่างคนไทยเชื้อสายจีนในย่านเยาวราช ผลการวิจัยพบว่า อาหารจีนมีบทบาทต่อวัฒนธรรมการบริโภค และเป็นส่วนหนึ่งในการประกอบพิธีกรรมในงานเทศกาลต่าง ๆ โดยลักษณะของอาหาร และการประกอบพิธีกรรมเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของสังคมภายนอก ความเจริญทางด้านต่าง ๆ มีอิทธิพลต่ออาหารที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนย่านเยาวราช ซึ่งส่งผลให้การใช้อาหารในการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษลดบทบาทลงจากเดิมที่เคยให้ความสำคัญแก่การซื้อของเซ่นไหว้ แต่เมื่อสภาพของสังคมเปลี่ยนแปลง การเลือกอาหารที่ใช้เซ่นไหว้ในพิธีกรรมต่าง ๆ มีข้อจำกัดเพิ่มมากขึ้น โดยอาหารที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ มีการเปลี่ยนแปลง หรือลดความสำคัญลง ส่วนมากผู้ที่ประกอบพิธีเซ่นไหว้มักเป็นผู้สูงอายุชาวจีนที่ไม่ได้ออกไปทำงานนอกบ้าน

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและพิธีกรรมของคนไทยเชื้อสายจีนในสังคมไทย สรุปได้ว่า

พิธีกรรมของคนไทยเชื้อสายจีนต้องตามความเชื่อที่นับถือ ความเชื่อที่แตกต่างกันจะทำให้พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องไม่เหมือนกัน วัฒนธรรมจีนมีอิทธิพลต่อพิธีกรรมของคนไทยเชื้อสายจีน ทำให้พิธีกรรมของคนไทยเชื้อสายจีนต้องตามประเพณีจีน

2.5.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมไทย-จีนในย่านเยาวราช

จากการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมไทย-จีนในย่านเยาวราชมีอยู่ดังนี้ กิตติพงษ์ ตันเจริญ (2555) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การให้ความหมายและพฤติกรรมการค้าของเซ่นไหว้สำหรับเทศกาลตรุษจีนของคนไทยเชื้อสายจีนบริเวณถนนเยาวราช” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการให้ความหมายของเซ่นไหว้ และศึกษาพฤติกรรมการค้าของเซ่นไหว้ในเทศกาลวันตรุษจีนของคนไทยเชื้อสายจีนบริเวณถนนเยาวราช ขอบเขตของการวิจัย คือ ผู้ขายสินค้าของเซ่นไหว้บริเวณถนนเยาวราช จำนวน 3 ราย และผู้บริโภคที่เข้ามาซื้อของเซ่นไหว้ในเทศกาลวันตรุษจีนบริเวณถนนเยาวราชจำนวน 15 ราย ผลการวิจัยพบว่า ความหมายของเซ่นไหว้พบว่ามี การให้ความหมายไว้ 4 รูปแบบ ได้แก่ 1. ความหมายของการไหว้บรรพบุรุษ 2. ความหมายของการไหว้ของคาว 3. ความหมายของการไหว้ขนม และ 4. ความหมายของการไหว้ผลไม้ จากการศึกษาพฤติกรรมการค้าของเซ่นไหว้ในเทศกาลวันตรุษจีน ของคนไทยเชื้อสายจีนบริเวณถนนเยาวราช เป็นดังนี้ 1. พฤติกรรมการค้าซื้อที่เกิดจากสิ่งกระตุ้นทางวัฒนธรรม พฤติกรรมการค้าซื้อที่เกิดจากขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบต่อกันมา 2. พฤติกรรมทางด้านจิตวิทยา ในด้านความเชื่อ 3. การแสวงหาทางเลือกการได้รับข้อมูลจากบรรพบุรุษหรือพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย

ชนาธิป แห่งกระโทก และคณะ (2558) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมย่านเยาวราช มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมย่านเยาวราช โดยศึกษาปัจจัยด้านข้อมูลส่วนตัวของนักท่องเที่ยว พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมย่านเยาวราช ความต้องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมย่านเยาวราช แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมย่านเยาวราช ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมย่านเยาวราช ขอบเขตของการวิจัย คือ นักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมย่านเยาวราช จำนวน 400 คน ผลการวิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุ 20-25 ปี สถานภาพโสด ระดับการศึกษาปริญญาตรี นักศึกษา รายได้ต่อเดือน 1-10,000 บาท เชื้อชาติไทย และนับถือศาสนาพุทธ นักท่องเที่ยวรับรู้ข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมย่านเยาวราชจากเพื่อน เดินทางด้วยยานพาหนะรถประจำทาง มากับครอบครัว เคยมา 4 ครั้งขึ้นไป มาเที่ยวต่อครั้ง 2 ชั่วโมง มีค่าใช้จ่ายต่อครั้งประมาณ 1-500 บาท มาเพื่อรับประทานอาหารเช้า อาหาร และจะกลับมาท่องเที่ยวเยาวราชอีก นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีความต้องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมย่านเยาวราช อยู่ในระดับมาก และนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมย่านเยาวราชโดยภาพรวม อยู่ในระดับเห็นด้วย

DENG JUNGE (2557) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง วัฒนธรรมการกินเจในย่านเยาวราช มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวัฒนธรรมการกินเจในย่านเยาวราช และเพื่อวิเคราะห์บทบาทของวัฒนธรรมการกินเจที่มีต่อสังคมไทย ขอบเขตของการวิจัย คือ กลุ่มตัวอย่างที่คัดเลือกจากพ่อค้าแม่ค้าขายอาหารเจในย่านเยาวราชจำนวน 5 ร้าน และผู้กินเจในย่านเยาวราชจำนวน 50 คน ผลการวิจัยพบว่า วัฒนธรรมการกินเจในย่านเยาวราช มีประวัติความเป็นมาตั้งแต่คนจีนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย มีวิถีชีวิตการกินเจเป็นกิจวัตรประจำวันของชาวจีนบางกลุ่มในย่านเยาวราช เหตุผลการกินเจมีแตกต่างกัน คือ กินเจเพื่อสุขภาพ กินเจเพื่อละเว้นจากการทำบาป กินเจตามอย่างคนอื่นและเพื่อความสวยงาม โดยมีความเห็นว่าอาหารเจมีประโยชน์ต่อร่างกาย ทำให้คนกินมีสุขภาพดีแข็งแรง ไม่เจ็บป่วย และให้มีจิตใจสะอาดและสงบสุข ในด้านบทบาทของการกินเจที่สำคัญ เป็นบทบาทในด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจ คือ อาหารเจส่งผลที่ดีต่อสภาพจิตใจ ผู้ที่กินเจมีความเข้าใจความรู้สึกของสิ่งมีชีวิตได้เป็นอย่างดี และอยู่ร่วมกันได้โดยไม่ทำร้ายผู้อื่น ด้านบทบาทเศรษฐกิจ คือ เทศกาลกินเจเป็นวิธีการเผยแพร่วัฒนธรรมของคนจีน ทำให้ย่านเยาวราชมีชื่อเสียง ร้านขายอาหารเจมีรายได้เพิ่มขึ้น โดยชาวจีนและคนไทยเชื้อสายจีนในย่านเยาวราช เป็นผู้มีบทบาทอย่างสูงในการขับเคลื่อนวัฒนธรรมการกินเจให้แพร่หลายในสังคมไทย

นรุตม์ คุปต์ธนโรจน์ (2558) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ย่านไชน่าทาวน์เยาวราช : พื้นที่การนำเสนออัตลักษณ์เชิงซ้อนของวัฒนธรรมความเป็นจีนในสังคมไทยร่วมสมัย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิธีการนำเสนออัตลักษณ์วัฒนธรรมความเป็นจีนในย่านไชน่าทาวน์เยาวราชในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย เพื่อวิเคราะห์ “อัตลักษณ์เชิงซ้อน” ที่มีลักษณะหลากหลายในพื้นที่ทางวัฒนธรรมในย่านเยาวราช รวมทั้งวิเคราะห์ปัจจัยและบริบททางสังคมที่มีผลต่อการนำเสนออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ขอบเขตของการวิจัย คือ ศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมความเป็นจีนผ่านพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในย่าน ได้แก่ เทศกาลตามประเพณีจีนซึ่งจัดขึ้นอย่างมีนัยสำคัญจำนวน 4 เทศกาล คือ เทศกาลตรุษจีน เทศกาลบ๊ะจ่าง เทศกาลไหว้พระจันทร์ และเทศกาลกินเจ โดยเก็บข้อมูลตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2555-2558 รวมถึงแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมในย่าน ได้แก่ ศูนย์ประวัติศาสตร์เยาวราช วัดไตรมิตรวิทยาราม พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเขตสัมพันธวงศ์ และพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นบ้านเก่าเล่าเรื่องชุมชนเมืองเจริญไชย ผลการวิจัยพบว่า เทศกาลตามประเพณีจีนและแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมในย่านเยาวราชเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมให้กลุ่มต่าง ๆ นำเสนออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมความเป็นจีน ในพื้นที่เยาวราชมีกลุ่มที่จัดงานเทศกาลและแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมในบริบทต่าง ๆ อยู่ 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่หนึ่ง คือ สำนักงานเขตสัมพันธวงศ์ สภาวัฒนธรรมเขตสัมพันธวงศ์ นักการเมืองท้องถิ่นและบริษัทออร์กาไนเซอร์ และกลุ่มที่สอง คือ ผู้จัดระดับชุมชน มีทั้งสิ้น 3 ชุมชน คือ ชุมชนเวียงนครเขมม ชุมชนตลาดน้อย และชุมชนเจริญไชย อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมความเป็นจีนที่นำเสนอ คือ อัตลักษณ์ที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ อัตลักษณ์ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิต เช่น อาหาร อาชีพ พิธีกรรมความเชื่อ และอัตลักษณ์การเป็นคนไทยเชื้อสายจีนได้รับพระบรมโพธิสมภาร ทั้งนี้ อัตลักษณ์ที่นำเสนอโดยกลุ่มคนทั้ง

สองกลุ่มนับว่าเป็น “อัตลักษณ์เชิงซ้อน” ที่ “หลากหลาย” และ “ซ้อนทับ” อีกทั้งยังมีความซับซ้อนของผู้สร้างและนำเสนออัตลักษณ์ รวมทั้งมีลักษณะเชิงซ้อนของกระบวนการสร้างสรรค์และวิธีนำเสนออัตลักษณ์ก็มีการผลิตซ้ำ ประดิษฐ์ สร้าง และอ้างอิงวัฒนธรรมอื่น ซึ่งแปรไปตามปฏิสัมพันธ์ที่คนในพื้นที่ต้องเผชิญด้วย เช่น นักท่องเที่ยว กลุ่มทุน

เอมอร ชลพิไลพงศ์ (2545) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การสื่อสารเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมของชาวจีนในเขตไชน่าทาวน์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงการสื่อสารของชาวจีนในการถ่ายทอดวัฒนธรรมระหว่างรุ่นต่อรุ่น และเพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการสื่อสารเพื่อสืบทอดวัฒนธรรม ขอบเขตของการวิจัยคือ เก็บข้อมูลการศึกษาจากครอบครัวชาวจีนที่มีสมาชิก 3 รุ่น จำนวน 10 ครอบครัว ในย่านไชน่าทาวน์โดยรุ่นแรกจะต้องอพยพมาจากประเทศจีน ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบในการสื่อสารของชาวจีนในไชน่าทาวน์มี 2 รูปแบบ คือ การสื่อสารแบบเป็นกิจจะลักษณะ (การสื่อสารโดยตรง) โดยชาวจีนรุ่นแรกจะใช้วิธีการพูด บอก หรือสอนโดยตรง เพื่อให้ลูกหลานได้รับรู้วัฒนธรรมจีนด้านต่าง ๆ อีกรูปแบบที่ชาวจีนรุ่นแรกใช้ก็คือ การสื่อสารแบบไม่เป็นกิจจะลักษณะ (การสื่อสารโดยอ้อม) เป็นการสื่อสารโดยไม่ได้ตั้งใจจะสื่อสารเป็นการทำซ้ำบ่อย ๆ หรือบางครั้งก็ไม่มี การสื่อสารใด ๆ แต่ลูกหลานเกิดกระบวนการเรียนรู้จนสามารถรับรู้วัฒนธรรมจีนต่าง ๆ ได้เองในที่สุด โดยครอบครัวกลุ่มตัวอย่างแต่ละครอบครัวเลือกใช้วิธีการสื่อสารที่แตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ ซึ่งปัจจัยที่มีผลต่อการสื่อสาร ประกอบไปด้วยปัจจัยภายในดังนี้ ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ลักษณะนิสัยของสมาชิกภายในครอบครัว และเวลาในการสื่อสาร ส่วนปัจจัยภายนอกมีดังนี้ เพื่อนหรือโรงเรียน สื่อมวลชน และสมาคมต่าง ๆ นอกจากนี้หน่วยงานของรัฐ และนโยบายของรัฐ ก็มีส่วนต่อการสื่อสารเช่นกัน ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ ล้วนแล้วแต่มีผลต่อการสืบทอดวัฒนธรรมของชาวจีนไม่มากนัก

จากการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมไทย-จีนในย่านเยาวราช สรุปได้ว่าคนไทยเชื้อสายจีนเป็นคนไทยที่มีเชื้อสายจีน วัฒนธรรมของคนไทยเชื้อสายจีนสืบทอดจากวัฒนธรรมจีน แต่วัฒนธรรมไทยก็มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมของคนไทยเชื้อสายจีน ย่านเยาวราชมีลักษณะที่โดดเด่นเป็นไชน่าทาวน์ แต่ก็มีลักษณะไทยอยู่ด้วย

2.5.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเจ้าแม่ทับทิม

จากการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเจ้าแม่ทับทิมมีอยู่ดังนี้

Shan Linyu (珊琳玉) (2561) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาความเชื่อที่เกี่ยวกับมาจู่ของชาวไทยเชื้อสายจีนแต้จิ๋ว : กรณีศึกษาเฉพาะย่านเยาวราชของกรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารและเผยแพร่ของวัฒนธรรมมาจู่ที่อยู่ในเมืองไทย และวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของความเชื่อที่เกี่ยวกับมาจู่ที่อยู่ในเมืองไทย ขอบเขตของการวิจัย คือ เก็บข้อมูลจากเอกสารทั้งไทย-จีน ด้วยการสัมภาษณ์คนไทยเชื้อสายจีนแต้จิ๋วที่อาศัยอยู่ในย่านเยาวราชจำนวน 46

คน ผลการวิจัยพบว่า คนจีนที่อพยพเข้ามาเมืองไทยและได้ตั้งถิ่นฐานในย่านเยาวราช ทำให้วัฒนธรรมจีนได้เผยแพร่และมีอิทธิพลต่อสังคมไทย ความเชื่อที่เกี่ยวกับมาจู่เป็นวัฒนธรรมจีนส่วนหนึ่ง ซึ่งชาวจีนแต่จิวนำเข้ามาเมืองไทยนั้น ได้มีการปรับเปลี่ยนไปในสังคมไทยที่น่าสนใจ คือ จากบทบาทหน้าที่ดั้งเดิมของมาจู่ที่เชื่อว่าท่านดูแลรักษาความปลอดภัยจากการเดินทางทางทะเล ชาวไทยเชื้อสายจีนยังขอพรเรื่องโชคลาภในการค้าขายด้วย

Liu Shuli (刘淑丽) (2561) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาวัฒนธรรมมาจู่ที่อยู่ในเกาะเหมียว มณฑลซานตง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารและการเผยแพร่ของวัฒนธรรมมาจู่จากภาคใต้ (อันเป็นจุดกำเนิดของมาจู่ คือ มณฑลฮกเกี้ยน ซึ่งอยู่ทางภาคใต้ของจีน) ที่แพร่ขึ้นไปถึงภาคเหนือของประเทศจีน โดยศึกษาเฉพาะวัฒนธรรมมาจู่ที่เกาะเหมียว มณฑลซานตง ขอบเขตของการวิจัย คือ เก็บข้อมูลจากเอกสาร ด้วยการสัมภาษณ์ผู้ที่อาศัยอยู่ในเกาะเหมียว มณฑลซานตง ผลการวิจัยพบว่า ในระยะเวลาที่วัฒนธรรมมาจู่จากภาคใต้เผยแพร่ถึงภาคเหนือของประเทศจีน วัฒนธรรมมาจู่ได้เพิ่มความหมายแฝงต่าง ๆ และมีการเปลี่ยนแปลงด้วย เมื่อวัฒนธรรมมาจู่ได้แพร่กระจายถึงเกาะเหมียว มณฑลซานตง ได้สร้างวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ในท้องถิ่น จึงเกิดวัฒนธรรมมาจู่ที่มีลักษณะโดดเด่นของเกาะเหมียว มณฑลซานตง เช่น ใบหน้าของเทพมาจู่ดั้งเดิมเป็นสีขาว แต่ชาวจีนทางภาคเหนือที่นับถือมาจู่กลับศรัทธารูปเคารพมาจู่ที่ใบหน้าเป็นสีดำ ซึ่งต่างจากเดิมที่เป็นสีขาว นอกจากนี้ยังมีความแตกต่างในการประกอบพิธีกรรม เป็นต้น

Ma Lina (马丽娜) (2559) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความเชื่อที่เกี่ยวกับมาจู่ของคนไทยเชื้อสายจีน—การสื่อสารระหว่างกลุ่มชนต่าง ๆ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเชื่อที่เกี่ยวกับมาจู่ของคนไทยเชื้อสายจีนในเมืองไทย และศึกษาการเผยแพร่ของวัฒนธรรมมาจู่ในเมืองไทย ขอบเขตของการวิจัยคือ เก็บข้อมูลจากเอกสารทั้งไทย-จีน ด้วยการสัมภาษณ์กลุ่มชาติพันธุ์เชื้อสายจีนที่อาศัยอยู่ในเมืองไทย เช่น ตระกูลหลี ตระกูลหลิน ซึ่งเป็นแซ่ตระกูลใหญ่ในเมืองไทย ผลการวิจัยพบว่า คนจีนที่อพยพเข้ามาเมืองไทย ได้ตั้งถิ่นฐานทั่วไปในทุกภูมิภาค จึงมีบทบาทที่มีต่อสังคมไทย คือ ช่วยเศรษฐกิจพัฒนาและเพิ่มความหลากหลายทางวัฒนธรรมของเมืองไทย เมื่อคนจีนได้ชีวิตในเมืองไทย ส่งผลให้ความเชื่อที่เกี่ยวกับมาจู่ได้นำเข้ามาสู่สังคมไทยและมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีนจนกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมการนับถือเทพมาจู่ปรากฏแพร่ไปทั่วทุกภูมิภาค นอกจากนี้ความเชื่อที่เกี่ยวกับมาจู่ยังได้แสดงคนจีนที่อพยพเข้ามาเมืองไทยมีความรู้สึก คือ คิดถึงบ้านเกิดของตนเอง ดังนั้นความเชื่อที่เกี่ยวกับมาจู่จะเป็นวัฒนธรรมจีนส่วนหนึ่งได้สืบทอดต่อมาจนถึงปัจจุบัน

Wu Xuqin (吴绪琴) (2558) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาการเดินรำในพิธีกรรมที่เกี่ยวกับมาจู่ที่เกาะเหมียว มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหมายแฝงเร้นของการเดินรำของพิธีกรรมที่เกี่ยวกับมาจู่ในเกาะเหมียว เช่น ทำทางการเดินแต่ละท่วงท่า เพื่อต้องการสื่อสารอะไร และวิเคราะห์บทบาทของการเดินรำในพิธีกรรมที่เกี่ยวกับมาจู่ที่มีต่อสังคมจีน ขอบเขตของการวิจัย คือ เก็บข้อมูลจากเอกสารจีนตั้งแต่สมัยราชวงศ์ซ่งจนถึงปัจจุบัน และการสัมภาษณ์ผู้ที่เข้าร่วมพิธีกรรม

ของเกาะเหมยโจวจำนวน 519 คน ผลการวิจัยพบว่า ท่าทางการเดินร่ำของพิธีกรรมที่เกี่ยวกับมาจู่ใน เกาะเหมยโจวสื่อสารถึงความประสงค์ของผู้เดิน เช่น ลักษณะการวางมือและก้มศีรษะที่แสดงเคารพ มาจู่ ส่วนการคุกเข่าเพื่อเป็นการขอพรจากมาจู่ เป็นต้น นอกจากนี้งานวิทยานิพนธ์ชิ้นนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทพิธีกรรมในการช่วยสืบทอดและเผยแพร่วัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับมาจู่ ส่งผลให้ เกาะเหมยโจวเป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยวมาเรื่อย ๆ เศรษฐกิจของเกาะเหมยโจวจึงได้พัฒนาขึ้น

Zhao Yucheng (赵雨程) (2559) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาพิธีกรรมที่เกี่ยวกับมาจู่ในตำบลต้าเจี๋ย มณฑลไต้หวัน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารและการเผยแพร่ของ วัฒนธรรมมาจู่จากต้นกำเนิดที่มณฑลฮกเกี้ยนไปถึงตำบลต้าเจี๋ย มณฑลไต้หวัน และศึกษาพิธีกรรม เฉพาะที่เกี่ยวกับมาจู่ในตำบลต้าเจี๋ย มณฑลไต้หวัน ขอบเขตของการวิจัย คือ เก็บข้อมูลจากเอกสาร จีนตั้งแต่สมัยราชวงศ์ซ่งจนถึงปัจจุบัน และการสัมภาษณ์ผู้ที่เข้าร่วมพิธีกรรมมาจู่ของตำบลต้าเจี๋ย ผลการวิจัยพบว่า คนฮกเกี้ยนได้อพยพเข้ามาไต้หวัน จึงทำให้ความเชื่อที่เกี่ยวกับมาจู่ได้แพร่กระจาย ถึงทุกภูมิภาคในไต้หวัน พิธีกรรมที่เกี่ยวกับมาจู่ที่อยู่ในตำบลต้าเจี๋ย มณฑลไต้หวันจึงมีการสืบทอด จากคนฮกเกี้ยนแต่ก็มีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างจากจุดกำเนิดเดิมสิ่งสำคัญ คือ พิธีกรรมที่เกี่ยวกับมาจู่ ของตำบลต้าเจี๋ย มณฑลไต้หวัน จะมี 14 ขั้นตอน

จากการศึกษางานวิจัยเรื่องความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเจ้าแม่ทับทิมของคนไทย เชื้อสายจีนในย่านเยาวราช โดยใช้เอกสารจีนดังที่กล่าวไปแล้วนั้น สรุปว่าในประเทศจีนไม่มีคำว่า เจ้าแม่ทับทิม เพราะเจ้าแม่ทับทิมเป็นภาษาไทย แต่คนไทยเรียกเจ้าแม่ทับทิมเพราะเครื่องทรงเป็นสีแดง แบบสีทับทิม เมื่อความเชื่อเรื่องมาจู่และจู้บู้เหนียง มาถึงประเทศไทย คนไทยจึงเรียกสับสนโดย เหมารวมเรียกมาจู่กับจู้บู้เหนียง เป็นเจ้าแม่ทับทิม ซึ่งในความเป็นจริงเทพสตรี 2 องค์นี้เป็นคนละ องค์กัน นั่นคือ มาจู่มีจุดกำเนิดที่ฮกเกี้ยน มีอายุกว่าพันปีมาแล้ว (ตั้งแต่สมัยราชวงศ์ซ่งจนถึงปัจจุบัน) และเป็นที่นับถือในกลุ่มจีนฮกเกี้ยน กวางตุ้ง แต่จิว ส่วน จู้บู้เหนียง มีจุดกำเนิดที่เกาะไหหลำ มีอายุไม่มากเท่ามาจู่ และเป็นที่นับถือเฉพาะของชาวจีนไหหลำ การนับถือมาจู่ จากจุดกำเนิดภาคใต้ ของประเทศจีน (คือมณฑลฮกเกี้ยน) ไปสู่ส่วนต่าง ๆ ของโลกมายาวนานมากจนเกิดคำว่า วัฒนธรรม มาจู่ ในขณะที่จู้บู้เหนียง เป็นเทพสตรีที่มีการนับถือไม่แพร่หลายเท่ากับเทพมาจู่

การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมดทั้งที่เป็นเอกสารไทยและจีน ดังกล่าว ข้างต้น ผู้วิจัยจะได้คัดเลือกนำเสนอสาระ แนวคิดทฤษฎี และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเป็นกรอบแนวคิดใน การศึกษาวิจัย เรื่อง ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าแม่ทับทิมของคนไทยเชื้อสายจีนใน ย่านเยาวราช เพื่อให้การศึกษาครั้งนี้มีแนวทางการวิจัยที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และเป็นการเพิ่มองค์ความรู้ ด้านจีนศึกษาโดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับเทพมาจู่ และเจ้าแม่ทับทิม ในประเทศไทย ตั้งแต่ชื่อเรียก จุดกำเนิด และบทบาทหน้าที่ของเจ้าแม่ทับทิมในปัจจุบัน

บทที่ 3

ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าแม่ทับทิมของคนไทยเชื้อสายจีนในย่านเยาวราช

การดำเนินชีวิตของมนุษย์มีความเชื่อเข้ามาเกี่ยวข้องอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ความเชื่อบางอย่างเป็นความเชื่อเฉพาะบุคคล และความเชื่อบางอย่างเป็นความเชื่อร่วมกันของสมาชิกในสังคม ศาลเจ้า ก็เป็นสถานที่แห่งหนึ่งที่มีสิ่งที่มีมนุษย์เชื่อว่าศักดิ์สิทธิ์หรือการที่มีรูปเคารพประดิษฐานอยู่จึงได้มีพิธีกรรมต่าง ๆ ตามความเชื่อร่วมกันของสมาชิกในสังคม มนุษย์ส่วนใหญ่ยังเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์และศาสนายู่และแสดงออกทางพฤติกรรมในลักษณะต่าง ๆ เพื่อสร้างความพอใจให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้น ๆ แล้วให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้น ๆ ช่วยให้ตนเองได้สมหวังในสิ่งที่ขอ

คนไทยเชื้อสายจีนในย่านเยาวราชของกรุงเทพมหานคร มีความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าแม่ทับทิมเป็นเวลานานแล้ว และได้มีศาลเจ้าแม่ทับทิมหลายแห่งอยู่ในเขตนี้ เนื่องจากเจ้าแม่ทับทิมเป็นเทพสตรีที่ชาวจีนอพยพรุ่นแรก ๆ เชื่อว่าทำให้พวกเขาเดินทางทางทะเลมาสู่ประเทศไทยอย่างปลอดภัย ดังนั้นคนไทยเชื้อสายจีนในย่านเยาวราชจึงยังคงประเพณีปฏิบัติตามความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับเจ้าแม่ทับทิมสืบต่อกันมาจวบจนถึงปัจจุบันอย่างเหนียวแน่น จากการศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับศาลเจ้าแม่ทับทิมในย่านเยาวราช ผู้วิจัยจึงประมวลข้อมูลการวิจัยออกมาเป็น 4 ส่วน ดังนี้

3.1 ลักษณะทางกายภาพและประวัติของศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ ศาลเจ้าแม่ประตู และศาลเจ้าอาม้าเก็ง

3.1.1 ที่ตั้งของศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ ศาลเจ้าแม่ประตู และศาลเจ้าอาม้าเก็ง

3.1.2 ประวัติของศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ ศาลเจ้าแม่ประตู และศาลเจ้าอาม้าเก็ง

3.2 รูปเคารพในศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ ศาลเจ้าแม่ประตู และศาลเจ้าอาม้าเก็ง

3.2.1 ความหมายของรูปเคารพที่อยู่ในศาลเจ้า

3.2.2 ความเป็นมาและชื่อเรียกของเจ้าแม่ทับทิม

3.2.3 ความเป็นมาของรูปเคารพที่อยู่ในศาลเจ้า

3.3 ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าแม่ทับทิมทั้ง 3 ศาล

3.3.1 ความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าแม่ทับทิม

3.3.2 ความเชื่อที่เกี่ยวกับรูปเคารพอื่น ๆ ในศาลเจ้าแม่ทับทิม

3.4 พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าแม่ทับทิม

3.4.1 พิธีกรรมในวันปกติ

3.4.2 พิธีกรรมในวันเทศกาล

ในเบื้องต้นนี้ ผู้วิจัยขอเสนอลักษณะทางกายภาพและประวัติของศาลเจ้าแม่ทับทิมโดยเน้นความเป็น “ตัวศาลเจ้า” ก่อนที่จะนำเสนอ “ความเป็นรูปเคารพ” ในประเด็นถัดไป ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 ลักษณะทางกายภาพและประวัติศาสตร์เจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ ศาลเจ้าแม่ประตู และศาลเจ้าอาม่าเก็ง

ศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ ศาลเจ้าแม่ประตู และศาลเจ้าอาม่าเก็ง 3 ศาลเจ้านี้ก็เป็นศาลเจ้าแม่ทับทิมที่ตั้งอยู่ในย่านเยาวราช

ภาพที่ 1 สถานที่ตั้งของศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ ศาลเจ้าแม่ประตู และศาลเจ้าอาม่าเก็ง

ที่มา: Zhong Yulu (พลอย) จัดทำเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2561

3.1.1 ที่ตั้งของศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ ศาลเจ้าแม่ประตู และศาลเจ้าอาม่าเก็ง

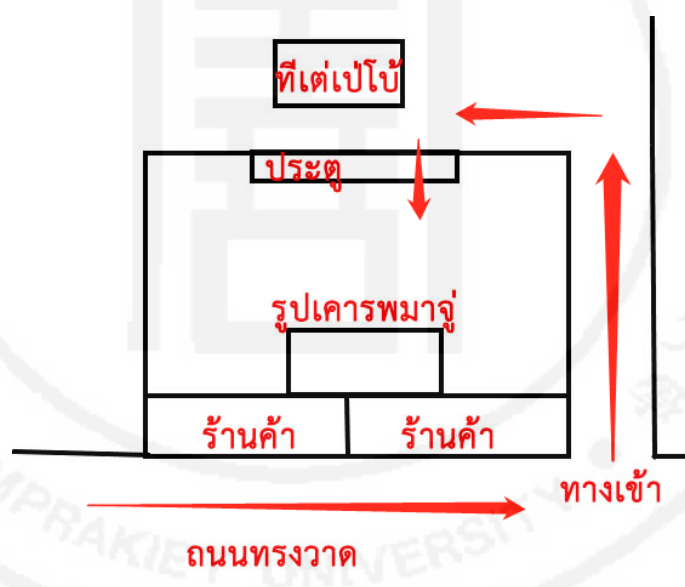
ที่ตั้ง หมายถึง ลักษณะทางกายภาพของสถานที่นั้น ๆ เป็นสภาพแวดล้อมที่มนุษย์ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับสิ่งปลูกสร้างอื่น ๆ เช่น ถนน ดึก

ศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ ปัจจุบันตั้งอยู่เลขที่ 1528 ถนนทรงวาด แขวงจักรวรรดิ

เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร คนสมัยก่อนจะรู้จักกันในนาม “ศาลเจ้าแม่ทับทิม ปากคลองสำเพ็ง” เพราะศาลเจ้าแม่ทับทิมมักอยู่ติดแม่น้ำลำคลองหรือทางน้ำ นอกจากนี้ยังเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “ศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ” เนื่องจากอยู่ใกล้วัดสัมพันธวงศ์หรือวัดเกาะ ถนนทรงวาดนั้นเพ็งมาสร้างขึ้นในภายหลัง ในอดีตนั้นคลองสำเพ็งต่อมาเป็นคลองใหญ่ที่เชื่อมต่อจากแม่น้ำเจ้าพระยาสู่คลองหัวลำโพง ถือเป็นเส้นทางสัญจรทางเรือที่สำคัญของย่านการค้าชาวจีนในแถบนี้ ศาลเจ้าแห่งนี้ ตั้งอยู่บริเวณใกล้เคียงปากคลองสำเพ็งที่ต่อมาถูกถมทำเป็นแนวถนนที่ต่อเชื่อมเข้าสู่บริเวณวงเวียนโอเดียนและออกสู่อำเภอหัวลำโพงได้

สิ่งที่น่าสังเกตจากภาพที่ 2 คือ รูปเคารพเป็นมาจู่ ในขณะที่ชาวบ้านเรียกศาลเจ้าแม่ทับทิมซึ่งประเศินที่ขัดแย้งนี้จะได้อธิบายต่อไป

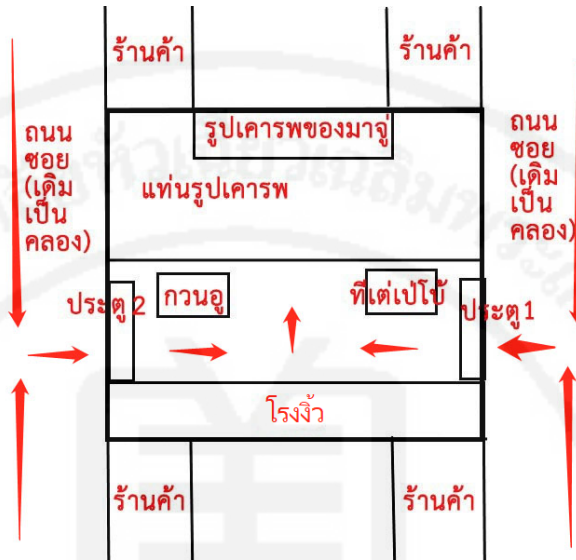
ภาพที่ 2 ศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ

ที่มา: Zhong Yulu (พลอย) จัดทำเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2561

ศาลเจ้าแม่ประตู ตั้งอยู่เลขที่ 60 ถนนเยาวพานิช เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร มีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “ศาลเจ้าเล่าปึงเถ่าม่า” ศาลเจ้าแห่งนี้ตั้งอยู่ในบริเวณตลาดเก่าเยาวราช ปัจจุบันมีสภาพค่อนข้างแออัดเพราะมีร้านสินค้าใกล้เคียงมากมายที่ตั้งติดประชิดเข้ามา แต่การพิจารณาจากภาพที่ 3 จะเห็นว่า ศาลเจ้าแห่งนี้มีสิ่งปลูกสร้างที่เป็นโรงจิวถาวรด้วย แสดงให้เห็นว่าเคยเป็นศาลเจ้าที่มีกิจกรรมหลากหลายที่น่าสนใจ

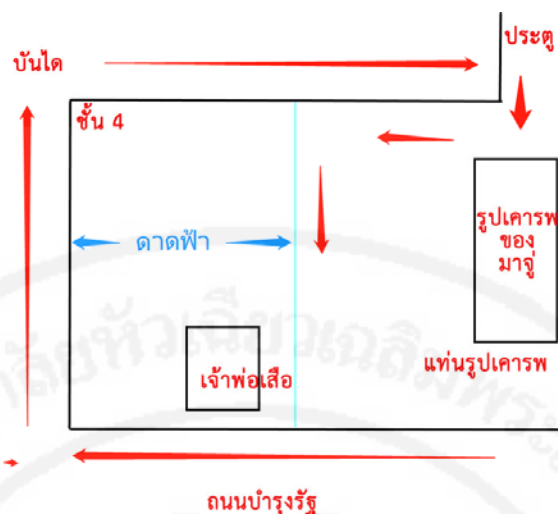
ภาพที่ 3 ศาลเจ้าแม่ประตู

ที่มา: Zhong Yulu (พลอย) จัดทำเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2561

ศาลเจ้าอาม่าเก็ง ตั้งอยู่เลขที่ 38/1 ซอยบำรุงรัฐ ถนนเจริญกรุง แขวงสัมพันธวงศ์ เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร ศาลเจ้านี้ตั้งอยู่ที่ริมถนนที่เป็นลักษณะซอย ตัวศาลเจ้าตั้งอยู่บนคาน้ำฟ้าของอาคาร บริเวณศาลจึงมีความแตกต่างจาก 2 ศาลข้างต้น และผู้มีจิตศรัทธามาเช่นไหว้ต้องเดินขึ้นบันไดสูงผ่านบ้านห้องแถวของชาวบ้าน นับเป็นสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ทำให้ผู้มีจิตศรัทธาต้องเดินทางยากลำบากมาก เพราะความสูงและบันไดที่ค่อนข้างวกวน จากศาลเจ้านี้ออกไป เลี้ยวซ้ายมือจะถึงถนนเจริญกรุง เดินทางขวามือจะถึงถนนเยาวราช

ภาพที่ 4 ศาลเจ้าอาม่าเก็ง

ที่มา: Zhong Yulu (พลอย) จัดทำเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2561

ทั้ง 3 ศาลเจ้านี้เป็นศาลเจ้าที่ชาวบ้านเรียก “ศาลเจ้าแม่ทับทิม” และตั้งอยู่ในย่านเยาวราช ซึ่งได้มีรูปเคารพมาจู่เป็นหลัก คนที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้ได้รู้จักเคารพนับถือมาเป็นเวลานานในชื่อศาลเจ้าแม่ทับทิม

3.1.2 ประวัติของศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ ศาลเจ้าอาม่าเก็ง และศาลเจ้าแม่ประตู

ประวัติ หมายถึง เรื่องราวความเป็นมาของบุคคล สถานที่ หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ผู้วิจัยนำเสนอประวัติของ 3 ศาลเจ้ามีดังต่อไปนี้

ศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ

สร้างโดย หลวงราชโกคานุกูล(เจ้าสัวส์่ม) ซึ่งเป็นขุนนางกรมท่าซ้าย มีถิ่นฐานในย่านสัมพันธวงศ์ เป็นต้นตระกูล “โกควนิช” เนื่องจากท่านผู้นี้มีบ้านเรือนใกล้ศาลแห่งนี้

ตั้งทำเนียบกรมท่าซ้าย (ขุนนางจีน) ในสมัยรัชกาลที่ 5 พ.ศ. 2426 ข้อมูลจากบัญชีข้าราชการจัดพิมพ์ขึ้นสำหรับกรมไปรษณีย์

ชื่อ	ตระกูล	ที่อยู่
พระยาโชฎุกราชเศรษฐี(เถียร)	โชติกเสถียร	บ้านเคียงวัดบพิตรพิมุข
หลวงอภัยวานิช(สอน)	จาดิกวนิช	บ้านใต้ตรอกศาลเจ้าโจวซือกง
หลวงพิไชยวารี(เส็ง)	เศรษฐบุตร	บ้านลำน้ำฝิ่งตะวันออก ริมศาลเจ้าโรงพอกหนัง
หลวงราชโกคานุกูล(ส่ม)	โกควนิช	บ้านลำน้ำฝิ่งตะวันออก เคียงศาลเจ้าแม่ทับทิม หน้าวัดเกาะ

จากข้อมูลอ้างอิงนี้ ศาลเจ้าแม่ทับทิมได้เป็นที่รู้จักเคารพนับถือมากกว่า 135 ปี

แล้ว (พ.ศ. 2426 จนถึงปัจจุบัน พ.ศ. 2561) และจากหนังสือ “นามสกุลไทย(ต้นสกุล)” ซึ่งได้บันทึกนามสกุลพระราชทาน ร.ศ. 113-124 (ค.ศ. 1794-1905)

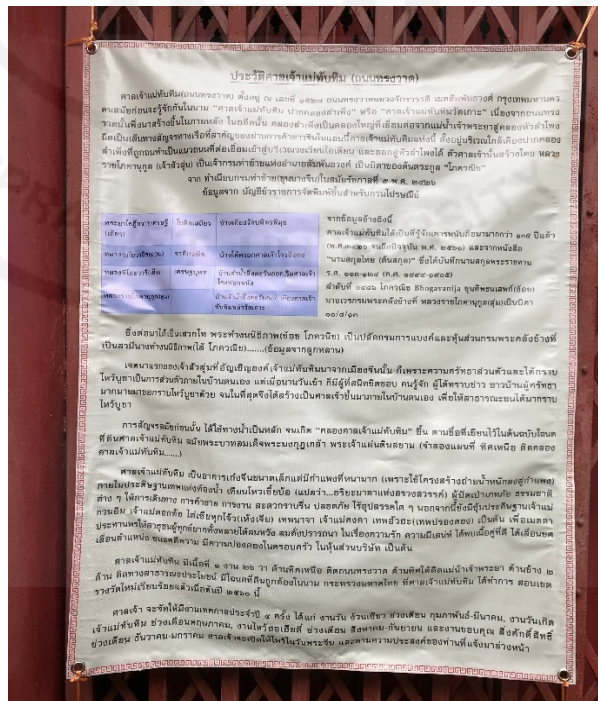
ลำดับที่ 0476 โภควนิช Bhogavanija ขุนทิพรนเสพก์ (ช้อย) นายเวรกรมพระคลังข้างที่ หลวงราชโภคานุกูล (สุม) เป็นบิดา 11/8/13

ซึ่งต่อมาขุนทิพรนเสพก์ได้เป็นเสวกโท พระทำนุณิธิภาพ (ช้อย โภควนิช) เป็นปลัดกรมการเบงก์และหุ้นส่วนกรมพระคลังข้างที่ เป็นสามีนางทำนุณิธิภาพ (ไล้ โภควนิช) (ข้อมูลจากลูกหลาน)

เจตนาแรกของเจ้าสัวสุมที่อัญเชิญองค์เจ้าแม่ทับทิมมาจากเมืองจีนนั้น ก็เพราะความศรัทธาส่วนตัวและได้กราบไหว้บูชาเป็นการส่วนตัวภายในบ้านตนเอง แต่เมื่อนานวันเข้า ก็มีผู้ที่สนิทชิดชอบ คนรู้จัก ผู้ได้ทราบข่าว ชาวบ้านผู้ศรัทธามากมายมาขอกราบไหว้บูชาด้วย จนในที่สุดจึงได้สร้างเป็นศาลเจ้าขึ้นมาภายในบริเวณบ้านตนเอง เพื่อให้สาธารณชนได้มีโอกาสมากราบไหว้บูชาสะดวกขึ้น

การสัญจรสมัยก่อนนั้น ได้ใช้ทางน้ำเป็นหลัก จนเกิด “คลองศาลเจ้าแม่ทับทิม” ขึ้นตามชื่อที่เขียนไว้ในต้นฉบับโฉนดที่ดินศาลเจ้าแม่ทับทิมสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า พระเจ้าแผ่นดินสยาม “จำลองแผนที่ ทิศเหนือ ติดคลองศาลเจ้าแม่ทับทิม.....”

ภาพที่ 5 ป้ายประวัติของศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ

ที่มา: Zhong Yulu (พลอย) ถ่ายเมื่อวันที่ 17 เมษายน 2561 ที่ศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ

จากแผ่นป้ายประวัติศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ ผู้วิจัยถอดความได้ว่า ศาลเจ้าแม่ทับทิม เป็นอาคารเก๋งจีนขนาดเล็กแต่มีกำแพงที่หนามาก เพราะใช้โครงสร้างถ้ำน้ำหนักลงสู่กำแพงภายในประดิษฐานเทพแห่งท้องน้ำ เทียนโหวเซี้ยบ้อ (แปลว่า อริยะมาตาแห่งสรวงสวรรค์) ผู้ปัดเป่าเภทภัยธรรมชาติต่าง ๆ ให้การเดินทาง การค้าขาย การงาน สะดวกราบรื่น ปลอดภัย ไร้อุปสรรคใด ๆ นอกจากนี้ยังมีซุ้มประดิษฐานเจ้าแม่กวนอิม เจ้าแม่ดอกท้อ ไต่เซี่ยหุกโจ้ว (เหง้าเจียว) เทพนาจา เจ้าแม่คงคา เทพฮั่วฮะ (เทพปรองดอง) เป็นต้น เพื่อขอความเมตตาประทานพรให้สาธุชนผู้ทุกข์ยากทั้งหลายได้สมหวัง สมดังปรารถนา ในเรื่องความรัก ความมีเสน่ห์ ได้พบเนื้อคู่ที่ดี ได้เลื่อนยศเลื่อนตำแหน่ง ชนะคดีความ มีความปรองดองทั้งในครอบครัว และในหุ้นส่วนบริษัท เป็นต้น

ศาลเจ้าแม่ทับทิมแห่งนี้ มีเนื้อที่ 1 งาน 26 ตารางวา ด้านทิศเหนือ ติดถนนทรงวาด ด้านทิศใต้ติดแม่น้ำเจ้าพระยา ด้านข้าง 2 ด้าน ติดทางสาธารณประโยชน์ มีโฉนดที่ดินถูกต้องออกให้โดยกระทรวงมหาดไทย ที่ศาลเจ้าแม่ทับทิม ได้ทำการสอบเขตรังวัดใหม่เรียบร้อยแล้วเมื่อต้นปี พ.ศ. 2560 นี้

ศาลเจ้าแม่ประดู่

ตั้งอยู่ในตลาดเก่า ไกล ๆ ถนนเยาวราช เป็นศาลเจ้าที่มีอายุ 170 ปี มีรูปเคารพหลายองค์ตั้งอยู่ในศาลเจ้านี้ คนไทยเชื้อสายจีนที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้ มักมาราบไหว้ขอโชคขอลาภโดยเฉพาะเรื่องการค้าขาย

ดังที่ นายวีระ พันภาคย์ ผู้ดูแลของศาลเจ้าแม่ประดู่ คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 38 ปี (17 เมษายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“ศาลเจ้าแม่ประดู่ ตลาดเก่า เยาวราช อยู่คู่เยาวราชมา กว่า 170 ปี เหตุที่ชื่อเจ้าแม่ประดู่เพราะองค์เจ้าแม่ทำจากไม้ประดู่ ในสมัยก่อน ถนนที่อยู่หน้าประตูเป็นคลอง มีน้ำไหลผ่าน วันหนึ่ง อากังได้เห็นมีไม้ประดู่ลอยมา อากังจำได้นิทานของเจ้าแม่ทับทิมที่เล่าสืบกันมาว่า เจ้าแม่ทับทิมเป็นเทพเจ้าที่ดูแลทะเล มีหน้าที่ดูแลความปลอดภัยของชาวประมง คนจีนแต่จิว้นับถือเจ้าแม่ทับทิมมาก จึงเก็บไม้ประดู่ที่ลอยมาและแกะไม้ประดู่เป็นเจ้าแม่ทับทิม ศาลเจ้านี้ก็เรียกว่า ศาลเจ้าแม่ประดู่ ในศาลเจ้านี้ มีรูปเคารพหลายองค์ มีรูปเคารพที่เดิม ก็มีรูปเคารพที่คนอื่นนำมาภายหลัง”

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่าศาลเจ้านี้ เหตุที่ชื่อเจ้าแม่ประดู่เพราะองค์เจ้าแม่ทำจากไม้ประดู่ ในสมัยก่อน ศาลเจ้าแม่ประดู่เป็นศาลเจ้าที่ติดคลอง คลองที่ไหลผ่านหน้าศาลเจ้านี้จะมีทางน้ำเชื่อมต่อกับแม่น้ำเจ้าพระยา ศาลเจ้านี้มีรูปเคารพหลายองค์ แม้ว่ากราบไหว้เจ้าแม่ทับทิมเป็นหลัก

ก็มีผู้ศรัทธามากกราบไหว้รูปเคารพที่อื่น ๆ ด้วย

ศาลเจ้าอาม้าเก็ง

ตั้งอยู่บนถนนเจริญกรุง ซอย 12 หรือซอยบำรุงรัฐ เป็นศาลเจ้าที่ตั้งอยู่ในบ้านของส่วนบุคคล ศาลเจ้านี้ก็มีรูปเคารพหลายองค์ แต่กราบไหว้เจ้าแม่ทับทิมเป็นหลัก

ตั้งที่ อาจารย์สมชัย กวางพาณิชย์ อาจารย์ที่ศึกษาวัฒนธรรมจีน คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 56 ปี (17 เมษายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“ศาลเจ้าอาม้าเก็งเป็นศาลเจ้าแม่ทับทิมที่น่าจะมีอายุ 100 กว่าปี ศาลเจ้านี้เคยย้ายที่อยู่ จากถนนลำเพ็งย้ายมาที่ถนนเจริญกรุง ซอย 12 เมื่อประมาณ 66 ปีขึ้นไป เมื่อก่อนศาลเจ้านี้ก็ตั้งอยู่ที่ลำเพ็งใกล้ ๆ คลอง แล้วมีเหตุผลว่าเจ้าของ ศาลเจ้า ต้องย้ายบ้าน ก็ย้ายศาลเจ้ามาอยู่ที่เจริญกรุงด้วย อากังคนนั้นสร้าง ศาลเจ้า อาม้าเก็งแล้วสืบทอดให้บุตร บุตรก็ดูแลศาลเจ้านี้ต่อมาจนถึงปัจจุบัน เหตุที่ชื่อศาลเจ้าอาม้าเก็งเพราะคนจีนแต่จิวเรียกเจ้าแม่ทับทิมเป็นปุ่นเถ่ามา เหมือนว่าคนจีนเชื้อปุ่นเถ่ากง ดังนั้น มีปุ่นเถ่ากงก็ต้องมีปุ่นเถ่ามา เจ้าแม่ทับทิมหรือเรียกว่าเทียนโหวเซียนบ้อจิง ถูกเรียกว่าอาม้า เพราะเจ้าแม่องค์นี้เป็นปุ่นเถ่ามาของคนจีนแต่จิว”

ผู้วิจัยมีความแน่ใจว่า คำเรียก ปุ่นเถ่ากง ปุ่นเถ่ามา เป็นคำที่เรียกทั่วไป หรือเป็นสามัญนาม เหมือนที่คนไทยเรียกศาลปู่ตา ศาลตายาย เป็นต้น

ศาลเจ้าอาม้าเก็ง

ตั้งอยู่ที่ 38/1 ถนนบำรุงรัฐ แขวงสัมพันธวงศ์ เขตสัมพันธวงศ์ กทม.

ก่อสร้าง เมื่อปี พ.ศ. 2494 โดยไม่ปรากฏหลักฐาน

รูปเคารพของศาลเจ้า คือ องค์เจ้าแม่ทับทิมในท่านั่งประทับ

ความศักดิ์สิทธิ์ มีในด้านช่วยคุ้มครองในการเดินทาง

การประกอบพิธีกรรม มีการจัดงานประจำปี ปีละ 1 ครั้งในงานวันเกิด

(ทำเนียบทะเบียนศาลเจ้า. 2539 : 44)

จากข้อมูลข้างต้นได้สรุปว่า ศาลเจ้าอาม้าเก็งย้ายมาที่ถนนบำรุงรัฐตั้งแต่ปี พ.ศ. 2494 จนถึงปัจจุบัน 67 ปี

ศาลเจ้านี้ชื่อว่าศาลเจ้าอาม้าเก็งก็เพราะว่า คนจีนแต่จิวเชื่อว่าเจ้าแม่ทับทิมเป็นปุ่นเถ่ามาของตนเอง เหมือนความเชื่อของปุ่นเถ่ากง ปุ่นเถ่ากงเป็นเทพที่นักเดินเรือในราชวงศ์ซ่งกราบไหว้บูชาพอ ๆ กับ “ต้าเป่อกง” ซึ่งได้กลายมาจากเป็นโถวกง (ภาษาจีนกลาง) คำว่าเป็นโถว แปลเป็นไทยว่าหัวหน้าในสถานที่นั้น ๆ ปุ่นเถ่ากงเป็นหัวหน้าผู้ชายของสถานที่นั้น ๆ ดังนั้น ก็ต้องมีหัวหน้าผู้หญิงของสถานที่นั้น ๆ เป็นสิ่งคู่กัน คนจีนแต่จิวเชื่อว่า เจ้าแม่ทับทิมหรือเรียกว่าเทียนโหวเซียนบ้อจิง

เป็นปูนถ่ามา เลยทำให้คนแต่จิวเรียกว่าอามา ศาลเจ้าอามาเก็งตามความเชื่อนี้จึงได้ชื่อเป็น อามาเก็ง

3.2 รูปเคารพในศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ ศาลเจ้าแม่ประตู และศาลเจ้าอามาเก็ง

คำว่า “รูปเคารพ” หมายถึง ประติมากรรมที่เป็นสัญลักษณ์ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ได้รับการเคารพกราบไหว้ แม้รูปเคารพหลัก คือ เจ้าแม่ทับทิมหรือมาจู่ แต่ยังมีรูปเคารพรองอื่น ๆ อีกมาก ที่มีผู้นำมาตั้งในเวลาต่อมา อันเป็นเรื่องปกติของคติความเชื่อที่บางกรณีก็อธิบายด้วยเหตุผลไม่ได้ ในที่นี้ผู้วิจัยพบรูปเคารพต่าง ๆ จำนวนมากถึง 26 องค์ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

รูปเคารพตามคติจีนที่อยู่ในศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะมีทั้งหมด 7 ที่ โดยเจ้าแม่ทับทิมเป็นรูปเคารพหลัก นอกจากนี้ ยังมีรูปเคารพเจ้าแม่กวนอิม เจ้าแม่ดอกท้อ เจ้าพ่อแห่งเจีย เทพนาจา เทพฮั่วฮะ และทีเต่เป่ไ้

รูปเคารพตามคติจีนที่อยู่ในศาลเจ้าแม่ประตูมีทั้งหมด 12 ที่ ได้แก่ เจ้าแม่ทับทิม เจ้าแม่กวนอิม เจ้าพ่อกวนอู 2 องค์ ไฉชิงเอี้ย พระสังกัจจายน์ กิมบ้อเนี้ยเนี้ย ภูตี้กง สิงโตหิน เทพเจ้าประตู 2 องค์ และทีเต่เป่ไ้

รูปเคารพตามคติจีนที่อยู่ในศาลเจ้าอามาเก็งมีทั้ง 7 ที่ แต่รูปเจ้าแม่ทับทิมเป็นหลัก นอกจากนี้ยังมีเจ้าแม่กวนอิม เจ้าพ่อเสื่อ เทพเจ้าโชคลาก (ไฉชิงเอี้ย) เทพเจ้าฟ้า-ดิน (ทีเต่เป่ไ้) ภูตี้กง และเตียงจุม่า (เจ้าแม่ไข่มุก)

3.2.1 ความหมายของรูปเคารพที่อยู่ในศาลเจ้า

ศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ ศาลเจ้าแม่ประตู และศาลเจ้าอามาเก็งทั้ง 3 ศาลเจ้านี้ มีรูปเคารพทั้งหมด 16 ที่เป็นรูปเคารพดั้งเดิม ได้แก่ เจ้าแม่ทับทิม เจ้าแม่กวนอิม เจ้าแม่ดอกท้อ เจ้าพ่อแห่งเจีย เทพนาจา เทพฮั่วฮะ ทีเต่เป่ไ้ กวนอู ไฉชิงเอี้ย พระสังกัจจายน์ กิมบ้อเนี้ยเนี้ย ภูตี้กง สิงโตหิน เทพเจ้าประตู เจ้าพ่อเสื่อ และเตียงจุม่า (เจ้าแม่ไข่มุก) ผู้วิจัยจะนำเสนอความหมายของรูปเคารพดังต่อไปนี้

เจ้าแม่ทับทิม หมายถึง เทพสตรีจีน 2 องค์ องค์หนึ่ง คือ “เจ้าแม่ล้วยบ้วยเนี้ย” ซึ่งเป็นเทพอุปถัมภ์ของคนเดินเรือชาวไหหลำ ส่วนอีกองค์หนึ่งเป็นเทพอุปถัมภ์ของคนเดินเรือชาวแต้จิ๋วและฮกเกี้ยน ชาวแต้จิ๋วเรียกว่า “เจ้าแม่เทียนโหวเซี้ยบ้อ” ส่วนชาวฮกเกี้ยนเรียกกันว่า “เจ้าแม่มาโจ้ว” หรือ “หม่าจู่” รูปเคารพหลักของศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ ศาลเจ้าแม่ประตู และศาลเจ้าอามาเก็งทั้ง 3 ศาลเจ้านี้ เป็นเจ้าแม่เทียนโหวเซี้ยบ้อ ซึ่งเป็นเทพเจ้าจีนองค์หนึ่งที่ดูแลเรือสำเภา ชื่อจีนมีหลายชื่อ ได้แก่ หม่าโจ้ว เทียนโหวเซี้ยบ้อ มาจ้อโป้ หรือมาจู่ คำว่าหม่าโจ้ว เป็นสำเนียงแต้จิ๋ว ภาษาจีนกลางออกเสียงว่า มาจู่ คำว่า “มา” หรือ “มา” หมายถึงแม่ “อามา” หรือ “อามา” หมายถึง คุณย่าหรือคุณยาย คำว่า “โจ้ว” หรือ “จู่” หมายถึง บรรพบุรุษหรือคุณทวด ดังนั้น “หม่าโจ้ว” หรือ “มาจู่”

แปลตรง ๆ ว่าคุณย่าทวดหรือคุณยายทวด แต่ความหมายที่แท้จริงต้องมากกว่านั้น มาจู่เป็นเทพสตรีองค์หนึ่งที่ชาวเรือเคารพนับถือเป็นพิเศษ เป็นผู้คุ้มครองชาวเรือให้ปลอดภัยจากภัยอันตรายทั้งปวง

ดั่งที่ พรพรรณ จันทโรนานนท์ (รศ.ดร.) คณบดีคณะภาษาและวัฒนธรรมจีนของมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 70 ปี (15 สิงหาคม 2561 : สัมภาษณ์) แนะนำว่า

“ในประเทศไทย เรียกมาจู่ จู้บู้เนี้ย และเจ้าแม่ไข่มุก ชื่อเดียวกันหมดเลยว่า เจ้าแม่ทับทิม จริง ๆ แล้ว มาจู่ จู้บู้เนี้ย และเจ้าแม่ไข่มุก 3 องค์นี้ไม่เหมือนกันค่ะ เจ้าแม่ไข่มุกในเมืองไทยไม่ค่อยมีเท่าไร ส่วนใหญ่มากเป็นมาจู่หรือจู้บู้เนี้ย คนไทยเรียก 2 องค์นี้สับสนกันว่า เจ้าแม่ทับทิม คิดว่า 2 องค์นี้เป็นองค์เดียวกัน คุณเป็นนักศึกษาที่ศึกษาเรื่องนี้ ต้องมีหน้าที่อธิบายให้ชัดเจนว่า เจ้าแม่ทับทิมหมายความว่าอะไร มาจู่คือใคร และจู้บู้เนี้ยคือใคร ปัจจุบัน คนไทยเชื้อสายจีนส่วนใหญ่มากก็ไม่ได้รู้เรื่องเกี่ยวกับมาจู่ และจู้บู้เนี้ยเป็นเทพเจ้าที่แตกต่างกัน คุณก็มีหน้าที่บันทึกไว้ว่า คุณได้สัมภาษณ์จำนวนกี่คน มีจำนวนกี่คนเข้าใจมาจู่และจู้บู้เนี้ยเป็นเทพเจ้าที่แตกต่างกัน มีจำนวนกี่คนไม่เข้าใจ เขียนวิทยานิพนธ์ต้องตามความจริงค่ะ”

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ในเมืองไทยคนไทยเรียกเจ้าแม่มาจู่ จู้บู้เนี้ย และเจ้าแม่ไข่มุกทั้ง 3 องค์ชื่อเดียวกันว่า เจ้าแม่ทับทิม ศาลเจ้าที่ตั้งอยู่ในเมืองไทยส่วนใหญ่มากเป็นศาลเจ้ามาจู่หรือจู้บู้เนี้ย คนไทยเชื้อสายจีนส่วนใหญ่ที่เป็นคนรุ่นหลังจะไม่เข้าใจว่ามาจู่และจู้บู้เนี้ยเป็นเทพเจ้าที่แตกต่างกัน ผู้วิจัยเป็นนักศึกษาที่ศึกษาเรื่องนี้ และศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ ศาลเจ้าแม่ประตู และศาลเจ้าอาม้าแก๊งทั้ง 3 ศาลเจ้านี้ประดิษฐานรูปเคารพที่เป็นมาจู่ จึงได้สัมภาษณ์และเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความหมายของมาจู่มีดังต่อไปนี้

ดั่งที่ สมชัย กวางพาณิชย์ อาจารย์ที่ศึกษาวัฒนธรรมจีน คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 56 ปี (5 พฤศจิกายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“ถ้าคุณถามความหมายของเจ้าแม่ทับทิม ผมคงจะตอบว่า เจ้าแม่ทับทิม หมายถึง เทพสตรีจีน 2 องค์ องค์หนึ่งคือ “เจ้าแม่จู้บู้เนี้ย” และอีกองค์หนึ่งคือ “เจ้าแม่มาจู่” ศาลเจ้าแม่ทับทิมที่อยู่ในบริเวณเยาวราช ทั้งหมดก็คือศาลเจ้ามาจู่ เพราะว่าคนไทยเชื้อสายจีนที่อาศัยอยู่ในถนนเยาวราชส่วนใหญ่เป็นคนไทย

เชื้อสายจีนแต่จีว คนจีนแต่จีวก็นับถือมาจู คนจีนแต่จีวชอบเรียกมาจูเป็นอาม่าหรือเทียนโหว้ เมื่อมาจูยังมีชีวิตชื่อหลิงม้อเนียง ท่านเป็นผู้หญิงที่มีจิตใจเมตตา จักรพรรดิได้แต่งตั้งเป็น เทียนโหว้เส้นหมู่ คนแต่จีวเรียกว่าเทียนโหวเซียบ้อ รุ่นที่พ่อแม่ของผม คนจีนส่วนใหญ่ยังนับถือมาจู รุ่นเดียวกับผมยังตามพ่อแม่ไปบวชที่วัดเจ้าจิ้น แต่รุ่นหลังของเรา ก็ไม่ค่อยนับถือแล้ว ตอนนี้ คนไทยเชื้อสายจีนส่วนใหญ่ก็ไม่เข้าใจว่ามาจูและจู้บู้เนียงแตกต่างกันอย่างไร ผมคิดว่าถ้าคุณไปสัมภาษณ์จำนวน 30 คน น่าจะประมาณมีแค่ห้าหกคนที่รู้เรื่องของมาจู ความเชื่อที่เกี่ยวกับมาจูกำลังจะหายไป”

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า คนไทยเชื้อสายจีนส่วนใหญ่เข้าใจผิดว่า เจ้าแม่ทับทิม หมายถึง เทพสตรีจีน 2 องค์ คือ เจ้าแม่จู้บู้เนียงและเจ้าแม่มาจู ซึ่งในความเป็นจริงเป็นเทพคนละองค์กัน และมาจูมีหลายคำเรียก เช่น หลิงม้อเนียง เทียนโหว้เส้นหมู่ และเทียนโหวเซียบ้อ

ดังที่ นางวรารพร (沈瑞君) คนที่อาศัยอยู่ในย่านเยาวราช คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 80 ปี (17 พฤษภาคม 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“มาจูก็คือหลิงม้อเนียง หลิงม้อเนียงเกิดในเกาะเมย์โจว เมืองผู้เทียน มณฑลฮกเกี้ยนของประเทศจีน ยายเคยไปเที่ยวที่นั่น ชาวบ้านเคยบอกว่า มาจู เป็น คำที่เรียกอย่างยกย่องของตระกูล ‘หลิง’ ‘มา’ ของมาจู ไม่ใช่หมายถึงแม่ ‘มา’ หมายถึงอาม่า ก็คือคุณยายหรือคุณย่า มาจู มีความหมายว่า ผู้หญิงที่มีคุณธรรมและบารมีสูง คนอื่นได้ยินตระกูล ‘หลิง’ เรียกหลิงม้อเนียงเป็นมาจู ก็ตามเรียกมาจูหรือมาโจ้วต่อมาจนถึงปัจจุบัน”

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า เจ้าแม่ทับทิมมีชื่อจีนว่ามาจูหรือมาโจ้ว เหตุที่ชื่อมาจูหรือมาโจ้วเพราะมาจูเป็นคำที่เรียกอย่างยกย่องของตระกูล ‘หลิง’ หมายถึง ผู้หญิงที่มีคุณธรรมและบารมีสูง คนอื่นได้ยินแล้วก็เรียกตามว่ามาจูหรือมาโจ้ว เพื่อแสดงเคารพเจ้าแม่ทับทิม

ภาพที่ 6 เจ้าแม่ทับทิม(มาจู)

ที่มา: Zhong Yulu (พลอย) ถ่ายเมื่อวันที่ 17 เมษายน 2561 ที่ศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ
ศาลเจ้าแม่ประตู่ และศาลเจ้าอาม่าเก้

เนื่องจากชื่อเรียกเจ้าแม่มาจูในสำเนียงภาษาจีนฮกเกี้ยน มีเสียงไม่เหมือนกัน จึงทำให้เกิดคำเรียกที่แตกต่างกัน ตามที่ผู้วิจัยได้สรุปดังนี้

ตารางที่ 2 ชื่อเรียกเจ้าแม่มาจู

ภาษาจีน	ภาษาไทย
lín mò niáng 林 默 娘	หลิงหม้อเนียง
	หลินม่อเนียง
lín mò niáng 林 默 娘	หลินม่อเนียง
	หลินม่อ
mā zǔ 妈 祖	มาจู
	หมาโจ้ว
	มาจ้อโป
tiān hòu shèng mǔ 天 后 圣 母	เทียนโหว่เสี้ยนหมู่
	เทียนโหว่เซียบ้อ
	เทียนโหว่เต็งม่าย

tiān shàng shèng mǔ 天 上 圣 母	เทียนซ่างเสิ่นหมู่
	เทียนเซียงเซี่ยบ้อ
	เทียนส่งเซ่งโป้
tiān hòu niáng niáng 天 后 娘 娘	เทียนโห้วเหนียงเหนียง
	เทียนโหวเหนี้ยเหนี้ย
tiān fēi niáng niáng 天 妃 娘 娘	เทียนเพยเหนียงเหนียง
méi zhōu niáng niáng 湄 洲 娘 娘	เหมยโจวเหนียงเหนียง

รูปเคารพอื่น ๆ นอกจากเจ้าแม่ทับทิม มีดังนี้

ภาพที่ 7 เจ้าแม่กวนอิม

ที่มา: Zhong Yulu (พลอย) ถ่ายเมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม 2561 ที่ศาลเจ้าแม่พระคู่

เจ้าแม่กวนอิม หรือพระโพธิสัตว์กวนอิม แท้จริงก็คือ พระสัมมาธรรมวิทยาพุทธ เป็นพระโพธิสัตว์ที่ได้บรรลุโพธิญาณและด้วยเหตุที่พระองค์มีพระเมตตากรุณาที่จะช่วยเหลือสรรพสัตว์ทั้งหลาย อักษรคำว่า “พระโพธิสัตว์” ในภาษาจีนเรียกว่า “ผู้ช่า” คนจีนแต่จิวเรียก “ผ่อสัก” ดังนั้นส่วนใหญ่แล้วในสำเนียงจีนกลางจะนิยมเรียกว่า “กวนอินผู้ช่า” หรือ “กวนซื่ออินผู้ช่า” นอกจากนี้ยังมีอีกบางชื่อที่มีเรียกกัน ได้แก่ “กวนจื่อใจผู้ช่า” และ “กวงซื่ออินผู้ช่า” คำว่า “กวน” หมายถึง เห็น หรือดู “ซื่อ” หมายถึง โลก “อิน” หมายถึง เสียง เพราะฉะนั้น “กวนอิน” หรือ “กวนซื่ออิน” หมายความว่า เห็นความทุกข์ยากของสรรพสัตว์หรือได้ยินเสียงขอของสรรพสัตว์ในโลก

ดั่งที่ นิติพัฒน์ จิตต์สง่าบดี (陈宥良) ผู้ที่ร่วมพิธีกรรมของศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะคนไทยเชื้อสายจีน อายุ 64 ปี (17 เมษายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“กวนอินผู้ช่าเคยตั้งปณิธานไว้ว่า เมื่อใดที่เสียงคร่ำครวญทุกข์ร้อนของชีวิตทั้งหลายยังไม่หมดไปจากโลกนี้ เราจะไม่ขอเข้าสู่ปรินิพพาน ดังนั้น เจ้าแม่กวนอิมเป็นพระผู้มีพระเมตตากรุณาที่จะช่วยเหลือสรรพสัตว์ทั้งหลาย ไม่ว่าใครขอพรใด ท่านจะพยายามช่วยให้ได้พรนั้น นอกจากนี้ เราก็เรียกเจ้าแม่กวนอิมเป็นเจ้าแม่กวนอิมพันเนตรพันกร ท่านจะมีหลายพันตาที่เห็นความทุกข์ยากของสรรพสัตว์ และใช้หลายพันแขนช่วยสรรพสัตว์ในโลกด้วยเหตุนี้ ชาวจีนส่วนใหญ่ก็นับถือ เจ้าแม่กวนอิม”

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า เหตุที่เรียกเจ้าแม่กวนอิมเป็นเจ้าแม่กวนอิมพันเนตรพันกรก็คือ เจ้าแม่กวนอิมได้แสดงอิทธิฤทธิ์หลายพันตาเพื่อเห็นความทุกข์ยากของสรรพสัตว์และจะแสดงอิทธิฤทธิ์หลายพันแขนเพื่อช่วยโอบอุ้มสรรพสัตว์ในโลก เจ้าแม่กวนอิม เป็นพระโพธิสัตว์แห่งความ

เมตตา กรุณา คอยโปรดสรรพสัตว์ทั้งหลายที่มีทุกข์ ช่วยให้สรรพสัตว์ทั้งหลายหลุดพ้น

ภาพที่ 8 เจ้าแม่กวนอิมกับเจ้าแม่ดอกท้อ ประดิษฐานใกล้เคียงกัน

ที่มา: Zhong Yulu (พลอย) ถ่ายเมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม 2561 ที่ศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ

เจ้าแม่ดอกท้อ เป็นเทพเจ้าจีนองค์หนึ่งที่ดูแลเกี่ยวกับความรัก การแต่งงาน และผู้หญิงที่มีลูกสาว เทพเจ้าองค์นี้มีชื่อจีนว่า ท้าวฮั่วเนียงเนียง ท้าวฮั่ว ก็คือดอกท้อ เนียงเนียง ก็คือเจ้าแม่ แปลเป็นไทยว่า เจ้าแม่ดอกท้อ

ตั้งที่ นายวรศักดิ์ พิพิทวิทยากุล (王尚丰) ผู้ที่ร่วมพิธีกรรมของศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 65 ปี (17 เมษายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“เจ้าแม่ดอกท้อเดิมเป็นภรรยาของจักรพรรดิซีใน
ระยะเวลาสมัยซุนชิว ท่านกับจักรพรรดิซีฝังศพอยู่ในภูเขาท้าวฮั่ว
คุณรุ่นหลังมาสร้างศาลเจ้าและทำการบูชาท่านและจักรพรรดิซี
ตั้งชื่อไว้ว่าศาลเจ้าท้าวฮั่ว ดังนั้น มเหสีของจักรพรรดิซีมีชื่ออีกว่า
ท้าวฮั่วเนียงเนียง แล้วคนจีนแต่จิวอพยพเข้ามาเมืองไทย ก็แปล
ตรง ๆ ว่า เจ้าแม่ดอกท้อ”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า เจ้าแม่ดอกท้อเดิมเป็นผู้หญิงที่มีชีวิตอยู่จริง เป็นมเหสีของจักรพรรดิซีในสมัยซุนชิว ทั้งพระจักรพรรดิและพระจักรพรรดินีถูกฝังศพอยู่ที่ภูเขาท้าวฮั่ว

และคนรุ่นหลังมาได้สร้างศาลเจ้าและทำการบูชาทั้งสองท่าน จึงมีชื่อที่เรียกอย่างยกย่องว่า ทำวฮัวเนียงเนียง

ภาพที่ 9 เจ้าพ่อแห่งเจียกับเทพฮัวฮะ

ที่มา: Zhong Yulu (พลอย) ถ่ายเมื่อวันที่ 17 เมษายน 2561 ที่ศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ

เจ้าพ่อแห่งเจีย ในวรรณกรรมเรื่องไซอิ๋วเรียกว่า ซุนอู้คง หรือที่เรียกกันอย่างติดปากว่า ซุนหงอคง แห่งเจีย ออกเสียงในสำเนียงจีนกลางว่า สิงเจ้อ หมายถึง ผู้เดินทาง นอกจากนี้ ยังมีชื่อเรียกอีกว่า เหม่ยโหวหวาง “เหม่ย” หมายถึง สวยสง่างาม “โหว” ก็คือสิง “หวาง” หมายถึง กษัตริย์ แปลรวม ๆ ได้ว่า ราชาลิ่งผู้สง่างาม

ดั่งที่ นางศิริวัลย์ คำพิฑุม คนที่มากกราบไหว้ศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 61 ปี (17 เมษายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“เจ้าพ่อแห่งเจียเดิมเป็นลิ่งที่ออกมาจากหิน ท่านเคยพาลิ่งต่าง ๆ เข้าถ้ำ ล้วยเลี่ยน เป็นกษัตริย์ของลิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ภูเขาวฮัวก้อ จึงตั้งชื่อไว้ว่าเหม่ยโหวหวาง จนวันหนึ่งท่านเห็นลิ่งในฝูงตัวหนึ่งตายลงด้วยความแก่ ท่านคิดว่าอยากออกเดินทางไปหาวิชาที่จะไม่ทำให้เจ็บ ไม่ทำให้ตาย ดังนั้น ท่านออกจากภูเขาฮัวก้อเดินทางเสาะแสวงหาผู้รู้ไปเรื่อย ๆ ในที่สุดก็พบกับพระสุภูติ

พระสุภุติตั้งชื่อใหม่ให้ท่านว่า ซุนอู่คง ชาวจีนแต่จิวเรียกว่า ซุนหงอคง ต่อมาท่านได้เจอเหตุการณ์หลายเรื่อง เคยอาละวาด ถล่มสวรรค์จนวุ่นวายไปหมด และกลับภูเขาส้วก้อ ประกาศสถาปนาตนเองเป็น ฉีเทียนต้าเลี่ยน หมายถึง ผู้ยิ่งใหญ่เทียมฟ้า แล้วเราก็เรียกเจ้าพ่อแห่งเจียเป็น ซุนสิงเจ้อ ซึ่งเป็นฉายานามใหม่ที่พระถังซำจั๋งตั้งให้ สิงเจ้อ ภาษาแต่จิวออกเสียงว่า แห่งเจีย บรรพบุรุษของเราอพยพเข้ามาเมืองไทย จึงแปลเป็นไทยว่า เจ้าพ่อแห่งเจีย นอกจากนี้ในท้ายที่สุดของเรื่องไซอิ๋ว แห่งเจียได้กลายเป็นเทพเจ้า พระยูไลตั้งให้เป็น ไต้จ่าจันเซ็งฝอ ก็คือ พุทธะพิชิตชัย ดังนั้น เจ้าพ่อแห่งเจียมีหลายชื่อ ไม่ว่าจะ ซุนอู่คง เหมยโหวหวาง ฉีเทียนต้าเลี่ยน ซุนสิงเจ้อหรือไต้จ่าจันเซ็งฝอ ทั้งหมดก็เป็นเจ้าพ่อแห่งเจีย”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า เจ้าพ่อแห่งเจียเป็นสิงออกมาจากหิน เนื่องจากท่านได้มีประสบการณ์ต่าง ๆ จึงมีหลายชื่อ ซุนอู่คง เหมยโหวหวาง ฉีเทียนต้าเลี่ยน ซุนสิงเจ้อหรือไต้จ่าจันเซ็งฝอ ทั้งหมดก็เป็นเจ้าพ่อแห่งเจีย เจ้าพ่อแห่งเจีย เป็นสิงผู้พิเศษที่ปรากฏในวรรณคดีจีนเรื่องไซอิ๋ว

เทพฮัวฮะ หรือเรียกว่า เหอเหอเอ้อร์เซียน เป็นเทพแห่งความรักใคร่กลมเกลียว โดยเฉพาะความรักของสามีภรรยาตามธรรมเนียมจีน “เหอเหอ” เป็นอักษรจีนที่แตกต่างกันแต่ออกเสียงเหมือนกัน มีความหมายว่า ความสามัคคีและคู่กัน “เอ้อร์” หมายถึง สอง “เซียน” หมายถึง เทพเจ้า

ดั่งที่ นายวรศักดิ์ พิพิทวิทยากุล (王尚丰) คนที่ร่วมพิธีกรรมของศาลเจ้าแม่ทับทิม วัดเกาะ คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 65 ปี (17 เมษายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“ตำนานของเทพฮัวฮะประมาณว่ามี 2 เรื่อง ซึ่งได้กล่าวความเป็นมาของเทพฮัวฮะ แต่ 2 เรื่องก็มีเนื้อหาไม่เหมือนกัน ถ้าพูดถึงความหมายของเทพฮัวฮะ เทพทั้ง 2 องค์มีหน้าที่ดูแลความรักของสามีภรรยา และช่วยสังคมให้มีความสามัคคี เรามาดูเทพ 2 องค์นี้ องค์หนึ่งถือดอกบัวและอีกองค์หนึ่งถือกลอง ในภาษาจีนดอกบัวออกเสียงว่า ‘เหอฮัว’ ส่วนกลองในภาษาไทย คือ ‘เหอจือ’ ในภาษาจีน ทั้งสองของนี้มีเสียงเหมือนกับ ‘เหอเหอ’ ดังนั้น ถ้าเราเจอเทพเจ้า 2 องค์อยู่คู่กัน แล้วองค์หนึ่งถือดอกบัวและอีกองค์หนึ่งถือกลอง เทพเจ้า 2 องค์นี้ก็เป็นเหอเหอเอ้อร์เซียน คนแต่จิวเรียกว่าฮัวฮะหน่อเซียน จึงแปลเป็นไทยว่า เทพฮัวฮะ”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า เทพฮัวฮะเป็นเทพเจ้า 2 องค์ ที่มีหน้าที่ดูแลความรักของสามีภรรยา และช่วยสังคมมีความสามัคคี เทพฮัวฮะมีลักษณะที่โดดเด่น คือ องค์หนึ่งถือดอกบัวและอีกองค์หนึ่งถือกลอง เหวเหอเอ๋อร์เซียน เป็นสำเนียงภาษาจีนกลาง ชาวจีนแต่จิว ออกเสียงว่า ฮัวฮะหน่อเซียน ภาษาไทยจึงแปลว่า เทพฮัวฮะ

ภาพที่ 10 เทพนาจา

ที่มา: Zhong Yulu (พลอย) ถ่ายเมื่อวันที่ 17 เมษายน 2561 ที่ศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ

เทพนาจา เป็น เทพเจ้าสำคัญองค์หนึ่งที่มีปรากฏทั้งในศาสนาพุทธฝ่ายมหายานและลัทธิเต๋า ในขณะที่คติความเชื่อชาวบ้านของจีนจะนิยมเรียกว่า หน้าจาซานไท่จื่อ เพราะหน้าจาเป็นลูกคนที่สามของแม่ทัพหลี่จิ้ง หลี่จิ้งเป็นเทพเจดีย์ “ซาน” ก็คือสาม นาจา ออกเสียงในสำเนียงจีนกลางคือ เหนอจา ซึ่งเป็นเทพเจ้าที่มีวิธีกำเนิดที่มหัศจรรย์มาก คือ บิดาก็สงสัยว่ามาจากไหน

ดังที่ นางวรพร (沈瑞君) คนที่อาศัยอยู่ในย่านเยาวราช คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 80 ปี (17 พฤษภาคม 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“นาจาเป็นตัวละครหนึ่งที่ปรากฏในเรื่อง เฟิงเสินเอี้ยนอี แปลว่า พงศาวดารประกาศิตสวรรค์ตั้งเทพเจ้า เหตุที่ชื่อนาจาก็คือนาจามีพี่ชายสองคนชื่อจิงจางกับบู๋จา มารดาของนาจาต้องตั้งครุภณานถึง 3 ปี 6 เดือน และเมื่อคลอดออกมาแล้ว ยังมีความประหลาดพิสดารอีก บิดาของนาจารู้สึกเป็นปีศาจมาจุติ จึง

ใช้กระบี่ฟันลง เมื่อลูกกลมแตก นาจาจึงออกมา แม่ทัพหลี่จิ้งรู้สึกลูกของตัวเองแปลกมาก ไม่รู้มาจากไหนหรือเป็นปีศาจมาจูดิหรือเปล่า จึงตั้งชื่อไว้ เหนอจา ในภาษาจีน ‘เหนอ’ หมายถึงที่ไหนหรือมาจากไหน ความเชื่อของเทพนาจาได้สืบทอดเผยแพร่จนถึงปัจจุบัน เนื่องจากสถานที่แตกต่างกัน ทำให้ออกเสียงไม่เหมือนกัน เหนอจาแปลเป็นภาษาไทยก็คือ นาจา เราจึงเรียกว่า เทพนาจา” จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า นาจาตั้งแต่เกิดมาก็เป็นลูกวิเศษ ทำให้บิดาของตนเองเข้าใจผิดว่าเป็นปีศาจมาจูดิ จึงตั้งชื่อไว้ เหนอจา หมายถึง ไม่รู้มาจากไหน ออกสำเนียงเป็นภาษาไทยอย่างตรง ๆ ว่า นาจา

ภาพที่ 11 ทีเต่เป่ไ้

ที่มา: Zhong Yulu (พลอย) ถ่ายเมื่อวันที่ 17 เมษายน 2561 ที่ศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ และศาลเจ้าแม่ประตู

ทีเต่เป่ไ้ มีทั้ง 3 ความหมาย ความหมายแรกคือ ทีเต่เป่ไ้ หมายถึง เทพเจ้าเง็กเซียนฮ่องเต้และเจ้าแม่แผ่นดินทั้ง 2 องค์ เง็กเซียนฮ่องเต้เป็นเทพเจ้าสูงสุดของจีนที่ดูแลสวรรค์ในโลก และเจ้าแม่แผ่นดินเป็นเทพเจ้าที่ดูแลแผ่นดินในโลก ความหมายที่สองคือ ทีเต่เป่ไ้ แปลเป็นภาษาไทยอย่าง ตรง ๆ ว่า ฟ้าดินพ่อแม่ คนจีนเชื่อว่าฟ้าเป็นพ่อ ดินเป็นแม่ ฟ้ากับดินทำให้มนุษย์เกิดมา จึงต้องเคารพและทำการบูชา เนื่องจากคนจีนมีความเชื่อว่ามนุษย์มีวิภูสังสาร ความหมายที่สามคือ ทีเต่เป่ไ้ เป็นสัญลักษณ์ของพ่อแม่เราเองในทุกชาติ ทุกภพ ที่เราเกิดเป็นมนุษย์

ดั่งที่ นิติพจน์ จิตต์สง่าบดี (陈宥良) คนที่ร่วมพิธีกรรมของศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 64 ปี (17 เมษายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“เมื่อเราเกิดมาก็มีพ่อแม่ของเรา ตัวเราเอง เราต้อง เคารพและเลี้ยงพ่อแม่ของเราเอง เราจำไม่ได้ในชาติก่อน พ่อแม่ ของเราเป็นใคร แต่เราก็ต้องเคารพและขอบคุณพ่อแม่ที่ทุกชาติ ของเรา ดั่งนั้น เราต้องมาราบไหว้ที่เต่เป่ไ้ที่เชื่อว่าเป็นพ่อแม่ ของเราทุก ๆ ชาติ”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า คนไทยเชื้อสายจีนมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่อง วัฏสังสาร ที่เต่เป่ไ้ หมายถึง พ่อแม่ในทุกชาติของเรา ไม่ว่าจะพ่อแม่จะเป็นใคร เราก็ต้องเคารพ ขอบคุณ และทำการบูชา นอกจากนี้ก็เชื่อในธรรมชาติที่ยิ่งใหญ่ คือ ฟ้าและดิน

ภาพที่ 12 เทพกวนอู

ที่มา: Zhong Yulu (พลอย) ถ่ายเมื่อวันที่ 17 เมษายน 2561 ที่ศาลเจ้าแม่ประตู่

เทพกวนอู หรือที่บางท่านเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “กวงตี้” หรือ “กวนกง” กวนอู เป็น เทพเจ้าที่ทางลัทธิเต๋าเชื่อว่าเป็น “เซียน” เป็นเทพเจ้าแห่งความซื่อสัตย์ เดิมเป็นบุคคลที่มีตัวตนอยู่ จริงในบันทึกประวัติศาสตร์ของจีน และพัฒนาขึ้นเป็นวรรณกรรมที่มีชื่อเสียงเรื่อง สามก๊ก

ดั่งที่ นายวีระ พันภาคย์ ผู้ดูแลของศาลเจ้าแม่ประตู่ คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 37 ปี (17 เมษายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าถึงชื่อของกวนอูว่า

“กวนอู ภาษาจีนกลางเรียกว่า กวนยู เกิดวันที่ 24 เดือน 6 ตามปฏิทินจีน ค.ศ.160 ณ หมู่บ้านฉางผิง อำเภอยุนเฉิน มณฑลซานซี ท่านเป็น ‘เซียน’แห่งความภักดีและซื่อสัตย์ ก็มีคนนับเชื่อถือท่านเป็น ‘เทพ’แห่งโชคลาภ เรียกกันว่า อู๋ไฉเสินเย่ หรือ ไฉชิงเอี้ยบู๊ แต่ในพุทธศาสนามหายานยกย่องให้กวนอูเป็น พระโพธิสัตว์องค์หนึ่ง เรียกกันว่า พระสังฆรามโพธิสัตว์ หรือเจียหลานผู่ซ่า กวนอูก็มีหลายชื่อ เช่น กวนกง กวนตี้ กวนเหล่าเย่ กวนหยุนฉาง ฯลฯ ทั้งหมดก็เป็นคำเรียกของเทพกวนอู”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า กวนอู ภาษาจีนกลางเรียกว่า กวนยู เกิดวันที่ 24 เดือน 6 ตามปฏิทินจีน ค.ศ. 160 ณ หมู่บ้านฉางผิง อำเภอยุนเฉิน มณฑลซานซี ไม่ว่าในพุทธศาสนามหายานหรือลัทธิเต๋า ท่านก็เป็นเทพเจ้าที่สำคัญมากองค์หนึ่งที่ชาวจีนรู้จักกันดี กวนอู ชื่อในสำเนียงจีนกลางว่า กวนยู ท่านก็คือ อู๋ไฉเสินเย่ เนื่องจากกวนอูเป็นนักรบ ท่านจึงมี วูซู หรือว่า ศิลปะการต่อสู้ที่ยอดเยี่ยมมาก การที่มีคนเรียกกวนอูเป็นกวนวู เมื่อออกเสียงเป็นภาษาไทยจึงเป็นเสียง กวนอู

ภาพที่ 13 ไฉชิงเอี้ย

ที่มา: Zhong Yulu (พลอย) ถ่ายเมื่อวันที่ 6 กันยายน 2561 ที่ศาลเจ้าแม่ประดู่

ไฉชิงเอี้ย เป็นการออกเสียงเรียกด้วยสำเนียงแต้จิ๋ว ถ้าเป็นภาษาจีนกลางต้องออก

เสียงว่า “ไฉเสินเย่” คำว่า “ไฉ” แปลว่า ทรัพย์สินสมบัติ “เสิน” แปลว่า เทพ และ “เย่” แปลว่า ปู่หรือ เป็นคำ ยกย่องของผู้เฒ่า ความรู้เรื่องของไฉซิงเอี้ยนี้ ผู้วิจัยรู้มาแต่เยาว์วัยเหมือนกับชาวจีนทั่วไป คือ ไฉซิงเอี้ยเป็นเทพเจ้าแห่งความร่ำรวยและเทพเจ้าแห่งโชคลาภ ซึ่งจะให้คนที่มากราบไหว้มีโชคลาภ และเงินทองไหลมาเทมา ในประเทศจีน ไฉเสินเย่มีทั้ง 9 องค์ ดังตารางที่แสดงต่อไปนี้ เพื่อให้เห็น ความชัดเจน เพราะประเทศจีนเป็นประเทศที่เป็นแผ่นดินใหญ่ ดังนั้น ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับไฉเสิน เย่ก็แต่ละที่ไม่เหมือนกัน และกำหนดอายุผู้มาไหว้แตกต่างกัน

ตารางที่ 3 ไฉซิงเอี้ย

ไฉซิงเอี้ย (ไฉเสินเย่) ประจำภาค	ชื่อในสำเนียงจีนกลาง	ช่วงอายุที่ควรกราบไหว้
ภาคกลาง	หวังไห้	อายุ 60 ปีขึ้นไป
ภาคตะวันออก	ปักัน	อายุ 30 ปีขึ้นไป
ภาคตะวันตก	กวนยู	
ภาคเหนือ	จ้าวกงหมิง	
ภาคใต้	ฝั้นหลี่	
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	หลี่กู่จู่	อายุ 1-30 ปี
ภาคตะวันออกเฉียงใต้	ก่วนจั้ง	
ภาคตะวันตกเฉียงเหนือ	ไป่กุย	
ภาคตะวันตกเฉียงใต้	ตวนมู่ซื่อ	

ดังที่ นางอ้อ เหมียวเอี้ยะ ผู้ดูแลของศาลเจ้าแม่ประตู คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 80 ปี (7 กรกฎาคม 2561 : สัมภาษณ์) เล่าถึงไฉซิงเอี้ยแตกต่างออกไปคือ

“ไฉซิงเอี้ย เป็นเทพแห่งความร่ำรวยและโชคลาภ ท่าน จะช่วยเราหาเงินได้ และโชคดี จริง ๆ แล้ว ไฉซิงเอี้ยจะมีอยู่ 2 องค์ คือ เหวินไฉเสินเย่ กับ อูไฉเสินเย่ คนแต่จิ๋วชอบเรียกว่า ไฉซิงเอี้ยบุน กับ ไฉซิงเอี้ยบู๊ ความเชื่อก็ไม่เหมือนกัน ถ้าขอพรเพื่อความร่ำรวยก็ไหว้ ไฉซิงเอี้ยบุน แล้วถ้าเป็นกิจการบริษัท สำนักงาน โรงแรม ฯลฯ ก็ต้องไหว้ ไฉซิงเอี้ยบู๊ ในศาลเจ้านี้ มีแค่ไฉซิงเอี้ย องค์เดียว ขออะไรก็ได้”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับไฉซิงเอี้ยของคนไทยเชื้อสายจีน ก็คือ ไฉซิงเอี้ยจะมีอยู่ 2 องค์ คือ เหวินไฉเสินเย่ กับ อูไฉเสินเย่ คนแต่จิ๋วชอบเรียกว่า

ไฉชิงเอี้ยบุ่น กับ ไฉชิงเอี้ยบู๊ (บู๊-นักรบ) หากเป็นเรื่องความร่ำรวยก็มาขอพรกับ ไฉชิงเอี้ยบุ่น (บุ่น-นักคิด) และถ้าเป็นกิจการบริษัทก็ขอกับไฉชิงเอี้ยบู๊ ไฉชิงเอี้ยเป็นเทพแห่งความร่ำรวยและโชคลาภ และมีหน้าที่ช่วยมนุษย์หาเงินได้และโชคลาภ อย่างไรก็ตาม ไฉชิงเอี้ย เป็นเทพเจ้าที่คนไทยเชื้อสายจีน รวมทั้งคนไทยทั่วไปนับถือกราบไหว้มากขึ้น เป็นกระแสนิยมเมื่อราว 30 ปีแล้ว

ภาพที่ 14 พระสังกัจจายน์

ที่มา: Zhong Yulu (พลอย) ถ่ายเมื่อวันที่ 6 กันยายน 2561 ที่ศาลเจ้าแม่ประตู่

พระสังกัจจายน์ หรือพระสังกัจจายน์โพธิสัตว์ คนจีนเรียกกันว่า “หมี่เล่อฝอ” ซึ่งเป็นองค์เดียวกันกับคำเรียกทางพุทธศาสนาฝ่ายหินยาน คือ “พระศรีอารีย์” อันเป็นคติความเชื่อทางพุทธศาสนาที่หมายถึง พระพุทธเจ้าองค์ใหม่ที่จะบังเกิดมาในอนาคตกาล ณ เวลานั้น เชื่อกันว่าสันติสุขอันแท้จริงจะบังเกิดขึ้นแก่มนุษยชาติ

ดังที่ นางอ้อ เหมียวเอี้ยะ ผู้ดูแลของศาลเจ้าแม่ประตู่ คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 80 ปี (7 กรกฎาคม 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“พระสังกัจจายน์เป็นพระที่อ้วนพลุ้ย เปลือยอก มีทรวงใหญ่และใบหน้าที่ สดชื่นร่าเริง ด้วยสีหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส สองหูยาวจรดบ่า แสดงว่าท่านเป็นคนอารมณ์ดีและใจกว้าง ท่านเป็นพระศรีอารีย์เมตไตรยในอนาคต ไม่ว่าใครมากราบไหว้และขอพร

ท่านก็จะให้พรตามนั้น ดังนั้น มีคนจำนวนมากที่นับถือท่าน”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า พระสังกัจจายน์เป็นพระที่มีอารมณ์ดีและใจกว้าง พระพุทธรูปของท่านมีลักษณะอ้วนพลุ้ยเปลือยอก มีท้องใหญ่และใบหน้าที่สดชื่นร่าเริง ด้วยสีหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส สองหุยาจรดบ่า มีคนจำนวนมากเชื่อถือ คนที่มากราบไหว้ได้เห็นสีหน้าของท่านแล้วมักบังเกิดความสุขสดชื่น

ภาพที่ 15 กิมบ้อเนี้ยเนี้ย

ที่มา: Zhong Yulu (พลอย) ถ่ายเมื่อวันที่ 6 กันยายน 2561 ที่ศาลเจ้าแม่ประดู่

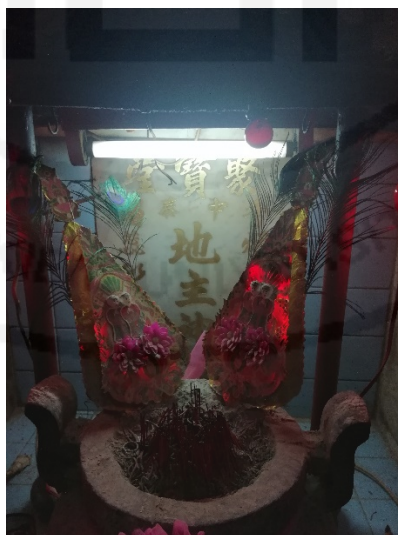
กิมบ้อเนี้ยเนี้ย มีชื่อเรียกท่านมากมาย เช่น องค์พระแม่อ้วงบ้อเนี้ย (พระแม่กิมบ้อเนี้ย) พระแม่กิมบ้อง่วนกุน พระแม่เอี้ยวตี้กิมบ้อ พระแม่กิมบ้อเนี้ยเนี้ย พระแม่อ้วงบ้อเนี้ยเนี้ย พระแม่ไซอ้วงบ้อ พระแม่ไซอ้วงกิมบ้อ พระแม่ซีเทียนหวังหมู่ พระแม่ซีหวังหมู่ และพระแม่อ้วงบ้อเนี้ยเนี้ย เทพองค์นี้ทรงเป็นราชินีสวรรค์ซึ่งประทับอยู่ภาคตะวันตก เทือกเขาคุนหลุน ทำหน้าที่ ปกครองคณะเทพฝ่ายหญิงทั้งหมด และทรงมีบทบาทสำคัญในการตั้งตำแหน่งให้เซียนองค์ใดองค์หนึ่ง ซึ่งยังมีชีวิตอยู่ในโลกมนุษย์ และชี้แนะคนที่สั่งสมบุญบารมีมามากเพียงพอที่จะได้เป็นเซียนต่อไป

ตั้งที่ นางอ้อ เหมียวเฮี้ยะ ผู้ดูแลของศาลเจ้าแม่ประดู่ คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 80 ปี (7 กรกฎาคม 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“กิมบ้อเนี้ยเนี้ย ในสำเนียงภาษาจีนกลางเป็น ซีหวังหมู่ คำว่า ‘ซี’ หมายถึง ภาคตะวันตก ‘หวัง’ แปลว่า กษัตริย์ ‘หมู่’ หมายถึง แม่ เราก็ชอบเรียกท่านว่า หวังหมู่เนี้ยเนี้ย หรือจินหมู่เนี้ยเนี้ย คำว่า ‘จินหมู่’ ภาษาแต้จิ๋วเรียกว่า กิมบ้อ เราจึงแปลเป็นกิมบ้อเนี้ยเนี้ย ดังนั้น ก็มีคำแปลเป็นภาษาไทยอย่างตรง ๆ ว่า พระแม่ซีหวังหมู่ ท่านอาศัยอยู่ในภูเขาคุณหลุน เป็นหัวหน้าของเทพเจ้าฝ่ายหญิงทั้งหมดในสวรรค์ ท่านจะช่วยให้ผู้หญิงทุกเรื่อง ไม่ว่าเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการแต่งงาน การกำเนิด หรือการปกป้องผู้หญิง ท่านจะมีหน้าที่ดูแลผู้หญิง”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า กิมบ้อเนี้ยเนี้ย หรือเรียกว่า พระแม่ซีหวังหมู่ เป็นหัวหน้าของเทพเจ้าหญิงทั้งหมดในสวรรค์ ท่านจะช่วยให้ผู้หญิงทุกเรื่อง มีหน้าที่ดูแลผู้หญิง ท่านมีหลายชื่อ คนจีนส่วนใหญ่ชอบเรียกว่า หวังหมู่เนี้ยเนี้ย หรือจินหมู่เนี้ยเนี้ย กิมบ้อเนี้ยเนี้ยเป็นการออกเสียงเรียกด้วยสำเนียงแต้จิ๋ว

ภาพที่ 16 ถูตั่ง

ที่มา: Zhong Yulu (พลอย) ถ่ายเมื่อวันที่ 6 กันยายน 2561 ที่ศาลเจ้าแม่พระดู่

ถูตั่ง ก็คือ “ตี่จู่เอี้ย” หรือว่า “ตี่จู่เสิน” คนไทยเรียก เจ้าดิน เป็นเจ้าของสถานที่ เฉพาะของสถานที่นั้น ๆ ความเชื่อของถูตั่งมีประวัติสืบต่อกันมาอย่างยาวนานนับพันปี มีความ

ผูกพันกับวิถีชีวิตของชาวจีนอย่างแยกไม่ออก คำว่า “ตู้ตี้” แปลว่า ดิน “กง” เป็นคำสรรพนามที่ใช้เรียก ปู่ หรือตา

ดั่งที่ อาจารย์สมชัย กวางพาณิชย์ อาจารย์ที่ศึกษาวัฒนธรรมจีน คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 56 ปี (17 เมษายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“เรามีคำเรียก ตู้จู๋เสิน หลายอย่าง คำเรียกที่ได้ยินกัน
อย่างแพร่หลายก็คือ ตู้จู๋เอี้ย ตู้ตี้กง ตู้จู๋กง ผู่เต๋อเหล่าเย่ ป๋อกกง เป็น
ต้น ท่านจะปกป้องบ้านเรือนหรือสำนักงานหรือสถานที่แห่งใดแห่ง
หนึ่ง ในสมัยโบราณ ชาวบ้านจะใช้เพียงหินสามก้อนที่อยู่ในบริเวณ
นั้น ๆ วางตั้งซ้อน ๆ กัน หมายถึงเจ้าที่ของสถานที่นั้น ๆ ด้วยและ
กราบไหว้ทำการบูชา”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า ตู้จู๋เสิน ตู้จู๋เอี้ย ตู้ตี้กง ตู้จู๋กง ผู่เต๋อเหล่าเย่ ป๋อกกง ฯลฯ ทั้งหมดก็คือคำเรียกของเทพเจ้าองค์เดียวที่มีหน้าที่เป็นดูแลสถานที่แห่งใดแห่งหนึ่ง ในสมัยโบราณ ชาวบ้านจะใช้เพียงหินสามก้อนที่อยู่ในบริเวณนั้น ๆ วางตั้งซ้อน ๆ กันขึ้นไป แล้วมากราบไหว้และทำการบูชา หินสามก้อนที่ซ้อน ๆ กันนั้นก็หมายถึงเจ้าที่ของสถานที่นั้น ๆ

ภาพที่ 17 สิ่งโตหิน

ที่มา: Zhong Yulu (พลอย) ถ่ายเมื่อวันที่ 6 กันยายน 2561 ที่ศาลเจ้าแม่ประตู่
และศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ

สิ่งโตหิน สืบทอดจากวัฒนธรรมจีน ในสมัยโบราณ คนจีนจะสร้างสิ่งโตหิน 2 ตัววางที่หน้าประตู ด้านซ้าย 1 ตัว และด้านขวา 1 ตัว เพื่อหลีกเลี่ยงภูตผีปีศาจและปกป้องบ้านของตัวเอง

ดั่งที่ นางอ้อ เหมียวเฮียะ ผู้ดูแลของศาลเจ้าแม่ประตู่ คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 80 ปี (7 กรกฎาคม 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“สิงโตหินเป็นเทพเจ้าที่ปกป้องบ้านเรือน ปกติจะมี 2 ตัวที่ตั้งหน้าประตู ในวันตรุษจีน สิงโตเป็นสัญลักษณ์ของความกล้าหาญ ซึ่งเป็นเทพที่มีพลังอำนาจและเป็นมงคล ดังนั้น คนจีนชอบตั้งสิงโตหินหน้าประตูของบ้านเรือนเพื่อหลีกเลียงภูตผีปีศาจ ปกติสิงโต 2 ตัวนั้นต้องมีสิงโตหินที่อยู่ด้านซ้ายเป็นสิงโต เพศชาย สิงโตหินที่อยู่ด้านขวาเป็นสิงโตเพศหญิง”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า สิงโตหินเป็นเทพเจ้าที่ปกป้องบ้านเรือน ปกติจะมี 2 ตัวที่ตั้งในหน้าประตู สิงโตหินที่อยู่ด้านซ้ายของผู้ดูจะเป็นสิงโตเพศชาย สิงโตหินที่อยู่ด้านขวาจะเป็นสิงโตเพศหญิง สิงโตมีลักษณะที่โดดเด่น คือ มีความกล้าหาญ คนจีนเชื่อว่าซึ่งเป็นสัตว์ที่มีพลังอำนาจและเป็นมงคล

ภาพที่ 18 เทพเจ้าประตู่

ที่มา: Zhong Yulu (พลอย) ถ่ายเมื่อวันที่ 17 เมษายน 2561 ที่ศาลเจ้าแม่ประตู่

เทพเจ้าประตู่ หรือ "หมิงเสิน" เป็นคติความเชื่อของชาวบ้านจีน คำว่า “หมิง” แปลว่า ประตู “เสิน” ก็คือ เทพเจ้า เทพประตู่จะเป็นเทพเจ้าที่ดูแลประตู มีหน้าที่หลีกเลียงภูตผีปีศาจ ปกป้องบ้าน ดูแลความปลอดภัย ในวันตรุษจีน ชาวจีนจะติดรูปของเทพเจ้าประตู่ที่ประตูบ้านเพื่อ

ความเป็นสิริมงคล

ดั่งที่ นายวีระ พันภาคย์ ผู้ดูแลของศาลเจ้าแม่ประดู่ คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 38 ปี (17 เมษายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“ปกติเทพเจ้าประดู่ก็มี 2 องค์ เนื่องจากสถาปัตยกรรม
จีนมีประตูทางเข้าบ้าน ้วตวาอาราม สถานที่สำคัญต่าง ๆ จะเป็น
ประตู 2 บาน ก็ได้มีเทพเจ้าหมีงูที่เป็นเทพเจ้าผู้รักษาประตูเฝ้า
ประตูบานละหนึ่งองค์ เรามากราบไหว้เทพเจ้าประดู่ก็เพื่อให้
หมีงู 2 ท่านช่วยให้หลีกเลี่ยงอุบัติเหตุและปกป้องบ้านเรือน
ของเราตัวเราเอง”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า เทพเจ้าประดู่มี 2 องค์ เพราะในสมัยก่อน
สถาปัตยกรรมจีนมีประตูทางเข้าบ้าน ้วตวาอาราม สถานที่สำคัญต่าง ๆ จะเป็นประตู 2 บาน ดังนั้น
มีหมีงูเฝ้าที่อยู่ในประตูบานละหนึ่งองค์ หมีงูเฝ้าจะช่วยปกป้องบ้านเรือนและมีพลังวิเศษได้หลีกเลี่ยง
อุบัติเหตุ ซึ่งเป็นเทพที่มีความหมายเป็นมงคล

ภาพที่ 19 เจ้าพ่อเสือ

ที่มา: Zhong Yulu (พลอย) ถ่ายเมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม 2561 ที่ศาลเจ้าอาม่าเก็ง

เจ้าพ่อเสือ ถือเป็นเทพเจ้าองค์หนึ่งที่มีความนิยมนกราบไหว้ทั่วไปในหมู่ชาวจีน
คนจีนเชื่อว่า เสือเป็นสัตว์ที่มีพลังวิเศษ

ดั่งที่ นิตินันท์ จิตต์สง่าบดี (陈宥良) คนที่ร่วมพิธีกรรมของศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ
คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 63 ปี (17 เมษายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“เจ้าพ่อเสือก็คือเสือตัวใหญ่ ในตอนแรก ๆ มีเสือ

ตัวใหญ่กินคน จึงทำให้มนุษย์กลัวและเคารพด้วย แล้วมีมนุษย์สร้าง
ศาลและทำการบูชา เจ้าพ่อเสือไม่ใช่เฉียดเทียบช่างตี ความเชื่อ
ที่เกี่ยวกับเจ้าพ่อเสือเป็นความเชื่อพื้นบ้าน ไม่เกี่ยวกับลัทธิเต๋า”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า เจ้าพ่อเสือเป็นเสือตัวใหญ่ ไม่ใช่เฉียดเทียบ
ช่างตี ท่านมีพลังวิเศษ ความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าพ่อเสือเป็นความเชื่อพื้นบ้าน

เตียงจู่มา(เจ้าแม่ไข่มุก) เตียงจู่มาเป็นการออกเสียงในสำเนียงแต้จิ๋ว ภาษาจีนกลาง
เรียกว่า “เงินจูนี้งเนี้ยง” คำว่า “เงินจูนู” แปลว่า ไข่มุก “เนี้ยงเนี้ยง” แปลว่า เจ้าแม่ เจ้าแม่ไข่มุก
เป็นเทพเจ้าตามคติจีนที่ดูแลเด็ก ๆ และมีหน้าที่ในการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ คนจีนแต้จิ๋วและคนจีน
ฮกเกี้ยนนับถือมาก

ดังที่ นางจันทรักษ์ (ไม่ประสงค์บอกนามสกุล) (陈王蘭) ผู้ช่วยของศาลเจ้าอาม่าแก๊ง
คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 64 ปี (17 เมษายน 2561 : สัมภาษณ์)เล่าว่า

“เตียงจู่มาไม่ใช่เจ้าแม่ทับทิม เตียงจู่มาก็คือเจ้าแม่ไข่มุก
ภาษาจีนกลางเรียกว่า เงินจูนี้งเนี้ยง เราชอบเรียกเงินจู่มา ใน
สำเนียงแต้จิ๋วจะเรียกกันว่า เตียงจู่มา ท่านไม่ใช่เจ้าแม่ทับทิม ก็
ไม่ใช่มาจู่ เจ้าแม่ไข่มุกเป็นเทพสตรีที่ช่วยให้หายเจ็บป่วยนะลูก”

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า เจ้าแม่ไข่มุก เจ้าแม่ทับทิมและมาจู่ไม่ใช่เทพสตรีองค์
เดียวกัน คนแต้จิ๋วชอบเรียกท่านว่า เตียงจู่มา เป็นเทพสตรีที่มีหน้าที่ช่วยให้หายเจ็บป่วย

จากการเก็บข้อมูลข้างต้น จึงทำให้ผู้วิจัยเห็นได้ว่า แม้ว่าศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ
ศาลเจ้าแม่ประดู่ และศาลเจ้าอาม่าแก๊งทั้ง 3 ศาลเจ้านี้จะทำการบูชาเจ้าแม่มาจู่เป็นหลัก แต่ก็ยังมี
เทพเจ้าอื่น ๆ อยู่ด้วย ผู้ที่มาไหว้จะทำการบูชาและเคารพเทพเจ้าทั้งหมดที่อยู่ในศาลเจ้า เพราะเชื่อว่า
รูปเคารพทั้งหมดในศาลเจ้าจะช่วยให้ตนเองได้รับโชคดี มีความปลอดภัยไม่เจ็บป่วย ทำให้ความเชื่อใน
รูปเคารพเหล่านี้ได้รับการสืบทอดต่อมายาวนาน นับเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมจีนจากความเชื่อ
ความศรัทธาของคนรุ่นหลังต่อมา

3.2.2 ความเป็นมาและชื่อเรียกของเจ้าแม่ทับทิม

ศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ ศาลเจ้าแม่ประดู่ และศาลเจ้าอาม่าแก๊ง แม้มีชื่อเรียกศาล
ที่แตกต่างกัน แต่ชาวไทยเชื้อสายจีนย่านเยาวราชรับรู้กันมาช้านานว่าเป็นศาลเจ้าแม่ทับทิม คำว่า
“ศาลเจ้าแม่ทับทิม” จึงอาจเป็นทั้งลักษณะคำสาบานยมนาม ซึ่งหมายถึง คำที่ใช้เรียกศาลเจ้าทั่วไปที่
ประดิษฐานรูปเคารพที่เป็นเทพสตรีตามคติความเชื่อของชาวจีนที่อพยพมายังดินแดนประเทศไทย ดัง
พบว่า ศาลเจ้าแม่ทับทิมบางศาลในจำนวนทั้งสามศาลนี้คือ ศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ ศาลเจ้าแม่
ประดู่ และศาลเจ้าอาม่าแก๊ง มีรูปเคารพทั้งรูปเคารพหลักและรูปเคารพรองที่มีจำนวนมากและมีความ
หลากหลายอย่างน่าสนใจ หลากหลายทั้งคติความเชื่อที่เป็นจีนและไทย เช่น พบพระพุทธรูปที่ ศาล

เจ้าแม่ประดู่ หรือมีลักษณะหลากหลายทั้งรูปเคารพที่เป็นเทพสตรีและเทพบุรุษ เช่น พบรูปเคารพเจ้าพอกวนอูที่ศาลเจ้าแม่ประดู่เช่นกัน เหตุที่เกิดความสับสนปนเปเกี่ยวกับชื่อเรียกหรือ คติความเชื่อเกี่ยวกับ “ศาลเจ้าแม่ทับทิม” นี้ สามารถอธิบายในภาพกว้าง ๆ ว่าคติความเชื่อเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปได้เพื่อตอบสนองความประสงค์ของผู้เคารพศรัทธาที่ย่อมแปรผันไปตามกาลเวลา สิ่งแวดล้อมทางสังคมและทางกายภาพ การเดินทางมาสักการะบูชา ณ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ซึ่งในที่นี้ คือ ศาลเจ้าแม่ทับทิม นอกจากได้กราบไหว้บูชาเจ้าแม่ทับทิมแล้ว ยังได้กราบไหว้บูชาพระพุทธรูปตามคติข้างไทยด้วย เท่ากับเป็น “บริการด้านความเชื่อแบบเบ็ดเสร็จ ณ จุดเดียว” ไม่ต้องเดินทางไปหลายที่ประหยัดทั้งเวลา เงินทอง ปลอดภัยจากอุบัติเหตุและไม่เห็นดเหนี่ยวนจนเกินไป โดยเฉพาะผู้มากราบไหว้ที่ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ คำว่าศาลเจ้าในที่นี้จึงหมายถึง อาณาบริเวณศาลเจ้าที่เป็นทั้งตัวศาล (ประดิษฐานรูปเคารพต่าง ๆ) ที่กราบเทพยดาฟ้าดิน (ที่ตีแป๋ป้อ) ที่เฝ้ากระดาศ โรงจิว เป็นต้น

คำว่า “ศาลเจ้าแม่ทับทิม” ยังอาจอธิบายในแง่ที่เป็นวิสามานยนามด้วย คือ หมายถึงเฉพาะเจาะจงว่าศาลเจ้าแห่งนี้ประดิษฐานรูปเคารพที่เป็นเจ้าแม่ทับทิมจริง ๆ เพราะในความรับรู้ทั่วไป ความเชื่อเรื่องเจ้าแม่ทับทิมนี้เป็นคติเฉพาะของกลุ่มชาวจีนไหหลำ และเนื่องจากเอกสารรายงานการวิจัยสนองพระราชประสงค์เรื่องนครศรีธรรมราชฯ (2540 : 262) เกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานของชาวจีนแถบคาบสมุทรมลายู ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งทางภาคใต้ของไทยโดยเฉพาะที่ปากพนังว่า “ชาวจีนไหหลำ น่าจะเป็นกลุ่มแรก ๆ และมีจำนวนค่อนข้างมากที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานถาวร ต่อมาจะมีจีนทุกกลุ่ม” การที่ชาวจีนไหหลำนำรูปเคารพเจ้าแม่จู้ยู้ยี้เหนียงมาด้วย ก็เป็นไปตามปกติวิสัยของผู้อพยพที่มีภักดีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนคุ้นเคยมายังดินแดนใหม่เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจ คำเรียกชื่อภาษาจีน “จู้ยู้ยี้เหนียง” เป็นคำที่เรียกยาก คนไทยจึงเรียกเป็นเจ้าแม่ทับทิม เหตุที่เรียกเจ้าแม่ทับทิมอาจเนื่องจากเหตุประการที่หนึ่ง คือ สีเครื่องทรงที่เป็นสีแดงทับทิมแบบของไทยก็ได้ หรือประการที่สอง คติความเชื่อดั้งเดิมของคนไทย มีการนับถือผีที่สิ่งสูงอยู่ตามธรรมชาติ โดยเฉพาะต้นไม้ใหญ่ที่เชื่อว่ามีวิญญาณสิงสู่ โดยมากเป็นผีผู้หญิง เรียกว่านางไม้ หรือเจ้าแม่ เช่น เจ้าแม่ (นาง) ตะเคียน เจ้าแม่ (นาง) ตานี ผีสองนางนี้เชื่อกันว่าดุร้าย ส่วนนางไม้ที่มีจิตเมตตา คือ เจ้าแม่ (นาง) ทับทิม หรือรุกขเทวดาหรือ “ผีสาวใจดี” ซึ่งตรงกับคติของชาวจีนไหหลำที่เชื่อว่าจู้ยู้ยี้เหนียง เป็นเทพสตรีที่ “จิตใจดี ชอบช่วยเหลือผู้อื่น” จึงมีการหยิบยืมคำไทยว่าเจ้าแม่ทับทิมมาใช้เรียกแทนจู้ยู้ยี้เหนียง กาลเวลาผ่านไป เมื่อจีนฮกเกี้ยนและจีนแต้จิ๋วซึ่งเป็นกลุ่มที่อพยพมาเมืองไทยในภายหลัง นำเทพสตรีผู้คุ้มครองทะเล ที่ฮกเกี้ยนเรียกว่ามาจู่ แต่จิ๋วเรียกเทียนฮั่ว มาเมืองไทยบ้าง คนทั่วไปจึงเรียกเจ้าแม่องค์นี้ว่า เจ้าแม่ทับทิมแบบเหมารวมไปด้วย ด้วยเหตุนี้จึงเกิดศาลเจ้าแม่ทับทิมอยู่ทั่วไป แม้รูปเคารพจะไม่ใช่เจ้าแม่ทับทิมก็ตาม ดังที่ สง่า อารัมภีร์ (2551 : 81-82) กล่าวว่า นางทับทิมนั้นหม่มผ้าคาคอกสีทับทิม นางตะเคียนหม่มผ้าดอกสีใบตะเคียน ท่านผู้ใหญ่ที่เห็นเรื่องนี้ในสมัยโน้นแล้วว่า ทั้งนางตานี- นางทับทิม-และนางตะเคียนนี้ นางทับทิมสวยกว่าเพื่อนและใจดีที่สุด ส่วนนางตะเคียนนั้นค่อนข้างดุ คือสวยก็สวยดู ๆ ไม่หวานระรื่นชื่นใจเหมือนนางตานี และซึ่งจริงใจเหมือนนางทับทิม

แต่ในความเป็นจริง ตามประวัติศาสตร์หรือตำนานของจีน จั๋นบู๋ยเหนียงของชาวจีน ไทหล่านั้น มีฐานะเป็นเทพสตรีประจำถิ่น ศักดิ์ไม่สูงเท่ามาจู่หรือเทียนโฮ่ว ซึ่งตามประวัติศาสตร์จีน ระบุว่าได้รับการยกย่องให้เลื่อนฐานันดรศักดิ์สูงขึ้นเสมอ ๆ เกือบทุกรางวงศ์ของจีน แต่จั๋นบู๋ยเหนียง ไม่ได้รับการยกย่องเช่นนี้ นอกจากนี้ถิ่นที่จั๋นบู๋ยเหนียงจากมาก็คือเกาะไทหล่า มิใช่ mainland อย่าง ถิ่นของมาจู่หรือเทียนโฮ่ว

สรุปว่าในงานวิจัยนี้ เจ้าแม่ทับทิม เป็นเทพเจ้าจีนองค์หนึ่งที่ดูแลท้องทะเลและคนที่เดินทาง ด้วยเรือสำเภา ในสมัยโบราณของจีน เป็นคนที่มีตัวตนจริง ชื่อว่า “หลิงม่อเนียง” ท่านเป็นคนที่มีความเมตตา ชอบช่วยเหลือคนอื่น ตั้งแต่สมัยราชวงศ์ซ่ง ความเชื่อเรื่องนี้ก็ยังคงต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ประวัติศาสตร์ของเจ้าแม่ทับทิมย้อนหลังไปได้ประมาณ 1 พันปี

ตั้งที่ นางวราพร (沈瑞君) คนที่อาศัยอยู่ในย่านเยาวราช คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 80 ปี (17 พฤษภาคม 2561 : สัมภาษณ์) เล่าถึงเจ้าแม่ทับทิมโดยเอ่ยชื่อมาจู่ตามความสับสนที่คนไทยเรียก

“ยายเคยไปบ้านเกิดของมาจู่ บ้านเกิดของมาจู่อยู่ในเมืองผู้เทียน มณฑลฮกเกี้ยนของประเทศจีน ชาวบ้านที่นั่นเคยเล่าเรื่องของมาจู่ให้ยายฟัง มาจู่เกิดในหมู่บ้านชาวประมงที่อยู่ในเกาะเมย์โจว มีพ่อ แม่และพี่ชายคนหนึ่งเป็น 4 คนในครอบครัว มาจู่เกิดมาก็ไม่เหมือนเด็กอื่น ๆ ที่ชอบร้อง ดังนั้น พ่อแม่ของมาจู่ จึงตั้งชื่อว่ามีม่อ แปลว่าเจียบสงบ ไม่พูด เพราะว่าเป็นผู้หญิง ก็เรียกว่าเนียง และตามนามสกุลของพ่อชื่อหลิง จึงมีชื่อเดิมชื่อหลิงม่อเนียง หลิงม่อเนียงมีพลังวิเศษ คือในความฝันท่านได้ดูแลและช่วยชาวประมง ครั้งหนึ่ง พ่อและพี่ชายของท่านได้ออกเรือไปทำการประมง แล้วได้เผชิญกับพายุฝนโหมกระหน่ำ ท่านเห็นเหตุการณ์ทั้งหมดในความฝัน ก็ไปช่วยพ่อและพี่ชาย ท่านจับเสื้อผ้าของพ่อและกัดเสื้อผ้าของพี่ชายเพื่อดึงรั้งตัวพี่ชาย แล้วว่ายน้ำกลับชายฝั่ง แต่ขณะนั้นแม่ของท่านเรียกหา ท่านได้ยินแล้วอยากตอบสนอง จึงทำให้ท่านกัดเสื้อผ้าของพี่ชายไม่ได้ ส่งผลให้ท่านสามารถช่วยพ่อของท่านไว้ได้เพียงคนเดียว หลิงม่อเนียงตื่นขึ้นมาแล้วร้องไห้ตลอด เพราะท่านเข้าใจว่าพี่ชายของท่านน่าจะเสียชีวิตแล้ว อีก 1 วันต่อมา พ่อของท่านกลับมา เล่าเรื่องให้คนอื่นฟังว่ามีเทพเจ้าช่วยเขา แต่ลูกชายของเขาสูญหายไป ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา หลิงม่อเนียงก็ใช้พลังวิเศษช่วยชาวประมงบ่อย ๆ

ชาวประมงก็เคารพท่าน จนถึงท่านเสียชีวิต ชาวประมงสร้างศาล
เจ้าและทำการบูชาหลังม่อเนียง และเรียกหลังม่อเนียงว่ามาจู่”

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า เจ้าแม่ทับทิมเป็นบุคคลที่เชื่อกันว่าเคยมีตัวตนอยู่จริงใน
ประวัติศาสตร์ และเคยช่วยชาวประมงบ่อย ๆ จึงทำให้ชาวประมงนับถือ และสร้างศาลเพื่อแสดง
ความเคารพและขอบคุณ กาลเวลาที่ผ่านไป ผู้ศรัทธาของเจ้าแม่ทับทิมเพิ่มมากขึ้น เลยทำให้ความเชื่อ
ที่เกี่ยวข้องกับเจ้าแม่ทับทิมเผยแพร่ต่อไป

ดังที่ อาจารย์สมชัย กวางพาณิชย์ อาจารย์ที่ศึกษาวัฒนธรรมจีน คนไทยเชื้อสายจีน
อายุ 56 ปี (5 พฤศจิกายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“มาจู่เดิมชื่อหลินม่อเนียง เป็นผู้หญิงที่มีจิตใจเมตตา มี
ชีวิตอยู่ในสมัยราชวงศ์ซ่ง วันเกิดคือ วันที่ 23 เดือน 3 ตามปฏิทิน
จีน หลังจากท่านขึ้นสวรรค์ เราเรียกท่านว่า เทียนโหว่เส้นหมู่ เพื่อ
แสดงความเคารพท่าน แล้วเราก็เรียกท่านเป็นมาจู่ อาม่า หรือ
เหนียงมา ท่านชอบช่วยคนอื่น มีความสามารถในการว่ายน้ำได้
อย่างดี และรู้ล่วงหน้าว่าเมื่อใดจะมีพายุเข้ามา รู้จักยาสมุนไพร
จีน”

สอดคล้องกับ นิติพัฒน์ จิตต์สง่าบดี (陈宥良) คนที่ร่วมพิธีกรรมของศาลเจ้าแม่
ทับทิมวัดเกาะ คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 63 ปี (17 เมษายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“มาจู่เกิดวันที่ 23 เดือน 3 ตามปฏิทินจีนในครอบครัว
ของตระกูลหลิน เมื่อท่านเกิดมาก็ไม่มีเสียงร้องใด ๆ ไม่เหมือนเด็ก
ธรรมดา บิดาของท่านจึงตั้งชื่อให้ว่า ม่อ หมายถึง เจียบ ก็คือ
หลินม่อ ท่านเป็นผู้หญิงที่ชอบอ่านหนังสือ ได้มีความรู้หลายด้าน
ฉลาดเฉลียวมาก ช่วยชาวประมงบ่อย ๆ ดังนั้น หลังจากท่าน
เสียชีวิต ชาวบ้านก็สร้างศาลเพื่อเป็นการสรรเสริญในคุณงามความ
ดีของท่าน ชื่อเรียกเทียนโหว่เส้นหมู่ เป็นชื่อที่จักรพรรดิในสมัย
ราชวงศ์ซ่งตั้งให้ เพื่อสรรเสริญคุณธรรมของมาจู่และอยากให้มาจู่
ช่วยดูแลประชาชนด้วย”

จากสิ่งที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า มาจู่เกิดที่วันที่ 23 เดือน 3 ตามปฏิทินจีน เป็นผู้หญิง
ที่ฉลาดเฉลียวมากและมีจิตใจเมตตา ชอบช่วยคนอื่น หลังจากท่านเสียชีวิต ชาวบ้านก็สร้างศาลเพื่อ
เป็นการสรรเสริญในคุณงามความดีของท่าน และอีกอย่าง คือ มาจู่มีหลายชื่อเรียก เช่น เทียนโหว่
เส้นหมู่ อาม่า หรือเหนียงมา ที่มาของชื่อเรียก เทียนโหว่เส้นหมู่ เป็นชื่อที่จักรพรรดิในสมัยราชวงศ์ซ่ง
แต่งตั้งให้

เนื่องจากมาจู้ได้รับการแต่งตั้งจากพระจักรพรรดิมาตุกราวงศ์ตั้งแต่สมัยราชวงศ์ซ่ง
หยวน หมิง ซิง ต่อเนื่องมาโดยตลอด ผู้วิจัยจึงจัดทำตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4 ชื่อที่แต่งตั้ง

สมัยราชวงศ์	ค.ศ.	ชื่อที่แต่งตั้ง
ซ่ง	1123	สู่น จี้ (หน้าที่เป็นคุณุแลทะเล)
	1155	ซัง ผู่ ฟู่เหริน
	1156	หนิง หุย ฟู่เหริน
	1190	หนิง หุย เพย (ฐานะของ เพย สูงกว่า ฟู่ เหริน)
		ได้แต่งตั้งหลายครั้ง
	1262	หนิงหุย เซียนจี้ เจียซิง ซานซิง เพย

ตารางที่ 4 (ต่อ)

สมัยราชวงศ์	ค.ศ.	ชื่อที่แต่งตั้ง
หยวน	1278	หูกว้อ หมิงจู้ หนิงหุย เซียเจ็ง ซานซิง เทียนเพย (ฐานะของ เทียนเพย สูงกว่า เพย)
		ได้แต่งตั้งหลายครั้ง
	1329	หูกว้อ ผู่เสี้ยน ปี่หมิน เทียนโย่ว กวางจี้ หนิงกัน จูสู่น ผู่หุย หุยเสี้ยน หมิง จู้ เทียนเพย
หมิง	1372	จาวเซียว ฉุนเจิ้น ผู่จี้ กัณยั้ง เสี้ยนเพย
		ได้แต่งตั้งหลายครั้ง
	1640	เทียน เซียน เสี้ยน หมู่ ซิง หลิง ผู่ หั่ว ปี่ เซีย หยวน จุน
ซิง	1680	หูกว้อ ปี่หมิน จาวยั้ง หองเหริน ผู่จี้ เทียนเพย
	1684	หูกว้อ ปี่หมิน จาวยั้ง เทียนหลิง เหวินฉี เทียนโหว้(ฐานะของ เทียนโหว้ สูงกว่า เทียนเพย)
		ได้แต่งตั้งหลายครั้ง
	1839	หูกว้อปี่หมิน เมี่ยวหลิงจาวยั้ง หองเหรินผู่จี้ เทียนช่างเสี้ยนหมู่
		ยังได้มีการแต่งตั้งอีก แต่หลังจาก ค.ศ.1839 ประชาชนจึงเรียกมาจู้ว่า เทียนช่างเสี้ยนหมู่ หรือ เทียนโหว้เสี้ยนหมู่

สรุปได้ว่า ความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าแม่ทับทิม ศาลเจ้าแม่ทับทิม ได้เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา
สถานที่และสิ่งแวดล้อมทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นตำนาน การเรียกชื่อ ไม่แตกต่างจากความเชื่อในเรื่อง

อื่น ๆ สิ่งที่น่าสนใจ คือ มีการผสมผสานวัฒนธรรมไทย-จีนไว้ด้วยกัน กรณีของเจ้าแม่จู้บู้ยเหนียง ซึ่งเป็นเทพสตรีท้องถิ่นของชาวจีนไหหลำที่กลายมาเป็นเจ้าแม่ทับทิมในชื่อภาษาไทย และต่อมาชื่อของเจ้าแม่ทับทิมยังครอบคลุมไปถึงเทพสตรีที่สูงศักดิ์กว่าของชาวจีนหลายกลุ่มภาษาในเมืองไทย คือ เทพมาจู่หรือเทียนโฮ่ว

3.2.3 ความเป็นมาของรูปเคารพเงินที่อยู่ในศาลเจ้า

ภายในศาลเจ้าแม่ทับทิมทั้ง 3 ศาลนี้ มีรูปเคารพหลักและรูปเคารพรอง นับรวมกันได้ถึง 17 องค์ รูปเคารพรองต่าง ๆ มีดังนี้

เจ้าแม่กวนอิมเป็นพระอวโลกิเตศวรมหาโพธิสัตว์ที่แห่งแดนสุขาวดี แดนสุขาวดีเป็นแดนสวรรค์ที่อยู่ในภาคตะวันตกของโลก มีองค์อามิตาพุทธเจ้าปกครองอยู่ เจ้าแม่กวนอิมเป็นอัครสาวกเบื้องซ้ายที่ทำหน้าที่โปรดสัตว์เผยแผ่พระพุทธศาสนายังภพภูมิต่าง ๆ เป็นพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ที่มีผู้เคารพเลื่อมใสมากที่สุด พระปฎิมาของพระองค์ ย่อมประดิษฐานแพร่หลายทั่วทุกบ้านเรือนของพุทธศาสนิกชนจีน พระนามว่าอวโลกิเตศวร ปกติเรียกว่าเจ้าแม่กวนอิม

ดังที่ พระสมภาร แก้ววิชัย คนที่มาไหว้เจ้าแม่กวนอิม คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 24 ปี (12 กรกฎาคม 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“ผมเคยได้ยินหลาย ๆ เรื่องเกี่ยวกับเจ้าแม่กวนอิม ในสมัยราชวงศ์เป่ยซ่ง เจ้าแม่กวนอิมยังเป็นมนุษย์นั้นมีพระนามเดิมว่า เจ้าหญิงเมี่ยวซ่าน เป็นพระธิดาองค์ที่ 3 ของกษัตริย์เมี่ยวจวง หรือเมี่ยวจวงหวัง พระองค์ทรงมีพระธิดา 3 องค์ ได้แก่ เจ้าหญิงเมี่ยวจิน เจ้าหญิงเมี่ยวยั้ง และเจ้าหญิงเมี่ยวซ่าน เจ้าหญิงเมี่ยวซ่านเป็นองค์หญิงที่มีจิตใจเมตตากรุณา เมื่อถึงวัยที่ต้องมีคู่ครอง เจ้าหญิงเมี่ยวซ่าน ทูลพระบิดาว่าจะขอออกบวช แม้ว่ากษัตริย์เมี่ยวจวงไม่พอพระทัยมาก ๆ แต่ก็ปล่อยให้เจ้าหญิงออกบวช เพราะคิดว่าถ้าเจอความลำบากแล้วก็คงจะกลับคืนวังเอง

ในเวลาต่อมา พระเจ้าเมี่ยวจวงต้องประสบกับเคราะห์กรรมที่ได้ทรงกระทำไว้ ทำให้ทรงป่วยด้วยโรคร้ายแรงที่ไม่มีผู้ใดรักษาได้ นอกจากพระโอสถที่ต้องปรุงจากดวงตาและแขนของผู้เป็นทายาทเท่านั้น ซึ่งพระธิดาทั้งสองพระองค์ไม่มีผู้ใดยินยอมกระทำเช่นนั้น แล้วเมื่อข่าวนี้ล่วงรู้ถึงเจ้าหญิงเมี่ยวซ่าน พระองค์จึงหวนกลับเข้าวังและทรงยอมสละดวงตาทั้งสองและแขนทั้งสองข้างให้พระบิดาเพื่อทำให้กษัตริย์เมี่ยวจวงหายพ้นคืนเป็นปกติ

เพราะความกตัญญูของเจ้าหญิงเมี่ยวซ่านสร้างความตื่น

ต้นให้แก่หลวงสุวรรณค์ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงประทานพันตาพัน
แขนแก่เจ้าหญิงเมี่ยวซ่าน ดังนั้นจึงเรียกพระองค์ว่า เจ้าแม่กวนอิม
พันเนตรพันกร”

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ชีวิตประวัติของเจ้าแม่กวนอิม ทำให้เราได้อัจฉริยภาพ
เป็นมาของท่านมากขึ้น เจ้าแม่กวนอิมเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้ศรัทธาในด้านความเมตตา ความกตัญญู
ทรงช่วยเหลือสรรพสัตว์ทั้งหลายที่มีความทุกข์ร้อน ตั้งแต่ครั้งยังเป็นมนุษย์จนกระทั่งบรรลุเป็นพระ
โพธิสัตว์ ผู้คนจึงเลื่อมใสศรัทธาและกราบไหว้บูชา ขอพรกับท่านอยู่เสมอ เพื่อให้ท่านคุ้มครอง และ
ประทานความสุขความเจริญก้าวหน้าในชีวิต

เจ้าแม่ดอกท้อ เป็นเทพเจ้าจีนองค์หนึ่งที่ดูแลความรัก การแต่งงาน และการคลอด
บุตรเป็นเทพเจ้าจีนที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน ถ้าผู้หญิงอยากมีความรักที่สวยงามก็มากราบไหว้เทพ
เจ้าองค์นี้

ดังที่ นายวรศักดิ์ พิพิทวิทยากุล (王尚丰) คนที่ร่วมพิธีกรรมของศาลเจ้าแม่ทับทิม
วัดเกาะ คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 65 ปี (17 เมษายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“ประวัติศาสตร์ของเจ้าแม่ดอกท้อนั้น คือ ท่านเดิมเป็น
ภรรยาของจักรพรรดิซี้ ทุกคนก็เรียกท่านว่าซีฟูเหริน เมื่อประเทศ
ซี้สูญเสียเอกราช จักรพรรดิซี้ให้ จักรพรรดิซี้ไปเฝ้าประตูละ
แต่งงานกับภรรยาของจักรพรรดิซี้ ทำให้จักรพรรดิซี้และซีฟูเหริน
แยกกันและเสียใจด้วย แต่ซีฟูเหรินกลัวจักรพรรดิซี้จะฆ่าสามีของ
ท่าน จึงอดทนและอยู่กับจักรพรรดิซี้ด้วย

วันหนึ่ง จักรพรรดิซี้ออกจากวังเพื่อไปล่าสัตว์ ซีฟูเหริน
จึงได้มีโอกาสไปหาจักรพรรดิซี้ เมื่อได้เจอพระดิซี้ก็ร้องไห้ แต่ก็รู้สึก
พอใจและไม่มีความแค้นใจในชีวิตต่อไป จึงทำให้ท่านฆ่าตัวตาย
เพราะท่านได้แต่งงานกับจักรพรรดิซี้เพื่อช่วยชีวิตของจักรพรรดิซี้
ท่านรู้สึกตัวเองทรยศความรักของสามี ตอนนี้ได้เจอจักรพรรดิซี้
อีกครั้ง ก็ไม่มีความรู้สึกเสียใจ แล้วจักรพรรดิซี้เห็นว่าภรรยาของ
ตัวเองเสียชีวิต ก็ฆ่าตัวตายเหมือนกัน เพราะจักรพรรดิซี้ยังอดทน
เฝ้าประตูก็มีวัตถุประสงค์เหมือนกับซีฟูเหริน คือ อยากเจอภรรยา
อีกครั้ง

เมื่อจักรพรรดิซี้กลับมาได้รู้เรื่องนี้ รู้สึกความรักของท่าน

สองคนเป็นเรื่องที่ดี ก็ให้ลูกน้องฝั่งศพท่านสองคนอยู่ในภูเขา
ท้าวฮั่ว คุณรุ่นหลังได้รู้เรื่องก็มาสร้าง ศาลเจ้าและทำการบูชาซีฟูเหริน
และจักรพรรดิซี ตั้งชื่อไว้ว่าศาลเจ้าท้าวฮั่ว ดังนั้น ภรรยาของ
จักรพรรดิซีมีชื่ออีกว่า ท้าวฮั่วเนียงเนียง แปลเป็นภาษาไทยอย่าง
ตรง ๆ ว่า เจ้าแม่ดอกท้อ มีหน้าที่ดูแลความรัก การแต่งงาน และ
การคลอดบุตร”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า ประวัติของเจ้าแม่ดอกท้อ ทำให้เราได้รับรู้จัก
ความเป็นมาของท่านมากขึ้น เจ้าแม่ดอกท้อเดิมชื่อซีฟูเหริน เป็นภรรยาของจักรพรรดิซี ความรักของ
สองท่านนี้ได้สร้างความตื่นตันให้แก่โลกมนุษย์ จึงทำให้โลกมนุษย์มาสร้างศาลเจ้า ทำการบูชา และ
เคารพด้วย

เจ้าพ่อหั่งเจีย หรือว่า ซุนอู่คง เป็นตัวละครของเรื่องไซอิ๋ว การเคารพบูชาในองค์นี้
ส่วนใหญ่จะแพร่หลายอยู่ภาคใต้ของประเทศจีน เช่น กวางตุ้ง ไต้หวัน และฮกเกี้ยน ตามแต่กลุ่มชาวจีน
โพ้นทะเลที่อพยพไปถึงประเทศต่าง ๆ

ดังที่ นางศิริวัลย์ คำพิทุม คนที่มากราบไหว้ศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ คนไทย
เชื้อสายจีน อายุ 61 ปี (17 เมษายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“เจ้าพ่อหั่งเจียเกิดจากหินค๊ะ เป็นตัวละครของเรื่อง
ไซอิ๋ว ซึ่งเป็นหนังสือที่คนจีนเขียนไว้ ได้ถ่ายเป็นโทรทัศน์ด้วย
ประวัติศาสตร์ของเจ้าพ่อหั่งเจียนั้น มาจากวรรณกรรมเรื่อง ไซอิ๋ว
ค๊ะ”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า ประวัติของเจ้าพ่อหั่งเจีย คือ เทพเจ้า
องค์นี้เกิดจากหินและมาจากวรรณกรรมเรื่อง ไซอิ๋ว

อู่ฉิงเอน เป็นผู้เขียนเรื่อง ไซอิ๋ว หรือไซอิ๋วก็ ออกเสียงในสำเนียงจีนกลางเรียกว่า
ซีไย่วี้ ซี ก็คือ ภาคตะวันตก ไย่วี้ หมายถึง บันที่การเดินทาง เรื่องนี้แต่งขึ้นในสมัยราชวงศ์หมิง
อู่ฉิงเอนดัดแปลงจากเรื่องจริงที่เกิดขึ้นในสมัยราชวงศ์ถัง พระถังซำจั๋งเป็นพระภิกษุที่มีชีวิตอยู่จริงใน
สมัยราชวงศ์ถัง ท่านได้เดินทางจากเมืองฉางอานไปสู่เทียนจู้ (ปัจจุบันเรียกอินเดียน) เพื่ออัญเชิญ
พระไตรปิฎก การเดินทางนั้นเต็มไปด้วยยากลำบากมากมาย แต่สุดท้ายพระถังซำจั๋งสามารถเดินทาง
กลับพร้อมพระไตรปิฎก ในการเดินทางครั้งนี้ พระถังซำจั๋งได้เดินทางผ่านประเทศต่าง ๆ และเจออุปสรรค
มากมาย ท่านก็บันทึกเรื่องราวต่าง ๆ จนกลับฉางอาน จึงได้จัดการข้อมูลต่าง ๆ และเขียนไว้เป็น
หนังสือ ชื่อ ต้าถังซีวีจี้ แปลเป็นภาษาไทย คือ ดินแดนตะวันตกแห่งต้าถัง ซึ่งได้บันทึกไว้เกี่ยวกับ
ประวัติศาสตร์ ประเพณี และวัฒนธรรมต่าง ๆ ของประเทศที่พระถังซำจั๋งเดินทางมา ช่วยให้

ประวัติศาสตร์ ประเพณี และวัฒนธรรมต่าง ๆ ของหลาย ๆ ประเทศ มีความกระจ่าง

เทพฮัวฮะ ก็คือ เทอเหอเออร์เซียน เป็นเทพแห่งความรักใคร่กลมเกลียว ประเทศจีน มีตำนานหลายเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเทพเจ้าสององค์นี้ ซึ่งสืบทอดมาเมืองไทยมี 3 เรื่องเป็นหลัก

ดังที่ นายวรศักดิ์ พิพิทวิทยากุล (王尚丰) คนที่ร่วมพิธีกรรมของศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 65 ปี (17 เมษายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“ตำนานของเทพฮัวฮะมีประมาณ 2 เรื่อง เรื่องที่หนึ่ง คือ พระคนหนึ่งมีลูกศิษย์อยู่ 2 คน วันหนึ่ง พระจะออกไปข้างนอก ก่อนไป ได้สั่งกำชับศิษย์ทั้ง 2 ว่า ยานี้ต้องตุน 7 วัน และห้ามเปิดดูฝาเด็ดขาด ลูกศิษย์ ทั้ง 2 รับคำ แต่หลังจากพระออกไปข้างนอกผ่านไป 6 วันลูกศิษย์ทั้ง 2 คนก็มีความสงสัย จึงแอบเปิดดูพบว่า เป็นโลม ทั้ง 2 คนก็รู้สึกอยากจึงแบ่งกันกินจนหมด พอวันที่ 7 พระกลับมา แล้ว ทราบความ ด้วยความโมโหจึงเอาไม้ไล่ตีศิษย์ ทั้ง 2 ศิษย์ทั้ง 2 กลัวและวิ่งหนีไป สุดชีวิต กระโดดไป ชนผนังหิน กลายเป็นภาพของเทพ เทอเหอทั้ง 2 ในถ้ำน้ำบนเขาหัวชาน เรื่องที่สอง คือ เทพฮัวฮะเป็นพระภิกษุในพุทธศาสนา เล่ากันว่า องค์หนึ่งมีนามว่า "ทานซัน" อีกองค์นามว่า "สื่อเต้อ" ทั้งสองคนนี้เป็นเพื่อนกัน และชอบช่วยเหลือประชาชน จึงทำให้ประชาชนตั้งศาลและทำการบูชาด้วย”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า ตำนานของเทพฮัวฮะ ทำให้เราเข้าใจเทพเจ้าสององค์นี้มากขึ้น เทพฮัวฮะ เป็นเทพเจ้าที่มีชื่อเสียงอยู่ในเมืองจีน ตำนานของท่านก็มีหลายเรื่อง แต่ตำนานที่มีชื่อเสียงที่สุดมีแค่ 2 เรื่อง อย่างไรก็ตาม คนจีนเชื่อว่าเทพฮัวฮะจะช่วยบุคคลได้เจอความรักของตนเอง

เทพนาจา เป็นเทพเจ้าสำคัญองค์หนึ่งที่มีปรากฏทั้งในศาสนาพุทธฝ่ายมหายานและลัทธิเต๋า วรรณกรรมจีนมีทั้ง 3 เล่มได้กล่าวถึงเรื่องเกี่ยวกับนาจา ได้แก่ ไชอิ้ว ห้องสิน และชานเจี้ยว ไชวเสินต้าฉวน

ดังที่ นางวรรณภา ชมภูทิพย์ คนที่เข้าร่วมพิธีกรรมของศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 70 ปี (8 พฤศจิกายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“นาจาเป็นตัวละครหนึ่งที่ปรากฏในเรื่อง ห้องสิน ห้องสินก็คือ เฟิงเสินเอี้ยนอี มารดาของนาจาต้องตั้งครุภณนานถึง 3 ปี กว่าจึงได้คลอดบุตร เมื่อมารดาของนาจาคลอดบุตร ไม่ได้ออกเป็น คน เป็นลูกกลม บิดาของนาจาใช้กระบี่ฟันลงลูกกลมนี้และทำให้

นาจาออกมา ร่างกายของนาจาเป็นรากบัว ไม่มีเนื้อไม่มีเลือด ท่าน
มีพลังพิเศษได้ข้ามมังกร มีความกล้าหาญมาก”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า ตำนานของเทพนาจา ทำให้เราได้รู้จัก
ความเป็นมาของท่านมากขึ้น นาจาเป็นเทพเจ้าที่มีพลังพิเศษและกล้าข้ามมังกร จึงทำให้ประชากร
เลื่อมใสศรัทธา

ที่เต่เป่ไ้ ก็คือ ฟาดินหรือพ่อแม่ ความเชื่อที่เกี่ยวกับที่เต่เป่ไ้มีประวัติยาวนาน
ตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน สืบทอดต่อมาโดยไม่ขาดสาย

ดังที่ อาจารย์สมชัย กวางพาณิชย์ อาจารย์ที่ศึกษาวัฒนธรรมจีน คนไทยเชื้อสายจีน
อายุ 56 ปี (5 พฤศจิกายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“ความเชื่อเกี่ยวกับที่เต่เป่ไ้ คือ ความเชื่อธรรมชาติ
มนุษย์ต้องไหว้พ่อแม่ดิน ถ้ากล่าวถึงตำนาน ก็ไม่มีอะไร เหตุที่
เราต้องไหว้ที่เต่เป่ไ้ เพราะเราต้องมีความกตัญญู”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า สาเหตุที่เราต้องไหว้ที่เต่เป่ไ้ เพราะเรา
ต้องมีความกตัญญู เราต้องรู้ว่าเรามาจากไหน พ่อแม่ทำให้เรามีชีวิตและเกิดมาบนโลกนี้ เราต้อง
ขอบคุณและกราบไหว้พ่อแม่ของตัวเอง

อย่างไรก็ตาม ดังที่กล่าวข้างต้นว่า คำว่า ศาลเจ้าแม่ทับทิม คือ ชื่อเรียกรวม ๆ ของ
เทพสตรีที่อาจหมายถึง มาจู หรือ เทียนโฮว ดังได้กล่าวไปแล้ว และเมื่อกาลเวลาผ่านไปเป็นร้อยปี
ชาวจีนก็รวมเอาเทพต่าง ๆ นี้ไว้ในความเคารพศรัทธาที่ไม่แตกต่างกัน คือ เชื่อในความศักดิ์สิทธิ์
หลาย ๆ ด้าน

3.3 ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าแม่ทับทิม

เนื่องจากศาลเจ้ามีรูปเคารพหลายองค์ จึงเกิดความเชื่อที่เกี่ยวข้องแตกต่างกัน แต่ชื่อเรียก
ศาลเจ้าเป็นศาลเจ้าแม่ทับทิม จึงจะนับถือเจ้าแม่ทับทิมเป็นหลักมากกว่ารูปเคารพที่อื่น ๆ

3.3.1 ความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าแม่ทับทิม

การดำเนินชีวิตของมนุษย์มีความเชื่อเข้ามาเกี่ยวข้องอย่างเลี่ยงไม่ได้ ความเชื่อ
บางอย่างเป็นความเชื่อเฉพาะบุคคล บางอย่างเป็นความเชื่อร่วมกันของคนในสังคม ซึ่งมีการสืบทอด
ต่อกันมาจนกลายเป็นวัฒนธรรมในสังคมนั้น ๆ ชาวไทยเชื้อสายจีนในย่านเยาวราช มีความเชื่อที่
เกี่ยวกับเจ้าแม่ทับทิมเป็นเวลานาน และยังคงปฏิบัติตามความเชื่อและพิธีกรรมสืบทอดกันมาจนถึง
ปัจจุบัน จากความเชื่อความศรัทธาในเจ้าแม่ทับทิม จึงทำให้ผู้คนต่างมากกราบสักการบูชาและขอพร
ต่าง ๆ จากเจ้าแม่ทับทิม ซึ่งสามารถจำแนกประเด็นได้ 5 ประเด็น ดังนี้

1. ความปลอดภัย

การดำเนินชีวิตของมนุษย์ต้องมีความปลอดภัย ซึ่งเป็นการป้องกันอันตรายที่อาจจะเกิดขึ้นกับอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกายในขณะที่ทำกิจกรรมต่าง ๆ เป็นสิ่งที่สำคัญมากต่อชีวิตเรา ชาวจีนมีความเชื่อสืบต่อกันมาว่า เจ้าแม่ทับทิมเป็นเทพเจ้าที่ดูแลความปลอดภัยของชาวประมงที่นั่งเรือออกไปทะเล ความเชื่อนี้พัฒนาขึ้นจนถึงปัจจุบัน กลายเป็นการขอพรเพื่อดูแลความปลอดภัยทุกอย่างอย่างไม่จำกัดเพียงความปลอดภัยของชาวประมงที่นั่งเรือออกไปทะเล

ดั่งที่ นางศิริวัลย์ คำพิทุม คนที่มาราบไหว้เจ้าแม่ทับทิม คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 61 ปี (17 พฤษภาคม 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“คนที่มาราบไหว้เจ้าแม่ทับทิม ปกติส่วนใหญ่จะขอพรให้ท่านดูแลความปลอดภัย โชคลาภ และการค้าขาย ไม่ว่าจะอาชีพเป็นอะไร อายุเท่าไร ก็มาขอดูแลความปลอดภัยได้ ไม่ใช่ชาวประมงเฉย ๆ เจ้าแม่ทับทิมเป็นเจ้าแม่ที่มีความเมตตา ท่านจะช่วยให้ทุกคนที่มาขออวยพร ยายก็มาขอให้ท่านดูแลความปลอดภัยบ่อย ๆ ดั่งนั้น ยายจึงมีสุขภาพที่ดี”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า เจ้าแม่ทับทิมได้ดูแลความปลอดภัยของบุคคล คนที่มาราบไหว้เจ้าแม่ทับทิม ไม่จำกัดอาชีพและอายุ ก็มาขอดูแลความปลอดภัยได้ ทำให้ตัวเองมีสุขภาพที่ดีและเดินทางไม่เจออุบัติเหตุ ทำให้ชีวิตของตัวเองสบายขึ้น

ความปลอดภัย มีความผูกพันที่สำคัญกับชีวิตของมนุษย์ ชีวิตเราต้องมีความปลอดภัยจึงจะสบายกายสบายใจ อันตรายอาจจะทำให้เราเจ็บป่วยจนถึงมีความตาย เจ้าแม่ทับทิมจะมีหน้าที่ช่วยให้เราสามารถหลีกเลี่ยงอันตรายและปกป้องสรรพสัตว์ทั้งหลายให้มีความปลอดภัย

ดั่งที่ นิติพัฒน์ จิตต์สง่าบดี (陈宥良) คนที่ร่วมพิธีกรรมของศาลเจ้าแม่ทับทิม วัดเกาะ คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 63 ปี (17 เมษายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“คนที่มาราบไหว้เจ้าแม่ทับทิมส่วนใหญ่จะมาขอดูแลรักษาความปลอดภัยและโชคดีเรื่องการค้าขาย บางทีก็มีผู้หญิงมาขอบุตร เราเชื่อมาจู่ก็เพราะมาจู่มีความเมตตา ท่านนิยมช่วยเหลือคนอื่น เหตุที่เราใส่เสื้อผ้าสีแดงเพราะมาจู่ขอสีแดง เราอยากขอมาจู่ดูแลความปลอดภัยของตัวเอง ก็ต้องทำให้มาจู่ดีใจ สบายใจ อากังแก่แล้ว เคยไปเที่ยวประเทศจีนหลายครั้ง ก็ไม่เคยเจออุบัติเหตุที่อันตราย”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า เจ้าแม่ทับทิมจะดูแลรักษาความปลอดภัยกับการค้าขายของสรรพสัตว์ทั้งหลาย ด้วยมีหน้าที่ช่วยเหลือผู้หญิงมีบุตร ท่านเป็นเทพเจ้าที่มีความเมตตาและขอสีแดง คนที่มาราบไหว้จะใส่เสื้อผ้าสีแดงเพื่อให้เจ้าแม่ทับทิมดีใจและสบาย

ใจ

ดั่งที่ ประภาดา เสาวภาคลิมป์กุล คนที่มาไหว้ศาลเจ้าแม่ประดู่ คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 23 ปี (8 พฤศจิกายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“หนูมาศาลเจ้านี้ทำการบูชาเพื่อขอมารุ่งช่วยดูแลความปลอดภัยของ พ่อแม่ค่ะ พ่อแม่หนูเปิดร้านค้าอยู่แถวนี้ ต้องขับรถส่งของบ่อย ๆ หนูอยากให้มารุ่งช่วยดูแลรักษาค่ะ”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า ผู้ที่มาไหว้เจ้าแม่ทับทิมเพื่อขอช่วยดูแลรักษาความปลอดภัย ไม่ว่าจะขอช่วยดูแลรักษาตัวเองหรือว่าคนอื่น ทั้งหมดก็ขอได้

2. การค้าขาย

ความเชื่อที่เกี่ยวกับเจ้าแม่ทับทิมมีมาช้านาน ในสมัยก่อน เจิ้งเหอ เป็นนักเดินเรือผู้ยิ่งใหญ่แห่งราชวงศ์หมิง ทุกครั้งก่อนที่จะออกไปทะเล เจิ้งเหอก็จะทำการบูชาและกราบไหว้เจ้าแม่ทับทิม เพื่อขอเจ้าแม่ทับทิมดูแลรักษาความปลอดภัยของกลุ่มเรือเขาและช่วยกลุ่มเรือเขาได้มีการค้าขายดี ๆ ความเชื่อนี้สืบทอดต่อมาจนถึงปัจจุบัน คนจีนที่ทำอาชีพการค้าขายก็นิยมมากกราบไหว้และทำการบูชาเจ้าแม่ทับทิม เพื่อขอโชคลาภจากเจ้าแม่ทับทิม ขอให้เจอแต่สิ่งดี ๆ และขอให้ทำการค้าขายดี ได้กำไรดี

ดั่งที่ นางสาวไอซ์ (郑泽薇) คนที่มากราบไหว้เจ้าแม่ทับทิม คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 32 ปี (6 กรกฎาคม 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“พี่ปกติมาตอนเช้า มาขอให้ค้าขายดี ครอบครัวยุคพี่ได้เปิดร้านขายของชำในแถวนี้ ไม่ไกลกับศาลเจ้านี้ ทุกสัปดาห์ก็มาแต่ไม่แน่นว่ามาก็ครั้ง ในวันเทศกาลก็ต้องจุดธูป เจ้าแม่ทับทิมมีความเมตตา ช่วยการค้าขายและทำให้เรามีโชคลาภเป็นมหาปณิธานส่วนหนึ่งของมารุ่ง ถ้าเราทำการค้าขายได้ มีความสำเร็จเราก็มาราบไหว้อีก”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า คนที่ทำอาชีพการค้าขายมากกราบไหว้เจ้าแม่ทับทิมในช่วงเช้า เจ้าแม่ทับทิมมีหน้าที่ดูแลการค้าขาย ทำให้พ่อค้าแม่ค้ามีโชคลาภ เมื่อบุคคลที่ทำการค้าขายได้รับความสำเร็จแล้ว จะมากกราบไหว้เจ้าแม่ทับทิมอีกครั้ง เพื่อแสดงความขอบคุณกับเจ้าแม่ทับทิมเป็นอย่างมาก หากเราศึกษามหาปณิธานของเจ้าแม่ทับทิมที่มีทั้งหมด 15 ข้อ ข้อที่ 2 คือขอตั้งปณิธานอุทิศช่วยพ่อค้าวานิชผู้เดินทาง ให้ได้ร่มเย็นเป็นสุข ดังนั้น คนที่ทำอาชีพการค้าขายมีความเชื่อมั่นว่า เจ้าแม่ทับทิมจะช่วยตัวเองให้ได้รับความสำเร็จและสามารถทำให้เกิดผลทางโชคลาภด้านการค้าขาย ได้เงินทองเยอะ ๆ และเจอแต่สิ่งดี ๆ ในตลอดชีวิต

มนุษย์ที่ชีวิตอยู่ในโลกต้องทำงานเพื่อมีรายได้มาทำให้ตัวเองชีวิตอยู่ได้ คนที่ประกอบอาชีพการค้าขายต้องพยายามทำให้สินค้าขายดี จึงหาได้เงินเยอะ ทำให้ตัวเองชีวิตดีขึ้น ดังนั้น คนที่ทำอาชีพการค้าขายจะมีความหวังว่าสินค้าของตัวเองได้ขายดี ลูกค้าที่มาซื้อสินค้าได้จำนวนมาก การขนส่งสินค้าได้มีความปลอดภัย ฯลฯ

ดั่งที่ นางชบาไพร โคตรหมอ ภรรยาของผู้ดูแลที่ศาลเจ้าแม่ประตู คนไทย อายุ 38 ปี (17 เมษายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“แถวนี้มีร้านสินค้าเยอะ ถ้าเจอปัญหาอะไรก็ชอบมากราบไหว้ ทุกคนก็อยากมีความสำเร็จและเงินทองไหลมาเทมา ก็นับถือเจ้าแม่ทับทิมด้วยพยายามทำอาชีพการค้าขาย แต่พวกเขาไม่ใช่ทุกวันก็มา บางคนแค่วันเทศกาลมา บางคนเดือนละ 1 ครั้ง หรือ 2 ครั้ง ไม่ว่าจะอายุเท่าไร เพศใด ทุกคนที่มีความเชื่อมั่นในเจ้าแม่ทับทิม ก็มาขอคำอวยพรได้”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า คนที่มีร้านค้าขายที่อยู่บริเวณนั้น ๆ ก็ชอบมากกราบไหว้เจ้าแม่ทับทิม ไม่จำกัดอายุ เพศ นอกจากนี้เราทำอาชีพการค้าขายต้องมีความพยายามด้วยตัวเอง เราจึงมีโอกาสได้รับความสำเร็จ

ดั่งที่ เจตน์ เจนดำรงศิลป์ คนที่มาไหว้ศาลเจ้าแม่ประตู คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 27 ปี (8 พฤศจิกายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“ผมมากราบไหว้ปกติเดือนละ 2 ครั้ง คือวันที่ 1 และวันที่ 15 ตามปฏิทินจีน เพราะว่าสองวันนี้เป็นวันพระจีน ต้องเข้ามาศาลเจ้าไหว้เทพเจ้า ร้านของผมก็อยู่แถวนี้ มาที่นี่ก็ขอให้ค้าขายดี ไม่มีเจ็บป่วยไข้ เงินทองไหลมาเทมาอย่างนี้แหละ”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า ผู้ที่มีร้านใกล้ ๆ ศาลเจ้าจะมาศาลเจ้าให้ค้าขายดี ไม่มีการเจ็บป่วยไข้ เงินทองไหลมาเทมา วันที่ 1 และวันที่ 15 ตามปฏิทินจีนเป็นวันพระจีน ในสองวันนี้ คนไทยเชื้อสายจีนชอบมากกราบไหว้และขอพรด้วย

3. เรื่องการขอบุตร

เจ้าแม่ทับทิมได้รับความนับถือว่าเป็นผู้ปกป้องรักษาสตรีและเด็ก จึงมีความเชื่อด้วยว่าท่านเป็นผู้สามารถประทานบุตรให้แก่หญิงที่ต้องการบุตรได้ ด้วยเหตุนี้ผู้ที่ต้องการบุตรจะไปบนบานอธิษฐานต่อเจ้าแม่ทับทิม

ดั่งที่ นางพวงเพ็ญ วรรณโกวินท์ (欧阳念宜) เจ้าหน้าที่ของวัชรโพธิสถาน

มงคลธัญ คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 58 ปี (6 กรกฎาคม 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“ประวัติศาสตร์ของเจ้าแม่ทับทิมในเมืองไทยเหมือนกับเมืองจีนเลย แต่เราเชื่อว่าเจ้าแม่ทับทิมเป็นพระทางพุทธศาสนา ไม่ใช่เทพเจ้าทางลัทธิเต๋า แล้วความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับเจ้าแม่ทับทิมของคนไทยเชื้อสายจีน ส่วนใหญ่ขอให้ดูแลความปลอดภัย และการค้าขาย นอกจากนี้ ยังมีความเชื่ออีกเรื่องก็คือการขอบุตร มาจู่ก็มีหน้าที่ช่วยผู้หญิงมีลูก และดูแลผู้หญิงที่มีท้อง รักษาแม่ลูก 2 คนให้มีความปลอดภัย เราเคยเห็นบางคนเอาไข่มาทำการบูชา นั่นก็มีความหมายว่าขอบุตร คนที่มาขอบุตรส่วนใหญ่จะเป็นผู้หญิง แต่ก็มีผู้ชายมาช่วยขอ ผู้อาวุโสมาช่วยขอก็ได้ ผู้อาวุโสก็มีความหวังว่าครอบครัวของตัวเองจะได้มีความเจริญรุ่งเรือง ครอบครัวมีสุขภาพที่ดีและลูกหลานน่ารักดี”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า ประวัติศาสตร์ของเจ้าแม่ทับทิมสืบทอดจากเมืองจีน แต่มีความแตกต่าง คือ คนไทยเชื้อสายจีนที่อยู่ในย่านเยาวราชเชื่อกันว่า เจ้าแม่ทับทิมเป็นพระทางพุทธศานา มหายาน ไม่ใช่เทพเจ้าทางลัทธิเต๋า นอกจากนี้ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับเจ้าแม่ทับทิมมีเรื่องการขอบุตร ท่านมีหน้าที่ช่วยผู้หญิงที่มีลูก ดูแลผู้หญิงที่มีท้อง และรักษาแม่ลูก 2 คน ผู้หญิงที่มาราบไหว้เจ้าแม่ทับทิมอาจจะมียัตถุประสงค์ คือ เรื่องการขอบุตร ถ้ามาขอบุตร ผู้หญิงต้องเอาไข่มาถวายเจ้าแม่ทับทิม นอกจากนี้ผู้ชายกับผู้อาวุโสก็ช่วยขอบุตรได้

ดั่งที่ มาลี ลีลาอำภา คนที่สวดมนต์ที่วัดพระโพธิสถานมงคลธัญ คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 73 ปี (8 พฤศจิกายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“ขอบุตรกับมาจู่ได้นะลูก มาจู่ก็ชอบเด็ก ๆ ถ้าอยากขอบุตรก็เอาไข่มาทำการบูชา ปกติไข่ไข่ 2 ฟองก็พอ แต่ว่าบางคนอยากได้บุตรหลายคน หรือว่าอยากมีลูกหลานเยอะ ๆ ก็ไข่ 4 ฟอง 6 ฟองได้ หนึ่งในสามห้าไม่ได้นะลูก เอกพจน์ไม่ได้ มันจะไม่มงคล”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า มาจู่ก็ชอบเด็ก ๆ ท่านจะช่วยให้ผู้หญิงมีบุตร ถ้าอยากขอบุตรต้องไข่ไข่ทำการบูชา จำนวนของไข่ต้องเป็นหมายเลขคู่ ไม่ใช่หมายเลขคี่ (เอกพจน์) แล้วไข่ยิ่งเยอะก็ได้บุตรเยอะ

4. เรื่องขอความรัก

เจ้าแม่ทับทิมมีพลังวิเศษและจิตใจเมตตา ไม่ว่าจะใครจะขอเรื่องใด ท่านจะช่วยเหลือให้ผู้นั้นพอใจ ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับมาจู่ได้สืบทอดมาเมืองไทย แต่ก็มีเปลี่ยนแปลงด้วย คนไทย

เชื้อสายจีนเชื่อว่าท่านจะช่วยบุคคลให้ได้ดีมีคู่ ช่วยสรรพสัตว์ทั้งหลายได้คู่ชีวิตของตัวเอง เพื่อให้ได้มีความสุข

ดั่งที่ นางอื้อ เหมียวเฮียะ ผู้ดูแลของศาลเจ้าแม่ประดู่ คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 80 ปี (8 พฤศจิกายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“ผู้ที่มากราบไหว้มีเยอะแยะก็เพื่อขอคู่ ผู้หญิงก็มี ผู้ชายก็มี ถ้ายังไม่มีคนที่ถูกใจ ก็ขอหมาไว้ช่วยชี้ทางหน่อย ถ้ามีคนที่ถูกใจแล้ว ก็ขอเป็นคู่ชีวิต ถ้ามีแฟนแล้ว ก็ขอให้อยู่ด้วยกันตลอด หมาไว้จะช่วยให้ความรักเป็นอย่างดี”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า ผู้ที่มากกราบไหว้ยังเชื่อว่าเจ้าแม่ทับทิมจะช่วยบุคคลมีความรักเป็นอย่างดี ถ้าเป็นคนที่ยังไม่ได้เจอคนที่ถูกใจ จะมาขอเพื่อให้ชี้ทางและขอเจอคนที่ถูกใจได้ แล้วถ้าผู้มากกราบไหว้มีคนที่ถูกใจอยู่ในใจ ก็มาขอเป็นคู่ชีวิตได้ และอีกอย่าง คือ ถ้าผู้ที่มากราบไหว้มีแฟนแล้ว ก็ขออยู่ด้วยกันตลอด

5. ความเมตตา

เจ้าแม่ทับทิมเป็นเทพเจ้าที่ดูแลทะเล ท่านเดิมชื่อหลิงหม้อเนียง เป็นผู้หญิงที่ใจดีมาก ท่านนิยมช่วยคนที่ลำบาก ทำการรักษาและบรรเทาภัยพิบัติบ่อย ๆ นอกจากนี้ท่านมีพลังวิเศษเพื่อช่วยชาวประมงและคาดการณ์อนาคตได้ด้วย หลังจากท่านเสียชีวิต คนรุ่นหลังก็สร้างศาลเจ้าและทำการบูชาท่าน เพื่อแสดงความเคารพ

ดั่งที่ นางทองคำ คงเกาะ ผู้ที่มากกราบไหว้ศาลเจ้าแม่ประดู่ คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 68 ปี (8 พฤศจิกายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“เรามาที่นี่เพื่อขอคำอวยพรในทุกด้าน ขอให้มีความสุขปลอดภัย ขอให้ค้าขายดี ขอให้มีโอกาสหลานเยอะแยะ ขอให้ได้มีความสำเร็จ ฯลฯ เจ้าแม่ทับทิมมีจิตใจเมตตา ถ้ามีปัญหาที่มาที่นี่ ท่านจะช่วยแก้ปัญหาได้ มาที่นี่ทำการบูชาและทำบุญแล้วยายรู้สึกมีความสุขสบายใจมาก”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า เจ้าแม่ทับทิมมีความเมตตา ผู้ที่มากกราบไหว้อยากขออะไรก็ได้ เจ้าแม่ทับทิมจะมีบทบาทและมีประโยชน์ต่อผู้ขอพร ทำให้ผู้ขอพรทำให้เขามั่นใจ ดีใจและสบายใจ ช่วยให้เกิดค้าขายดี ช่วยให้หายเจ็บป่วย และประสบความสำเร็จ

ดั่งที่ นางจันทรวัดช์ (ไม่ประสงค์ออกนามสกุล) (陈王蘭) ผู้ช่วยของศาลเจ้าอามาเก็ง คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 64 ปี (17 เมษายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“เจ้าแม่ทับทิมเป็นเทพเจ้าที่มีความเมตตา ท่านจะช่วยผู้

เดินทางทางน้ำ พ่อค้าวานิช ดูแลความปลอดภัย อภิบาลคนดี ฯลฯ ท่านมีพลังอำนาจมากและนิยมปกป้องและช่วยสรรพสัตว์ ดังนั้น ท่านตั้งมหาปณิธาน 15 ประการ เราเคยอ่านมหาปณิธาน ทั้ง 15 ประการของเจ้าแม่ทับทิม มีความรู้สึกซาบซึ้งมาก เราเจอปัญหาอะไรก็ขอเจ้าแม่ทับทิมไว้ในใจ ท่านจะได้ยินเสียงของเราที่ในจิตใจ แล้วช่วยให้เราเอาชนะความยากลำบาก”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า เจ้าแม่ทับทิมมีความเมตตามาก ช่วยปกป้องและช่วยสรรพสัตว์ ทำให้ผู้ศรัทธาเอาชนะอุปสรรค ตามที่เจ้าแม่ทับทิมเคยตั้งมหาปณิธาน 15 ประการซึ่งยิ่งใหญ่มาจากข้อมูลที่เก็บไว้ได้มีทั้ง 15 ข้อต่อไปนี้

- ข้อที่หนึ่ง ขอดตั้งปฏิญาณอุทิศช่วยผู้เดินทางทางน้ำ ด้วยเรือเล็กใหญ่จนถึงปากฝั่ง
- ข้อที่สอง ขอดตั้งปฏิญาณอุทิศช่วยผู้เดินทาง พ่อค้าวานิช ล้วนได้ร่มเย็นเป็นสุข
- ข้อที่สาม ขจัดสิ้นหมู่มารเสนียดจัญไรให้หมดสิ้นไปตลอดกาล
- ข้อที่สี่ ดับทุกข์โศกภัย บ้านเรือนบริสุทธิ์
- ข้อที่ห้า ปิดเป่าภัยโจรที่หลบเร้นซ่อนกาย
- ข้อที่หก เก็บกวาดคนชั่ว กำจัดนรกชน
- ข้อที่เจ็ด ช่วยปวงประชาคุ้มครองนครราชภัฏฯ แห่งห้องร่มเย็น
- ข้อที่แปด ประทานอภัยระงับโทษหลุกพ้นจากการจองเวร
- ข้อที่เก้า คุ้มครองผู้มีกรรม แม่และบุตรปลอดภัย
- ข้อที่สิบ อภิบาลคนดี พ้นจากความยากลำบาก
- ข้อที่สิบเอ็ด ปกป้องรักษาโลกธาตุ ฝน
- ข้อที่สิบสอง หากปรารถนาจะกลับไปยังทิศใดจะปกป้องให้ปลอดภัย
- ข้อที่สิบสาม ผู้ศึกษาจนถึงที่สุดให้ได้บรรลุนิรมรรคผล
- ข้อที่สิบสี่ ผู้ปรารถนาจะรับราชการ ให้จงได้รับยศฐาบรรดาศักดิ์
- ข้อที่สิบห้า ผู้วายชนม์จงได้หลุดพ้น หลีกไกลจากนรกทั้งปวง

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์ของผู้ศรัทธาซึ่งอาศัยอยู่ในย่านเยาวราช สรุปได้ว่าคนไทยเชื้อสายจีนในย่านเยาวราชมีความเชื่อที่เกี่ยวกับเจ้าแม่ทับทิมหลาย ๆ ด้าน ได้แก่ ความปลอดภัย การค้าขาย เรื่องขอบุตร และความเมตตา ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อที่เกี่ยวข้องด้านไหน ก็แสดงให้เห็นความคิดของคนไทยเชื้อสายจีนและวัฒนธรรมจีนได้สืบทอดต่อมา นอกจากนี้ ยังแสดงให้เห็นวัฒนธรรมของคนไทยเชื้อสายจีนและแสดงความเป็นสังคมจีนในไทยด้วย

3.3.2 ความเชื่อที่เกี่ยวกับรูปเคารพที่อื่น ๆ ในศาลเจ้าแม่ทับทิม

ศาลเจ้าแม่ทับทิมจะตั้งเจ้าแม่ทับทิมเป็นหลัก แต่ก็มีเทพเจ้าที่อื่น ๆ อยู่ด้วย เทพเจ้าที่แตกต่างกันจะมีความเชื่อที่เกี่ยวข้องไม่เหมือนกัน ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับรูปเคารพที่อื่น ๆ ในศาลเจ้าแม่ทับทิมจะมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

รูปเคารพเงินที่อยู่ในศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะมีรูปเคารพทั้ง 7 ที่ เจ้าแม่ทับทิมเป็นหลัก นอกจากนี้ยังมีเจ้าแม่กวนอิม เจ้าแม่ดอกท้อ เจ้าพ่อหั่งเจีย เทพนาจา เทพฮัวฮะ และทีเต่เป่ไ้ จึงทำให้ผู้ที่มากราบไหว้ได้แนะนำความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับเจ้าแม่กวนอิม เจ้าแม่ดอกท้อ เจ้าพ่อหั่งเจีย เทพนาจา เทพฮัวฮะ และทีเต่เป่ไ้

ดั่งที่ ภควรรณ จินแดง ผู้ที่เคยเข้าร่วมพิธีกรรมของศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 66 ปี (17 เมษายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“ถ้าถามว่าความเชื่อที่เกี่ยวข้อง อาม่าจะตอบว่า ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับ เจ้าแม่กวนอิมมีเยอะแยะมากมาย เช่น ขอโชคลาภ ขอรักษาโรคร้ายไข้เจ็บ ขอบุตร ฯลฯ ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับเจ้าแม่ดอกท้อ ก็ขอเป็นคู่ ขอให้มีความรักที่ดี ปกติ ผู้ที่มาไหว้เจ้าพ่อหั่งเจียก็ขอให้ประสบความสำเร็จ แล้วเราเชื่อว่า ไหว้นาจาจะช่วยให้ชีวิตที่ราบรื่นและประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานได้อย่างดี ไหว้เทพ ฮัวฮะก็เหมือนกับเจ้าแม่ดอกท้อ คือ ขอมีความรักเป็นอย่างดี ถ้าพูดถึงทีเต่เป่ไ้ เราต้องเคารพพ่อแม่ของเราเอง เราต้องไหว้ทีเต่เป่ไ้ ต้องมีความกตัญญู”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับเทพเจ้าบางส่วนไม่เหมือนกัน บางส่วนก็เหมือนกัน ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับเจ้าแม่กวนอิมมีคตินิยมมากที่สุด ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับเจ้าแม่ดอกท้อกับเทพฮัวฮะจะขอเรื่องเดียวกัน เทพเจ้าที่แตกต่างกันจะมีความเชื่อไม่เหมือนกัน ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมหลากหลายของจีน สิ่งที่น่าสนใจ คือ การนับถือฟ้า-ดิน หมายถึง ความกตัญญูต่อพ่อแม่

รูปเคารพเงินที่อยู่ในศาลเจ้าแม่ประดู่มีรูปเคารพทั้ง 12 ที่ ได้แก่ เจ้าแม่ทับทิม เจ้าแม่กวนอิม กวนอู 2 องค์ ไฉชิงเอี้ย พระสังกัจจายน์ กิมบ้อเนี้ยเนี้ย ถูตี้กง สิงโตหิน เทพเจ้าประตู 2 องค์ และทีเต่เป่ไ้ ดังนั้น ความเชื่อที่เกี่ยวข้องจะไม่เหมือนกันเลย

ดั่งที่ เจตน์ เจนดำรงศิลป์ คนที่มาไหว้ศาลเจ้าแม่ประดู่ คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 27 ปี (8 พฤศจิกายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“ผมขอให้เจ้าแม่กวนอิมช่วยรักษาโรคร้ายไข้เจ็บ ขอความช่วยเหลือให้ผมมีความสำเร็จ ขอไฉชิงเอี้ยช่วยผมให้ค้าขายดี ขอ

พระสังกัจจายน์ช่วยให้ผมมีความสุข กิมบ้อเนี้ยเนี้ย ผมขอให้ท่าน
ช่วยแฟนของผมให้มีโชคลาภครับ ถู๊ดกั้งจะช่วยเราเดินทางมีความ
ปลอดภัยครับ สิงโตหินและเทพเจ้าประตูจะช่วยป้องกันบ้าน ไหว้
ที่เต้เป่ไ้ก็เหมือนไหว้พ่อแม่ครับ ผมรู้สึกมาศาลเจ้านี้มีประโยชน์
มากครับ”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า ผู้ที่มากราบไหว้จะขอเรื่องไม่เหมือนกันกับ
เทพเจ้าที่แตกต่างกัน แต่มาไหว้เทพเจ้าจะทำให้ผู้ศรัทธามั่นใจ พอใจ และสบายใจ รู้สึกมีประโยชน์ต่อ
ชีวิต

รูปเคารพเงินที่อยู่ในศาลเจ้าอาม่าแก๊งมีทั้ง 7 ที่ เจ้าแม่ทับทิมเป็นหลัก นอกจากนี้ยังมี
เจ้าแม่กวนอิม เจ้าพ่อเสือ เทพเจ้าโชคลาภ (ไฉ่ซิงเอี้ย) เทพเจ้าฟ้า-ดิน (ที่เต้เป่ไ้) ถู๊ดกั้ง และเตียงจู่มา
(เจ้าแม่ไข่มุก)

ดังที่ เบญจวรรณ แซ่เตียว ผู้ที่มากราบไหว้ศาลเจ้าอาม่าแก๊ง คนไทยเชื้อสายจีน อายุ
77 ปี (8 พฤศจิกายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“เรามาไหว้เจ้าแม่ทับทิมเป็นหลัก เจ้าแม่กวนอิมก็ไหว้
เจ้าแม่กวนอิมมีความเมตตากรุณา ได้ช่วยเราเยอะ ขอให้โชคดี ขอ
บุตรก็ขอ เจ้าพ่อเสือกี้ไหว้ ขอให้มีความปลอดภัย ขอให้ท่านช่วย
ป้องกันรักษา ไหว้ไฉ่ซิงเอี้ยก็เพื่อให้มีเงินเยอะ ส่วนเตียงจู่มาจะ
ช่วยเราไม่มีโรค ไม่มีเจ็บป่วย”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า ความเชื่อที่เกี่ยวกับเจ้าแม่กวนอิมจะกว้าง
กว่า และไหว้เทพเจ้าที่แตกต่างกันจะขอเรื่องไม่เหมือนกัน

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็น สรุปได้ว่า ศาลเจ้าจะเป็นจุดที่รวมความเชื่อทั้งหลาย
ความเชื่อในรูปแบบแต่ละองค์มีความหมายต่าง ๆ กันไป เพื่อตอบสนองความต้องการที่แตกต่างกันของ
ผู้มาไหว้แต่ละคน และเราจะเห็นว่า ความต้องการของมนุษย์ที่มาขอพรนั้นมีตั้งแต่การคุ้มครองให้ชีวิต
ปลอดภัย ให้โชคดี ให้ไม่เจ็บไข้ได้ป่วย สิ่งสำคัญ คือ ความหมายในที่เต้เป่ไ้(เทพฟ้า-ดิน) ก็คือ การ
เคารพและกตัญญูต่อบิตามารดา ซึ่งเรื่องนี้มีความสำคัญมาก และเป็นเครื่องมือที่ทำให้ครอบครัวเป็น
ปึกแผ่น มีความเข้มแข็งมั่นคง

3.4 พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าแม่ทับทิม

พิธีกรรม คือ การปฏิบัติของมนุษย์ตามความเชื่ออย่างมีระบบเป็นขั้นตอน โดยมีวัตถุประสงค์ และมีความปรารถนาในสิ่งที่ต้องการ ผู้วิจัยได้ศึกษาพิธีกรรมของทั้ง 3 ศาลเจ้า ได้แก่ ศาลแม่ทับทิมวัดเกาะ ศาลเจ้าแม่ประตู่และศาลเจ้าอาม่าเก็ง

3.4.1 พิธีกรรมในวันปกติ

ผู้ศรัทธาทำการบูชาจะมีข้อกำหนดและต้องปฏิบัติตามลำดับที่จัดไว้ ศาลแต่ละแห่งมีความแตกต่างกันจึงมีพิธีกรรมไม่เหมือนกัน

ศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะเป็นศาลเจ้าที่ตั้งอยู่ในริมถนน ในศาลเจ้ามีสถานที่ 4 แห่งที่เป็นหลักให้กราบไหว้และทำการบูชา

ตั้งที่ นางศิริวัลย์ คำพิพุม แม่บ้านของศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 61 ปี (17 เมษายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“ในศาลเจ้านี้ ไม่ได้มีกำหนดว่าต้องไหว้อย่างไร บางคนจะจุดธูป บางคนก็มากกราบไหว้เฉย ๆ ถ้ามีคนมากกราบไหว้ เราก็ต้องไปตีระฆังด้วย คนที่กราบไหว้ 1 ครั้ง เราก็ต้องตีตามตี 1 ครั้ง ปกติกราบไหว้ทั้ง 3 ครั้งก็เสร็จ ถ้าต้องจุดธูปก็จุด 3 ดอกหรือว่าธูป 3 ดอกและเทียน 1 คู่ ถ้าพูดถึงลำดับของการไหว้ ก็ไม่มีจำกัดเหมือนกัน แต่ว่าศาลเจ้านี้เป็นศาลเจ้าแม่ทับทิม ปกติคนที่มากราบไหว้ต้องไหว้เจ้าแม่ทับทิมก่อน แล้วไหว้ที่อื่น ๆ คนส่วนใหญ่ นิยมไหว้ข้างในก่อนแล้วจึงมาไหว้ข้างนอก”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า ศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะไม่มีกำหนดให้คนมากกราบไหว้ จุดธูปหรือไม่ก็ตามสบายใจ แต่ว่าถ้ามีคนมาไหว้กี่ครั้ง คนของศาลเจ้าก็ต้องตีระฆังตามจำนวนนั้นด้วย เช่น ปกติไหว้ 3 ครั้ง ต้องตีระฆัง 3 ครั้ง ถ้าต้องจุดธูปก็จุดธูป 3 ดอก บางทีมีเทียน 1 คู่ด้วย นอกจากนี้คนที่มาไหว้ศาลเจ้านี้ต้องไหว้เจ้าแม่ทับทิมก่อน แต่ลำดับของการไหว้เทพเจ้าอื่นก็ไม่จำกัด มีระเบียบว่าต้องไหว้เจ้าแม่ทับทิมก่อนเท่านั้น

ภาพที่ 20 กลองและระฆัง

ที่มา: Zhong Yulu (พลอย) ถ่ายเมื่อวันที่ 17 เมษายน 2561 ที่ศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ

นอกจากการไหว้เทพเจ้ายังต้องทำการบูชากับเทพเจ้า (ตามความเห็นของผู้วิจัย การไหว้ คือ ไหว้เฉย ๆ คือ ไม่มีสิ่งของมาบูชา) เป็นการแสดงความเคารพและขอบคุณเทพเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้น ๆ ในที่มีพิธีกรรมของศาลเจ้าในวันปกติ ดังนั้น

ดังที่ นายวรศักดิ์ พิพิทวิทยากุล (王尚丰) คนที่ร่วมพิธีกรรมของศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 65 ปี (17 เมษายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“ปกติทำการบูชาต้องมีผลไม้ ดอกไม้ ขนมนและเงินทอง ผลไม้ต้องมีแอปเปิล แก้วมังกร กล้วย และส้ม แอปเปิล หมายถึง ความปลอดภัย แก้วมังกร หมายถึง มงคล กล้วย หมายถึง เงินทอง ส้ม หมายถึง เงินเข้ามา ดอกไม้ ต้องมีดอกเบญจมาศ ดอกกลีลี แดฟโฟดิล และกล้วยไม้ ขนมนไม่มีจำกัด เงินทองปกติเป็นเงินปลอม ใช้กระดาษสีทองทำเป็นตัว ๆ เหมือนเงินทอง ถ้าทำการบูชาเจ้าแม่ทับทิมต้องมีไข่มุกด้วย เจ้าแม่ดอกท้อต้องมีดอกท้อบูชาด้วย”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า ทำการบูชาต้องมีผลไม้ ดอกไม้ ขนมน และเงินทอง ผลไม้ต้องมีแอปเปิล แก้วมังกร กล้วย และส้ม แอปเปิล หมายถึง ความปลอดภัย เพราะแอปเปิลออกเสียงในสำเนียงภาษาจีนกลางเป็น “ผิงกว่อ” แปลว่า ความปลอดภัย ใกล้เคียงกับสำเนียงจีนกลางว่า “ผิงอัน” ซึ่งมีความหมายว่า ปลอดภัย เช่นกัน ดังนั้น แอปเปิลมีความหมาย คือ

ความปลอดภัย แก้วมังกร หมายถึง มงคล เพราะมังกรเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นมงคล กล้วย หมายถึง เงินทอง เพราะกล้วยหอมเป็นผลไม้สีทอง ดูเหมือนเงินทอง ส้ม หมายถึง เงินเข้ามา เพราะส้ม ออกเสียงเป็นสำเนียงจีนว่า “จ्यूจือ” คำว่า “จ्यू” มีความหมายว่ารวบรวม จึงทำให้ส้มมีความหมายว่ารวบรวมเงินเข้ามา ดอกไม้ต้องมีดอกเบญจมาศ ดอกลิลลี่ แดฟโฟดิล และกล้วยไม้ ขนมน้ไม่มีจำกัด เงินทอง ปกติเป็นเงินปลอม ใช้กระดาษสีทองทำเป็นตัว ๆ เหมือนเงินทอง นอกจากนี้ทำการบูชากับเจ้าแม่ทับทิมยังต้องมีไข่มุกด้วย และเจ้าแม่ดอกท้อต้องมีดอกท้อบูชาด้วย

ภาพที่ 21 สิ่งของที่ใช้ทำการบูชา

ที่มา: Zhong Yulu (พลอย) ถ่ายเมื่อวันที่ 17 เมษายน 2561 ที่ศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ

ศาลเจ้าแม่ประตูเป็นศาลเจ้าที่ตั้งอยู่ในตลาดเก่า ในศาลเจ้านี้มีทั้ง 12 ที่เป็นหลักให้กราบไหว้และทำการบูชา

ดังที่ นายวีระ พันภาคย์ ผู้ดูแลของศาลเจ้าแม่ประตู คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 38 ปี (17 เมษายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“ถ้าน้องอยากจตุรปต้องซื้อรูป 33 ดอก ไหว้เจ้าแม่ทับทิม 3 ดอก ไหว้เจ้าแม่กวนอิม 3 ดอก ไหว้กวนอู 2 องค์ 6 ดอก ไหว้ไฉชิงเอี้ย 3 ดอก ไหว้พระ สังกัจจายน์ 3 ดอก ไหว้กิมบ้อเนี้ยเนี้ย 3 ดอก ภู่ตึง 5 ดอก ไหว้เทพเจ้าประตู 2 องค์ 2 ดอก และทีเต่เป้โ้และซื่อต้าเทียนหวัง 5 ดอก ทั้งหมด 33 ดอก ถ้าวอยากขอเรื่องความรักต้องมีเทียน 1 คู่ด้วย ลำดับของการไหว้ต้องไหว้เจ้าแม่ทับทิมก่อน แล้วเจ้าแม่กวนอิม ต่อมาก็ไม่ค่อยมี

จำกัด แต่ต้องไหว้รูปเคารพที่อยู่ข้างในก่อน เสร็จแล้วไปไหว้ข้างนอก ถ้ากล่าวถึงการบูชา ก็ต้องมีผลไม้ ดอกไม้ และเงินทอง ขนม มีหรือว่าไม่มีก็แล้วแต่ เมื่อมีคนกำลังไหว้ ต้องตีระฆังตีกลองด้วยครับ”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า ศาลเจ้าแม่ประดู่มีกำหนดเรื่องจตุรูป และถ้าอยากขอเรื่องความรักต้องมีเทียน 1 คู่ด้วย ลำดับของการไหว้ก็ต้องไหว้เจ้าแม่ทับทิมก่อน เจ้าแม่กวนอิม แต่ต่อมาลำดับของการไหว้ไม่ค่อยมีจำกัด การไหว้รูปเคารพต้องไหว้รูปเคารพที่อยู่ข้างในก่อน เสร็จแล้วไปไหว้รูปเคารพที่อยู่ข้างนอก สิ่งของที่ทำการบูชาจะตามปกติ แต่ไม่จำเป็นต้องมีขนม

ดังที่ นางอ้อ เหมียวเฮียะ ผู้ดูแลของศาลเจ้าแม่ประดู่ คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 80 ปี (8 พฤศจิกายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“ผู้ที่มากราบไหว้จะจตุรูปเทียน เทียน้ำมัน แล้วเสียดเซียมซี ก่อนเสียดทายเซียมซี ต้องตั้งจิตให้เป็นสมาธิ หมาใจ จะมียาคำตอบให้ทุกท่าน ปกติเสียดเซียมซีแล้วต้องดูหมายเลขของไม้เซียมซี แล้วหาคำตอบในหนังสือ”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า พิธีกรรมในวันปกติ ผู้ที่มากราบไหว้ในศาลเจ้าแม่ประดู่ ต้องจตุรูปเทียนก่อน แล้วเติมน้ำมันตะเกียง สูดท้ายเสียดเซียมซีและอ่านคำตอบในไบเซียมซี

ผู้วิจัยเคยเสียดเซียมซีและอ่านหนังสือเซียมซี พบว่าไม้เซียมซีมี 27 ไม้ และไบเซียมซีมีคำทำนาย 27 เรื่อง หรือตามจำนวนคำทำนายในไม้ที่เราเสียดทายเหมือนกันด้วย

ภาพที่ 22 เติมน้ำมัน ไม้เซียมซีและไบเซียมซี

ที่มา: Zhong Yulu (พลอย) ถ่ายเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2561 ที่ศาลเจ้าแม่ประดู่

ศาลเจ้าอาม่าเก็งเป็นศาลเจ้าที่ตั้งอยู่ในอาคารชั้น 4 ในศาลเจ้านี้มีทั้ง 7 ที่เป็นหลักได้กราบไหว้และทำการบูชา

ดั่งที่ นางจันทรักษ์ (陈王蘭) ผู้ช่วยของศาลเจ้าอาม่าเก็ง คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 64 ปี (17 เมษายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“การไหว้รูปเคารพศาลเจ้านี้ไม่มีกำจัด แต่ต้องไหว้เจ้าแม่ทับทิมก่อน ต่อมาก็ตามใจ ทุกที่ต้องจุดธูป 3 ดอก ทั้งหมด 21 ดอก ถ้าอยากเอาเทียนด้วยก็ได้ สิ่งของที่ทำการบูชาก็คือ ผลไม้ ดอกไม้ ขนม และเงินทอง”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า ศาลเจ้าอาม่าเก็งเป็นศาลเจ้าที่มีรูปเคารพ 7 ที่ ทุกที่ต้องจุดธูป 3 ดอก ทั้งหมด 21 ดอก แล้วการไหว้รูปเคารพศาลเจ้านี้ไม่มีกำจัด แต่ต้องไหว้เจ้าแม่ทับทิมก่อน ต่อมาไหว้รูปเคารพก็ได้กำหนดลำดับ สิ่งของที่ทำการบูชาเป็นปกติ

ดั่งที่ เบญจวรรณ แซ่เตียว ผู้ที่มากราบไหว้ศาลเจ้าอาม่าเก็ง คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 77 ปี (8 พฤศจิกายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“ศาลเจ้านี้ก็มีเซียมซี และมีไม้ปวยด้วย หลังจากที่เราจุดธูปเทียนเสร็จ ก็เสี่ยงเซียมซีได้ แต่เซียมซีของที่นี่ทั้งหมดเป็นภาษาจีน ปัจจุบัน มีไม่กี่คนอ่านได้และเข้าใจเรื่อง ดั่งนั้น ก็ไม่ค่อยมีคนมาเสี่ยงเซียมซี”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า ศาลเจ้าอาม่าเก็งก็มีเซียมซีได้ แต่เนื่องจากเซียมซีทั้งหมดเป็นภาษาจีน ผู้ที่มากราบไหว้จึงไม่ค่อยนิยมแล้ว ไม้ปวย คือ ไม้เสี่ยงทายสองอันประกบกัน ด้านหนึ่งเรียบ อีกด้านหนึ่งนูนโค้ง การเสี่ยงไม้ปวย เพื่อยืนยันว่า ไบเซียมซีที่เราเสี่ยงได้นั้น เป็นคำทำนายของเราจริงหรือไม่ หากจริง ไม้ปวยคว่ำอัน หงายอัน แต่ถ้าคว่ำทั้งคู่หรือหงายทั้งคู่ แสดงว่า ไบเซียมซีนั้น ไม่ใช่ของเรา

ภาพที่ 23 เชียมซี

ที่มา: Zhong Yulu (พลอย) ถ่ายเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2561 ที่ศาลเจ้าอาม่าเก็ง

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงได้สรุปว่า ในวันปกติศาลเจ้าก็มีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง ทุกที่ก็มีสิ่งของที่ทำการบูชาไว้ในโต๊ะ เพื่อแสดงความเคารพและขอคำอวยพร สามศาลเจ้านี้ให้กำหนดลำดับที่ไหว้รูปเคารพเหมือนกัน คือ ไหว้เจ้าแม่ทับทิมเป็นอันดับแรก ต่อมาก็ไม่ค่อยมีจำกัด รูปที่ใช้ปกติเป็น 3 ดอก ยกเว้นเทพเจ้าประตูของศาลเจ้าแม่ประตู ปกติการไหว้รูปเคารพจะไม่ใช่เทียน แต่อยากเอาเทียนด้วยก็ได้ ถ้าอยากขออะไร ก็ใช้เชียมซีรับคำตอบ

3.4.2 พิธีกรรมในวันเทศกาล

วันเทศกาลของแต่ละศาลเจ้าจะไม่ค่อยเหมือนกัน จากการลงภาคสนาม ทำให้ผู้วิจัยได้เข้าใจชัดเจนว่า ศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะมีวันเทศกาล 4 ครั้งในประจำปี ศาลเจ้าแม่ประตูมีวันเทศกาล 3 ครั้งในประจำปี และศาลเจ้าอาม่าเก็งมีวันเทศกาล 3 ครั้งในประจำปีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะจะจัดให้มีงานเทศกาลประจำปี 4 ครั้ง ได้แก่ งานวันจ้วนเซียว ช่วงเดือน กุมภาพันธ์-มีนาคม งานวันเกิดเจ้าแม่ทับทิม ช่วงเดือนพฤษภาคม งานไหว้อเฮียตี้

ช่วงเดือนสิงหาคม-กันยายน และงานขอบคุณ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ช่วงเดือนธันวาคม-มกราคม ใน 4 วันนี้มี พิธีกรรมต่าง ๆ เช่น การทำสมาธิ อ่านพระคัมภีร์ ฯลฯ

ดั่งที่ นายวรศักดิ์ พิพิทวิทยากุล (王尚丰) คนที่ร่วมพิธีกรรมของศาลเจ้าแม่ทับทิม วัดเกาะ คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 65 ปี (17 เมษายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“งานวันจ้งวันเซียว ตามปฏิทินจันทรคติ คือ วันที่ 15 เดือน 1 งานวันเกิดเจ้าแม่ทับทิม ตามปฏิทินจันทรคติ คือ วันที่ 23 เดือน 3 งานไหว้ฮอเฮียตี้ ตามปฏิทินจันทรคติ คือ วันที่ 7 หลังจากวันที่ 15 เดือน 7 และงานขอบคุณสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามปฏิทินจันทรคติ คือ วันที่ 15 เดือน 12 ในวันเทศกาล 4 ครั้งนี้จะมี พิธีกรรมหลาย ๆ อย่าง ได้แก่ การทำสมาธิ อ่านพระคัมภีร์ และ ร้องเพลง”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า วันเทศกาลต้องตามปฏิทินจันทรคติ ทั้ง 4 ครั้งนี้จะมีพิธีกรรมเป็นการทำสมาธิ อ่านพระคัมภีร์ และร้องเพลง

ดั่งที่ ธติพัฒน์ จิตต์สงสงดี (陈宥良) คนที่ร่วมพิธีกรรมของศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 63 ปี (17 เมษายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“เราอ่านพระคัมภีร์และร้องเพลงต้องตาม ‘หลี่ฝอยยี้ก्यू’ แปลเป็นไทยว่า กำหนดของพิธีกรรมทางพุทธศาสนา หนังสือเล่มนี้ จะอธิบายว่า เราต้องทำอะไร อ่านว่าอะไร”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า พิธีกรรมมีกำหนดให้อ่านพระคัมภีร์และ ร้องเพลง หนังสือหลี่ฝอยยี้ก्यूได้มีเนื้อหาที่เกี่ยวกับข้อกำหนดทั้งหมด

ภาพที่ 24 หนังสือหลี่ฝอยยี้ก्यू

ที่มา: Zhong Yulu (พลอย) ถ่ายเมื่อวันที่ 17 เมษายน 2561 ที่ศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ
 ดั่งที่ นิติพัฒน์ จิตต์สง่าบดี (陈宥良) คนที่ร่วมพิธีกรรมของศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ
 คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 63 ปี (17 เมษายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“เราจะอ่านพระคัมภีร์ เพื่อแสดงเคารพบูชา
 ทั้งหมด เราต้องร้องเพลง เพื่อสรรเสริญมาจู่ ถ้าอ่านพระคัมภีร์ต้อง
 ตามหนังสือสี่สั่มเล่มนั้น แล้วถ้าร้องเพลงก็ต้องตามบทสวดพระแม่
 ทับทิม”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า การอ่านพระคัมภีร์มีวัตถุประสงค์ คือ
 แสดงเคารพบูชาทั้งหมด และการร้องเพลงมีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อสรรเสริญมาจู่ แล้วทำพิธีกรรม
 สองอย่างนี้จะตามหนังสือที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ยังมีการสวดมนต์ร่วมกัน ทำให้ทุกคนที่อยู่ที่นี่มี
 ความรู้สึกนึกคิดถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน นั่นคือเกิดความสมาธิและเกิดพลังที่จะทำความดี
 ต่อไป ส่งผลมาถึงสังคมในภาพกว้างที่สงบสันติ และไม่เบียดเบียนกัน

ภาพที่ 25 หนังสือสี่สั่มและบทสวดพระแม่ทับทิม

(ซ้ายเกี่ยวกับศาสนาพุทธมหายาน ขวาบทสวดสรรเสริญมาจู่)

ที่มา: Zhong Yulu (พลอย) ถ่ายเมื่อวันที่ 17 เมษายน 2561 ที่ศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ

ดังที่ นาย ปรีชา เจริญสุขเกษม ผู้ดูแลของศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 48 ปี (17 เมษายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“ก่อนที่ทำพิธีกรรมในศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะนี้ เรา
ต้องทำสมาธิในวัชรโพธิสถานมงคลชัยก่อน เมื่อถึงเวลาแล้ว เราก็
มาที่นี่จัดการพิธีกรรม”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า ผู้ศรัทธาต้องทำสมาธิในวัชรโพธิสถานมงคล
ชัยก่อนแล้วจึงเดินทางมาศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ ซึ่งอยู่ไม่ไกลกันนัก เพื่อทำพิธีกรรมอื่น ๆ ต่อไป
ภาพที่ 26 รูปเคารพของเจ้าแม่ทับทิมที่ตั้งอยู่ในวัชรโพธิสถานมงคลชัย

ที่มา: Zhong Yulu (พลอย) ถ่ายเมื่อวันที่ 17 เมษายน 2561 ที่วัชรโพธิสถานมงคลชัย

ศาลเจ้าแม่ประดู่มีงานเทศกาล 3 ครั้ง เป็นงานประจำปี ได้แก่ งานวันเกิดเจ้าแม่

ทับทิม ช่วงเดือนพฤษภาคม งานไหว้ออเฮียตี้ ช่วงเดือนสิงหาคม-กันยายน และงานขอบคุณ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ช่วงเดือนธันวาคม-มกราคม ใน 3 เทศกาลนี้ จะมีการแสดงงิ้วด้วย

ดั่งที่ นางอ้อ เหมียวเฮียะ ผู้ดูแลของศาลเจ้าแม่ประตู คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 80 ปี (7 กรกฎาคม 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“ในวันเทศกาล ประมาณช่วงเวลา 1 ทุ่ม จะมีงิ้วแสดง เพื่อสรรเสริญมาจู่และขอพร ในช่วงเช้า คนศรัทธาที่ส่วนใหญ่จะไปทำสมาธิในวัชรโพธิสถานมงคลชัย แล้วตอนเย็น ๆ จะมาศาลเจ้านี้ดูงิ้ว”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า ในวันเทศกาล 3 ครั้งนั้น ศาลเจ้าแม่ประตู จะมีการแสดงงิ้วในเวลา 1 ทุ่ม มีวัตถุประสงค์ คือ สรรเสริญมาจู่และขอพร แล้วก่อนที่เข้ามาดูงิ้ว คนศรัทธาที่ส่วนใหญ่จะไปทำสมาธิในวัชรโพธิสถานมงคลชัยในช่วงเช้า

ดั่งที่ อาจารย์สมชัย กวางพาณิชย์ อาจารย์ที่ศึกษาวัฒนธรรมจีน คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 56 ปี (5 พฤศจิกายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“การแสดงงิ้วของศาลเจ้าแม่ประตูทุกครั้งก็จะกล่าวเรื่องไม่เหมือนกัน เรื่องงิ้วไม่เกี่ยวกับเจ้าแม่ทับทิม ผมไปดูงิ้วเคยเจอการแสดงเรื่อง เปาบุ๋นจิ้น ตั้งชอหุย และเล่าเจ๊กเล่าซุน เรื่องงิ้วเป็นวัฒนธรรมส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมจีน ทั้งหมดก็สืบทอดจากเมืองจีน ถ้าคุณไปดูงิ้วจะไม่รู้เรื่อง เพราะงิ้วแต่จิวจะใช้ภาษาแต้จิ๋วปกติเจ้าหน้าที่ก็ไมู้เรื่อง”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า การแสดงงิ้วของศาลเจ้าแม่ประตูทุกครั้งก็จะแสดงเรื่องไม่เหมือนกัน เรื่องที่แสดงงิ้วจะไม่เกี่ยวกับเจ้าแม่ทับทิม นอกจากนี้งิ้วจะเล่นเป็นภาษาจีนแต้จิ๋ว ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ในชุมชนแถวนั้น

ภาพที่ 27 สถานที่ที่แสดงงิ้ว

ที่มา: Zhong Yulu (พลอย) ถ่ายเมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน 2561 ที่ศาลเจ้าแม่ประดู่

ศาลเจ้าอาม่าแก้งมิงงานเทศกาล 3 ครั้ง เป็นงานประจำปี เหมือนกับศาลเจ้าแม่ประดู่ได้แก่งานวันเกิดเจ้าแม่ทับทิม ช่วงเดือนพฤษภาคม งานไหว้ออเฮียตี้ ช่วงเดือนสิงหาคม-กันยายน และงานขอบคุณสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ช่วงเดือน ธันวาคม-มกราคม ใน 3 วันนี้ จะมีพิธีกรรมที่การทำสมาธิ อ่านพระคัมภีร์ และร้องเพลง

ตั้งที่ นางจันทรักษ์ (陈王蘭) ผู้ช่วยของศาลเจ้าอาม่าแก้ง คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 64 ปี (17 เมษายน 2561 : สัมภาษณ์)เล่าว่า

“หนังสือที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทั้งหมดมาจากวัชรโพธิสถานมงคลธัญ พิธีกรรมของศาลเจ้าก็เหมือนกับศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ เราชวนผู้ที่จัดการพิธีกรรมให้มาศาลเจ้านี้เพื่ออ่านพระคัมภีร์ และร้องเพลง เพื่อแสดงความเคารพมาจู่”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า ในวันเทศกาล 3 ครั้งนั้น ศาลเจ้าอาม่าแก้งจะจัดพิธีกรรมเหมือนกับศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ ด้วยหนังสือก็เหมือนกับศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ แต่มีสิ่งที่ไม่เหมือนกัน คือ วันเทศกาลของศาลเจ้านี้มีแค่ 3 ครั้งในหนึ่งปี

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์และการลงภาคสนามนั้น แสดงให้เห็นว่าศาลเจ้าที่แตกต่างกันจะมีพิธีกรรมไม่เหมือนกัน วันเทศกาลก็ไม่ใช่เดียวกันหมด ศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะมีวันเทศกาล 4 ครั้งในหนึ่งปี ศาลเจ้าแม่ประดู่มีวันเทศกาล 3 ครั้งในหนึ่งปี และศาลเจ้าอาม่าแก้งมีวันเทศกาล 3 ครั้งในหนึ่งปี แล้วพิธีกรรมของศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะกับศาลเจ้าอาม่าแก้งมีเรื่องเหมือนกัน คือการทำสมาธิ อ่านพระคัมภีร์ และร้องเพลง ศาลเจ้าแม่ประดู่มีการแสดงงิ้ว ทั้งนี้ แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมจีนอย่างชัดเจนมาก ความเชื่อและพิธีกรรมเหล่านี้จึงมีความสำคัญต่อสังคมไทย

บทที่ 4

บทบาทของความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าแม่ทับทิมที่มีต่อสังคมไทย

ดังได้กล่าวมาแล้วตลอดว่า คำว่า “ศาลเจ้าแม่ทับทิม” เป็นคำเรียกทั่วไปหรือเป็นสามัญนาม ในสังคมไทยแล้ว หมายถึง อาณาบริเวณศักดิ์สิทธิ์อันเป็นที่สถิตรูปเคารพเทพสตรีตามคติจีน ตลอดจนรูปเคารพอื่น ๆ ที่มีผู้นำมาประดิษฐานในภายหลังเสมือนเป็นที่ประชุม หรือที่ชุมนุมของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายตามความเชื่อความศรัทธา ความศรัทธาที่เกิดขึ้นอย่างแน่นแฟ้นและต่อเนื่อง ย่อมก่อให้เกิดพลังที่จะประกอบกิจกรรมต่าง ๆ เช่น หากขาดกลัวก็ขอพรจากเทพแห่งเจีย ฯลฯ รูปเคารพในศาลเจ้าแม่ทับทิมจึงมีหลากหลาย ความหลากหลายนี้ก่อให้เกิดบทบาทที่แตกต่างกันไปและเพื่อความสบายใจในทุกเรื่อง เมื่อไรที่ศาลเจ้าแม่ทับทิมแล้วก็เชื่อว่าชะโคติแบบครอบคลุมทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นเรื่องค้าขายดี ปลอดภัย ได้ลูก มีความกล้าหาญ เป็นต้น แม้จะเกิดความสับสนทั้งของผู้เรียกที่เป็นชาวไทยเชื้อสายจีนหรือชาวไทยเองที่บางส่วนก็เข้าใจว่ารูปเคารพใน “ศาลเจ้าแม่ทับทิม” อาจมิใช่เจ้าแม่ทับทิม (เทพสตรีท้องถิ่นของชาวจีนไหหลำหรือจู้ยู่เหนียง) ส่วนใหญ่รูปเคารพจะเป็นเทพสตรีจีนสูงศักดิ์ที่เรียกเทพมาจู่ หรือเทพเทียนโฮ้ว

คำเรียกเจ้าแม่ทับทิมตามความเข้าใจเป็นเทพเจ้าแห่งทะเล คนจีนเรียกกันว่ามาจู่ เดิมท่านเป็นหญิงสาวที่คอยช่วยเหลือพ่อค้าและชาวประมงที่ประสบภัยจากทะเลบ่อย ๆ และเป็นผู้ที่รอบรู้หลายด้าน ท่านรู้เรื่องเกี่ยวกับลมฟ้าอากาศและสามารถพยากรณ์อากาศ อีกทั้งยังรู้เรื่องเกี่ยวกับสมุนไพรรักษาและเคียรักษาโรคร้ายไข้เจ็บให้ผู้ป่วยจำนวนมาก นอกจากนี้ ท่านยังรู้เรื่องการเสี่ยงทายและการทำนายอนาคต จึงทำให้ผู้คนรัก ศรัทธา และนับถือท่านมาก ด้วยเหตุที่ท่านแห่หลินตามตระกูล จึงมีคนเรียกอย่างยกย่องว่า มาจู่ เมื่อเวลาผ่านไป จำนวนของผู้เชื่อถือท่านเพิ่มตลอดจนมาถึงปัจจุบัน ทำให้เรื่องราวเกี่ยวกับคตินิยมมหาศรัทธาในองค์มาจู่กลายเป็นอิทธิพลทางสังคมที่สำคัญ ผู้วิจัยจึงได้วิเคราะห์บทบาทของความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าแม่ทับทิมที่มีต่อสังคมไทยในย่านเยาวราชดังต่อไปนี้

4.1 บทบาทที่เกี่ยวกับมนุษย์

4.1.1 บทบาทด้านจิตใจ

4.1.2 บทบาทด้านวิถีชีวิต-พฤติกรรม

4.2 บทบาทด้านเศรษฐกิจ

4.2.1 การค้าขายในย่านเยาวราช

4.2.2 การท่องเที่ยว

4.3 บทบาทด้านสังคม

4.3.1 ด้านคุณธรรมจริยธรรม

4.3.2 การเป็นศูนย์รวมใจ สร้างความสามัคคี

4.4 บทบาทด้านวัฒนธรรม

4.4.1 การสืบทอดวัฒนธรรมจีน

4.4.2 การผสมผสานกับวัฒนธรรมไทย

4.1 บทบาทที่เกี่ยวกับมนุษย์

ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าแม่ทับทิมของคนไทยเชื้อสายจีนในย่านเยาวราช มีบทบาทต่อผู้ศรัทธาค่อนข้างมาก เมื่อผู้วิจัยได้ศึกษาจากการลงพื้นที่ภาคสนามนั้น จึงทำให้เห็นถึงบทบาทในด้านต่าง ๆ และที่เห็นได้ชัดว่า บทบาทที่เกี่ยวกับมนุษย์จะมี 2 ส่วน ได้แก่ บทบาทด้านจิตใจ และบทบาทด้านวิถีชีวิต

4.1.1 บทบาทด้านจิตใจ

ความเชื่อ เป็นเป้าหมายของชีวิตมนุษย์ ซึ่งจะทำให้ผู้ศรัทธาเข้าใจตัวเอง อยากได้อะไรและอยากทำอะไร ความเชื่อที่ดี ไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่คนส่วนใหญ่ จะทำให้มนุษย์มีคุณธรรมจริยธรรมอย่างดี แล้วทำให้ผู้ศรัทธามีความพึงพอใจทางจิตใจ และทำให้สังคมส่วนรวมเกิดความสันติสุข อยู่ร่วมกันอย่างเอื้อเฟื้อช่วยเหลือกัน

ดังที่ นางศิริวัลย์ คำพิฑุม คนที่มากราบไหว้เจ้าแม่ทับทิม คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 61 ปี (17 พฤษภาคม 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“เจ้าแม่ทับทิมเป็นเจ้าแม่ที่มีความเมตตา ท่านจะช่วยให้ทุกคนที่มาขอพร ยายมาขอให้ท่านดูแลความปลอดภัยบ่อย ๆ ยายก็ร่างกายสุขภาพดี ยายอายุ 61 ปีแล้ว ไม่ใช่ป้านะ ทุกครั้งที่มากราบไหว้ ก็มาช่วยทำความสะอาดบริเวณศาลเจ้า ก็จะทำให้ยายรู้สึกมีความสุขและสบายใจ เจ้าแม่ทับทิมทรงอำนาจพระพร แก่ยาย ถ้ายายเจอปัญหาอะไรก็มาที่นี่ กลัวให้มาจู่ฟัง แม้ว่าปัญหานั้นแก้ไม่ได้ตอนนี้ แต่ยายก็รู้สึกไม่กังวลมากเกินไป คิดว่าเหตุที่ไม่ค่อยกังวลก็เพราะยายรู้อยู่ในใจว่าเจ้าแม่ทับทิมจะให้ศีลให้พรแก่ตนเอง ดังนั้น ก็ไม่กลัวอะไรแล้ว”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า ผู้ศรัทธาถือว่าเจ้าแม่ทับทิมเป็นเทพเจ้าที่มีความเมตตาและมีพลังอำนาจมาก ชอบช่วยเหลือผู้คน ท่านจะดูแลรักษาความปลอดภัยให้แก่ผู้ศรัทธา และทำให้ผู้คนมีร่างกายแข็งแรงสุขภาพดี ผู้ศรัทธาเชื่อมั่นว่าเจ้าแม่ทับทิมจะให้ศีลให้พรแก่ตนเอง จึงทำให้ผู้ศรัทธามีความกล้าหาญและเผชิญปัญหาต่าง ๆ ได้ นอกจากนี้การบอกเล่าความทุกข์ให้เจ้าแม่ทับทิมฟังด้วยจะทำให้ผู้ศรัทธารู้สึกมีความสุขและสบายใจ

ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าแม่ทับทิมของคนไทยเชื้อสายจีนในย่านเยาวราช มีบทบาทต่อผู้ศรัทธาในด้านจิตใจโดยตรง และมีอิทธิพลต่อความคิดของผู้ศรัทธา

ดังที่ นายปรีชา เจริญสุขเกษม ผู้ดูแลศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 48 ปี (17 พฤษภาคม 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“การที่ฉันนับถือเจ้าแม่ทับทิม ทำให้ผมรู้สึกสงบและสบายใจเวลาที่ได้สวดบูชาเจ้าแม่ทับทิมทุกครั้ง นอกจากนี้ยังทำให้ผมรู้สึกว่าจิตใจเข้มแข็งขึ้น เพราะผมไม่รู้ว่ามีเมื่อไร เหตุใด ท่านก็ยืนอยู่ข้าง ๆ ผม”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า การนับถือเจ้าแม่ทับทิม ส่งผลให้จิตใจของผู้นับถือรู้สึกสงบ และสบายใจ นอกจากนี้ยังทำให้ผู้นับถือใจเข้มแข็งขึ้น เพราะผู้นับถือเชื่อมั่นว่าเจ้าแม่ทับทิมยืนอยู่ข้าง ๆ เขาตลอดและช่วยเขาด้วย

ดังที่นายวิภากร พันภาคย์ พี่ชายของผู้ดูแลศาลเจ้าแม่ประดู่ คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 40 ปี (8 พฤศจิกายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“พี่ก็มาที่นี้บ่อย ๆ ครับ มาแล้วก็ช่วยน้องชายและไหว้ศาลเจ้าด้วยครับ เมื่อไหว้เทพเจ้าแต่ละองค์ เราต้องตั้งใจและขอพรอยู่ในใจ เทพเจ้าทุกท่านจะได้ยินเสียงของจิตใจเรา หลังจากไหว้เสร็จ พี่ก็รู้สึกไม่กังวลอะไรแล้ว เพราะพี่เชื่อว่ามาจู่จะช่วยพี่ พี่จะไม่เจออุบัติเหตุ ไม่มีการเจ็บป่วย และมีความสุขด้วย การบูชาจะช่วยเราให้ตั้งสมาธิและมีความสุขใจ”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า ความเชื่อจะทำให้มนุษย์มีความไว้วางใจผู้ศรัทธามีความเชื่อมั่นว่าเทพเจ้าจะมีพลังวิเศษที่ได้ช่วยให้ความหวังกลายเป็นจริง การไหว้ศาลเจ้าจะทำให้ผู้ศรัทธาไม่มีกังวล ชีวิตมีความสุขและมีความสุขใจด้วย คำว่า “เทพเจ้าทุกท่าน” ยังสะท้อนให้เห็นภาพรวมของเทพเจ้าต่าง ๆ ที่สถิตในบริเวณศาลหรือบริเวณพลของศาล ซึ่งก็คือ “ศาลเจ้าแม่ทับทิม”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์สรุปได้ว่า บทบาทด้านจิตใจของความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเจ้าแม่ทับทิมมีต่อมนุษย์เป็นอย่างมาก ความเชื่อเป็นเสาหลักทางจิตวิญญาณของผู้ศรัทธา ซึ่งจะทำให้ผู้ศรัทธามีความกล้าหาญและเผชิญปัญหาต่าง ๆ อยู่กับเจ้าแม่ทับทิมด้วยจะทำให้ผู้ศรัทธารู้สึกมีความอุ่นใจและสบายใจ นอกจากนี้ ยังส่งผลให้จิตใจของผู้นับถือรู้สึกสงบและสบายใจ ผู้ศรัทธาเชื่อว่าเทพเจ้าที่เขานับถือจะสนับสนุนตนเองตลอดไป จึงทำให้ผู้นับถือใจเข้มแข็งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การที่ผู้ศรัทธาเชื่อถือใน “เทพเจ้าทุกท่าน” ก็ยิ่งเป็นการตอกย้ำให้เกิดความมั่นคงของจิตใจ

4.1.2 บทบาทด้านวิถีชีวิต-พฤติกรรม

ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าแม่ทับทิม ยังคงมีบทบาทที่สำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวไทยเชื้อสายจีนในย่านเยาวราชมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นการสวดมนต์บูชาเจ้าแม่ทับทิม การใส่เสื้อผ้า ระเบียบปฏิบัติในการไหว้เจ้า หรือการเข้าร่วมเทศกาลต่าง ๆ เป็นต้น

ดังที่ นิติพัฒน์ จิตต์สง่าบดี (陈宥良) คนที่ร่วมพิธีกรรมของศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะคนไทยเชื้อสายจีน อายุ 63 ปี (17 เมษายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“เหตุที่เราใส่เสื้อผ้าสีแดงเพราะมาจู้ชอบสีแดง เราอยาก
ขอมารุ่งดูแลความปลอดภัยของเราตัวเอง ก็ต้องทำให้มารุ่งดีใจ
สบายใจ เราก็ชอบใส่เสื้อผ้าสีแดง เพราะมารุ่งชอบ”

สอดคล้องกับ นางพวงเพ็ญ วรรณโกวิท (欧阳念宜) เจ้าหน้าที่ของวัชรโพธิสถานมงคลชัย คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 58 ปี (8 พฤศจิกายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“ผู้ศรัทธาที่นับถือมารุ่ง ชอบใส่เสื้อผ้าสีแดงนะ
โดยเฉพาะวันเกิดของมารุ่ง จะใส่เสื้อผ้าและกางเกงสีแดงหมด
เพราะมารุ่งชอบสีแดง เรื่องตำนานที่เกี่ยวกับมารุ่งก็ได้กล่าวถึงมารุ่ง
นิยมใส่เสื้อผ้าสีแดง ดังนั้น ก็มีผู้ศรัทธาใส่เสื้อผ้าสีแดงบ่อย ๆ
เหมือนมารุ่งค่ะ”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า คนนับถือเจ้าแม่ทับทิม (ในที่นี้ คือ องค์เดียวกับเจ้าแม่ทับทิมตามความเข้าใจทั่วไปของชาวบ้าน) ชอบใส่เสื้อผ้าสีแดง เพราะเจ้าแม่ทับทิมชอบสีแดง ผู้ศรัทธาอยากทำให้เจ้าแม่ทับทิมดีใจและสบายใจ ก็ใส่เสื้อผ้าสีแดงบ่อย ๆ ความเชื่อที่เกี่ยวข้องทำให้วิถีชีวิตของผู้ศรัทธาได้เปลี่ยนแปลง และทำให้นิยมของผู้ศรัทธาก็เปลี่ยนตามเหมือนเทพเจ้า ไม่เหมือนคนจีนธรรมดาจะใส่เสื้อผ้าสีแดงเฉพาะในวันตรุษจีน ในวันธรรมดาจะใส่เสื้อผ้าสีใดก็ตามใจ

ภาพที่ 28 ผู้มาบูชานิยมใส่เสื้อสีแดง

ที่มา: Zhong Yulu (พลอย) ถ่ายเมื่อวันที่ 17 เมษายน 2561 ที่ศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะและศาลเจ้าแม่ประตู

ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าแม่ทับทิมมีบทบาทต่อวิถีชีวิตของคนที่นี่นับถือ ความเชื่อเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีนในย่านเยาวราช

ดังที่ นายปรีชา เจริญสุขเกษม ผู้ดูแลศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ คนไทยเชื้อสายจีนอายุ 48 ปี (17 พฤษภาคม 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“ผมต้องทำสมาธิและอ่านพระคัมภีร์ที่เกี่ยวข้องที่วัชร

โพธิสถานมงคลชัยในทุกวันศุกร์ เพื่อแสดงเคารพและทำการบูชาให้รูปเคารพทั้งหมดของศาลเจ้าแม่ทับทิม”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าแม่ทับทิมมีบทบาทต่อวิถีชีวิตของผู้ศรัทธา การทำสมาธิและอ่านพระคัมภีร์ที่เกี่ยวข้องเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตของผู้ศรัทธา เพื่อแสดงความเคารพและทำการบูชาให้รูปเคารพทั้งหมดของศาลเจ้าแม่ทับทิม คำว่า “รูปเคารพทั้งหมด” ตอกย้ำความเข้าใจของผู้มากราบไหว้ศาลเจ้าแม่ทับทิมไม่ต่างจากคำว่า “เทพเจ้าทุกท่าน” ที่กล่าวไปก่อนหน้านี้ นั่นคือ รูปเคารพทั้งหมดในศาลเจ้าแม่ทับทิม ล้วน

มีความหมาย มีบทบาทต่อการสร้างความเชื่อมั่น ความสบายใจ ให้ประชาชนที่มาประกอบพิธีกรรมในสถานที่แห่งนี้

ดั่งที่ นางมาลี สีสลาอำภา ผู้ที่มาไหว้เจ้าแม่ทับทิม(ในที่นี้คือมาจู่) คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 68 ปี (8 พฤศจิกายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“มีพี่คนหนึ่งเป็นผู้ที่นับถือมาจู่มาก ๆ ทุกปีจะไปเมืองผู้เถียนไหว้มาจู่ เพื่อร่วมพิธีกรรมของศาลเจ้ามาจู่ที่อยู่ในเมืองจีน เพราะเมืองผู้เถียนเป็นแหล่งกำเนิดของความเชื่อที่เกี่ยวกับมาจู่ พี่คนนั้นเป็นคนไทยเชื้อสายจีนฮกเกี้ยนคะ วันนี้ไม่ได้มาด้วยกัน ยายก็เคยไปประเทศจีน แต่ไม่ได้ไปทุกปี เคยไปประมาณสี่ห้าครั้งแล้ว”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า เนื่องจากมาจู่มาจากเมืองผู้เถียน ประเทศจีน จึงทำให้ผู้ศรัทธาก็จะไปเมืองผู้เถียนและร่วมพิธีกรรมของศาลเจ้ามาจู่ที่อยู่ในเมืองจีนทุกปี ความเชื่อที่เกี่ยวกับมาจู่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของผู้ที่นับถือมาจู่ ทำให้ผู้ศรัทธามีกิจกรรมที่ต้องเดินทางไปไหว้ทุกปี แม้จะมีค่าใช้จ่ายมาก ต้องใช้เวลามาก และต้องใช้ความอดทนในการเดินทางก็ตาม

ดั่งที่ เจตน์ เจนดำรงศิลป์ คนที่มาไหว้ศาลเจ้าแม่ประดู่ คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 27 ปี (8 พฤศจิกายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“ผมมากราบไหว้ปกติเดือนละ 2 ครั้ง คือ วันที่ 1 และวันที่ 15 ตามปฏิทินจีน เพราะว่าสองวันนี้เป็นวันพระจีน ต้องเข้ามาศาลเจ้าไหว้เทพเจ้า”

สอดคล้องกับ นางมาลี สีสลาอำภา ผู้ที่มาไหว้เจ้าแม่ทับทิม คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 68 ปี (8 พฤศจิกายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“ปกติมาที่นี่เดือนละ 2 ครั้ง ก็คือชิวอี้กับซื่ออู่ ชิวอี้ก็คือวันที่ 1 ของแต่ละเดือนตามปฏิทินจีน ซื่ออู่ก็คือ วันที่ 15 ของแต่ละเดือนตามปฏิทินจีน สองวันนี้เป็นวันพระจีน เราต้องมาศาลเจ้าไหว้มาจู่ นี่คือประเพณีของจีนนะลูก ”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า ประเพณีจีนมีเรื่องไหว้ศาลเจ้า คือเดือนละ 2 ครั้ง สองครั้งนี้ คือ วันที่ 1 และวันที่ 15 ตามปฏิทินจีน ผู้ที่มีความเชื่อที่เกี่ยวกับมาจู่จะมากราบไหว้ที่สองวันนี้ เพราะสองวันนี้เป็นวันพระจีน ทำให้เห็นว่า ชาวไทยเชื้อสายจีนที่ศรัทธาในเทพมาจู่มีจารีตปฏิบัติที่ยึดอย่างเหนียวแน่นและกระทำอย่างต่อเนื่อง

ดั่งที่ สุนีย์ พงศ์สิทธิโชค คนที่มาไหว้มาจู่ คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 62 ปี (8 พฤศจิกายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“ทุกวันยายก็สวดมนต์ในบ้าน ก่อนที่สวดมนต์ยายชอบไปอาบน้ำก่อน พอเสร็จก็ต้องตั้งสมาธิ แล้วสวดมนต์ สวดมนต์ต้องสวดตามหนังสือเทียนสังส์เส้นหมู่จิง วันเทศกาลก็มาศาลเจ้า วันธรรมดาไม่มา เหตุที่สวดมนต์ก็เพื่อสรรเสริญมาจู่ ให้มาจู่ได้ยินเสียงใจของเรา”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า ผู้ศรัทธาที่นับถือมาจู่จะสวดมนต์ในบ้านทุกวัน เพื่อสรรเสริญมาจู่และทำให้มาจู่ได้ยินเสียงใจของตัวเอง สวดมนต์ต้องสวดตามหนังสือเทียนสังส์เส้นหมู่จิง ก่อนที่สวดมนต์ต้องอาบน้ำและตั้งสมาธิ การอาบน้ำชำระร่างกายให้สะอาด แสดงว่าให้ความสำคัญกับกิจกรรมนี้มาก ต้องตั้งใจชำระสิ่งสกปรกออกไป เพื่อให้จิตใจสบาย เพื่อให้เกิดสมาธิ

ภาพที่ 29 หนังสือเทียนสังส์เส้นหมู่จิง

ที่มา: Zhong Yulu (พลอย) ถ่ายเมื่อวันที่ 17 เมษายน 2561 ที่ศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์สรุปได้ว่า ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าแม่ทับทิมมีอิทธิพลต่อชีวิตของผู้ศรัทธา เนื่องจากผู้ศรัทธานับถือเจ้าแม่ทับทิม (มาจู่) นิยมใส่เสื้อผ้าสีแดงหรือทำสมาธิและอ่านพระคัมภีร์ที่เกี่ยวข้องในทุกวันศุกร์หรือสวดบุญทุกวัน เพื่อให้เจ้าแม่ทับทิมพอใจและรับการแสดงความเคารพของตนเอง ที่ได้สรรเสริญมาจู่และทำให้มาจู่ได้ยินเสียงใจของตัวเอง แต่ผู้กราบไหว้บูชาบางคนแสดงความเคารพมาจู่อย่างสูงด้วยการอาบน้ำให้สะอาดก่อนทำพิธีสวดมนต์สรรเสริญมาจู่

4.2 บทบาทด้านเศรษฐกิจ

ในบริเวณของศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ ศาลเจ้าแม่ประตูและศาลเจ้าอาม่าเก็งทั้ง 3 ศาลเจ้านี้ ก็มีร้านสินค้า ร้านผลไม้ ร้านขายของชำ ฯลฯ อยู่ใกล้เคียงกัน ผู้คนที่เข้าไปกราบไหว้เจ้าแม่ทับทิม จะมีผู้คนที่อาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียง ๆ ศาลเจ้าแม่ทับทิม รวมผู้คนที่เชื่อถือเจ้าแม่ทับทิมที่มาจากที่อื่น ผู้คนที่ไปสักการบูชาเจ้าแม่ทับทิม อาจจะทำของเช่นไหว้ไปบ้าง แล้ววันเทศกาลก็มีผู้ศรัทธาจำนวนมากมากกราบไหว้ จึงทำให้ผู้วิจัยได้เห็นบทบาทด้านเศรษฐกิจของความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าแม่ทับทิมที่มีต่อสังคมไทยในย่านเยาวราช ทำให้เกิดการค้าขายเครื่องไหว้เป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวที่มาจากที่อื่น

4.2.1 การค้าขายในย่านเยาวราช

ศาลเจ้าจะช่วยทำให้เกิดการพัฒนาและการเคลื่อนไหวทางเศรษฐกิจอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะในเวลาเทศกาลในบริเวณนั้น ๆ เนื่องจากผู้คนที่มากกราบไหว้ศาลเจ้าหรือผู้บริโภคมักจะซื้อหาของเช่นไหว้ใกล้ ๆ ศาลเจ้า เป็นต้น ช่วยพัฒนาเศรษฐกิจ

ดังที่ นางสาวไอค์ (郑泽薇) คนที่มากกราบไหว้เจ้าแม่ทับทิม คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 32 ปี (6 กรกฎาคม 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“ครอบครัวของพี่เปิดร้านขายของชำในแถวนี้ ไม่ไกลกับศาลเจ้านี้ ถ้ากล่าวถึงรายได้ที่ดีก็ต้องในช่วงเทศกาลจีนนะ โดยเฉพาะวันเกิดของเจ้าแม่ทับทิม เพราะศาลเจ้าแม่ทับทิมมีพิธีกรรมในวันนั้น ผู้ศรัทธา ผู้ที่มาร่วมพิธีกรรม ผู้ที่ได้ยินข่าวนักท่องเที่ยว อะอะไรอะอะไรอะอะ ก็มาศาลเจ้า มีคนมาบริเวณนี้ก็มีคนต้องการซื้อของ ในวันนั้นเราก็ขายดีจริง ๆ”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า เมื่อถึงเทศกาลจีนจะมีผู้คนต่าง ๆ จำนวนมากที่มาศาลเจ้าแม่ทับทิมเพื่อกราบไหว้บูชา เพราะฉะนั้นรายได้ของพ่อค้าแม่ค้าจึงดีกว่าวันธรรมดา โดยเฉพาะวันเกิดของเจ้าแม่ทับทิม จึงถือว่าศาลเจ้าจะช่วยพัฒนาเศรษฐกิจและทำให้เกิดเงินเดินสะพัดอย่างมาก

ดังที่ นายประสิทธิ์ (方庆宣) พนักงานของห้างทองที่อยู่ใกล้ศาลเจ้าแม่ประตู คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 80 ปี (6 กรกฎาคม 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“ปกติร้านนี้ก็ขายดี แต่วันเทศกาลยิ่งดีขึ้น เพราะว่าคนเยอะนะ คนที่มาดูจิวหรือร่วมพิธีกรรมเยอะมาก บางคนเจอร้านนี้และมีความต้องการก็เข้ามาซื้อทอง เราก็ไหว้เจ้าแม่ทับทิมนะ ท่านจะช่วยเรามีลูกค้าเยอะ แล้วมีรายได้เยอะ”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า นอกจากร้านขายเครื่องไหว้เจ้าแล้ว ยังมีร้านค้าอื่น ๆ อีกมาก ปกติห้างทองก็ขายดี แต่ในช่วงเทศกาลจะยิ่งดีขึ้น เพราะในวันเทศกาลจะมีจิวและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องดึงดูดผู้คนต่าง ๆ มาศาลเจ้า จึงเกิดผล คือ ลูกค้าได้เพิ่มรายได้ของร้านให้ดีขึ้นไป

ดังที่ เจตน์ เจนดำรงศิลป์ คนที่มาไหว้ศาลเจ้าแม่ประดู่ คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 27 ปี (8 พฤศจิกายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“ผมรู้สึกว่าการมาไหว้ศาลเจ้ามีประโยชน์มาก ทำให้ไม่เจ็บป่วยไข้ ค้าขายได้ดี วันเทศกาลจะมีลูกค้าเยอะกว่าวันธรรมดา ร้านของผมนั่งอยู่ฝั่งซ้ายนี้ ใกล้ ๆ ศาลเจ้า”

สอดคล้องกับ ประภาดา เสาวภาคภูมิกุล คนที่มาไหว้ศาลเจ้าแม่ประดู่ คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 23 ปี (8 พฤศจิกายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“ร้านของพ่อแม่หนูอยู่บริเวณนี้ เมื่อก่อนพ่อแม่พาหนูมากราบไหว้ ตอนนี้อนุเติบโตแล้ว ก็มาด้วยตัวเอง และช่วยพ่อแม่ค้าขายหนูขอให้ค้าขายดี จริง ๆ แล้ว วันเทศกาลดีกว่าวันธรรมดา พ่อแม่บอกว่าต้องขอบคุณเจ้าแม่ทับทิม หนูก็มาศาลเจ้านี้ทำบุญและกราบไหว้ค่ะ”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า คนที่มีร้านที่ใกล้ ๆ ศาลเจ้าจะมาขอให้ค้าขายดีและได้ประโยชน์ด้วย วันเทศกาลจะขายดีกว่าวันธรรมดา ศาลเจ้าจะดึงดูดลูกค้ามาเรื่อย ๆ ทำให้ร้านในบริเวณนี้ได้มีลูกค้าเยอะขึ้น จึงค้าขายดี ดังนั้น ผู้ขายก็นิยมมาไหว้ เพื่อแสดงความเคารพและขอบคุณด้วยตัวเอง

ดังที่ นางทองคำ คงเกาะ ผู้ที่มากราบไหว้ศาลเจ้าแม่ประดู่ คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 68 ปี (8 พฤศจิกายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“ร้านของเราก็ออยู่ข้าง ๆ นี้ ในวันเทศกาลจะขายดีกว่าไม่ว่าร้านที่อยู่ข้าง ๆ นี้หรือว่าศาลเจ้า ลินค้าก็จะขายดี เห็นไหมศาลเจ้าจะขายรูปเทียนให้ผู้ศรัทธา เราขายของชำ ในวันพระจีนหรือเทศกาลจีนเราจะมีรายได้เยอะกว่า”

สอดคล้องกับ นายวีระ พันภาคย์ ผู้ดูแลของศาลเจ้าแม่ประดู่ คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 38 ปี (17 เมษายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“คนไทยเชื้อสายจีนส่วนใหญ่มาในวันที่ 1 กับวันที่ 15 ตามปฏิทินจีน เพราะสองวันนี้เป็นวันพระจีน แล้วก็คือเทศกาลจีน

จริง ๆ แล้ว ในเทศกาลจีน ผมจะมีรายได้เยอะกว่าปกติครับ
เพราะพวกเขามาไหว้ก็ต้องซื้อรูปเทียนอะไรอย่างนี้”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า ไม่ว่าจะไม่ว่าผู้ที่มีร้านที่อยู่ใกล้ ๆ ศาลเจ้าหรือว่าผู้ดูแลของศาลเจ้า ในวันพระจีนกับเทศกาลจีนจะมีรายได้เยอะกว่าปกติ จึงทำให้เรารู้ว่า ศาลเจ้ามีบทบาทด้านเศรษฐกิจ คือ ช่วยการค้าขายได้ดี ซึ่งทำให้ผู้ที่อยู่บริเวณนี้ได้ชีวิตดีและสบายขึ้น

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์สรุปได้ว่า ในวันเทศกาล ศาลเจ้าจะมีพิธีกรรม จึงดึงดูดผู้คนต่าง ๆ เข้ามาศาลเจ้า ส่งผลให้บริเวณศาลเจ้ามีผู้คนจำนวนมากขึ้น จึงช่วยให้ร้านที่อยู่ในบริเวณศาลเจ้าและศาลเจ้าเองมีรายได้ดีขึ้น ดังนั้น เราถือว่าความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าแม่ทับทิมมีบทบาทด้านการค้าขายเป็นอย่างมาก หรือแม้ในวันธรรมดาที่มีผู้มากราบไหว้ศาลเจ้าทุกวัน แม้ไม่มากเท่าในวันเทศกาล เพราะคนเรานั้น เมื่อมีความทุกข์ก็จะนึกถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์โดยเฉพาะชาวไทยเชื้อสายจีนที่จะนึกถึงศาลเจ้าที่ตนคุ้นเคย

4.2.2 การท่องเที่ยว

การสักการบูชาศาลเจ้าแม่ทับทิม นอกจากมีบทบาทต่อด้านเศรษฐกิจการค้าขายแล้วยังทำให้ผู้วิจัยได้เห็นถึงบทบาทต่อการท่องเที่ยว เนื่องจากความเชื่อของเจ้าแม่ทับทิมเริ่มตั้งแต่โบราณจนถึงปัจจุบันเป็นเวลายาวนาน และความเชื่อของผู้ศรัทธาที่มีต่อเจ้าแม่ทับทิมมีอย่างกว้างขวาง ผู้ศรัทธาทั้งในประเทศและต่างประเทศที่มากกราบไหว้เจ้าแม่ทับทิมก็มีจำนวนมากนักท่องเที่ยวที่นับถือเจ้าแม่ทับทิมได้ยื่นขาาก็จะมาศาลเจ้าและกราบไหว้ โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลจะมีนักท่องเที่ยวมาสักการบูชารูปเคารพเจ้าแม่ทับทิมเป็นอย่างมาก

ผู้วิจัยศึกษาศาลเจ้าแม่ทับทิม ศาลเจ้าแม่ประตู และศาลเจ้าอามาแก๊งทั้ง 3 ศาลเจ้าสังเกตได้ชัดเจน คือ ศาลเจ้าแม่ประตูจะมีลักษณะที่โดดเด่นเป็นสถานที่ท่องเที่ยว เพราะศาลเจ้านี้ตั้งอยู่ในตลาดเก่า ใกล้ ๆ ถนนเยาวราช นักท่องเที่ยวมาเที่ยวศาลเจ้านี้จะไม่ค่อยยาก

ดังที่ นางอ้อ เหมียวเฮียะ ผู้ดูแลของศาลเจ้าแม่ประตู คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 80 ปี (8 พฤศจิกายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“มีคนจีนมาเที่ยวที่เยาวราช ก็มาดูศาลเจ้า แต่ปกติเป็นดู
เฉย ๆ เขาจะไม่ไหว้ บางคนจะถ่ายรูป คนส่วนใหญ่มาดูเฉย ๆ
ชาวต่างชาติมาที่นี่ ใครก็มี คนจีนมี คนญี่ปุ่นก็มี คนฝรั่งก็มี”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า ถ้าคนจีนมีโอกาสมาเที่ยวที่ย่านเยาวราชและได้ยินว่ามีศาลเจ้าแม่ทับทิมตั้งอยู่ในย่านเยาวราช คนจีนอาจจะมาดูศาลเจ้าและมาถ่ายรูปด้วย แต่ไม่ไหว้ศาลเจ้า นอกจากนี้ยังมีคนญี่ปุ่นและคนฝรั่งมาดูศาลเจ้า ศาลเจ้าจึงมีบทบาทที่มีผลต่อสังคมไทยในด้านการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก

ดั่งที่ นายวีระ พันภาคย์ ผู้ดูแลของศาลเจ้าแม่ประตู คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 38 ปี (17 เมษายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“ในวันเทศกาลจีนจะมีผู้คนต่าง ๆ ที่จำนวนมากมา ศาลเจ้านี้ นักท่องเที่ยวมาเล่นที่นี่ก็มี เพราะในตอนเย็น ๆ ศาลเจ้านี้จะมีจิว พวกเขามาดู รู้สึกสนุก ถ้าคนที่มาศาลเจ้าเยอะ รูปกับเทียนจะขายดี”

สอดคล้องกับ เจตน์ เจนดำรงศิลป์ คนที่มาไหว้ศาลเจ้าแม่ประตู คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 27 ปี (8 พฤศจิกายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“ผมก็เห็นคนฝรั่งเดินไปเดินมา แล้วเข้ามาศาลเจ้า แต่ปกติก็ดูเฉย ๆ ไม่ได้ไหว้ คนจีนที่เป็นนักท่องเที่ยวอาจจะมาไหว้ครับ แต่ก็ไม่ใช่เยอะ ส่วนใหญ่ถ่ายรูปเสร็จก็ออกไป ไม่ทำอะไรอย่างอื่นครับ”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า ศาลเจ้าจะเป็นสถานที่ท่องเที่ยวดึงดูดนักท่องเที่ยวมาเพื่อชมศึกษาหาความรู้และกราบไหว้ โดยเฉพาะเทศกาลจีน คนที่มาศาลเจ้ายิ่งมากขึ้น แล้วทำให้รูปและเทียนของศาลเจ้ายิ่งขายดี โดยเฉพาะชาวจีนที่เชื่อถือในเรื่องเจ้าแม่มาจู่ ส่วนนักท่องเที่ยวชาติอื่น ๆ เช่น ฝรั่งนั้น ต้องการการท่องเที่ยวแบบมีความรู้ นอกจากให้เห็นสิ่งแปลกใหม่ในบรรยากาศรอกชอกชอยแคบ ๆ ที่เต็มไปด้วยวิถีชีวิตแบบจีน ๆ ที่ยังหลงเหลืออยู่ในเมืองหลวงอย่างกรุงเทพฯ ในขณะที่ไชน่า ทาวน์ (China Town) หรือชุมชนจีนของประเทศอื่น ๆ อาจไม่มีบรรยากาศนี้แล้ว

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์และการลงภาคสนามนั้นแสดงให้เห็นว่า คนไทยเชื้อสายจีนมีความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าแม่ทับทิมในสังคมไทย ทำให้เกิดบทบาทด้านการค้าขายและการท่องเที่ยวต่อสังคมไทย เนื่องจากเยาวราชเป็นศูนย์กลางการค้าขายที่ใหญ่เป็นอันดับต้น ๆ ของประเทศไทย จึงจะช่วยให้เศรษฐกิจพัฒนา

4.3 บทบาทด้านสังคม

จากการศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าแม่ทับทิมของคนไทยเชื้อสายจีน ในย่านเยาวราชและการลงภาคสนามนั้นในย่านเยาวราช ทำให้ผู้วิจัยได้เห็นถึงศาลเจ้ามีบทบาทด้านสังคมอย่างชัดเจน

4.3.1 ด้านคุณธรรมจริยธรรม

การนับถือเทพเจ้าต่าง ๆ รวมไปถึงการนับถือเจ้าแม่ทับทิม แน่นนอนว่าสิ่งที่สำคัญที่เป็นแกนหลักของการศรัทธา คือ การมีคุณธรรม จริยธรรม การรู้จักผิดชอบชั่วดี แล้วความเชื่อและ

พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าแม่ทับทิมก็มีบทบาทต่อผู้นับถือในด้านคุณธรรมและจริยธรรมโดยตรงอีกเช่นกัน

ดังที่ นายสมชัย กวางพาณิชย์ คนที่อาศัยอยู่ในย่านเยาวราชมากราบไหว้เจ้าแม่ทับทิม คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 56 ปี (17 เมษายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“ความเชื่อจะช่วยให้ผู้คนสร้างบรรทัดฐานในชีวิต ทำไมพูดแบบนี้ ก็เพราะเรารู้จักกันว่า คนที่นับถือเจ้าแม่กวนอิมจะกินเจ คนที่นับถือเทพกวนอูส่วนใหญ่จะมีความซื่อสัตย์ คนที่นับถือพระสังกัจจายน์ส่วนใหญ่จะอารมณ์ดี เป็นต้น นี่ก็คือบทบาทของความเชื่อ ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อความคิดและวิถีชีวิตของมนุษย์ ทำให้ผู้ศรัทธาพยายามทำให้ตัวเองเหมือนรูปเคารพที่ตนเองนับถือ เนื่องจากผู้ศรัทธาเชื่อมั่นว่ารูปเคารพที่ตัวเองเชื่อถือเป็นเทพเจ้าหรือพระที่ดี จึงทำให้พวกเขาประพฤติตัวตามรูปเคารพที่ตัวเองเชื่อถือ เพื่อให้ตัวเองดีขึ้น คนที่นับถือมาจูนิยมช่วยเหลือคนอื่น เพราะเมื่อมาจูนยังมีชีวิตอยู่ก็เป็นหญิงสาวที่ชอบช่วยคนอื่น”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า ความเชื่อจะช่วยให้ผู้คนสร้างบรรทัดฐานในชีวิต เพราะผู้ศรัทธาเชื่อมั่นว่ารูปเคารพที่ตนเองนับถือเป็นเทพเจ้าหรือพระที่ดีและอยากทำให้ตัวเองดีขึ้น ก็ตามรูปเคารพที่ตนเองนับถือ ความเชื่อที่เกี่ยวกับเจ้าแม่ทับทิมทำให้คนนับถือเจ้าแม่ทับทิมนิยมช่วยเหลือคนอื่น เพราะเจ้าแม่ทับทิมช่วยคนอื่นบ่อย ๆ ในทางจิตวิทยาคือการสร้าง “พฤติกรรมเลียนแบบ” ไม่ต่างจากการที่ลูก ๆ จะมองดูพฤติกรรมของบิดามารดาหรือคนที่อยู่ใกล้ตัว แล้วเลียนแบบซึ่งอาจมีทั้งดี-ไม่ดี แต่ความเชื่อที่เกิดจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีพฤติกรรมดี ๆ ย่อมทำให้ผู้กราบไหว้บูชาและทำตามมีความประพฤติที่ดีอย่างแน่นอน

ดังที่ นิติพัฒน์ จิตต์สง่าบดี (陈宥良) คนที่ร่วมพิธีกรรมของศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 63 ปี (17 เมษายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“เราต้องไหว้ที่เต้เป่ไ้ เพราะเราต้องมีความกตัญญู เราต้องไหว้เจ้าพ่อแห่งเจีย เพราะเราต้องมีความกล้าหาญ เราต้องไหว้มาจู่ เพราะเราต้องรู้จักช่วยเหลือคนอื่นเป็นสิ่งดี เราต้องมีจิตใจดีงาม ทำให้ตัวเองมีคุณธรรมจริยธรรมเป็นอย่างดี”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า เราต้องมีความเชื่อและไหว้รูปเคารพ เพราะทุก ๆ รูปเคารพก็มีความหมาย มีคุณลักษณะพิเศษที่เป็นที่เฉพาะเจาะจงของตน ความเชื่อที่ดีจะชี้นำทางชีวิตที่ดีให้ผู้ศรัทธา ทำให้ผู้ศรัทธาเป็นคนที่มีความประพฤติและมีคุณธรรม

ดั่งที่ ขวัญชัย บุญบุรพงค์ คนที่ร่วมพิธีกรรมของศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ คนไทย
เชื้อสายจีน อายุ 60 ปี (12 มกราคม 2562 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“ความเชื่อมีอิทธิพลต่อมนุษย์ แล้วจึงได้มีอิทธิพลต่อ
สังคม มนุษย์ต้องมีความเชื่อ เพราะความเชื่อจะช่วยมนุษย์ชีวิต
เป็นอย่างดี ซึ่งจะเป็นกำลังใจให้มนุษย์ อย่างเช่น ผมเชื่อพุทธ
ศาสนานามหายานเชื่อมาจู่ เมื่อผมเจอปัญหา ผมก็ไม่กังวล เพราะผม
เชื่อว่าเทพเจ้าจะดูแลผมและช่วยผม ผมพยายามทำบุญในทุกวัน
และช่วยเหลือคนอื่น ตามมาจู่ที่มีความเมตตา ทำให้คนอื่นสบาย
ใจ ผมอยากบอกว่า ความเชื่อจะช่วยสร้างคุณธรรมจริยธรรมที่ดี
จะสอนให้เราทำเรื่องดี เราจึงเป็นคนดีได้ครับ”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า ความเชื่อจะเป็นกำลังใจให้มนุษย์ ทำให้
ผู้ศรัทธาได้มีความเชื่อมั่น เมื่อเจอปัญหาที่มีความกล้าหาญไปแก้ปัญหา จึงได้กล่าวว่าความเชื่อมี
อิทธิพลต่อมนุษย์และสังคม ความเชื่อที่ดีจะช่วยสร้างคุณธรรมจริยธรรมที่ดี ซึ่งจะสอนให้ผู้ศรัทธาทำ
เรื่องดีและพยายามทำตัวเองเป็นคนดี

ดั่งที่ บุนฮุย พนิตพงศ์ศรี คนที่มาไหว้เจ้าแม่มาจู่ คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 60 ปี (12
มกราคม 2562 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“ผมคิดว่าความเชื่อที่ดีจะทำให้ผู้ศรัทธาค่อย ๆ
เปลี่ยนเป็นคนที่ดี เป็นคนใจดี เพราะเทพเจ้าที่ผู้ศรัทธา
เชื่อมั่นเป็นเทพเจ้าที่นิสัยดี ส่วนใหญ่จะชอบช่วยคนอื่น ดังนั้น จะ
มีคนเชื่อท่านและทำตามท่าน ถ้าเราไปศาลเจ้า ปกติเราจะไป
ทำบุญและกราบไหว้เทพเจ้าใช่ไหม การทำบุญก็เป็นการแสดง
อิทธิพลของความเชื่อ เพราะว่าเทพเจ้าได้สอนให้ผู้ศรัทธาต้องเป็น
คนดี ถ้าเรามีความสามารถ เราก็ต้องช่วยคนอื่น เหมือนที่มาจู่ช่วย
เรา”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า ความเชื่อที่ดีจะทำให้ผู้ศรัทธาเป็นคนนิสัยดี
ผู้ศรัทธาจะตามเทพเจ้าที่ตัวเองเชื่อมั่น ถ้าเทพเจ้าชอบช่วยคนอื่น ผู้ศรัทธาก็เหมือนกัน ดังนั้น
ความเชื่อมีอิทธิพลต่อคุณธรรมจริยธรรมเป็นอย่างมาก ซึ่งจะทำให้ผู้ศรัทธามีความก้าวหน้าและ
พยายามทำให้ตัวเองเป็นคนดี จึงทำให้สังคมดีขึ้น

ดั่งที่ นายปรีชา เจริญสุขเกษม ผู้ดูแลศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ คนไทยเชื้อสายจีน
อายุ 48 ปี (17 พฤษภาคม 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“ศาลเจ้านี้มีพิธีกรรมเยอะ ปีละสี่ครั้งครับ ในเทศกาลจีน เราจะช่วยจัดการทำบุญ หลังจากพิธีกรรมเสร็จเราจะกินข้าวด้วยกัน อาหารทั้งหมดให้กินฟรีครับ อาหารและขนมทำการบูชาเสร็จ เราก็กินเองมากิน ผู้ที่มากราบไหว้ก็กินได้ ใครก็กินได้ ให้กินอาหารฟรีก็เพื่อช่วยคนที่มีความลำบาก เราเชื่อว่าเจ้าแม่ทับทิมก็อยากทำเป็นแบบนี้ เพราะท่านใจดีมาก จะช่วยคนที่มีความลำบากนะ ๑ ครับ”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า เมื่อถึงเทศกาลตามคติจีนจะมีอาหารให้กินโดยไม่เสียสตางค์ในศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ ไม่ว่าใครก็กินได้ เพื่อช่วยคนลำบากยากจน เพราะเจ้าแม่ทับทิมมีความเมตตา ชอบช่วยเหลือคนที่อดคัดขาดแคลน ดังนั้น จึงได้กล่าวว่าหากเรามีความเชื่อที่ดีจะทำให้ผู้ศรัทธามีจิตใจดีงามจากการช่วยเหลือให้มีความอิ่มด้วยอาหาร ช่วยสร้างคุณธรรมจริยธรรมเป็นอย่างดี

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์สรุปได้ว่า ความเชื่อที่ดีจะช่วยผู้คนสร้างบรรทัดฐานในชีวิตและชี้นำทางชีวิตให้ผู้ศรัทธา เมื่อคนศรัทธาได้ทราบประวัติและเรื่องราวที่สำคัญที่รูปเคารพเคยปฏิบัติเมื่อมีชีวิตอยู่จริงตามเรื่องราวตำนาน ผู้ศรัทธาจะเลียนแบบวิธีการกระทำของรูปเคารพ จึงทำให้ผู้ศรัทธาพยายามพัฒนาตัวเอง และทำให้ตัวเองมีคุณธรรมจริยธรรมเป็นอย่างดี ดังนั้น ถือว่าความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าแม่ทับทิมมีบทบาทด้านคุณธรรมจริยธรรมเป็นอย่างมาก

4.3.2 การเป็นศูนย์รวมใจ สร้างความสามัคคี

ศาลเจ้าแม่ทับทิมเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่จัดพิธีกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะที่จัดการเทศกาลเกี่ยวกับเจ้าแม่ทับทิมตามความเชื่อของคนจีนหรือคนไทยเชื้อสายจีนหรือในเวลาปกติคนที่ศรัทธาเลื่อมใสก็มากกราบไหว้ได้ทุกวัน จึงเป็นสถานที่ที่ดึงดูดผู้คนต่าง ๆ เข้ามา แล้วทำให้ผู้คนต่าง ๆ จิตใจสบายใจ และได้รับความเป็นสิริมงคล จึงได้เกิดผลดีกลับมาให้กับตัวเอง

ความเชื่อของผู้คนที่เป็นเรื่องเดียวกันจะทำให้ผู้คนมีความรู้สึกที่เกิดความอบอุ่นใจในสิ่งที่เหมือนกันกับตน ดังนั้น ศาลเจ้าจะเป็นสถานที่ที่สร้างโอกาสให้ผู้คนต่าง ๆ ได้รู้จักกัน จึงถือว่าศาลเจ้าเป็นศูนย์รวมใจ และได้สร้างความสามัคคี มีกิจกรรมต่าง ๆ ให้ทำร่วมกัน ทำให้เกิดการสนทนาผู้คุยในเรื่องเดียวกันหรือแนวทางเดียวกัน

ดังที่ นายวรศักดิ์ พิพิทวิทยากุล (王尚丰) คนที่ร่วมพิธีกรรมของศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 65 ปี (17 เมษายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“คนที่ร่วมพิธีกรรมทั้งหมด 6 คนนี้ ก็รู้จักกันในช่วงนี้ สมมติในวัชรโพธิสถานมงคลชัย เพราะเรามีความเชื่อเหมือนกัน แล้วร่วมพิธีกรรมที่เดียวกัน จึงทำให้คุยกันอย่างสบายใจ ประเทศ

จีนมีคำพังเพยหนึ่งว่า สิ่งของจะแบ่งตามประเภท ผู้คนจะแบ่งตามกลุ่ม ก็หมายถึงว่า คนที่มีความเชื่อเดียวกันหรือนิยมเรื่องเหมือนกัน ก็รวมกลุ่มกันได้อย่างสบายใจ ถ้าความคิดไม่เหมือนกัน เราก็รู้สึกคุยกับเขายากจัง ใช่มั้ย”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า ความเชื่อเหมือนกันและร่วมพิธีกรรมที่เดียวกันจะทำให้ผู้ศรัทธารู้จักกันและรวมใจ ส่งผลให้ผู้ศรัทธาจะได้คุยกันอย่างดีใจและสบายใจ ดังนั้น ถือได้ว่าศาลเจ้ามีบทบาทเป็นศูนย์รวมจิตใจ ทำให้มนุษย์รู้สึกมีพวกมีเพื่อนที่ได้ทำกิจกรรมเดียวกัน

ดังที่ นางศิริวัลย์ คำพิทุม คนที่มาราบไหว้เจ้าแม่ทับทิม คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 61 ปี (17 พฤษภาคม 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“ศาลเจ้านี้ทุกคนก็มาช่วยจัดการ อยู่ศาลเจ้าแถวนี้และบริเวณนี้ ใครว่างก็มาช่วยเหลือกัน มาทำความสะอาด หรือมาเก็บของให้เป็นระเบียบ โดยเฉพาะในช่วงเทศกาล ศาลเจ้ามีพิธีกรรมก็มีคนเข้ามายิ่งเยอะขึ้น มาทำบุญและร่วมพิธีกรรมด้วย เมื่อพิธีกรรมเสร็จแล้วก็กินข้าวด้วยกัน ทุกคนก็เหมือนครอบครัวนั่งกินด้วยกันและคุยกันด้วย”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า คนที่อยู่ในบริเวณศาลเจ้าจะมาช่วยทำความสะอาดและเก็บของของการช่วยกันทำในกิจกรรมดี ๆ เช่น ช่วยทำให้ศาลเจ้าสะอาด มีระเบียบ เป็นกิจกรรมที่ดี ทำให้คนทำหรือคนที่มาอยู่ศาลเจ้าได้รู้สึกจิตรวมสบายใจ ใครว่างใครก็มาช่วยจัดการศาลเจ้า โดยเฉพาะในช่วงเทศกาล คนที่มาราบไหว้ ทำบุญและร่วมพิธีกรรมจะมากกว่าวันธรรมดา เมื่อพิธีกรรมเสร็จแล้วก็นั่งกินข้าวด้วยกัน จึงถือว่าความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าแม่ทับทิมมีบทบาทด้านสังคม คือ สร้างความสามัคคีในสังคมไทย

ดังที่ เบญจวรรณ แซ่เตียว คนที่มาไหว้เจ้าแม่มาจู้ คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 62 ปี (12 มกราคม 2562 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“แม้ว่าเราเรียกศาลเจ้าจีนบ่อย ๆ แต่ก็ไม่ใช่มีแค่คนจีนมาไหว้ บางทีก็มี คนไทยมาไหว้ เมื่อทำการบูชาเสร็จ ยายก็ได้เจอคนไทยเข้ามาไหว้ เขาบอกว่าเขาเป็นคนไทย ไม่ใช่คนไทยเชื้อสายจีน ศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะเคยเจอ ศาลเจ้าแม่ประตูก็มี นี่เป็นเรื่องธรรมดา ความเชื่อก็ต้องตามใจทุกคน ไม่เลือกว่าจะเป็นคนไทยคนจีน”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า ไม่ว่าจะคนจีนหรือว่าคนไทย ก็นิยมมาไหว้ศาลเจ้า ความเชื่อต้องเกิดจากความสมัครใจ จึงได้กล่าวว่า ศาลเจ้าเป็นศูนย์รวมใจ และได้สร้างความสามัคคี เพราะความเชื่อเดียวกันจะทำให้คนที่แตกต่างกันมีความรู้สึกเหมือนกัน ซึ่งจะช่วยให้ศรัทธาค่อยง่าย ค่อยอย่างสบายใจและรวมใจ จึงได้สร้างความสามัคคีให้มนุษย์และสังคม

ดังที่ เจตน์ เจนดำรงศิลป์ คนที่มาไหว้ศาลเจ้าแม่ประดู่ คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 27 ปี (8 พฤศจิกายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

*“ผมมาไหว้ศาลเจ้าแม่ประดู่ ซึ่งผมว่ามีประโยชน์มาก
คุณเขียนเรื่องเกี่ยวกับศาลเจ้านี้ต้องเขียนดี ๆ นะครับ อยากรู้อะไร
อยากได้ข้อมูลอะไรก็มาถามผมเลย ผมจะช่วยให้ครับ ผมอยากให้
ศาลเจ้านี้ได้พัฒนา ถ้าคุณเขียนเรื่องดี ๆ อาจจะทำให้คนมาไหว้
เยอะยิ่งขึ้นครับ”*

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า ผู้ศรัทธายินยอมให้สัมภาษณ์ก็เพราะว่าอยากให้ศาลเจ้ามีความเจริญและมีการพัฒนา ผู้ศรัทธารู้สึกไหว้ศาลเจ้าแล้วได้ประโยชน์มาก จึงอยากให้ศาลเจ้าคงอยู่คู่คนตลอดไป เพื่อให้ผู้คนได้มากราบไหว้แสดงความเคารพและขอบคุณศาลเจ้าไปนาน ๆ ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าศาลเจ้าเป็นศูนย์รวมใจของผู้ศรัทธาที่อยากให้ศาลเจ้าอยู่เป็นอย่างดีและพัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ มีผู้คนต่าง ๆ ร่วมใจเพื่อให้เป็นสถานที่ยึดเหนี่ยวจิตใจและเป็นศูนย์รวมของการทำกิจกรรมต่าง ๆ

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์สรุปได้ว่า ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าแม่ทับทิม มีบทบาทด้านสังคมอย่างชัดเจน คือ ศาลเจ้าเป็นศูนย์รวมใจ และสร้างความสามัคคีในสังคมได้ แม้เป็นเรื่องสังคมกลุ่มย่อย ๆ ก็ตาม ความเชื่อเดียวกันจะทำให้ผู้คนต่าง ๆ มีความรู้สึกใกล้ชิดกัน แล้วร่วมพิธีกรรมด้วยกันจะทำให้ผู้คนต่าง ๆ ช่วยเหลือกัน ไม่ว่าจะคนไทยเชื้อสายจีนหรือคนไทยก็เข้ามากราบไหว้ศาลเจ้าได้ ผู้ศรัทธาที่สนใจศาลเจ้าอยากให้ศาลเจ้าอยู่ได้เป็นอย่างดีและพัฒนาขึ้น จึงยินยอมให้สัมภาษณ์แก่ผู้วิจัย ดังนั้น กล่าวได้ว่า ศาลเจ้าเป็นสถานที่ที่ร่ามจิตใจ และช่วยสร้างความสามัคคีในสังคมไทยได้

4.4 บทบาทด้านวัฒนธรรม

ประเทศไทยและประเทศจีนเป็นพี่น้องกันที่มีความสัมพันธ์ไมตรีกันมาอย่างช้านาน เมื่อคนจีนอพยพเข้ามาเมืองไทยก็ตั้งถิ่นฐานและใช้ชีวิตในสังคมไทย จึงได้นำวัฒนธรรมจีนเข้ามาและเผยแพร่ในสังคมไทยตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน ทำให้เกิดการผสมกลมกลืนกับขนบธรรมเนียมประเพณีไทยไปด้วย ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับมาจู่เป็นวัฒนธรรมจีนก็เพราะว่าตามคนจีนอพยพเข้ามาเมืองไทย เมื่อชาวจีนดำรงชีวิตในประเทศไทยที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกัน แต่เพราะพื้นฐาน

ศาสนาที่ไม่ขัดแย้งกับความเชื่อของคนไทย จึงเกิดการผสมผสานวัฒนธรรมไทย-จีนขึ้น ทำให้ชาวจีนสามารถสืบทอดวัฒนธรรมจีนของตนได้ในประเทศไทย ในขณะที่เดียวกันก็มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมไทย-จีนให้กันและกันด้วย ความเชื่อเกี่ยวกับศาลเจ้าแม่ทับทิมจึงเกิดบทบาทต่อวัฒนธรรมไทยเป็นอย่างมาก

4.4.1 การสืบทอดวัฒนธรรมจีน

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาด้านภาคสนามสามสถานที่ ได้แก่ ศาลเจ้าแม่ทับทิม วัดเกาะ ศาลเจ้าแม่ประดู่ และศาลเจ้าอาม่าเก็ง ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องจะแสดงให้เห็นวัฒนธรรมจีนที่สืบทอดมา เช่น วันพระจีน วันเกิดของมาจู่ จิวแต่จิว ฯลฯ

วันพระจีน ก็คือ วันที่ 1 กับวันที่ 15 ตามปฏิทินจีน ในสองวันนี้ คนจีนต้องเข้าไปวัดหรือศาลเจ้าทำการบูชา ดังนั้น เรียกสองวันนี้ว่าวันพระจีน เหตุที่วันที่ 1 กับวันที่ 15 ต้องไปกราบไหว้ศาลเจ้าหรือวัดก็เพราะคนจีนส่วนใหญ่เชื่อคือพุทธศาสนาหายาน ซึ่งทำให้คนจีนเชื่อว่าในโลกมีวัฏสงสาร สวรรค์และนรก ในนรกภูมิ 1 วันเท่ากับ 1 เดือนของโลกมนุษย์ เมื่อถึงเวลาวันที่ 1 กับวันที่ 15 ตามปฏิทินจีน ก็คือ เวลากินอาหารเข้ากับเวลาอาหารเย็นของผู้ที่อยู่ในดินแดนนรกหรือนรกवास (นรก+อาวาส) ดังนั้น ชาวจีนส่วนใหญ่จึงจึงทำการบูชาในวันที่ 1 กับวันที่ 15 ตามปฏิทินจีน

ดังที่ จรัลรัตน์ แก้วสมุนไพโร คนที่ร่วมพิธีกรรมของศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 65 ปี (12 มกราคม 2562 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“ยายปกติเข้ามาศาลเจ้าเดือนละสองครั้ง คือ วันที่ 1 กับวันที่ 15 ตามปฏิทินจีน ยกเว้นเทศกาลจีน ถ้ามีพิธีกรรมก็เข้ามา คนมากราบไหว้ส่วนใหญ่ก็มาสองวันนี้แหละ ในบ้านของเรามีปฏิทินจีนให้ดูทุกวันเลย เพราะไม่เหมือนปฏิทินจีนทรคติไทย เราก็จำไม่ค่อยได้ ต้องดูปฏิทินจีนบ่อย ๆ จริง ๆ แล้ว ที่เรารู้จักกัน ส่วนใหญ่จะมาวันที่ 1 กับวันที่ 15 ตามปฏิทินจีน แต่บางที่มีธุระและไม่มีเวลา ก็อาจจะไม่มาค่ะ”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า ประเพณีจีนที่วันที่ 1 กับวันที่ 15 ตามปฏิทินจีนต้องกราบไหว้ศาลเจ้าหรือวัดได้สืบทอดมา คนไทยเชื้อสายจีนส่วนใหญ่ยังดำเนินธรรมเนียมนี้ได้ อย่างดีสม่ำเสมอ การปฏิบัตินี้จึงเป็นวัฒนธรรมจีนตามคติของคนจีนโพ้นทะเลที่เข้ามาเมืองไทย จึงได้สืบทอดมาเรื่อย ๆ จนกลายเป็นสัญลักษณ์พิเศษของจีน โดยเฉพาะแหล่งกำเนิดของมาจู่ที่เกาะหมอยใจ

วันเกิดของมาจู่ คือ วันที่ 23 เดือน 3 ตามปฏิทินจีน ในวันนี้ศาลเจ้าแม่มาจู่จะมีพิธีกรรมใหญ่เพื่อแสดงความเคารพมาจู่ ขอพรเรื่องต่าง ๆ โดยเฉพาะสถานที่กำเนิดของมาจู่ ซึ่งก็คือ

เกาะเหมยโจว ที่นี้จะมีพิธีกรรมใหญ่มาก ทุกคนจะใส่ชุดจีนโบราณ มีการเต้นรำ ร้องเพลง และทำการสักการบูชาด้วย

ภาพที่ 30 พิธีกรรมที่ศาลเจ้ามาจู่ที่เกาะเหมยโจว

ที่มา: Zhong Yulu (พลอย) ถ่ายเมื่อวันที่ 29 เมษายน 2559 ที่เกาะเหมยโจว

ตั้งที่ นางจารุชา จารุชัยมนตรี คนที่ร่วมพิธีกรรมของศาลเจ้าอาม้าเก็ง คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 59 ปี (17 เมษายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“ในประเทศไทย ทุกคนก็เรียกมาจู้ว่าเจ้าแม่ทับทิม ศาลเจ้าแม่ทับทิมจะมีพิธีกรรมในวันที่ 23 เดือน 3 ตามปฏิทินจีน เพราะวันนี้เป็นวันเกิดของมาโจ้ว เหมือนเมืองจีนจะมีพิธีกรรมใหญ่ในวันนี้ ศาลเจ้าในไทยที่เคารพมาจู้ก็ต้องมีพิธีกรรมค่ะ แต่ว่าพิธีกรรมอาจจะไม่ค่อยใหญ่”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า ในเมืองไทย วันที่ 23 เดือน 3 ตามปฏิทินจีนก็ต้องมีพิธีกรรมเพื่อเคารพมาจู้ เพราะประเพณีสืบทอดจากจีน แม้ว่าพิธีกรรมอาจจะไม่ค่อยใหญ่ แต่ถ้าเรายังเชื่อถือมาจู้ก็ต้องทำการบูชารูปเคารพของมาจู้ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมจีนที่สืบทอดจากสมัยราชวงศ์ซ่งจนถึงปัจจุบัน นอกจากการสักการะบูชามาจู้แล้ว ยังมีหรรสพจึงในศาลเจ้าแม่ทับทิมคือจี้วแต่จี้วด้วย

จี้วแต่จี้ว จี้ว คือ การแสดงที่ผสมผสานการขับร้องและการเจรจาประกอบกับลีลาท่าทางของนักแสดงให้ออกเป็นเรื่องราว จี้วแต่จี้ว ก็คือ การแสดงจี้วด้วยใช้ภาษาแต่จี้ว ซึ่งเป็นจี้วท้องถิ่น แต่สืบทอดมาเป็นเวลานาน เหตุที่เป็นจี้วแต่จี้วเพราะกลุ่มจีนส่วนใหญ่ คือ คนแต่จี้ว

ดังที่ นาง วิจิตร คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 61 ปี และเป็นคนที่นั่งสมาธิในวัชรโพธิสถานมณฑลฉัญ เคยดูจี้วแต่จี้วในศาลเจ้าแม่ประตู (8 พฤศจิกายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“จี้วแต่จี้วจะใช้ภาษาแต่จี้วมาแสดงเรื่องราว ถ้าไม่ใช่คนแต่จี้วหรือไม่เคยเรียนภาษาแต่จี้วไปดูละก็ฟังไม่รู้เรื่อง การแสดงจี้วทุกครั้งก็มีเรื่องไม่เหมือนกัน มีชื่อเสียงที่สุดก็คือ เป่าบั้นจิ้น คุณไปหาใน Google ก็มี แต่ว่าคุณไปดูแล้วก็น่าจะเข้าใจ คุณเป็นคนเสฉวน ดูจี้วแต่จี้วจะเข้าใจยาก”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า จี้วแต่จี้วเป็นวัฒนธรรมจีนที่คนแต่จี้วนำเข้ามา เมื่อย้ายเข้ามาเมืองไทยและสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นสัญลักษณ์จีนอย่างหนึ่งที่สำคัญได้เผยแพร่ในเมืองไทย จึงกล่าวได้ว่าชาวจีนดูแลรักษาวัฒนธรรมของตนเป็นอย่างดี ทำให้วัฒนธรรมของตนได้ สืบทอดมาเสมอและเผยแพร่ไปจนปัจจุบัน

คนไทยเชื้อสายจีนในย่านเยาวราชที่บรรพบุรุษอพยพมาจากประเทศจีนมีจำนวนมาก ซึ่งตั้งแต่วัยบรรพบุรุษมาจนถึงรุ่นปัจจุบัน ถึงแม้เวลาจะผ่านไปนานแค่ไหน และถึงแม้จะไม่ได้อยู่ในประเทศบ้านเกิดของตน ผู้คนในย่านนี้ก็ยังคงรักษาวัฒนธรรมจีนไว้และมียังคงสืบทอดวัฒนธรรมจีนกันอย่างต่อเนื่อง

ดังที่ นิตินันท์ จิตต์สง่าบดี(陈宥良) คนที่ร่วมพิธีกรรมของศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 63 ปี (17 เมษายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“ภาษาและความเชื่อจะเป็นหัวใจสำคัญของมนุษย์กับมนุษย์ ภาษาช่วยให้เราได้อยู่กับคนอื่น ความเชื่อทำให้เรารวมใจ อากังเรียนภาษาจีนก็เพราะอากังมีความหวังว่าอยากไปเที่ยวประเทศจีน ประเทศจีนเป็นมาตุภูมิของเรา อยากเห็นประเทศจีนพัฒนา เมื่อเราไปประเทศจีน พบว่าคนจีนจำนวนมากก็นับถือมาจู่ก็รู้สึกดีใจมาก ความเชื่อเรื่องเกี่ยวกับมาจู่สืบทอดจากบรรพบุรุษในประเทศจีนมีรากของเรา เหมือนแดนดิไลออน แม้ว่าลอยตามลมไปยังสถานที่ต่าง ๆ แต่เราก็มีรากมาจากจีน”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า ภาษาและความเชื่อเป็นหัวใจสำคัญของมนุษย์ ความเชื่อเกี่ยวกับมาจู่สืบทอดจากเมืองจีน เป็นวัฒนธรรมส่วนหนึ่งของคนจีน แล้วคนจีนอพยพเข้ามาเมืองไทยจึงนำเข้ามาและสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน คำว่า แดนดิไลออน ที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวถึงมาจากภาษาอังกฤษว่า Dandelion เป็นชื่อดอกไม้ชนิดหนึ่ง ประเภทไม้ล้มลุก พบเฉพาะที่เมืองหนาว มีเมล็ดมากมาย ขนาดเปา เมื่อมีลมพัดจึงทำให้แดนดิไลออนกระจายและไปออกตักตุตามที่ต่าง ๆ เหมือนกับวัฒนธรรมจีนที่แพร่กระจายทั่วโลกตามการอพยพของชาวจีน รวมทั้งวัฒนธรรมจีนในประเทศไทยด้วย ถึงแม้จะต้องปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมไทย แต่ชาวไทยเชื้อสายจีนในปัจจุบันก็ยังคงรักษาวัฒนธรรมจีนในหลาย ๆ ด้าน เช่น ภาษา ความเชื่อ ฯลฯ

ดังที่ นางวรารพร (沈瑞君) คนที่อาศัยอยู่ในย่านเยาวราช คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 80 ปี (17 พฤษภาคม 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“ยายเคยเรียนอยู่ที่จีน เมื่อก่อนเป็นครูที่สอนภาษาจีน ถ้าพูดถึงความเชื่อ ยายได้รับมาจากพ่อแม่ เมื่อตั้งแต่เด็ก ๆ พ่อแม่ก็เล่านิทานเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเทพเจ้าหรือพระของจีนให้ยายฟัง ในวันตรุษจีน เราก็ต้องไหว้บรรพบุรุษเหมือนกัน ยายเคยไปมณฑลฮกเกี้ยน ไหว้ศาลเจ้ามาจู่ที่นั่น และารู้จักเรื่องเกี่ยวกับมาจู่มากขึ้น ยายรู้สึกว่ามีพ่อแม่เป็นคนจีน ถ้ามีโอกาส เราก็ต้องไปประเทศจีนและเข้าใจว่ารากเหง้าเรามาจากไหน”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า คนจีนที่อพยพเข้ามาในเมืองได้สืบทอดวัฒนธรรมจีนต่อมา ความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือเจ้าแม่ทับทิมเป็นวัฒนธรรมที่สำคัญ ไม่ว่าจะเวลาผ่านไปนานแค่ไหนก็ยังคงอยู่และเผยแพร่ได้อย่างกว้างขวางมากขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้คนรุ่นหลังกลับไปจีน เพื่อหาแหล่งกำเนิดของวัฒนธรรมของตัวเอง แม้ว่าคนจีนที่อพยพเข้ามาในเมืองไทยต้องปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมไทย แต่ก็สามารถทำให้วัฒนธรรมของตนเองยังคงอยู่ไม่สูญหายไปและได้พัฒนามากยิ่งขึ้น

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์สรุปได้ว่า คนจีนอพยพเข้ามาเมืองไทยจึงนำวัฒนธรรมจีนเข้ามา และสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ถึงแม้จะต้องปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมไทย แต่ชาวไทยเชื้อสายจีนในปัจจุบันก็ยังคงรักษาวัฒนธรรมจีน ความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือเจ้าแม่ทับทิมเป็นวัฒนธรรมที่สำคัญ ไม่ว่าจะเวลาผ่านไปนานแค่ไหนก็ยังคงอยู่และเผยแพร่ได้อย่างกว้างขวางมากขึ้นเรื่อย ๆ จึงเกิดผลให้คนรุ่นหลังอยากไปประเทศจีนเพื่อหาแหล่งกำเนิดของวัฒนธรรมของตัวเอง ดังนั้น ถือได้ว่าความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเจ้าแม่ทับทิม เป็นอีกส่วนหนึ่งที่สำคัญมากในวัฒนธรรมจีน ซึ่งชาวจีนได้นำมาเผยแพร่อย่างกว้างขวางในประเทศไทยโดยเฉพาะในย่านเยาวราช แม้ในความเข้าใจที่สับสนว่าเจ้าแม่ทับทิมเป็นมาจู่ แต่ก็เป็นคติความเชื่อของวัฒนธรรมจีนเช่นกัน

4.4.2 การผสมผสานกับวัฒนธรรมไทย

ประเทศไทยและจีน มีความสัมพันธ์ มิไม่ตรีกันมาอย่างยาวนานตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันอย่างน้อยเกือบพันปีมาแล้ว จึงเรียกได้ว่าเป็นประเทศพี่ – ประเทศน้องเลยทีเดียว ชาวจีนโพ้นทะเลได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานและอาศัยอยู่ในประเทศไทย ได้นำวัฒนธรรมจีนไม่ว่าอาหารการกิน คติ ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีมาด้วย และเนื่องจากชาวจีนเป็นคนที่รักษาวัฒนธรรมของตนอย่างมาก จึงนำขนบประเพณีของตนไปในทุกที่ที่เดินทางไป แล้วก็เผยแพร่ในประเทศไทย วัฒนธรรม โดยเฉพาะในประเทศไทยที่ศาสนาความเชื่อที่หลากหลาย

ในประเทศจีน เรียกมาจู่เป็นเหมยโจวเหนียงเหนียง ในสำเนียงแต้จิ๋วอ่านว่า หมี้จิวเหนียงเหนียง หมายถึง พระแม่เกาะเหมยโจว เหตุที่ชื่อนี้เพราะมาจู่มาจากเกาะเหมยโจว ในสมัยราชวงศ์หยวน จักรพรรดิตั้งให้เรียกว่า “เทียนเพย” ประชาชนจึงเรียกมาจู่เป็น เทียนเพยเหนียงเหนียง ในสำเนียงแต้จิ๋วอ่านว่า เทียนฮุยเหนียงเหนียง หมายถึง พระแม่สนมสวรรค์ ต่อมาถึงสมัยราชวงศ์ชิง จักรพรรดิตั้งให้เรียกว่า “เทียนโหว่” ประชาชนจึงเรียกมาจู่เป็น เทียนโหว่เหนียงเหนียง ในสำเนียงแต้จิ๋วอ่านว่า เทียนโหว่เหนียงเหนียง หมายถึง พระแม่ราชินีสวรรค์ แล้วในจุดสิ้นสุดของราชวงศ์ชิง ประชาชนเรียกกันว่า เทียนช่างเลี้ยงหมู ภาษาแต้จิ๋วอ่านว่า เทียนเซียงเซียงบ้อ หมายถึง พระแม่แห่งสวรรค์ ความเชื่อที่นับถือเจ้าแม่มาจู่ได้เผยแพร่ ทำให้เกิดชื่อใหม่ว่า เทียนโหว่เลี้ยงหมู ในสำเนียงแต้จิ๋วอ่านว่า เทียนโหว่เซียงบ้อ หมายถึง เจ้าแม่ราชินีสวรรค์ คนจีนที่อพยพเข้ามาเมืองไทยโดยนำวัฒนธรรมมาจู่เข้ามาประเทศไทย และสร้างศาลเจ้าของมาจู่เพื่อขออวยพรและแสดงเคารพ เมื่อทำการบูชาก็ชอบใส่ไข่มุกและพลอยมาตกแต่งรูปเคารพหรือไว้ในโต๊ะ เนื่องจากลักษณะดังกล่าวนี้ คนไทยก็เรียกมาจู่เป็นเจ้าแม่ทับทิม ในประเทศไทย ประชาชนไทยรู้จักเจ้าแม่ทับทิมแต่อาจจะไม่เข้าใจว่าเจ้าแม่ทับทิมก็คือมาจู่ ซึ่งได้แสดงให้เห็นวัฒนธรรมจีนผสมผสานกับวัฒนธรรมไทยแล้วสืบทอดเรื่อย ๆ

วัฒนธรรมจีนได้เผยแพร่เข้ามาเมืองไทย อาจจะปรับตัวเปลี่ยนแปลง ทำให้เกิดวัฒนธรรมใหม่ที่มีลักษณะจีนกับไทย

ดั่งที่ นางชวงาพัฐ วรชชะโกรินท์ (欧阳念宜) เจ้าหน้าที่ของวัชรโพนีสถานมงคลธัญ คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 58 ปี (6 กรกฎาคม 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“ประวัติศาสตร์ของเจ้าแม่ทับทิมในเมืองไทยเหมือนกับ เมืองจีนเลย แต่เราเชื่อว่าเจ้าแม่ทับทิมเป็นพระทางพุทธศาสนา ไม่ใช่เทพเจ้าทางลัทธิเต๋า แล้วความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับเจ้าแม่ทับทิมของคนไทยเชื้อสายจีน ส่วนใหญ่ให้พรและขอให้ดูแลเรื่อง ความปลอดภัยและการค้าขาย นอกจากนี้ ยังมีความเชื่ออีกเรื่องก็คือ การขอบุตร ”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า คนไทยเชื้อสายจีนนับถือเจ้าแม่ทับทิมเป็นพระทางพุทธศาสนา ก็เรียกกันว่าพระแม่แห่งสวรรค์ แล้วคนไทยเชื้อสายจีนส่วนใหญ่จะขอดูแลเรื่อง ความปลอดภัย การค้าขาย และเรื่องการขอบุตร ในประเทศจีนคนจีนเชื่อกันว่า มาจูเป็นเทพเจ้าทาง ลัทธิเต๋า เป็นเทพที่ดูแลรักษาชาวประมงที่ออกทะเล ดังนั้น เราได้รู้ว่าความเชื่อและพิธีกรรมที่ เกี่ยวข้องกับเจ้าแม่ทับทิมของคนไทยเชื้อสายจีนในย่านเยาวราชมีความแตกต่างกันกับเมืองจีน แม้ว่า วัฒนธรรมมาจูสืบทอดจากประเทศจีน แต่ซึ่งตามชาวจีนอพยพเข้ามาเมืองไทยได้รับผลกระทบจาก สังคมไทย จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงในบางส่วน แต่ที่น่าสนใจที่สุด คือ การสับสนในเรื่องชื่อเรียกของมา จู จู๋บู้บู้เนี้ย และเจ้าแม่ทับทิม

ดั่งที่ นายนิติพัฒน์ จิตต์สง่าปติ (陈宥良) คนที่ร่วมพิธีกรรมของศาลเจ้าแม่ทับทิม วัดเกาะ คนไทยเชื้อสายจีน อายุ 63 ปี (17 เมษายน 2561 : สัมภาษณ์) เล่าว่า

“เหตุที่เราใส่เสื้อผ้าสีแดงเพราะมาจูชอบสีแดง เราอยาก ขอให้มาจูดูแลความปลอดภัยของตัวเอง ก็ต้องทำให้มาจูดีใจ สบายใจ เราก็ชอบใส่เสื้อผ้าสีแดง เพราะมาจูชอบ”

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า ผู้ศรัทธาเชื่อมั่นว่ามาจูชอบสีแดง เพศหญิง ทุกคนจึงใส่เสื้อผ้าสีแดง ประเพณีนี้มาจากประเทศจีน แต่ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลง ในประเทศ ไทยไม่จำกัดเพศ ผู้ศรัทธาทั้งหมดจะแต่งแดงทั้งตัว บางคนก็ใส่เฉพาะเสื้อที่เป็นสีแดง ในขณะที่กางเกง เป็นสีอะไรก็ได้ หรือบางคนใส่แดงทั้งหมดก็ได้

แต่ในเทศกาลวันเกิดของมาจูที่เกาะเหมยโจว ผู้ศรัทธาเฉพาะเพศหญิงจะใส่เสื้อพิเศษ ผู้หญิงวัยกลางคนและผู้หญิงที่มีอายุมาก ๆ ที่อาศัยอยู่ในเกาะเหมยโจวจะใส่กางเกงพิเศษ ซึ่งเป็น กางเกงที่มีครึ่งเป็นสีแดงและอีกครึ่งเป็นสีฟ้าหรือสีดำ แต่แดง-ดำเป็นแถบลายขวาง เพราะเมื่อมาจูยังเป็นหญิงสาวก็ชอบใส่เสื้อผ้าสีแดง เมื่อในเทศกาลวันเกิดของมาจู ผู้ศรัทธาก็ใส่กางเกงพิเศษเพื่อแสดง เคารพให้มาจู และในวันเกิดของมาจูนี้ ผู้หญิงต้องทำผมเป็นเรือสำเภา ประเพณีจีนนี้ไม่ได้สืบทอดมา เมืองไทย

ภาพที่ 31 ชุดพิเศษของผู้หญิงในเกาะเหมยโจว และทำทรงผมเป็นเรือสำเภา

ที่มา: Zhong Yulu (พลอย) จัดทำเมื่อวันที่ 20 มกราคม 2562

วัฒนธรรมมาจู่ได้นำเข้ามาเมืองไทย ตามเวลาที่ผ่านไป บางส่วนไม่ได้สืบทอดมา แต่ บางส่วนสืบทอดมาและได้ผสมผสานกับวัฒนธรรมไทย จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ทำให้ผู้ศรัทธา เชื่อมั่นว่ามาจู่ชอบสีแดง จึงส่งผลให้เขาอยากทำให้เจ้าแม่ทับทิมดีใจและสบายใจ ก็ใส่เสื้อผ้าสีแดง บ่อย ๆ

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์สรุปได้ว่า ประเทศไทยและประเทศจีนมีความสัมพันธ์ไมตรีกันมา อย่างช้านานและเป็นพี่น้องกัน คนอพยพเข้ามาเมืองไทยได้ตั้งถิ่นฐานและอาศัยอยู่ตั้งแต่สมัยโบราณ จนถึงปัจจุบัน คนจีนได้นำวัฒนธรรมของตนเองเข้ามาแล้วผสมผสานกับวัฒนธรรมไทย และสืบทอด จากรุ่นสู่รุ่น ดังนั้น จึงมีบทบาทด้านสืบทอดวัฒนธรรมจีนต่อสังคมไทย และวัฒนธรรมจีนได้ผสมผสาน กับวัฒนธรรมไทยเป็นอย่างดี

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าแม่ทับทิมของคนไทยเชื้อสายจีน ในย่านเยาวราช มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ 1) เพื่อศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าแม่ทับทิมของคนไทยเชื้อสายจีนในย่านเยาวราช 2) เพื่อวิเคราะห์บทบาทของความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าแม่ทับทิมที่มีต่อสังคมไทยในย่านเยาวราช งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลเบื้องต้นร่วมกับการสังเกตการณ์และใช้เอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งเอกสารภาษาไทยและเอกสารภาษาจีน ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยดังต่อไปนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

การศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าแม่ทับทิมของชาวไทยเชื้อสายจีนในย่านเยาวราช บรรลุตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าแม่ทับทิมของคนไทยเชื้อสายจีนในย่านเยาวราช

ศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ ศาลเจ้าแม่ประตู และศาลเจ้าอาม่าแก๊งทั้ง 3 ศาลเจ้านี้ มีรูปเคารพตามคติความเชื่อจีนทั้งขนาดใหญ่และขนาดเล็กจำนวนมาก ได้แก่ เจ้าแม่ทับทิม เจ้าแม่กวนอิม เจ้าแม่ดอกท้อ เจ้าพ่อหั่งเจีย เทพนาจา เทพฮั่วฮะ ทีเต่เป่ไ้ กวนอู๋ ไฉชิงเอี้ย พระสังกัจจายน์ กิมบ้อ เนี้ยเนี้ย ถูตี้กง สิงโตหิน เทพเจ้าประตู ซื่อต้าเทียนหวัง เจ้าพ่อเสือ และเตียงจума (เจ้าแม่ไข่มุก) ผู้วิจัยได้ศึกษาความหมายและความเป็นมาของรูปเคารพทั้งสามศาลนี้ สรุปได้ว่า เหตุที่เทพมาจู่หรือมาโจ้วเป็นที่นิยมศรัทธา เพราะ มาจู่ เป็นคำที่เรียกอย่างยกย่องของตระกูล ‘หลิง’ หมายถึง ผู้หญิงที่มีคุณธรรมและบารมีสูง คนอื่นได้ยินแล้วก็เรียกตามว่ามาจู่หรือมาโจ้ว เจ้าแม่ทับทิมเป็นบุคคลที่เชื่อกันว่าเคยมีตัวตนอยู่จริงในประวัติศาสตร์ และเคยช่วยชาวประมงเสมอ จึงทำให้ชาวประมงนับถือมาก และสร้างศาลเพื่อแสดงเคารพและขอบคุณ แต่เพราะชาวจีนไหหลำเป็นจีนกลุ่มแรก ๆ ที่อพยพมายังประเทศไทย ชื่อเรียกเจ้าแม่ทับทิมจึงเกิดขึ้นมาช้านานแล้ว จึงทำให้ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับเจ้าแม่ทับทิมเผยแพร่ จนคนทั่วไปเรียกเจ้าแม่มาจู่เป็นเจ้าแม่ทับทิม ด้วยความเข้าใจผิดและคนไทยก็เรียกสะดวกกว่าจากชื่อเรียกที่เป็นภาษาจีน กรณีนี้มีสาระและข้อคิดที่ค่อนข้างซับซ้อนดังปรากฏรายละเอียดในบทที่ 3 ของงานวิจัยชิ้นนี้แล้ว

เนื่องจากศาลเจ้ามีรูปเคารพหลายองค์ จึงเกิดความเชื่อที่เกี่ยวข้องแตกต่างกัน แต่ศาลเจ้าเป็นศาลเจ้าแม่ทับทิม จึงจะนับถือเจ้าแม่ทับทิมเป็นหลักและเชื่อถือรูปเคารพอื่น ๆ เป็นอันดับรองลงมา เฉพาะความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับเจ้าแม่ทับทิมที่เชื่อกันว่าศักดิ์สิทธิ์ คือ จะขอให้เกิดความ

ปลอดภัย เพราะชาวจีนมีความเชื่อสืบต่อกันมาว่า เจ้าแม่ทับทิมเป็นเทพเจ้าที่ดูแลความปลอดภัยของชาวประมงที่ นั่งเรือออกไปทะเล ความเชื่อนี้พัฒนาขึ้นจนถึงปัจจุบัน กลายเป็นขอให้เจ้าแม่ทับทิมช่วยดูแลความปลอดภัยทุกอย่าง ไม่จำกัดเฉพาะความปลอดภัยของชาวประมงที่นั่งเรือออกไปทะเล นอกจากนี้เจ้าแม่ทับทิมก็มีหน้าที่ช่วยดูแลการค้าขาย ทำให้พ่อค้าแม่ค้ามีโชคลาภ เมื่อบุคคลที่ทำการค้าขายได้รับความสำเร็จแล้ว จะมากราบไหว้เจ้าแม่ทับทิมต่อ ๆ ไป เพื่อแสดงความขอบคุณ เจ้าแม่ทับทิมอย่างเคารพนับถือ คนที่ทำอาชีพการค้าขายมีความเชื่อมั่นว่า เจ้าแม่ทับทิมจะช่วยตัวเองให้ได้รับความสำเร็จและสามารถทำให้เกิดผลทางโชคลาภด้านการค้าขาย ได้เงินทองมากมาย และพบเจอแต่สิ่งดี ๆ ไปตลอดชีวิต ความเชื่อที่เกี่ยวกับเจ้าแม่ทับทิมยังมีเรื่องของการขอบุตร เจ้าแม่ทับทิมได้รับความนับถือว่าเป็น “ผู้ปกป้องรักษาสตรีและเด็ก” จึงมีความเชื่อด้วยว่าท่านเป็นผู้สามารถประทานบุตรให้แก่หญิงที่ต้องการบุตรได้ ด้วยเหตุนี้ ผู้ที่ต้องการบุตรจะไปบนบานอธิษฐานต่อเจ้าแม่ทับทิม และอีกเรื่องหนึ่งของความเชื่อที่เกี่ยวกับเจ้าแม่ทับทิม คือ ขอเรื่องความรัก ถ้าเป็นคนที่ยังไม่ได้เจอคนที่ถูกใจ จะมาขอเพื่อให้ชี้ทางและขอให้ได้เจอคนที่ถูกใจ แต่ถ้าผู้มากราบไหว้มีคนที่ถูกใจ อยู่ในใจอยู่แล้ว ก็จะขอให้ได้คนนั้นเป็นคู่ชีวิต และอีกอย่างคือ ถ้าผู้ที่มากราบไหว้มีผู้ที่มีหมายปองอยู่แล้ว ก็ขอให้ได้อยู่ด้วยกันตลอด ผู้ที่มากราบไหว้เชื่อว่าเจ้าแม่ทับทิมจะช่วยบุคคลให้มีความรักเป็น อย่างดี นอกจากนี้ความเชื่อที่เกี่ยวกับเจ้าแม่ทับทิมยังมีความเมตตา ท่านเป็นผู้หญิงที่ใจดีมากและชอบช่วยคนที่ได้รับความลำบาก หากเจ็บป่วยก็จะทำการรักษาและช่วยบรรเทาภัยพิบัติบ่อย ๆ ด้วยเชื่อว่า มีพลังวิเศษและคาดการณ์อนาคตได้ จึงทำให้ผู้ศรัทธานับถือเจ้าแม่ทับทิมอย่างมาก

ผู้วิจัยได้ศึกษาพิธีกรรมของทั้ง 3 ศาลเจ้า ได้แก่ ศาลแม่ทับทิมวัดเกาะ ศาลเจ้าแม่ประตู และศาลเจ้าอาม่าเก็ง ในวันปกติ 3 ศาลเจ้าจะมีวิธีการไหว้ไม่ค่อยเหมือนกัน สิ่งของที่ทำการบูชาต้องมีผลไม้ ดอกไม้ ขนมน และเงินทอง วันเทศกาลของทั้ง 3 ศาลเจ้านี้จะมีกิจกรรมหรือพิธีกรรมที่แตกต่างกัน ได้แก่ ศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะจะจัดให้มีงานเทศกาลประจำปี 4 ครั้ง ได้แก่ งานวัน ง้วนเซียว ช่วงเดือนกุมภาพันธ์-มีนาคม งานวันเกิดเจ้าแม่ทับทิม ช่วงเดือนพฤษภาคม งานไหว้ฮอเฮียตี (ไหว้วิญญาณไร้ญาติ) ช่วงเดือนสิงหาคม-กันยายน และงานขอบคุณสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ช่วงเดือน ธันวาคม-มกราคม ใน 4 วันนี้ มีพิธีกรรม คือ การทำสมาธิ อ่านพระคัมภีร์ สวดมนต์ และร้องเพลง ศาลเจ้าแม่ประตูมีวันเทศกาล 3 ครั้งในประจำปี ได้แก่ งานวันเกิดเจ้าแม่ทับทิม ช่วงเดือนพฤษภาคม งานไหว้ฮอเฮียตี ช่วงเดือนสิงหาคม-กันยายน และงานขอบคุณสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ช่วงเดือนธันวาคม-มกราคม ใน 3 ครั้งนี้ จะมีการแสดงจิว ศาลเจ้าอาม่าเก็งมีวันเทศกาล 3 ครั้งในประจำปี เหมือนกับศาลเจ้าแม่ประตู ได้แก่ งานวันเกิดเจ้าแม่ทับทิม ช่วงเดือนพฤษภาคม งานไหว้ฮอเฮียตี ช่วงเดือนสิงหาคม-กันยายน และงานขอบคุณสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ช่วงเดือนธันวาคม-มกราคม ใน 3 วันนี้ จะมีพิธีกรรมที่มีการทำสมาธิ อ่านพระคัมภีร์ สวดมนต์ และร้องเพลง

2. บทบาทของความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าแม่ทับทิมที่มีต่อสังคมไทย

จากการสัมภาษณ์และศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง กล่าวได้ว่า ศาลเจ้าแม่ทับทิม นอกจากเป็นศูนย์กลางในการจัดพิธีกรรมต่าง ๆ ยังมีบทบาทในด้านต่าง ๆ เป็นอย่างมากต่อสังคม ผู้วิจัยสรุปได้ดังต่อไปนี้

บทบาทด้านมนุษยธรรมจะมี 2 ส่วน ได้แก่ บทบาทด้านจิตใจ และบทบาทด้านวิถีชีวิต บทบาทด้านจิตใจของความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเจ้าแม่ทับทิมมีต่อมนุษยธรรมเป็นอย่างมาก ความเชื่อเป็นเสาหลักทางจิตวิญญาณของผู้ศรัทธา ซึ่งจะทำให้ผู้ศรัทธามีความกล้าหาญและเผชิญปัญหาต่าง ๆ หากเกิดความศรัทธาและอยู่กับเจ้าแม่ทับทิมด้วยจะทำให้ผู้ศรัทธารู้สึกมีความอุ่นใจและสบายใจ นอกจากนี้ยังส่งผลให้จิตใจของผู้ศรัทธาสงบ และสบายใจ ผู้ศรัทธาเชื่อว่าเทพเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เขานับถือจะสนับสนุนช่วยเหลือตนเองตลอดไป จึงทำให้ผู้ศรัทธามีจิตใจที่เข้มแข็งขึ้น บทบาทด้านวิถีชีวิตเป็นบทบาทที่สำคัญจากความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับเจ้าแม่ทับทิม ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าแม่ทับทิมมีอิทธิพลต่อชีวิตของผู้ศรัทธา เนื่องจากผู้ศรัทธานับถือเจ้าแม่ทับทิม จึงนิยมใส่เสื้อผ้าสีแดงหรือทำสมาธิและอ่านพระคัมภีร์ที่เกี่ยวข้องในทุกวันศุกร์ หรือเดินทางไปเมืองจีนบ่อย ๆ หรือสวดมนต์ในบ้านของตนเองทุกวัน เพื่อให้เจ้าแม่ทับทิมพอใจ

บทบาทต่อเศรษฐกิจมี 2 ด้าน ได้แก่ ในด้านการค้าขายและการท่องเที่ยว เนื่องจากเทศกาลจีนจะดึงดูดผู้คนต่าง ๆ ที่มีจำนวนมากและมาศาลเจ้าแม่ทับทิม เพราะฉะนั้น ทำให้บริเวณศาลเจ้าเกิดลูกค้าที่มีจำนวนมากขึ้น ส่งผลให้พ่อค้าแม่ค้ามีรายได้มากกว่าวันธรรมดา โดยเฉพาะวันเกิดของเจ้าแม่ทับทิม ศาลเจ้าแม่ทับทิมยังมีบทบาทต่อการท่องเที่ยว เนื่องจากความเชื่อของเจ้าแม่ทับทิมเริ่มตั้งแต่โบราณจนถึงปัจจุบันเป็นเวลายาวนาน และความเชื่อของผู้ศรัทธาที่มีต่อเจ้าแม่ทับทิมมีอย่างกว้างขวาง ผู้ศรัทธาทั้งในประเทศและต่างประเทศที่มาดูมาชมและมาสักการะเจ้าแม่ทับทิมก็มีจำนวนมาก นักท่องเที่ยวที่นับถือเจ้าแม่ทับทิมได้ยื่นขาาก็จะมาที่ศาลเจ้า โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลจะมีนักท่องเที่ยวมาชมและสักการะเจ้าแม่ทับทิมอย่างเรื่อย ๆ

บทบาทด้านสังคม โดยเฉพาะในด้านคุณธรรมจริยธรรม และการเป็นศูนย์รวมจิตใจ สร้างความสามัคคีในสังคม ความเชื่อที่ดีจะช่วยผู้คนสร้างบรรทัดฐานในชีวิตและชี้นำทางชีวิตให้ ผู้ศรัทธา เมื่อคนศรัทธาได้ทราบประวัติและเรื่องราวที่ค่อนข้างสำคัญ โดยเฉพาะที่รูปเคารพ ผู้ศรัทธาจะเลียนแบบวิธีการกระทำของรูปเคารพ ซึ่งก็คือ ความดีที่เจ้าแม่ชอบช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ จึงทำให้ผู้ศรัทธาพยายามพัฒนาตัวเอง และทำให้ตัวเองมีคุณธรรมจริยธรรมตามอย่างเจ้าแม่ ดังนั้น ถือว่าความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าแม่ทับทิมมีบทบาทด้านคุณธรรมจริยธรรมเป็นอย่างมาก ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าแม่ทับทิมมีบทบาทด้านสังคมในวงกว้าง ที่เห็นอย่าง

ชัดเจนคือ ศาลเจ้าเป็นศูนย์รวมจิตใจ และสร้างความสามัคคีในสังคมได้ ความเชื่อเดียวกันจะทำให้ผู้คนต่าง ๆ มีความรู้สึกใกล้ชิดกัน เมื่อร่วมพิธีกรรมด้วยกันผู้คนก็ช่วยเหลือกัน จึงทำให้ศาลเจ้าเป็นสถานที่รวมจิตใจ และสร้างความสามัคคีในสังคมไทย

บทบาทด้านวัฒนธรรมจะมี 2 ด้าน เช่น บทบาทด้านการสืบทอดวัฒนธรรมจีน คนจีนอพยพเข้ามาเมืองไทยจึงนำวัฒนธรรมจีนเข้ามาและสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ถึงแม้จะต้องปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมไทย แต่ชาวไทยเชื้อสายจีนในปัจจุบันก็ยังคงรักษาวัฒนธรรมจีน ความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือเจ้าแม่ทับทิมเป็นวัฒนธรรมที่สำคัญ ไม่ว่าจะเวลาผ่านไปนานแค่ไหนก็ยังคงอยู่และเผยแพร่ได้อย่างกว้างขวางมากขึ้นเรื่อย ๆ จึงเกิดผลให้คนรุ่นหลังอยากไปประเทศจีนเพื่อหาแหล่งกำเนิดของวัฒนธรรม ดังนั้น ถือได้ว่าความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเจ้าแม่ทับทิม เป็นอีกส่วนหนึ่งที่สำคัญมากในวัฒนธรรมจีน นอกจากนี้ยังมีบทบาทด้านผสมผสานกับวัฒนธรรมไทย ประเทศไทยและประเทศจีนมีความสัมพันธ์กันมาอย่างช้านานและเป็นพี่น้องกัน คนอพยพเข้ามาเมืองไทยได้ตั้งถิ่นฐานและอาศัยอยู่มาตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน คนจีนได้นำวัฒนธรรมของตนเองเข้ามาแล้วผสมผสานกับวัฒนธรรมไทย และสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น นอกจากนี้เจ้าแม่ทับทิมก็ได้สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมจีนซึ่งผสมผสานกับวัฒนธรรมไทย

5.2 อภิปรายผล

1. ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าแม่ทับทิมของคนไทยเชื้อสายจีนในย่านเยาวราช

ผลการวิจัยด้านความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าแม่ทับทิมของชาวไทยเชื้อสายจีนในย่านเยาวราชได้พบประเด็นที่เด่นที่สุด คือ ชาวไทยเชื้อสายจีนในย่านเยาวราชมีความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าแม่ทับทิม ซึ่งมีความเป็นมาตั้งแต่สมัยโบราณสืบทอดจนมาถึงปัจจุบันเจ้าแม่ทับทิมเป็นเทพเจ้าที่ดูแลทะเล เดิมชื่อหลิงหม้อเนียง เป็นผู้หญิงที่ใจดีมาก ท่านชอบช่วยคนที่มีความลำบาก ทำการรักษาและบรรเทาภัยพิบัติบ่อย ๆ นอกจากนี้ ท่านมีพลังวิเศษได้ช่วยชาวประมงและคาดการณ์อนาคต หลังจากท่านเสียชีวิต คนรุ่นหลังก็สร้างศาลเจ้าและทำการบูชาท่านเพื่อแสดงความเคารพ เจ้าแม่ทับทิมมีพลังอำนาจมาก สามารถช่วยผู้คนต่าง ๆ เช่น ในด้านความปลอดภัย ด้านการค้าขาย เรื่องการขอบุตร เรื่องการขอความรัก สามารถช่วยนำผลดีทำให้สุขภาพแข็งแรง เดินทางไม่เจออุบัติเหตุ ค่าขายเจริญรุ่งเรือง ผู้หญิงได้มีลูก ขอให้เจอคนที่ถูกใจ สามารถช่วยทำให้จิตใจสบายใจ อุ่นใจและมีความเข้มแข็ง จึงเกิดการจัดตั้งศาลเจ้าแม่ทับทิมเพื่อแสดงความเคารพและจัดทำพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ศาลเจ้าแม่ทับทิม ในวันปกติจะมีคนมากราบไหว้และจุดธูป จะมีผลไม้ ดอกไม้ ขนมและเงินทองทำการบูชา วันเทศกาลของแต่ละศาลเจ้าจะไม่ค่อยเหมือนกัน จากการลงภาคสนาม

ทำให้ผู้วิจัยได้เข้าใจชัดเจนว่า ศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะมีวันเทศกาลประจำปี 4 ครั้ง ศาลเจ้าแม่ประตู มีวันเทศกาลประจำปี 3 ครั้ง และศาลเจ้าอาม่าแก้งมีวันเทศกาลประจำปี 3 ครั้ง ศาลเจ้าแม่ทับทิม วัดเกาะจะจัดให้มีงานเทศกาลประจำปี 4 ครั้ง ได้แก่ งานวันจันเชียว ช่วงเดือนกุมภาพันธ์-มีนาคม งานวันเกิดเจ้าแม่ทับทิม ช่วงเดือนพฤษภาคม งานไหว้ฮ่อเฮียตี๋ ช่วงเดือนสิงหาคม-กันยายน และงาน ขอบคุณสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ช่วงเดือนธันวาคม-มกราคม ใน 4 วันนี้ มีพิธีกรรมที่การทำสมาธิ อ่านพระคัมภีร์ สวดบุญ และร้องเพลง แล้วศาลเจ้าแม่ประตูและศาลเจ้าอาม่าแก้งมีแค่ 3 ครั้ง ได้แก่ งานวันเกิด เจ้าแม่ทับทิม งานไหว้ฮ่อเฮียตี๋ และงานขอบคุณสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แต่ศาลเจ้าแม่ประตูมีพิธีกรรมเป็นจิว แล้วศาลเจ้าอาม่าแก้งเหมือนกันกับศาลเจ้าแม่ทับทิมวัดเกาะ การพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับศาลเจ้าแม่ ทับทิมตามความเชื่อของคนจีน มีบทบาทต่อสังคมอย่างมาก ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ พรณี ชูจิรวงศ์ (2552 : 1) ความเชื่อคือพลัง พลังที่จะสร้างสิ่งต่าง ๆ มนุษย์สร้างโลกจากสิ่งที่ตกลงใจแล้วว่า จะเชื่อ ความเชื่อทุกเรื่องจะผลักดันให้เกิดเป็นการกระทำ หรือขัดขวางไม่ให้กระทำก็ได้ สิ่งที่เชื่อส่งผล ต่อความสามารถในการทำงาน ทักษะคิดต่อเรื่องเงินทอง รวมถึงวิถีดำเนินชีวิตและผูกมิตรสัมพันธ์กับ ทุกคน และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ เฉลิมรัฐ ขนอม (2544) ได้ศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมที่ เกี่ยวข้องกับเจ้าแม่กวนอิมของชาวไทยเชื้อสายจีนในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา พบว่าความเชื่อในฤกษ์ยามในการปลูกเสกรูปเคารพ การเตรียมเครื่องเซ่นไหว้บูชาการ ทำพิธีปลูกเสกรูปเคารพเจ้าแม่กวนอิม เพื่อนำรูปเคารพเจ้าแม่กวนอิมไว้เป็น ที่บูชาด้วยความ ศักดิ์สิทธิ์ของรูปเคารพเจ้าแม่กวนอิม ชาวไทยเชื้อสายจีน มีความเชื่อว่า รูปเคารพ เจ้าแม่กวนอิม สามารถดลบันดาลให้เกิดโชคลาภ เมตตามหานิยม รักษาโรคภัยไข้เจ็บ และแคล้วคลาดได้ ด้วยความ ศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าแม่กวนอิม ทำให้ผู้ศรัทธาทำพิธีเซ่นไหว้บูชาเจ้าแม่กวนอิมในวาระ ต่าง ๆ เช่น ใน วาระปกติ ในวาระพิเศษ เพื่อเป็นการแสดงความกตัญญู เคารพนับถือต่อเจ้าแม่กวนอิม ไม่ต่างจาก การนับถือเจ้าแม่ทับทิม

2. บทบาทของความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าแม่ทับทิมที่มีต่อสังคมไทย

จากการศึกษาพบว่า ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าแม่ทับทิมมีบทบาทต่อ สังคมเป็นอย่างมาก ได้แก่ บทบาทต่อมนุษย์ในด้านจิตใจและวิถีชีวิต บทบาทต่อเศรษฐกิจในด้านการ ค้าขายและการท่องเที่ยว บทบาทต่อสังคมด้านคุณธรรมจริยธรรมและการเป็นศูนย์รวมใจ สร้างความ สามัคคี และบทบาทต่อวัฒนธรรมในด้านการสืบทอดวัฒนธรรมจีนและผสมผสานกับวัฒนธรรมไทย ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ จิรวรรณ บัวเผียบ (2538 : 96-98) พิธีกรรมมีบทบาท 4 ข้อ ได้แก่ 1. ด้านจิตใจ พิธีกรรมจะทำให้บุคคลเกิดความมั่นใจ มีกำลังใจ และมีความสุขกับการ ดำเนินชีวิตประจำวัน จึงทำให้เกิดความสำเร็จในการงาน 2. ด้านนิสัย ทำให้เป็นคนรอบคอบไม่ ประมาทในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง รู้จักที่ต่ำที่สูงและรู้จักปกป้องตัวเอง 3. ด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว

ตอนที่ต้องประกอบพิธีกรรมเช่นไหว้ ทุกคนในครอบครัวต้องให้ความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการเตรียมสิ่งของในบ้าน จึงแสดงความสัมพันธ์ที่ดีของครอบครัว 4. ด้านความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้านตอนที่ต้องประกอบพิธีกรรม ต้องเชิญเพื่อนบ้านมาร่วมกิจกรรม ช่วยเตรียมข้าวเตรียมเครื่องใช้ซึ่งกันและกัน จึงทำให้เกิดความสามัคคีระหว่างเพื่อนบ้าน และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา (2550 : 10-110) กล่าวว่า พิธีกรรมมีบทบาท 3 ข้อ ได้แก่ 1. พิธีกรรมเป็นจุดนัดพบ ในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ คนมักจะมาร่วมกันประกอบพิธีกรรม คือ เป็นจุดรวมให้คนมาทำกิจกรรมร่วมกัน จะด้วยการเชิญ ถือได้ว่า พิธีกรรมเป็นจุดรวมหรือนัดให้คนมารวมกัน 2. พิธีกรรมเป็นเครื่องนำศรัทธาที่จะพาให้เข้าถึงธรรมที่สูงขึ้นไป เมื่อบุคคลเข้าร่วมกิจกรรมหรือประกอบพิธีกรรม จะทำให้เกิดความซาบซึ้งใจ ใจสบาย ปัญญามักเกิดขึ้น สามารถจะเข้าถึงปัญญาที่สูงขึ้นได้ 3. พิธีกรรมเป็นรูปแบบที่จะสื่อธรรมสำหรับคนหมู่มาก และเป็นทางที่จะสื่อธรรมแก่คนเหล่านั้นได้ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ เสาวรัตน์ โทธิพันธ์ (2550) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องศึกษาอาหารจีนที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและพิธีกรรมของชาวไทยเชื้อสายจีน ย่านเยาวราช พบว่าอาหารจีนมีบทบาทต่อวัฒนธรรมการบริโภค และเป็นส่วนหนึ่งในการประกอบพิธีกรรมในงานเทศกาลต่าง ๆ โดยลักษณะของอาหาร และการประกอบพิธีกรรมเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของสังคมภายนอก ความเจริญด้านต่าง ๆ มีอิทธิพลต่ออาหารที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนย่านเยาวราช ซึ่งส่งผลให้การใช้อาหารในการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ลดบทบาทลงจากเดิมที่เคยให้ความสำคัญแก่การซื้อของเช่นไหว้ แต่เมื่อสภาพของสังคมเปลี่ยนแปลง การเลือกอาหารที่ใช้เช่นไหว้ในพิธีกรรมต่าง ๆ มีข้อจำกัดเพิ่มมากขึ้น โดยอาหารที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ มีการเปลี่ยนแปลง หรือลดความสำคัญลง ส่วนมากผู้ที่ประกอบพิธีเช่นไหว้มักเป็นผู้สูงอายุชาวจีนที่ไม่ได้ออกไปทำงานนอกบ้าน เช่นเดียวกับความเชื่อและการประกอบพิธีกรรมในศาลเจ้าแม่ทับทิม ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคมและเศรษฐกิจอยู่เสมอ

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิเคราะห์เรื่องความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าแม่ทับทิมของชาวไทยเชื้อสายจีนในย่านเยาวราช ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. ควรศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าแม่ทับทิมของชาวไทยเชื้อสายจีนในสถานที่อื่นของประเทศไทย เช่น จังหวัดสมุทรปราการ จังหวัดปทุมธานี จังหวัดนครปฐม จังหวัดอุทัยธานี เป็นต้น

2. ควรศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเจ้าแม่ทับทิมในสังคมไทย

และสังคมจีน

ภาคผนวก

ภาคผนวก ข
แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรม

1. สำหรับผู้ดูแลศาลเจ้า
 - 1) ชื่อ นามสกุล อายุ เป็นคนที่ไหน ตำแหน่ง ศาสนา เชื้อชาติและประสบการณ์ที่ดูแลศาลเจ้า
 - 2) เหตุผลที่มาทำงานในศาลเจ้า
 - 3) ประวัติศาสตร์ของศาลเจ้านี้เป็นอย่างไร
 - 4) ศาลเจ้าเปิดทุกวันไหม
 - 5) ศาลเจ้านี้มีเทพเจ้าทั้งหมดกี่องค์
 - 6) นอกจากเจ้าแม่ทับทิม ศาลเจ้านี้ยังมีเทพเจ้าอะไรบ้าง
 - 7) ประวัติศาสตร์ของเจ้าแม่ทับทิมในประเทศไทยเป็นอย่างไร
 - 8) ประวัติศาสตร์ของเจ้าแม่ทับทิมในประเทศไทยเหมือนหรือต่างกับประเทศจีนอย่างไร
 - 9) เจ้าแม่ทับทิมเป็นเทพเจ้าของศาสนาพุทธหรือลัทธิเต๋า
 - 10) มีพิธีกรรมในรอบ 1 ปีอะไรบ้างเกี่ยวกับศาลเจ้านี้
 - 11) งานพิธีกรรมที่จัดขึ้นมีกี่วัน
 - 12) การเข้าร่วมงานพิธีกรรมมีของไหว้อะไรบ้าง
 - 13) ข้อห้ามในการไหว้เจ้าแม่ทับทิมมีไหม
2. สำหรับคนท้องถิ่นในย่านเยาวราช ผู้ที่มากราบไหว้ศาลเจ้า และ นักท่องเที่ยว
 - 1) ชื่อ นามสกุล อายุ เป็นคนที่ไหน อาชีพ ศาสนาและเชื้อชาติ
 - 2) ท่านรู้จักศาลเจ้านี้ได้อย่างไร
 - 3) ท่านทุกวันก็มาศาลเจ้านี้ไหม
 - 4) ท่านรู้จักเจ้าแม่ทับทิมได้อย่างไร
 - 5) ท่านเคยไปกราบไหว้เจ้าแม่ทับทิมที่อื่นบ้างไหม
 - 6) นอกจากเจ้าแม่ทับทิม ท่านรู้จักเทพเจ้าที่อื่นได้อย่างไร
 - 7) ท่านคิดว่าความเชื่อของศาลเจ้าแห่งนี้เป็นอย่างไร
 - 8) ปกติมาไหว้ศาลเจ้านี้ขออวยพรอะไร
 - 9) ท่านคิดว่ามากราบไหว้เจ้าแม่ทับทิมมีประโยชน์ต่อท่านอย่างไร
 - 10) ท่านเคยเข้าร่วมพิธีกรรมที่นี่หรือไม่
 - 11) ท่านเคยเข้าร่วมพิธีกรรมที่นี่ในเทศกาลอะไรบ้าง
 - 12) การเข้าร่วมงานพิธีกรรมมีของไหว้อะไรบ้าง
 - 13) ท่านรู้จักพิธีกรรมที่มีอะไรบ้าง

ภาคผนวก ค

แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับบทบาทของความเชื่อและพิธีกรรม

1. สำหรับผู้ดูแลศาลเจ้า
 - 1) ชื่อ นามสกุล อายุ เป็นคนที่ไหน ตำแหน่ง ศาสนา เชื้อชาติและประสบการณ์ที่ดูแลศาลเจ้า
 - 2) ท่านคิดว่าการกราบไหว้เจ้าแม่ทับทิมส่งผลต่อท่านอย่างไร (ด้านจิตใจ ชีวิต)
 - 3) ท่านคิดว่าศาลเจ้าแม่ทับทิมมีบทบาทต่อเศรษฐกิจอย่างไร
 - 4) ท่านคิดว่าศาลเจ้าแม่ทับทิมมีความสำคัญต่อสังคมไทยอย่างไร
 - 5) ท่านคิดว่าศาลเจ้าแม่ทับทิมสร้างความสามัคคีได้อย่างไร
 - 6) ท่านคิดว่าศาลเจ้านี้สืบทอดเผยแพร่วัฒนธรรมจีนเป็นอย่างไร
 - 7) ท่านคิดว่าศาลเจ้ามีบทบาทต่อวัฒนธรรมไทยอย่างไร
 - 8) ท่านคิดว่ามีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวที่ศาลเจ้านี้มากไหม วันละประมาณกี่คน
 - 9) ท่านคิดว่านักท่องเที่ยวชอบทำบุญให้ศาลเจ้านี้ไหม
2. สำหรับคนท้องถิ่นในย่านเยาวราช ผู้ที่มากกราบไหว้ศาลเจ้า และ นักท่องเที่ยว
 - 1) ชื่อ นามสกุล อายุ เป็นคนที่ไหน อาชีพ ศาสนา เชื้อชาติและประสบการณ์ที่ดูแลศาลเจ้า
 - 2) ท่านคิดว่าการกราบไหว้เจ้าแม่ทับทิมส่งผลต่อท่านอย่างไร (ด้านจิตใจ ชีวิต)
 - 3) ท่านคิดว่าศาลเจ้าแม่ทับทิมมีบทบาทต่อเศรษฐกิจอย่างไร
 - 4) ท่านคิดว่าศาลเจ้าแม่ทับทิมมีความสำคัญต่อสังคมไทยอย่างไร
 - 5) ท่านคิดว่าศาลเจ้าแม่ทับทิมสร้างความสามัคคีได้อย่างไร
 - 6) ท่านคิดว่าศาลเจ้านี้สืบทอดเผยแพร่วัฒนธรรมจีนเป็นอย่างไร
 - 7) ท่านคิดว่าศาลเจ้ามีบทบาทต่อวัฒนธรรมไทยอย่างไร

ภาคผนวก ง
รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

1. ศิริวัลย์ คำพิทุม
2. วรศักดิ์ พิพิทวิทยากุล (王尚丰)
3. นิติพัฒน์ จิตต์สง่าบดี (陈宥良)
4. ปรีชา เจริญสุขเกษม
5. พวงเพ็ญ วรธรรณโกวินท์ (欧阳念宜)
6. วีระ พันภาคย์
7. จันทรวัดช์ (ไม่ประสงค์บอกนามสกุล) (陈王蘭)
8. สมชัย กวางพาณิชย์
9. วราพร (ไม่ประสงค์บอกนามสกุล) (沈瑞君)
10. ปรัชญา ลีจางจรัสสิน
11. ประสิทธิ์ (ไม่ประสงค์บอกนามสกุล) (方庆宣)
12. ไช้ (ไม่ประสงค์บอกชื่อจริงภาษาไทย) (郑泽薇)
13. อ้อ เหมียวเฮียะ
14. ชบาไพร โคตรหมอ
15. พรพรรณ จันทโรนานนท์
16. พระ สมภาร แก้ววิชัย
17. วรรณ ชมภูทิพย์
18. ประภาดา เสาวภาคภูมิปุกุล
19. เจตน์ เจนดำรงศิลป์
20. ทองคำ คงเกาะ
21. ภควรรณ จินแดง
22. วิภาพร พันภาคย์
23. มาลี ลีลาอำภา
24. สุนีย์ พงศ์สิทธิโชค
25. ขวัญชัย บุญบุรพวงศ์
26. บัณฑิต พนิตพงศ์ศรี
27. เบญจวรรณ แซ่เตียว
28. จรัลรัตน์ แก้วสมุนไพร

29. จารุชา จารุชัยมนตรี

30. วิจิตร (ไม่ประสงค์บอกนามสกุล)

ภาคผนวก ก

เอกสารรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย

เรียนรู้เพื่อรับใช้สังคม

เอกสารรับรอง

(Certificate of Exemption)

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย

มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

วันที่ 14 มีนาคม 2562

ชื่อเรื่อง ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าแม่ทับทิมของคนไทยเชื้อสายจีนในย่านเยาวราช

ชื่อนักวิจัย/หัวหน้าโครงการ MS. ZHONG YULU

คณะวิชา/หลักสูตร หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการสื่อสารภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง

มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

ขอรับรองว่า งานวิจัยดังกล่าวข้างต้นได้ผ่านการพิจารณาเห็นชอบโดยสอดคล้องกับ
ประกาศเสดซิงกิ จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

ลงนาม

(รองศาสตราจารย์ ดร.จริยาวัตร คมพัยค์ม์)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย

มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

วันที่รับรอง

วันที่ 14 มีนาคม 2562

เลขที่รับรอง

อ.809/2562

วันที่ให้การรับรอง: 14 มีนาคม 2562

วันหมดอายุใบรับรอง: 13 มีนาคม 2564

บรรณานุกรม

- กนกวลี ชูชัยยะ. (2547) พจนานุกรมวิสามานยนามไทย : วัด วัง ถนน สะพาน ป้อม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : อรุณการพิมพ์.
- กนกพร เจริญแสนสวย (2557) การศึกษามิติสัมพันธ์ความเชื่อส่วนบุคคลในเทพเจ้ากวนอู สำหรับการสร้างแรงผลักดันทางธุรกิจของชาวไทยเชื้อสายจีนย่านเยาวราช. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน) กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- กรรณิการ์ ต้นประเสริฐ (บรรณาธิการ). (2540). รายงานการวิจัยสนองพระราชประสงค์เรื่อง นครศรีธรรมราช กรณีศึกษา 1. การตั้งถิ่นฐานที่กรุงชิงและพุดควนเคื่อง 2. จีน : ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ผู้คนและวัฒนธรรม โครงการพิเศษสภามหาวิทยาลัยหัวเฉียว เฉลิมพระเกียรติ. กรุงเทพมหานคร : ด้านสุทธาการพิมพ์.
- กานต์สิริ โจรนสุวรรณ. (2550) ความเชื่อ พลังมหัศจรรย์ในจิตใต้สำนึกของคุณ. กรุงเทพมหานคร : ต้นไม้.
- กิตติพงษ์ ต้นเจริญ. (2555) การให้ความหมายและพฤติกรรมการซื้อของเซ่นไหว้สำหรับเทศกาลตรุษจีนของคนไทยเชื้อสายจีนบริเวณถนนเยาวราช. วิทยานิพนธ์ บธ.ม. (สาขาวิชาการประกอบการ) กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- กุมาริณี สุภศรีณย์. (2552) ท่องเยาวราชไหว้เจ้า 9 ศาล. กรุงเทพมหานคร : แบริ์ พับลิชชิ่ง.
- กุลศิริ อรุณภาคย์. (2553) ศาลเจ้า ศาลจีน ในกรุงเทพ. กรุงเทพมหานคร : มิวเซียมเพรส.
- แก้วชาย ธรรมมาชัย และ เจริญ ต้นมหาพราน. (2542) เทพและเซียน. กรุงเทพมหานคร : วันชนะ.
- คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย. (2534) คำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท.
- จ้านงศรี รัตนิ (หาญเจนลักษณ์). (2542) ดุจนาวากลางมหาสมุทร. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์.
- จิรวรรณ บัวเพียบ. (2538) ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับศาลพระภูมิของชาวบ้านอำเภอนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท.
- เจริญ ต้นมหาพราน. (2547) ศาลเจ้าจีนศักดิ์สิทธิ์ในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : พรินดี้ง.
- เฉลิมรัฐ ขนอม. (2544) ศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเจ้าแม่กวนอิมของชาวไทยเชื้อสายจีนในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (สาขาวิชาไทยคดีศึกษา) สงขลา : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ชนาธิป แห่งกระโทก และคณะ. (2558) **แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมย่านเยาวราช**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์.
- ชูวิทย์ สุจฉายา. (เมษายน-มิถุนายน 2556) “ผู้คนกับการพัฒนาเยาวราช” ใน **ย่านเงินถิ่นบางกอก**. 1 (4) หน้า 20-21.
- ฐาปณี (นามแฝง). (2549) **พิธีกรรมและความเชื่อท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร : ไสภณการพิมพ์.
- ฐิตาพร ตริยินดี. (2557) **บทบาทเจ้าแม่เบ็ญไพโร อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- दनคีตา พรหมสุวรรณ. (2551) **ศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิดและการตายของชาวบ้านอำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (สาขาวิชาไทยคดีศึกษา) สงขลา : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ถ้วน ลี เสง และ บุญยั้ง ไร่สุขสิริ. (2543) **วัดจีนและศาลเจ้าจีนในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร : ส่องสยาม.
- _____ . (2539) **ทำเนียบทะเบียนศาลเจ้า**. กรุงเทพมหานคร : กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย.
- นภัสวรรณ สุภาทิพย์ (2557) **พิธีกรรมศพของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี**. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. (สาขาวิชาไทยศึกษา) จังหวัดชลบุรี : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.
- นริศ วศินานนท์. (2552) **ศาสตร์ศิลป์วัฒนธรรมจีน**. กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ.
- นรุตม์ คุปต์ธนโรจน์. (2558)) **ย่านไชน่าทาวน์เยาวราช : พื้นที่การนำเสนออัตลักษณ์เชิงซ้อนของวัฒนธรรมความเป็นจีนในสังคมไทยร่วมสมัย**. วิทยานิพนธ์ อ.บ. (สาขาวิชาภาษาไทย) กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ. (มกราคม-เมษายน 2560) “แนวคิดมานุษยวิทยากับการศึกษาความเชื่อ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสังคมไทย” ใน **วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์**. มหาวิทยาลัยบูรพา. 25 (47) หน้า 173-197.
- บุญมี แทนแก้ว. (2547) **ประเพณีและพิธีกรรมพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส. พรี้นดิ่งเฮ้าส์.
- ปิยะแสง จันทร์วงศ์ไพศาล. (2553) **108 สิ่งมีงมงคลจีน**. กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดยูเคชั่น.
- ผาสุก สุทเมธา. (2535) **คติชาวบ้านกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2554) **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพมหานคร :

นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พรธณี ชูจิรวงศ์. (2552) **พลังความเชื่อ**. กรุงเทพมหานคร : ต้นไม้.
- พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ภูริปัญญา. (2550) **เทศกาลและพิธีกรรมพระพุทธศาสนา**.
กรุงเทพมหานคร : จรัญสนิทวงศ์.
- พระมณฑล ชูโตศรี. (2549) **ศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีน อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.(สาขาวิชาสังคมศึกษา) พิษณุโลก : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- พัชรา กิจปฐมมงคล. (2547) **พิธีกรรมของคนไทยเชื้อสายจีนในเขตเทศบาลนครปฐม**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (สาขาวิชาไทยคดีศึกษา) จังหวัดนครปฐม : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.
- ภรรค ภูมิวัฒน์. (กรกฎาคม-กันยายน 2555) “เพื่อเยาวราช...บ้านของเรา” ใน **ย่านจีนถิ่นบางกอก**. หน้า 5.
- มิ่งขวัญ ลีจุประภากกร. (2555) **18 เทพมงคลจีน มหาโชค ทรัพย์เศรษฐี**. กรุงเทพมหานคร : Think Good.
- รพีพรรณ ลิมปิติ. (2544) **การถ่ายทอดความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีนในชุมชนภาคใต้**. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. (สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ) เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร. (2545) **จิตวิทยาสังคม : ทฤษฎีและปฏิบัติการ**. กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น.
- ศิริพร ณ ถกลาง. (2548) **ทฤษฎีคติชนวิทยา : วิถีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สง่า อารัมภีร์. (2551) **แจ๋วเจอดี**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร : แพรว.
- สนใจ ลักษณะ. (2542) **การพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงาน**. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์หนังสือสถาบันราชภัฏสวนสุนันทา.
- สถาพร เจริญกมลเกียรติ. (2544) **ความเชื่อทางศาสนาของคนไทยเชื้อสายจีน กรณีศึกษาวัดมังกรกมลาวาส**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (สาขาวิชาไทยศึกษา) กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สายป่าน ปุริวรรณชนะ. (2552) **ตำนานประจำถิ่นริมแม่น้ำและชายฝั่งทะเลภาคกลาง : ความสมานฉันท์ในความหลากหลาย**. กรุงเทพมหานคร : โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะ

อักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บรรณานุกรม (ต่อ)

สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง เล่ม 11. (2542) สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง เล่ม 11.

กรุงเทพมหานคร : สยามเพรส แมเนจเม้นท์.

สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง เล่ม 13. (2542) สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง เล่ม 13.

กรุงเทพมหานคร : สยามเพรส แมเนจเม้นท์.

สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง ฉบับเพิ่มเติม เล่ม 1. (2554) สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาค

กลาง ฉบับเพิ่มเติม เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร : สยามเพรส แมเนจเม้นท์.

สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 2. (2542) สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 2.

กรุงเทพมหานคร : สยามเพรส แมเนจเม้นท์.

สุริยา รัตน์กุล. (2549) **พิธีกรรมในศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหิดล.

เสาวรัตน์ โปธิพันธ์. (2550) **ศึกษาอาหารจีนที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและพิธีกรรมของชาวไทย**

เชื้อสายจีน ย่านเยาวราช. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (สาขาวิชาไทยศึกษา) กรุงเทพมหานคร :

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย. (2552) **ความสัมพันธ์วัฒนธรรมไทย-จีน**. สมุทรปราการ : มหาวิทยาลัย

หัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.

_____. (2559) **เทพรัตนทรงช่วยพัฒนางานตรุษจีนเยาวราชให้เด่นงาม**. สมุทรปราการ :

มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.

_____. (2550) **วิถีจีน-ไทยในสังคมสยาม**. กรุงเทพมหานคร : มติชน.

อภิวัฒน์ สุธรรมดี. (2558) **คติชนวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จ

เจ้าพระยา.

_____. (2558) **อาหารที่เกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง**. กรุงเทพมหานคร :

มหาวิทยาลัยศิลปากร.

อุทัย กัณหาเรียง. (2549) **คติความเชื่อและบทบาทของหมอลำธรรมต่อสังคมและเศรษฐกิจ**

กรณีศึกษาบ้านยางคำ ตำบลอิตื้อ อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.

(สาขาวิชาไทยคดีศึกษา) มหาสารคาม : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

อู่ จี เยียะ. (2553) **60 ปีโพ้นทะเล**. กรุงเทพมหานคร : โปสต์บุ๊กส์.

เอมอร ชลพิไลพงศ์. (2545) **การสื่อสารเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมของชาวจีนในเขตไชน่าทาวน์**.

วิทยานิพนธ์ นศ.ม. (สาขาวิชาวาทวิทยา) กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- DENG JUNGE. (2557) **วัฒนธรรมการกินเจในย่านเยาวราช**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (สาขาวิชาการสื่อสารภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง) กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.
- Jiang Weitan (蒋维钹). (2556) **คอลเลกชันการวิจัยของมาจู่**. สาธารณรัฐประชาชนจีน : ไท่เป่ิง.
- Li Lulu (李露露). (2537) **ความเชื่อของมาจู่**. สาธารณรัฐประชาชนจีน : สวู่ย่วน.
- Lin Guoliang (林国良). (2557) **ความเชื่อเรื่องเจ้าแม่มาจู่ในผู้เถียน มณฑลฮกเกี้ยน**. สาธารณรัฐประชาชนจีน : ไท่เป่ิง.
- Liu Shuli (刘淑丽). (2561) **การศึกษาวัฒนธรรมมาจู่ที่อยู่ในเกาะเหมียว มณฑลซานตง**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (สาขาวิชาประวัติศาสตร์จีน) สาธารณรัฐประชาชนจีน : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยหลู่ตุง.
- Ma Lina (马丽娜). (2559) **ความเชื่อที่เกี่ยวกับมาจู่ของคนไทยเชื้อสายจีน—การสื่อสารระหว่างกลุ่มชนต่าง ๆ**. วิทยานิพนธ์ (สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ) สาธารณรัฐประชาชนจีนคณะอาเซียนศึกษา : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยชนชาติกวางสี.
- Ren Zhiyuan. (2551) **ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือวิญญาณ บรรพบุรุษของชาวจีนกับชาวไทยเชื้อสายจีน ในเขตเทศบาลนครสงขลา จังหวัดสงขลา**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (สาขาวิชาไทยคดีศึกษา) สงขลา : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- Shengpu Xiong. (2554) **คติความเชื่อที่เกี่ยวกับการค้าขายของคนไทยเชื้อสายจีนในตลาดบ้านใหม่จังหวัดฉะเชิงเทรา**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (สาขาวิชาการสื่อสารภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง) สมุทรปราการ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.
- Shan Linyu (珊琳玉). (2561) **การศึกษาความเชื่อที่เกี่ยวกับมาจู่ของชาวไทยเชื้อสายจีนแต่จิ๋ว : กรณีศึกษาเฉพาะย่านเยาวราชของกรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (สาขาวิชาการสอนภาษาจีนสำหรับชาวต่างชาติ) สาธารณรัฐประชาชนจีน : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยกวางสี.
- Wu Xuqin (吴绪琴). (2558) **การศึกษาการเดินรำในพิธีกรรมที่เกี่ยวกับมาจู่ที่เกาะเหมยโจว**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (สาขาวิชานาฏกรรม-คีตกรรม) สาธารณรัฐประชาชนจีน : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยฉงชิ่ง.

บรรณานุกรม (ต่อ)

Zhao Yucheng (赵雨程). (2559) การศึกษาพิธีกรรมที่เกี่ยวกับมาจู่ในตำบลต้าเจีย มณฑลไต้หวัน. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (สาขาวิชาคติชนวิทยา) สาธารณรัฐประชาชนจีน : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยหมินหนานซือฝาน.

Zhou Jinyan (周金琰). (2556) พิธีกรรมของมาจู่. สาธารณรัฐประชาชนจีน : ซานตงโยวอี้.

ฐานข้อมูลออนไลน์

“ความเชื่อ” (2556) ประเภทของความเชื่อ. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://bcnlp56.weebly.com/361136193632364836163607.html> (20 มิถุนายน 2561)

พิมพ์ลี่ย หงซาคำ (2548) “วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา” งานพิธี คุณค่า และประโยชน์. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/site/fon5481136057/hnwy-thi-6/6-3> (20 มิถุนายน 2561)

“สถานที่ท่องเที่ยววัดและศาลเจ้าจีน ย่านเยาวราช” (2556) รวมข้อมูลสถานที่ท่องเที่ยววัดและศาลเจ้าจีน ย่านเยาวราช. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : http://www.chinatownyaowarach.com/articles/42230667/ท่องเที่ยววัดและศาลเจ้าจีน_ย่านเยาวราช.html (20 มิถุนายน 2561)

“ไหว้พระเยาวราช เยือนศาลเจ้าและวัดจีนรับมงคลสู่ชีวิต” (27 กันยายน 2559) ศาลเจ้าและวัดจีนเยาวราช. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://travel.kapook.com/view157619.html> (20 มิถุนายน 2561)

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ - สกุล MISS ZHONG YULU (พลอย)
 วัน เดือน ปีเกิด 2 ตุลาคม 2537
 ที่อยู่ปัจจุบัน เลขที่ 99/42 สุขุมวิท ซอย 13 แขวงคลองเตยเหนือ
 เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร 10110

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2556 - 2557 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
 ศิลปศาสตรบัณฑิต (ภาษาไทย)

พ.ศ. 2557 - 2560 คณะนานาชาติ มหาวิทยาลัยหงเหอ ประเทศจีน
 ศิลปศาสตรบัณฑิต (ภาษาไทย)